عُمْدَةُ الفِقْهِ
فِي المَذْهَبِ الحَنْبَلِي

UMDET'UL FIKHİ FÎ'L MEZHEB'İL HANBELÎ

EL-UMDE
-HANBELÎ FIKHI'NA GİRİŞ-

Şeyh'ul İslâm Muvaffakuddîn İbnu Kudâme el-Makdisî
Rahimehullah

neda
YAYINLARI

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla,

﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاء
وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ﴾

"Oysa onlar, dîni yalnızca O'na hâlis kılan hunefâ (hanîfler; Allâh'ı birleyenler) olarak sadece Allâh'a kulluk etmek, namazı dosdoğru kılmak ve zekâtı vermekten başkasıyla emrolunmadılar. İşte en doğru (dimdik ve sapasağlam) dîn budur." (el-Beyyine 98/5)

NEDÂ
Yayın No: 39

Kitap İsmi:
El-Umde/Hanbelî Fıkhı'na Giriş

Müellif:
Şeyh'ul İslâm Muvaffakuddîn İbnu Kudâme el-Makdisî Rahimehullâh

Tercüme:
Ebû & Ümmü Muhammed Selefy/Mucâhid bin Muhammed

Arapça Metin ve Harekeleme:
Mucâhid bin Muhammed/Ammâr bin Muhammed

Tashih&Redakte:
Ebû Selmân Abdulhakîm

Kapak tasarım:
Emre Altıntaş
Dizgi:
Ebû & Ümmü Muhammed Selefy

Baskı:
Çetinkaya ofset (332 342 01 09)
Fevzi Çakmak Mah. Hacı Bayram Cad. NO: 18 Karatay/KONYA
Sertifika no:
25537
Cilt:
Ayyıldız Cilt-Matbaa (0535 880 50 58)
Baskı Tarihi:
Nisan/2018

İLETİŞİM
İhlas Kitabevi
Şükran Mah. Başaralı Cad. No: 6
Rampalı Çarşı NO:12 Meram/KONYA
Tel: 0 541 834 02 73
0 332 350 46 87
www.ihlaskitabevi.com

عُمْدَةُ الْفِقْهِ
فِي الْمَذْهَبِ الْحَنْبَلِيِّ

شَيْخُ الْإِسْلَامِ مُوَفَّقُ الدِّينِ ابْنُ قُدَامَةَ الْمَقْدِسِيُّ

Umdet'ul Fıkhi fi'l Mezheb'il Hanbelî

Şeyh'ul İslâm Muvaffakuddîn İbnu Kudâme el-Makdisî *Rahimehullâh*

El-Umde

-Hanbelî Fıkhı'na Giriş-

İçindekiler

خُطْبَةُ اَلْحَاجَةِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ، وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلاَ مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْ فَلاَ هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلا تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ.﴾

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا.﴾

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلا سَدِيدًا. يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا.﴾

أَمَّا بَعْدُ:

فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ، وَشَرَّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلَّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ.

Hutbet'ul Hâce

Hamd, ancak Allâh içindir. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerrinden, amellerimizin kötülüklerinden O'na sığınırız. Allâh kimi hidâyete erdirirse onu saptıracak, kimi de saptırırsa onu hidâyete erdirecek yoktur. Allâh'tan başka -ibâdete lâyık hak- ilah olmadığına şehâdet ederim. O, tektir ve ortağı yoktur. Yine şehâdet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Rasûlü'dür.

"Ey îmân edenler! Allâh'tan korkulması gerektiği gibi korkun ve kesinlikle ancak müslümanlar olarak ölün!" (Âl-i İmrân 3/102)

"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar meydana getiren Rabbinizden sakının! Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allâh'tan ve akrabâlık haklarına riâyetsizlikten sakının! Şüphesiz Allâh sizin üzerinize gözetleyicidir." (en-Nisâ 4/1)

"Ey îmân edenler! Allâh'tan sakının ve sözün en doğrusunu söyleyin ki Allâh, amellerinizi ıslâh etsin ve günâhlarınızı bağışlasın. Kim Allâh'a ve Rasûlü'ne itâat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur." (el-Ahzâb 3/70-71)

Muhakkak ki, sözlerin en hayırlısı Allâh'ın Kitâbı, yolların en hayırlısı ise Muhammed *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in yoludur. İşlerin en kötüsü ise sonradan uydurulanlardır. (Sonradan uydurulup dine sokulan) her bid'at sapıklık ve her sapıklık da ateştedir.[1]

---

[1] Şeyh'ul İslâm İbnu Teymiyye *Rahimehullâh*'ın **"İslâm nizâmının ve îmânın düğümü"** (Mecmû'ul Fetâvâ, 14/223) olarak nitelediği **"Hutbet'ul Hâce (İhtiyâç Hutbesi)"** isimli bu du'âyı, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* hutbelerinin girişinde okurdu. Bu hutbenin çeşitli kısımları Nesâ'î, Hadîs no: 3278, Müslim, Hadîs no: 868; Ebû Dâvud, Hadîs no: 2118; Tirmizî, Hadîs no: 1105 ve diğer hadîs mecmû'alarında değişik lafızlarla nakledilmiştir.

Dâ'vetimiz

Öncelikle bizim gâyemiz, Âdem *Aleyh'is Selâm*'dan başlayarak Hatem'ul Enbiyâ Muhammed *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e kadar bütün Rasûl ve Nebîler'in ortak dâ'veti olan tevhîd akîdesini, ulaşabildiğimiz her yere neşretmek, tevhîdi bozan bütün küfür ve şirk çeşitleriyle mücâdele etmek ve insanları kendisine kulluk etmeye dâ'vet eden bütün sahte ilahları yani tağutları deşifre etmektir. Allâh*u Teâlâ* bu husûsta şöyle buyurmaktadır:

﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلّٰهِ﴾

"Fitne (şirk) kalmayıp dîn yalnız Allâh'ın oluncaya kadar onlarla savaşın!" (el-Enfâl 8/39)

Yine tevhîdin içerisinde yer alan önemli bir rükûn olan "Velâ-Berâ (Dostluk-Düşmanlık)" akîdesi ve buna bağlı olarak müşriklerin tekfîri ve bu sûrette İmân-Küfür saflarının netleşmesi husûsu da dâ'vetimizin mihenk taşlarından birisidir. İmân-Küfür meseleleri başta olmak üzere akîde konuları hakkında bâtıl dâ'vetçileri tarafından ortaya atılan şüphelerin izâlesi temel hedeflerimizden birisidir. Bu konularda Ehl-i Sünnet'in ifrât ve tefrîtten uzak vasat akîdesini ortaya koymak esâs gâyemizdir.

Tevhîd'den sonra dâ'vet ettiğimiz en önemli mesele ise sünnet'tir. Akîdevî konular başta olmak üzere tüm İslâmî meseleleri Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* ve ashâbının anlattıkları ve yaşadıkları şekilde kabûl edip hayata aktarmak ve onlardan sonra çıkmış olan bid'atleri reddetmektir. Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* sahîh hadîs'te ümmetinin yetmiş üç fırkaya bölüneceğini ve bunlardan sadece bir tanesinin kurtuluşa ereceğini beyân etmiş ve bu Fırka-i Nâciye'nin (Kurtulan Fırka'nın) yolunu da şöyle ta'rif etmiştir.

«مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي»

"Benim ve ashâbımın yolu..."[2]

---

[2] Tirmizî, Hadîs no: 2641.

Bu yolu devam ettiren yegâne fırka ise Ehl-i Sünnet ve'l Cemâ'attir.

Hiçbir kişi ve topluluk kendisine Ehl-i Sünnet ismini vermek ile bu kurtulan fırkaya dâhil olmaz. Ehl-i Sünnet'in en bâriz vasfı hayırlı ilk üç nesil olan Selef-i Sâlihin'e tâbi olmak ve onlardan sonrakilerin sözlerine karşı temkînli olmak, halefin çıkarttığı bid'at ve münkerlerden uzak durmaktır. Sahîh-i Buhârî'de İmrân bin Husayn *Radiyallâhu Anhuma*'dan rivâyet edildiğine göre, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurmuştur:

«خَيْرُ أُمَّتِي قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، - قَالَ عِمْرَانُ فَلاَ أَدْرِي: أَذَكَرَ بَعْدَ قَرْنِهِ قَرْنَيْنِ أَوْ ثَلاَثًا - ثُمَّ إِنَّ بَعْدَكُمْ قَوْمًا يَشْهَدُونَ وَلاَ يُسْتَشْهَدُونَ وَيَخُونُونَ وَلاَ يُؤْتَمَنُونَ، وَيَنْذُرُونَ وَلاَ يَفُونَ، وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السِّمَنُ»

"Ümmetimin en hayırlısı benim çağımdır. Sonra onların ardından gelenler. Onlardan sonra daha sonra gelenlerdir. -İmrân *Radiyallâhu Anh*, Rasûlullâh kendi çağından sonra iki nesil mi yoksa üç nesil mi zikretti bilemiyorum, der- **Onlardan sonra şâhitliği istenmediği hâlde şâhitlik yapan, hıyânet eden ve kendisine güvenilmeyen, adak adayan, fakat yerine getirmeyen ve aralarında şişmanlık (yeme-içme düşkünlüğü) baş gösteren bir toplum gelecektir."** [3]

Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* ve ashâbından sonra Tevhîd'e ve Sünnet'e dâ'vet vazîfesini ise Rabbânî Ulemâ şu hadîs gereğince devralmıştır:

«إِنَّ الْعُلَمَاءَ هُمْ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ»

"Şüphesiz âlimler peygamberlerin vârislerinin ta kendileridir."[4]

İşte bu noktada hedefimiz, Rasûller'den sonra; Tevhîd'e ve Sünnet'e dâ'vet görevini üstlenmiş olan Rabbânî âlimlerin ilmî mîrâsını günümüz insanlarına ulaştırarak insanlarla ilim arasında köprü vazîfesi görmektir. O ilim ki, kaynağı Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e ardından da Cibrîl-i

[3] Buhârî, Hadîs no: 3650.

[4] İbnu Mâce, Hadîs no: 223; Tirmizî, Hadîs no: 2682; Ebû Dâvud, Hadîs no: 3641.

Emîn *Aleyh'is Selâm*'a ve nihâyetinde Âlemlerin Rabbi Allâh *Subhânehu ve Teâlâ*'ya ulaşır. Bu ilim, âlimler tarafından kıyâmete kadar temsîl edilmeye devam edecektir. Zîrâ Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurmaktadır:

«لاَ يَزَالُ مِنْ أُمَّتِي أُمَّةٌ قَائِمَةٌ بِأَمْرِ اللهِ، لاَ يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ، وَلاَ مَنْ خَالَفَهُمْ، حَتَّى يَأْتِيَهُمْ أَمْرُ اللهِ وَهُمْ عَلَى ذٰلِكَ»

"Ümmetimden Allâh'ın emrini ayakta tutan bir topluluk hep var olacaktır. Ne onları terk edip gidenler, ne de onlara muhâlefet edenler -onlar bu hâl üzere iken Allâh'ın emri onlara gelinceye kadar- onlara bir zarar veremeyeceklerdir."[5]

Bu sebeple, tarih boyu Ehl-i Sünnet ve'l Cemâ'at akîdesine bayraktârlık etmiş olan ulemânın eserlerini ve Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den mîrâs almış oldukları ilmi yaymak temel gâyemizdir. Bu gâyemize ulaşmak için bilhâssa Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* tarafından övülen hayırlı ilk üç nesil olan Selef-i Sâlihîn'in menhecini esâs alacağız ve kelâmî, felsefî cereyânlardan etkilenmemiş, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in ve ashâbının akîdesi üzere sebât eden, kısacası "Fırka-i Nâciye (Kurtulan Fırka)" ve "Tâifet'ul Mansûra (Yardıma Mazhar Olunmuş Taife)" mensûbu olan hadîs ve sünnet ehli imâmların mîrâsını nakletmeye çalışacağız.

Hedefimiz asla insanları seleften bir aslı olmayan şahsî kanaatlerimize veya câhiliye asabiyetiyle oluşturulmuş hiziplere dâ'vet etmek değildir. Bilakis hedefimiz Allâh'ın izni ve yardımıyla yalnızca Tevhîd'e ve Sünnet'e hizmet olacaktır.

Tevfîk Allâh *Subhânehu ve Teâlâ*'dan...

[5] Buhârî, Hadîs no: 3641.

Mütercimlerin Mukaddimesi

Hamd ve senâ âlemlerin Rabbi, dîn gününün Meliki olan, Azîz ve Celîl, şânı Yüce Allâh'adır. Yalnız O'na ibâdet eder, yalnız O'ndan ister, yalnız O'na sığınırız. Salât ve selâm Nebî ve Rasûllerin sonuncusu Makâm-ı Mâhmud ve büyük şefâ'atin sâhibi seyyidimiz Muhammed'e, Âl'ine ve Ashâbının üzerine olsun!

Emmâ ba'd (bundan sonra);

Fıkıh; en basit nitelendirmeyle; helâl ve harâmı birbirinden ayırt eden bir mîzândır. En azından bu özelliğiyle, fıkıh; müslümanların ibâdetler fıkhını ve helâl ile harâmları öğrenip buna uygun bir yaşayış biçimi edinmelerini sağlayacak ilim dalıdır. Bu tanımı gereği fıkıh, müslümanların nazarında çok mühim bir ilimdir. Şüphe yok ki, müslümanlar inanç esâslarına dâir akîdevî konuları ve i'tikâdî meseleleri bilmekle mükelleftirler. Bunun gibi, amelî husûslarda da ilm-i hâl yani yaşadıkları hâlin, durumun ilmini öğrenmeleri gerekir.

Bu münâsebetle Hanbelîler nezdinde fıkıh öğrenimine başlangıç eserleri arasında mühim bir yer işgâl eden Şeyh'ul İslâm İbnu Kudâme el-Makdisî *Rahimehullâh*'ın "Umdet'ul Fıkhi fi'l Mezheb'il Hanbelî" ve ayrıca "Umdet'ul Fıkh alâ Mezheb'il İmâm Ahmed" isimleriyle anılan ve kısaca "el-Umde" olarak meşhûr olmuş eserinin tercümesini, Allâh'ın izni ve inâyetiyle sunuyoruz.

"Temel" anlamına gelen "el-Umde", adından da anlaşılacağı gibi müellif İbnu Kudâme *Rahimehullâh* tarafından Hanbelî fıkhının başlangıç kitabı olarak tasarlanmıştır. Fıkıh öğrenimine yeni başlayan talebeler için çok faydalı bir eserdir. Eser, çok kısa bölümlerden oluşmakta olup aynı zamanda çok açık ve basit ifâdeler ile meseleleri açıklamakta; bir başlangıç kitabı olması sebebiyle konuları derinlemesine ele almadığından ötürü (Allâh'ın izniyle) âdetâ talebeyi ilme karşı aç ve susuz bırakıp daha fazla ilim elde etme sevdasına müptelâ etmektedir.

Meseleler, kitapta ilgili başlıklar altında öz bir biçimde verilmekte olup ilgi çekici biçimde sunulmuş olmaları sebebiyle okuyucuyu ve ilim talebesini daha derinlemesine düşünmeye ve araştırmaya sevk etmektedir. Bu, okuyucuya sadece fıkhî hükümleri öğretmekten ziyâde okuyucuyu daha

derinlemesine düşünüp araştırmaya yöneltme üslûbunun kitaba hâkim olmasındandır.

Bu eser her müslümanın bilmesi gereken fıkhî bilgileri ihtivâ eder. Müellif her bölümde yalnızca Hanbelî Mezhebi'nde (müellifin meylettiği bazı istisnaî görüşler dışında) en çok kabûl görmüş görüşe yer vermektedir. Bu eserde delîllerin mukâyesesine yahut tartışılmasına yer verilmemiştir.

Şeyh'ul İslâm *Rahimehullâh* bu eserinde dile getirmiş olduğu fıkhî hükümlere dâir delîlleri zikretmemiş, bu hükme dâir diğer görüşlerin delîlleri ile mukâyese etmemiş yahut delîlleri de tartışmamıştır. Şeyh *Rahimehullâh* ilim talebesinin -seviyesine hitâb ederek- delîl ve fıkhî ihtilâflarla meşgûl etmemiştir. Lâkin gerekli gördüğü yerlerde delîl yani hadîs zikretmiştir. Bunu yapmakla Şeyh'ul İslâm *Rahimehullâh* hem ilim talebesine fıkhî hükümlerin çıkarımında kullanılması gereken usûl'ü göstermiş hem de bahsi geçmeyen birçok husûsu ilim talebesinin tesbît edebilmesine zemin hazırlamıştır.

Nitekim Şeyh *Rahimehullâh*, kitapta takip ettiği usûl'ü elinizdeki eserin mukaddimesinde şöyle ifâde etmiştir:

"Bu, fıkıh alanında bir kitâbdır. Kitâbı mümkün olduğu kadar ihtisâr ettim/özetledim ve okuyucu için bir umde (temel) teşkil etmesi ve doğru olan görüşün, birçok farklı vecihler (görüşler) ve rivâyetler arasında karıştırılmaması için (meseleleri) tek bir kavil (görüş) ile sınırlandırdım.

Bazı kardeşlerim; öğrenenler için kullanışlı olması ve talebelerin onu ezberlemesini kolaylaştırması için, benden onu özetlememi istedi. Bunun üzerine ben, O'nun vech-i kerîmi(ni elde etmek) için niyette ihlâs ve O'nun yüce rızâsına ulaşmakta yardım için Allâh*u Teâlâ*'ya dayanıp, bu isteğe icâbet ettim (ve bu kitâbı kaleme aldım) ki; O, bize yeter, O ne güzel Vekîl'dir!

Ayrıca, sahîh hadîsleri onlarla teberrük (bereketlenmek) için ve onlara itimâd ederek kitâba ekledim. Bu hadîsleri, sahîh hadîs kitâblarından seçtim ki onların kaynağını (kitâbta referans olarak) vermek durumunda kalmayayım."

Görüldüğü gibi bu elinizdeki kitap "muhtasar" bir kitaptır. Muhtasar kelimesi kısaltılmış, özetlenmiş manâsına gelir. Fıkıh sahasında yazılmış muhtasar kitaplarda çoğu zaman delîller zikredilmez, müctehidin bir husûsta sâhib olduğu görüşe hangi âyet ve hadîslerden, ne şekilde ulaştığı açıklanmaz. O husûstaki farklı mezheplerin kavillerine yer verilmediği gibi çoğu zaman mezhep içindeki farklı görüş ve rivâyetlere de yer verilmez. Çünkü muhtasar kitapları kaleme alanların gâyesi, çoğunlukla yeni başlayan talebelere fıkıhla alâkalı temel bilgileri öğretip ezberletmektir.

Bütün ilimlerde olduğu gibi fıkıh ilmi de kolaydan zora doğru basamak basamak öğrenilmesi gereken bir ilimdir. Fıkıh talebesi; önce bu tarz kısa,

muhtasar metinleri ezberledikten sonra daha geniş hacimli, mukâyeseli fıkıh kitaplarına geçer. Fıkhî meselelerle alâkalı müctehidlerin farklı görüşleri, dayandıkları delîller, bu delîllerin mukâyesesi gibi konulara, bu tip muhtasar metinler vasıtasıyla sağlam bir temel attıktan sonra girer.

"El-Umde" de muhtasar metin kitaplarının bütün bu vasıflarına uygun olarak te'lîf edilmiş bir eserdir. Kitapta hadîslerin zikredilmesi müellifin de zikrettiği gibi "teberrüken" ve hangi delîllere itimâd ettiğini göstermek amaçlıdır yoksa mübtedi' yani başlangıç aşamasındaki talebenin delîlden doğrudan hüküm çıkarması için değildir, zîrâ bu ancak müctehidin işidir. Müctehid olmak ise ancak belirli aşamalar kaydettikten sonra olabilecek bir iştir.

Şeyh'ul İslâm İbnu Kudâme el-Makdisî *Rahimehullâh* fıkıh alanında hiç bir bilgisi olmayan bir ilim talebesinin fıkıh öğrenimine başlayıp müctehid olabilecek seviyede fıkıh ilmini tahsîl edebileceği bir metod ve eğitim sistemi ortaya koymuştur. Kademeli olarak ve çok ciddi eserler ile uygulanabilecek bu yöntemin müfredâtını da kendi yazdığı eserler oluşturmaktadır.

Bu sistemin ilk kitabı, çevirisine yer vereceğimiz ve yukarıda özelliklerinden bahsettiğimiz "el-Umde" isimli eserdir.

Bu sistemin ikinci kitabı ise müellife ait olan "el-Mukni" isimli eserdir. Bu eser, orta seviyede bulunan fıkıh talebelerinin kullanımına sunulmuştur. Müellif bu eserinde el-Umde'den farklı olarak birçok görüşe yer vermiş ancak mezhepte bunlardan hangisinin en çok kabûl görmüş görüş olduğuna değinmemiştir. Bu eserinde de hükümlerin delîllerine değinmediği gibi, delilleri karşılaştırmalı olarak ele almamış ve tartışmamıştır. Ayrıca "el-Umde" bir temel olarak kullanılmış ve birtakım eklemelerde bulunulmuştur. Bu eser "el-Umde" ile kıyâslanıldığında daha sistematik ve daha geniştir.

Bu sistemin üçüncü kitabı ise yine müellifin, "el-Kâfî fi Fikh'il İmâm'il Mübeccel Ahmed bin Hanbel" isimli eseridir. Kısaca, "el-Kâfî" olarak bilinen bu eser âdeta, "el-Umde" ve "el-Mukni" isimli eserlerin birleştirilmiş ve genişletilmiş hâlidir. Bu eserinde müellif, Hanbelî Mezhebi'ndeki farklı görüşlere de yer vermiş ve görüşlerin delîlleri de zikredilmiştir.

Bunu müteâkiben dördüncü kitap ise "Ravzat'un Nâzir" olarak da bilinen tam ismiyle "Ravzat'un Nâzır ve Cünnet'ül Münâzir fi Usûl'il Fıkhi alâ Mezheb'il İmâm Ahmed" isimli eserdir. Fıkıh usûlü alanında yazılmış bir eserdir. Gazâlî'nin "el-Mustasfâ" isimli eserinin bir benzeridir. Daha geniş ve daha kapsamlıdır. Eserde Gazâlî'nin aksine Şafiî Mezhebi'nin görüşleri yerine Hanbelî Mezhebi'nin görüşlerine yer verilmiştir. Genel manâda basit ifâdeler kullanılan eserde kimi yerde geniş ve detaylı anlatıma da yer verilmiştir.

Bu sistemin beşinci ve aynı zamanda son kitabı ise müellifin "el-Muğnî"

isimli eseridir. Eser, müellifin bu serinin ilk dört kitabını bir araya toplayarak diğer mezheplerin ve Selef âlimlerinin görüşlerini derlediği karşılaştırmalı bir Fıkıh Ansiklopedisi'dir. Bu eser, Hâfız Hirakî *Rahimehullâh*'ın "Muhtasar" isimli meşhûr kitâbının şerhidir. İbnu Kudâme *Rahimehullâh* kendi döneminde uygulanmaya devam etsin etmesin, Selefin hemen hemen bütün görüşlerini toplamış ve bir araya getirmiştir. Hanbelî Mezhebi'nin bütün görüşlerini, İmâm Ahmed'in görüşüne vurguda bulunarak nakletmiş ve bu görüşlerin delîllerini de kaydetmiştir. Netîcesinde kendisinin tercîh ettiği görüşü diğerlerinden ayırt etmiş, bunun sebeplerine ve delîllerine de yer vermiştir.

Şeyh'ul İslâm İbnu Kudâme el-Makdisî *Rahimehullâh*'ın te'lîf ettiği bu eserlere çokça şerh ve hâşiyeler yazılmıştır. Her biri çok değerli olan bu eserler İbnu Kudâme el-Makdisî'nin kendi zamanında ve kendisinden sonra Hanbelîler arasında itibâr görmüş ve en mühim kaynak eserlerden sayılmıştır.

"El-Umde"ye dönecek olursak, bu eserin üç yüzün üzerinde şerhi yapılmıştır. Bu şerhlerden en meşhûrları da İbnu Kudâme'nin talebesi Bahâ'uddîn el-Makdisî *Rahimehullâh*'ın "el-Udde" adlı kâmil şerhi ve Şeyh'ul İslâm İbnu Teymiyye *Rahimehullâh*'ın tamamlanmamış el-Umde şerhi olan "Şerh'ul Umde fi'l Fıkh" adlı eseridir.

Bu eserin tercümesinde takip ettiğimiz usûl, metne sadık kalmak ve gerekli gördüğümüz yerlerde açıklayıcı bilgiler vermek olmuştur. Bunu yaparken de özellikle bahsettiğimiz şerhlerden; Makdisî *Rahimehullâh*'ın "el-Udde" ve İbnu Teymiyye *Rahimehullâh*'ın "Şerh'ul Umde fi'l Fıkh" isimli eserlerinden istifâde ettik. Diğer Hanbelî fıkhına dâir eserlerden; Hâfız Hirakî *Rahimehullâh*'ın "el-Muhtasar", yine İbnu Kudâme *Rahimehullâh*'ın Hirakî'nin "el-Muhtasar" isimli eserine yaptığı şerh olan "el-Muğnî", İbn'ul Kayyim *Rahimehullâh*'ın "Zâd'ul Me'âd", İbnu Kudâme *Rahimehullâh*'ın "el-Mukni" isimli fıkıh eserinin muhtasarı olan Haccâvî *Rahimehullâh*'ın "Zâd'ul Mustaknî", ve yine bu eserin şerhi olan Behûtî *Rahimehullâh*'ın "er-Ravz'ul Murbi" isimli eserinden ve başka kaynaklardan birçok yerde nakiller yapmak sûretiyle istifâde ettik ve yer yer açıklayıcı notlar ekledik.

Parantez içi açıklamalar, dipnotlar, hadîs tahrîcleri gücümüz nisbetinde tarafımızdan ilâve edilmiştir. Müellif *Rahimehullâh* hadîsleri ekseriyâ manâ yoluyla rivâyet etmiştir. Bu yüzden müellifin zikrettiği lafızlar bazen birebir hadîs kaynaklarında geçen lafızlarla örtüşmemektedir. Müellifin naklettiği hadîsleri öncelikle lafzen mutâbık olduğu kaynağına nisbet ettik, eğer kaynaklarda aynı lafızla geçmiyorsa yakın lafızlarla rivâyet eden hadîs kaynaklarına nisbet ederek zikrettik. Hadîs tahrîclerinde Kütüb-ü Sitte adı

verilen altı temel hadîs kaynağına daha çok ağırlık verdik. Şöyle ki; hadîs, Buhârî ve Müslim'de veya bunların birisinde geçiyorsa sadece onu zikretmekle yetindik; bu ikisinde değil de diğer dört kitap olan Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbnu Mâce'den hangilerinde geçiyorsa onu zikrettik, Kütüb-ü Sitte'de geçmeyen hadîsleri ise geçtiği en meşhûr kaynaklardan bir veya birkaçını zikretmek sûretiyle tahrîc etmeye çalıştık. Sahîhayn hâricindeki kaynaklarda geçen hadîslerin sıhhat durumlarıyla alâkalı âlimlerden bulduğumuz açıklamaları nakletmeye gayret ettik.

Şüphesiz ki Allâh'ın kitâbı hâricindeki her eser gibi, el-Umde kitabı da hatadan münezzeh bir kitap değildir. Şeyh *Rahimehullâh* az da olsa bazen zayıf rivâyetlere ve görüşlere yer vermiştir. Bunlara dipnotlarda işâret etmeye ve ilgili mesele hakkındaki râcih olan görüşü, âlimlerin açıklamaları ışığında dile getirmeye çalıştık.

El-Umde'nin bugüne kadar birçok baskısı yapılmıştır. Biz, bu tercümede 1423/2003 tarihli Ahmed Muhammed Azûz tarafından tahkîk edilen nüshayı esâs aldık. Ancak tercüme esnasında diğer nüshaları da göz önünde bulundurduk.

Hata, kusur ve eksiklikler bizden; hak ve doğruluk Allâh*u Teâlâ*'dandır. Hakka ve doğruya isâbet etmek ise ancak Allâh'ın lütfu ve keremi iledir. Allâh'a tevekkül ederek başladık, başarıya ulaştıracak olan da ancak O'dur.

Salât ve selâm Rasûlullâh'a, mü'minlerin anneleri olan zevcelerine (eşlerine) ve yine Âl'ine, Ashâbına; Râşid Halifelerine, Aşere-i Mübeşşereye, Muhâcirlere, Ensâra, Bedir Ehli'ne, Uhud Ehli'ne, şehîdlere, Ashâbın önde gelen sîmalarına ve genel olarak bütün Sahâbelere ve onları hayır ile takip eden Tabi'ûn, onları hayır ile takip eden Etbâ'ut Tabi'în'e, Selef-i Sâlihin'e hayırda ittibâ etmiş Hayr'ul Halef'e, müctehid imâmlara, onların ashâbına ve talebelerine, müceddîd imâmlara ve Kıyâmet'e kadar onlara ittibâ eden; hanîflerin, muvahhîdlerin ve mü'minlerin üzerine olsun!

Rahman ve Rahîm olan Allâh *Subhânehu ve Teâlâ*, Rasûlü Muhammed *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* ile tamamladığı ni'metini, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in mîrâs olarak bıraktığı ilme tâbi olup bunu nesilden nesile aktaran mü'minleri katından hayır ile mükâfatlandırsın. Bizleri dosdoğru yoluna iletip, Allâh'tan hakkıyla korkanlardan, sıddıklarla beraber olanlardan ve müslüman olarak yaşayıp, can verip, tekrar dirilip, hesaba çekilip ve nihâyetinde müslüman nefisler olarak cennetine girenlerden eylesin!

Rabbim, bizlerden bu amelimizi ihlâs üzere, sâlih bir amel ve bir hayır olarak kabûl buyur. Rabbim, bizleri rahmetin ile cennetine koy, bizlere Firdevs cennetlerini ihsân eyle! Âmin!

Müellif Şeyh'ul İslâm İbnu Kudâme El-Makdisî *Rahimehullâh* Hakkında Kısa Bilgi

Şeyh'ul İslâm, Muvaffakuddîn Ebû Muhammed Abdullâh bin Ahmed bin Muhammed bin Kudâme bin Mikdam bin Nâsr bin Abdillâh el-Makdisî el-Cemailî sonraları Dimeşk'e yerleştiği için ed-Dimeşkî ve ayrıca es-Sâlihî *Rahimehullâh*. Künyesi Ebû Muhammed el-Makdisî'dir. Bazen kısaca "Şeyh Muvaffak" olarak da adlandırılır.

Hicri 541 yılı Şaban ayında Filistin Nablus'da küçük bir yerleşim birimi olan Cemail'de doğmuştur. Hicri 551 yılında on yaşındayken ailesiyle birlikte Dimeşk'e yerleşti ve orada Kur'ân'ı ezberledi. Ardından Hirakî'nin "Muhtasar" isimli eserini ezberledi ve ilerleyen dönemde bu eser üzerine yazdığı oldukça hacimli "el-Muğnî" isimli şerhi, Hanbelî Mezhebi'nin en temel kaynaklarından oldu.

Hicri 561 yılında daha sonraları "Umdet'ul Ahkâm müellifi Hâfız Abd'ul Ganî" olarak meşhûr olan kuzeni Abd'ul Ganî el-Makdisî *Rahimehullâh* ile birlikte Bağdât'a yolculuk etti. Orada çok sayıda âlimden ilim aldı. Fıkıh konusunda ayırtedici ve dikkat çekici bir seviyeye geldi. Hanbelî Mezhebi ve asıllarında uzmanlaştı. Hanbelî fakîhlerinden biri oldu ve Hanbelî mihrâbının imâmlığını yaptı.

Zâhid, âbid, takvâ sâhibi, mütevâzî, güzel ahlâklı, cömert, hayâ sâhibi ve selefe tâbi olmuş bir şahsiyetti. İlmî münâzaraları ve münâzaralarda sergilemiş olduğu sabrı ve sukûneti ile bilinirdi.

Dimeşk (bugünkü Şâm), Mûsul ve Mekke-i Mükerreme gibi birçok bölgede çok sayıda âlimden ilim elde etmiştir. Şeyhleri arasında; babası Ahmed bin Kudâme el-Makdisî (491-558H) *Rahimehullâh*, ağabeyi Ebû Ömer Muhammed bin Ahmed bin Kudâme el-Makdisî (528-670H), kuzeni Takiyyuddîn Ebû Muhammed Abd'ul Ganî el-Makdisî (612H) *Rahimehullâh*, Irak'ın fakîhi İbn'ul Mennî olarak bilinen Ebû'l Feth Nâsr bin Fetyân bin Matr (501-583H) *Rahimehullâh* bulunmaktadır. Ölümünden kısa bir süre önce de Şeyh Abd'ul Kadîr Geylânî (471-561H) *Rahimehullâh* ile tanışmış ve ondan ilim tahsîl etmiştir. İbnu Kudâme, ilerleyen yıllarda "el-Muğnî" adlı eserinde şerhini yapacağı "Muhtasar'ul Hirakî" isimli eseri Şeyh Abd'ul

Kadîr Geylânî *Rahimehullâh*'ın yanında okumuştur. Diğer bazı şeyhleri arasında da; Hibetullâh İbn'ul Hasan ed-Dakkak, Ebû'l Feth İbn'ul Battî (477-564H), Ebû Zur'a bin Tâhir, Yahya bin Sâbit, Hatice en-Nehravanîyye, Muhaddîs Ebû Nasr Ahmed İbn'ul Ferec ed-Dineverî'nin (480-574H) kızı Fahr'un Nisâ, Dımeşk'de Ebû'l Mekarim İbnu Hilâl, Irak Mûsul'da Ebû'l Fadl et-Tusî, Mekke'de el-Mübârek İbn'ut Tabbak ve daha birçok âlim bulunmaktadır.

Çok sayıda talebesi vardı. Talebeleri arasında Şihâbuddîn Ebû Şâme el-Makdisî (665H) *Rahimehullâh*, meşhûr "et-Tergîb ve't Terhîb" isimli eserin müellifi Hâfız Zekiyuddîn Ebû Muhammed el-Münzirî (656H) *Rahimehullâh*, el-Umde'ye "el-Udde" ismiyle şerh yazan Baha'uddîn el-Makdisî (624H) *Rahimehullâh*, muhaddîs Ziyaeddîn el-Makdisî (643H) *Rahimehullâh*, yeğeni Şemsuddîn bin Kudâme (682H) *Rahimehullâh* gibi şahsiyetler bulunmaktadır. Ondan nakilde bulunan kimseler arasında da Baha Abd'ur Rahmân, Cemal Ebû Musa İbn'ul Hâfız, İbnu Halil, İbn'un Neccâr, eş-Şems bin Kemal, Zeyneb bint'ul Vasıtî ve daha birçok kimseler bulunmaktadır.

Çok sayıda değerli eser kaleme almıştır. Bir kısmı yazma nüsha olarak bulunan eserleri toplamda kırk adede ulaşmıştır. Başta fıkıh olmak üzere birçok alanda yazmış olduğu eserler te'lîf edildiği alanın en mûteber kaynaklarından sayılmıştır. Akîde alanında te'lîf ettiği ve şöhret bulan eserleri arasında şunlar zikredilebilir:

"Lum'at'ul İ'tikâd", **"Kitâb'ul Kader"**, **"Zemm'ut Te'vîl"**, "**Mes'elet'ul Uluvv"**, **"Mes'eletun fi Tahrîm'in Nazar fi Kutubi Ehl'il Kelâm"**. Fıkıh alanında te'lîf ettiği eserler arasında ise şunlar zikredilebilir: **"el-Muğnî fi Şerhi Muhtasar'il Hirakî"**, **"el-Kâfî"** ve **"Umdet'ul Fıkh"**.

Fıkıh Usûl'ü alanında: **"Ravzatu'n Nâzir"**, Rekâ'ik ve Zühd'e dâir: **"el-Rikkatu ve'l Bukâ'"**, **"Kitâb'ut Tevvâbîn"**, **"Minhâc'ul Kâsidîn"**, **"Vasiyet"** ve **"el-Havf Hakîkâtuhû ve Beyânu Derecâtîhî"**. Hadîs alanında: **"Muhtasaru İlel'il Hadîs li'l Hallâl"** isimli eserleri zikredilebilir.

İbnu Kudâme *Rahimehullâh* Selef menhecine bağlı bir âlim olarak, kelâma ve Eşârîler'e muhâlefeti ile bilinmektedir. Allâh'ın İsim ve Sıfatlarını te'vil edenlere, kelâm kitaplarıyla iştigâl edenlere, genel olarak kelâmcılara ve dalâlete düşmüş bir kısım tasavvufculara karşı reddiye amaçlı yazmış olduğu eserleri arasında şunlar bulunmaktadır:

"el-Burhân fi Mes'elet'il Kur'ân"; "Cevâbu Mes'eletin Veradet min Serhad fi'l Kur'ân", "el-İ'tikâd"; "Mes'elet'ul Uluvv"; "Zemm'ut Te'vîl"; "Kitâb'ul Kader"; "Feza'il'us Sahâbe" ("Minhâc'ul Kâsidîn fi Fazl'il Hulefa'ir Râşidîn"); "Risâletun İla Şeyh Fahriddîn bin Teymiyye fi Tahlid'i Ehl'il Bide'î fi'n Nâr"; "Mes'eletun fi Tahrîm'in Nazar fi Kutubi Ehl'il Kelâm"; "Hikâyet'ul Münâzara fi'l Kur'ân" ("el-Münâzaratu li

Ehl'il Bide'î fi'l Kur'ân"); "Zemmu ma aleyhi Mudda'u't Tasavvuf"; "es-Sirât'ul Mustakîm fi Beyân'il Harf'il Kadîm".

Rivâyet olunduğuna göre Eşârîler'den İbnu Asâkir'in kendisine selâm vermesi üzerine selâmını almamış ve ona cerhen mukâbelede bulunmamıştır. Bunun sebebi sorulduğunda şöyle cevâb vermiştir: "O, 'Kelâm-ı Nefsî'ye inanmaktadır. Ben de onun selâmına 'selâm-ı nefsî' ile karşılık verdim!"

Bilinmektedir ki, kelâmcı Eşârî ve Maturidîler Kelâmullâh'ı iki ayrı şekilde ele almış ve ezelî olanın 'Kelâm-ı Nefsî' ve hâşâ okuduğumuz Kur'ân'ı Kerîm'in de yaratılmış olan 'Kelâm-ı Lafzî' olduğunu ileri sürerek tabîri câizse Ehl-i Sünnet ve'l Cemâ'atin takipçisi olduğu selef menheci ile bid'atçi Mu'tezile arasında bir orta yol îcâd etmişlerdir. Allâh'ın 'Kelâm-ı Nefsî' ile ezelde "Mütekellim (konuşucu)" olduğunu ortaya attılar ve böylelikle de Allâh'ın ezelden beri sâhib olduğu Kelâm'ın, "Kelâm-ı Nefsî (kendisiyle konuşması)" olduğunu iddiâ etmiş oldular.

İbnu Kudâme *Rahimehullâh* bu davranışı ile hem bid'atçi gördüğü Eşârî kelâmcılara selâm verip almamış hem de bir söz yahut tutuma karşı en etkileyici karşılık olan; bu bâtıl düşünce yahut tutumun zeki bir biçimde alaya alınması prensibini sergilemiş olmaktadır. Bu şekilde karşılık vermesi ile şu mesajı vermektedir: Siz Eşârî kelâmcılar, Allâh'ın kendi içinde (Nefs'inde) konuştuğunu ancak hakikatte konuşmadığını iddiâ ediyorsunuz. Ben de kendi içimde -hakikatte konuşmadan- selâmınıza karşılık veriyorum!

İbnu Kesîr *Rahimehullâh* onun keskin zekâsına işâret eden şu kıssayı nakleder: "Gecenin birinde adamın biri, sarığını başından kaçırdı. Sarığında, içinde birkaç kum tanesi bulunan bir kâğıt vardı. Şeyh Muvaffakiddîn, sarığı kaçıran adama: "Kâğıdı al, sarığı bırak!" dedi. Adam da kâğıdın içinde para bulunduğunu zannederek kâğıdı aldı ve sarığı bıraktı. Bu da Şeyh Muvaffakuddîn'in keskin zekâlı ve hazır cevap olduğunu ispatlamaktadır. Böyle yapmakla o, sarığını adamın elinden rahatlıkla alabilmişti."

Ebû Amr İbn'us Salâh *Rahimehullâh* onun hakkında şöyle demektedir: **"Şeyh el-Muvaffak gibisini görmedim."** Şeyh'ul İslâm İbnu Teymiyye *Rahimehullâh* şöyle der: **"Evzâî'den sonra Şeyh Muvaffak'dan daha fakîh bir kimse Şâm'a girmemiştir."** Hâfız el-Münzirî *Rahimehullâh* şöyle der: **"İbnu Kudâme fakîhti, imâmdı. Dimeşk'de hadîs nakletmiş, fetvâlar vermiş ve eğitmiştir. O, fıkıh alanında uzun ve kısa eserler ve de başka alanlarda da birçok kitaplar kaleme almıştır."** Zehebî *Rahimehullâh* onun uzunca biyografisine yer vermiş ve: **"İbnu Kudâme, âlimler arasında en çok ilim sâhibi olanlardan biridir ve çok sayıda kitap yazmıştır"** diyerek onu çokça övmüştür. İbnu Neccâr *Rahimehullâh* onu şu sözler ile ta'rif etmektedir: **"Dimeşk Câmisi'nin Hanbelî imâmıydı. Güvenilir, asîl karakterli, çok cömert, temiz karakterli, takvâlı bir âbid, menhecte selefi**

takip eden, (takvâ ve ilim ile) nûr yayan saygıdeğer bir kimseydi. Onun konuşmasını dahi duymayan kimseler onun nazarından (bakışından) istifâde edebilirdi."

İbnu Kesîr *Rahimehullâh* onun biyografisine: **"Şeyh'ul İslâm yüksek derecede bir âlimdi. Kendi çağında ve kendisinden önceki zamanlarda ondan daha iyi bir fakîh yoktu."** diyerek başlamaktadır. İbnu Receb *Rahimehullâh* onun kaleme aldığı kitaplar hakkında şu ifâdeleri kullanır: **"O, bütün müslümanların genel olarak ve (Hanbelî) mezheb âlimlerinin de özel bir seviyede faydalanacakları eserler ortaya koymuştur. Bu kitaplar, onun yazarken sâhib olduğu asîl niyetine ve ihlâsına bağlı olarak çok geniş bir biçimde yaygınlaşmış ve şöhret bulmuştur."**

Hicri 620 yılının Ramazân Bayramı'nda seksen yaşında cumartesi günü Dimeşk'de vefât etti. Allâh *Subhânehu ve Teâlâ* ona rahmet etsin. (Âmîn!)[6]

[6] Şeyh *Rahimehullâh*'ın biyografisi; "el-Muğnî", "Uluvv Sıfatının İsbâtı", "el-Havf Hakîkâtuhû ve Beyânu Derecâtîhî" gibi kitaplarında muhakkikler tarafından eklenen biyografilerden istifâde edilerek hazırlanmıştır. Şeyh'in daha detaylı biyografisine -erişimde kolaylık sağlaması amacıyla shamela programında yeralan nüshalar tarafımızdan referans olarak verilmiştir- şu kaynaklardan ulaşılabilir:

Zehebî, Siyeru A'lâm'in Nubelâ, no: 112, 22/165-173; İbnu Kesîr, el-Bidâye ve'n Nihâye, 17/116-120; İbnu Receb, Zeylu Tabâkat'il Hanâbile, 3/281-338; İbn'ul İmâd el-Hanbelî, Şezerât'uz Zeheb fi Ahbâri men Zeheb, 7/155-164.

Umdet'ul Fıkhi fi'l Mezheb'il Hanbelî

عُمْدَةُ الْفِقْهِ فِي الْمَذْهَبِ الْحَنْبَلِيِّ

Şeyh'ul İslâm

Muvaffakuddîn İbnu Kudâme el-Makdisî

EL-UMDE
-HANBELÎ FIKHI'NA GİRİŞ-

[مُقَدِّمَةُ المؤَلِّفِ]

Müellif Şeyh'ul İslâm İbnu Kudâme el-Makdisî *Rahimehullâh*'ın Mukaddimesi

Rahman ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla,

Allâh'ın yarattıklarına olan üstünlüğü gibi bir üstünlükle, bütün hamdlerden daha üstün bir hamd ile hamdin sâhibi ve hamde müstahak (bütünü ile lâyık) olan Allâh'a hamd olsun. Allâh'ın (kulları üzerindeki) hakkını yerine getirerek şehâdet ederim ki; Bir olan ve ortağı bulunmayan Allâh'tan başka -ibâdete lâyık hak- ilah yoktur! Yine, Muhammed *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in sıdkından (doğruluğundan) şüphe etmeksizin şehâdet ederim ki; Muhammed *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*, Allâh'ın kulu ve Rasûlü'dür. Allâh'ın salât ve selâmı; bulutlar yağmurlarını getirdiği müddetçe ve yıldırımlar şimşeklerinden sonra geldiği müddetçe, Muhammed'in, Âl'inin ve Sahâbelerinin üzerine olsun!

Emmâ Ba'd (bundan sonra):

Bu, fıkıh alanında bir kitâbdır. Kitâbı mümkün olduğu kadar ihtisâr ettim/özetledim ve okuyucu için bir umde (temel) teşkil etmesi, doğru olan görüşün, birçok farklı vecihler (görüşler) ve rivâyetler arasında karıştırılmaması için (meseleleri) tek bir kavil (görüş) ile sınırlandırdım.

Bazı kardeşlerim; öğrenenler için kullanışlı olması ve talebelerin onu ezberlemesini kolaylaştırması için, benden onu özetlememi istedi. Bunun üzerine ben, O'nun vech-i kerîmi(ni elde etmek) için niyette ihlâs ve O'nun yüce rızâsına ulaşmakta yardım için Allâh *Subhânehu*'ya dayanıp, bu isteğe icâbet ettim (ve bu kitâbı kaleme aldım) ki; O, bize yeter, O ne güzel Vekîl'dir!

Ayrıca, sahîh hadîsleri onlarla teberrük (bereketlenmek) için ve onlara itimâd ederek kitâba ekledim. Bu hadîsleri, sahîh hadîs kitâblarından seçtim ki onların kaynağını (kitâbta referans olarak) vermek durumunda kalmayayım.

كِتَابُ الطَّهَارَةِ

Tahâret/Temizlik Kitâbı

بَابُ أَحْكَامِ الْمِيَاهِ

Suların Hükümleri Bâbı

Su, tahûr (temiz ve temizleyici) olarak yaratılmıştır. Hadeslerden (abdestsizlik ve gusulsüzlükten) ve necâsetlerden (idrâr, dışkı vb. maddî pisliklerden) temizler. Tahûr sudan başka bir sıvıyla tahâret hâsıl olmaz (temizlenilmez). Su; kulleteyn (iki kulle) ölçüsüne ulaşır veya akar (durgun olmayan)[7] su olursa artık onu; rengini, tadını veya kokusunu değiştiren bir şey müstesnâ, hiçbir şey necîs yapmaz. Aksi hâlde (kulleteynden az, durgun) suya necâsetin karışması hâlinde su necîs olur. İki kulle, yaklaşık 108 Dımeşk Rıtlı'dır.[8]

Eğer, tahûr olmayan (temiz olan ancak temizleyici vasfı bulunmayan) bir madde; su içerisinde pişirilirse -ki suya karışıp suyun ismi üzerine (suyun ismini değiştirecek kadar) gâlib gelen[9] yahut (abdest, gusül vb.) hadesi gidermekte kullanılan (musta'mel; kullanılmış) su da böyledir-[10] su-

[7] Durgun sularda ise Hirakî *Rahimehullâh*'ın ifâde ettiği gibi: "Mekke yolundaki göletler gibi boşaltılması mümkün olmayacak kadar çok olan suları (rengini, tadını veya kokusunu değiştirmediği müddetçe) hiçbir şey necîs yapmaz." (Muhtasar, sf 11)

[8] **Kulleteyn**, kulle (testi, küp) kelimesinin tesniyesi olup iki kulle manâsındadır. Bunun, günümüz ölçüleriyle yaklaşık 270 litre olduğu söylenmiştir. Vallâhu â'lem!

[9] Meselâ, içine gül suyu karışmış olan suyun vasfı, gül suyu ismini alacak kadar değişmediyse o suyla abdest alınabilir. Ancak suyun vasfını değiştirdiyse abdest alınmaz. Suyun içinde biten yosun gibi maddelerin veya suya düşen yaprak gibi kaçınılması zor olan şeylerin ya da suyu çamur hâline getirmemiş olan toprağın ve tuz gibi suyun içinde tabî'î olarak var olan maddelerin bir zararı olmaz. Ayrıca, içine karışan bir şeyden ötürü değil de beklemekten dolayı tadı, kokusu ve rengi değişmiş suyla abdest alınabilir. Yıkanan uzvun üstünde bulunan hamur gibi maddeler, suyu değiştirse bile zararı olmaz. (el-Muğnî, 1/22-24'den özetle)

[10] Bu zikredilen hüküm farz olan temizliklerde kullanılan su ile alâkalıdır. Farz olmayan tahâretlerle alâkalı ise Haccâvî *Rahimehullâh* şöyle demiştir: Abdest

yun temizleyici olma vasfını kaldırır.

Suyun ya da ondan başka bir şeyin tahâreti (temizliği husûsunda) veya necâseti hakkında şek (şüphe) edilirse, yakîne (kesin bilgiye) göre hareket edilir.[11] Eğer elbisede (giyside) ya da başka bir şeyde, necâset bulaşmış olan yer, (kişiye) gizli kalmışsa (görülmüyorsa), temizlendiği husûsunda yakîne erişinceye kadar (necâsetin bulaşmış olma ihtimali olan her yer) yıkanır. Eğer tahûr su, necis sudan ayırt edilemezse (hangisinin tahûr su olduğu tesbît edilemezse) ve bu ikisinden başka su bulunmazsa her ikisi de terk edilir ve teyemmüm yapılır. Eğer tahûr su, tahir sudan ayırt edilemezse; onlardan her biri ile tek tek abdest alınır. Eğer elbiselerin temiz olanı necîs olanından ayırt edilemezse; necîs elbise sayısınca her elbise ile (tek tek) namaz kılınır ve ondan sonra fazladan bir namaz ilâve edilir (kılınır).[12]

Köpek ve domuzun necâseti, biri toprakla olmak üzere yedi defa yıkanır.[13] (Köpek ve domuz hâricindeki) diğer necâsetleri ise (her biri) temizleyici nitelikte üç defa yıkamak yeterlidir.[14] Eğer necâset arzın (yerin /toprağın) üzerindeyse, necâsetin kendisini gidermek için Rasûlullâh

---

tazelemede, Cuma Namazı için gusletmede veyahut ikinci ya da üçüncü defa yıkama gibi müstehabb olan temizlenmede kullanılmış suyu kullanmak mekrûh'tur. [Böyle bir sudan alınan abdest ve gusül geçerli olmakla beraber bu suyu kullanmak doğru değildir. Vallâhu â'lem! (Mütercim)] (Zâd'ul Mustaknî', sf 25)

[11] Suyun veya başka bir şeyin temiz olduğu kesin bilgiyle tesbît edildikten sonra şüpheye dayanarak su necîs addedilemez, kezâ suyun veya başka bir şeyin necîs olduğu kesin olarak bilinmişse şüpheye dayanarak temiz addedilemez. Zîrâ fıkıhta kâide buna göredir: **"Şekk (şüphe) ile, yakîn zâil olmaz."**

[12] Bunun manâsı şudur: Meselâ bir kimsenin necâset bulaşmış dört tane elbisesi vardır. Bu elbiseler temiz elbiselerin arasına karışmış vaziyette ise kişi bu elbiselerin arasından dört tane seçerek aynı namazı dört defa kılar. Ardından bu elbiselerin arasından seçtiği beşinci bir elbise giyerek bir namaz daha kılar ve bu sûrette temiz bir elbisede namaz kılmış olmayı garanti etmiş olur.

[13] Er-Ravz'ul Murbi' adlı eserde zikredildiğine göre, necâsetin temizliğinde toprak yerine sabun ve (temizlikte kullanılan) kepek gibi şeyler de kullanılabilir. (Behûtî, er-Ravz'ul Murbi', 1/50)

[14] Şeyh *Rahimehullâh* necâsetin izâlesi için üç defa yıkamayı şart koşsa da birçok hadîste Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in necâsetleri temizlemeyi emretmekle beraber temizlikte belirli bir sayıdan bahsetmemesinden dolayı İmâm Şafiî *Rahimehullâh* necâseti giderecek şekilde bir defa yıkamanın yeterli olacağını ve sayı şartı olmadığını ifâde etmiştir. Bu görüş İmâm Ahmed'den de rivâyet edilmiş (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 1/75-76) ve İbnu Teymiyye *Rahimehullâh* da bunu tercîh etmiştir. (İbnu Teymiyye, Şerh'ul Umde, 1/90-91)

Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'in kavli gereğince bir defa (su) dökmek yeterlidir:

«صُبُّوا عَلَى بَوْلِ الْأَعْرَابِيِّ ذَنُوبًا مِنْ مَاءٍ»

"Bedevînin idrârının üzerine bir kova su dökün!"[15]

Henüz yemek yemeyen erkek bebeğin idrârının bulunduğu yerin üzerine "nadh (çitilemeden, su serpmek)" yeterlidir. Mezî de bunun gibidir. Mezî'nin azı, kanın azı ile kandan kaynaklanan, irin, iltihâb ve benzerlerinin de azı affedilir. Azın ölçüsü kişiyi tiksindirmeyecek kadarıdır. İnsanın menî'si ve eti yenilen hayvanların idrârı tâhirdir (temizdir).

بَابُ الْآنِيَةِ

Kap-kacaklar Bâbı

Altın ve gümüş kap-kacakları tahârette (temizlenmede) yahut bundan başka işlerde kullanmak câiz değildir. Bu Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«لَا تَشْرَبُوا فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، وَلَا تَأْكُلُوا فِي صِحَافِهَا، فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَكُمْ فِي الْآخِرَةِ»

"Altın ve gümüş kaplardan bir şey içmeyiniz ve bu ikisinden yapılan tabaklarda bir şey yemeyiniz. Çünkü bu ikisi dünyada onlar (müşrikler) için, âhirette ise sizin içindir."[16]

Bu hüküm, altın veya gümüşle lehimlenmiş (yamanmış) olan kap-kacaklarda; lehimin çok az miktârda gümüşten olması durumu hâriç aynıdır.

---

15 Yakın lafızlarla Buhârî, Hadîs no: 221; Müslim, Hadîs no: 284, Enes bin Mâlik *Radiyallâhu Anh*'dan.

16 Yakın lafızlarla Buhârî, Hadîs no: 5426; Müslim, Hadîs no: 2067, Huzeyfe İbn'ul Yeman *Radiyallâhu Anh*'dan.

Bunlar dışındaki bütün temiz kap-kacakları kullanmak ve (mülk) edinmek câizdir. Necîs olduğu bilinenler dışında, Ehli Kitâb'ın kap-kacaklarını ve elbiselerini kullanmak da câizdir.

Meytenin (ölü hayvanın/leş'in), yün ve kılları temizdir.[17] Meytenin derileri, tabaklansın tabaklanmasın necîs'tir[18] hâkezâ kemikleri de (necîs'tir). Her meyte necîs'tir. Ancak bundan insan bedeni ve sadece suda yaşayabilen su hayvanları müstesnâdır. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in deniz hakkındaki şu kavli gereğincedir:

«هُوَ الطَّهُورُ مَاؤُهُ، الْحِلُّ مَيْتَتُهُ»

"Denizin suyu temizdir ve ölüsü helâl'dir."[19]

Ayrıca necâsetlerden türemeyen kansız hayvanlar da böyledir (bunların cesedi de necîs sayılmaz).

---

17 İbnu Kudâme *Rahimehullâh*'ın el-Muğnî'de belirttiği gibi bundan kasıd, hayattayken temiz olan hayvanların yün ve kıllarıdır. Hayattayken necîs sayılan hayvanların ise yün ve kılları ölümden sonra da aynı şekilde necîs sayılır. (el-Muğnî, 1/106-107)

18 İbnu Kudâme *Rahimehullâh* el-Muğnî isimli eserinde, derinin tabaklanması husûsunda (özetle) şöyle demektedir:

"Mezhepte ölü hayvan derisinin tabaklamadan önce necîs olacağı husûsunda bir ihtilâf yoktur. Tabaklanması hâlinde de mezhepte meşhûr olan yine necîs olmaya devam ettiğidir. Bu, Malik *Rahimehullâh*'dan rivâyet edilen iki görüşten birisidir. Tabaklamanın deriyi temiz kılmayacağı görüşü aynı zamanda Ömer *Radiyallâhu Anh*, oğlu Abdullâh *Radiyallâhu Anh*, İmrân bin Husayn *Radiyallâhu Anhuma* ve Âişe *Radiyallâhu Anha* gibi sahâbelerden de nakledilmiştir. İmam Ahmed'den nakledilen başka bir görüşte ise hayattayken temiz olan bir hayvanın derisi öldükten sonra da dibagat (tabaklama) yoluyla temiz olur. [İbnu Kudâme ardından bu görüşü benimseyen ve çoğunluğu teşkîl eden birçok âlimin ismini ve dayandıkları delîlleri zikredip delîlleri mukâyese ettikten sonra şöyle demiştir: (Mütercim)] Mezhepteki iki görüşten birisine göre meytenin derisi, kuru olarak kullanılır, yaş şeylerde kullanılmaz." (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 1/89-92'den özetle)

19 Tirmizî, Hadîs no: 69; Ebû Dâvud, Hadîs no: 83; Nesâî, Hadîs no: 332 ve İbnu Mâce, Hadîs no: 386, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan. Tirmizî, "Hasen sahîh'tir" demiştir.

بَابُ قَضَاءِ الْحَاجَةِ

İhtiyâç Giderme (ve Tuvalet Adâbı) Bâbı

Tuvalete girmek isteyen kişinin şunları söylemesi müstehabb'tır:

«بِسْمِ اللَّهِ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ»

"Allâh'ın adıyla. Hubus ve habâisten (dişi ve erkek şeytânlardan) Allâh'a sığınırım."[20]

Ve:

«مِنَ الرِّجْسِ النَّجِسِ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ»

"Pis ve necîs olan kovulmuş şeytândan (Allâh'a sığınırım)."[21]

Ve (kişi tuvaletten) çıktığında şöyle der:

«غُفْرَانَكَ»

"Ğufrânek (bağışlamanı dilerim ey Allâh'ım)!"[22]

---

[20] Hadîsi bu lafzıyla İbnu Hacer, Feth'ul Bârî'de (1/244) isnâdını da zikrederek "el-Umerî" isminde bir âlimin rivâyet ettiğini dile getirmiş ve hadîsin isnâdının Müslim'in şartına uygun olduğunu belirtmiş; es-Suyûtî "Camî'ul Ehâdis"te (no: 1916) sözkonusu hadîsi rivâyet eden âlimin ismini "el-Ma'merî" olarak zikretmiş ve onun bu rivâyeti "Amel'ul Yevmi ve'l Leyle" isimli eserinde naklettiğini ve sahîh olduğunu ifâde ettiğini belirtmiştir. Veliyyuddîn el-İrakî, bu rivâyetin bu bâbta rivâyet edilen hadîslerin en sahîh'i olduğunu beyân etmiştir. (Nakleden el-Munavî, Feyz'ul Kadîr, 5/127)

Du'â'nın buraya kadarki kısmı Buhârî, Hadîs no: 142; Müslim, Hadîs no: 375'de Enes bin Mâlik *Radiyallâhu Anh*'dan merfû' olarak şu lafızla geçmektedir:

«اَللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الخُبُثِ وَالخَبَائِثِ»

"Allâh'ım! Hubus ve habâisten (dişi ve erkek şeytânlardan) şüphesiz Sana sığınırım."

İbnu Ebî Şeybe (el-Musannef, no: 5) ve Taberânî (el-Mu'cem'ul Evsât, no: 2803) ise Şeyhâyn'ın zikrettiği bu rivâyeti besmele ilâvesiyle nakletmişlerdir.

[21] Hâkim, Müstedrek, 1/297, no: 668; Taberânî, el-Mu'cem'ul Kebîr, no: 5099 Zeyd bin Erkam *Radiyallâhu Anh*'dan. Hâkim hadîsi sahîh görmüş, Zehebî de ona muvâfakat etmiştir.

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنِّي الْأَذَى وَعَافَانِي»

"Benden sıkıntıyı gideren ve bana âfiyet veren Allâh'a hamd olsun!"[23]

(Tuvalete) girişte sol ayağıyla girer, çıkışta da sağ ayağıyla çıkar. (Tuvalete) bir ihtiyâç sebebiyle olması dışında Allâh*u Teâlâ*'nın isminin zikredildiği bir şeyle girmez.[24] (Tuvalette) oturduğunda, ağırlığını sol ayağına verir. (Tuvalet ihtiyâcı için dışarıda) açık alandaysa, uzaklaşmalı ve kendini sütrelemelidir (örtmelidir). Ve idrârını yapmak için yumuşak bir yer aramalıdır (ki üzerine sıçramasın). Bir deliğe, oluğa, yola, (insanlara) faydalı (olan bir) gölgeliğe ve meyve veren ağacın dibine idrârını yapmamalıdır. Yüzünü güneşe veya aya dönmemelidir.[25] Kezâ yüzünü veya arkasını kıbleye doğru döndürmemelidir. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«لَا تَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ بِغَائِطٍ وَلَا بَوْلٍ، وَلَا تَسْتَدْبِرُوهَا»

"Biriniz küçük veya büyük ihtiyâcını gidermek istediği zaman kıbleyi karşısına almasın, kıbleye arkasını da dönmesin!"[26]

---

22 Bu kısmı Ebû Dâvud, Hadîs no: 30; İbnu Mâce, Hadîs no: 300; Tirmizî, Hadîs no: 7, Âişe *Radiyallâhu Anha*'dan rivâyet etmişlerdir. Tirmizî hadîsin "Hasen Garîb" olduğunu beyân etmiştir.

23 Du'â'nın bu kısmını ise İbnu Mâce, Hadîs no: 301'de Enes bin Mâlik *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet etmiştir. Busirî, Zevâîdu İbni Mâce'de (1/44) Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den bu lafızla herhangi bir şeyin sâbit olmadığını ve bu hadîsin zayıf olduğunu söylemiştir.

24 Er-Ravz'ul Murbi' adlı eserde içinde Allâh*u Teâlâ*'nın zikri bulunan şeylerle tuvalete girmenin mekrûh olduğu, mushaf ile girmenin ise harâm olduğu ifâde edilmiştir. (Behûtî, er-Ravz'ul Murbi', 1/21) İbnu Teymiyye *Rahimehullâh* ise yanında içerisinde Allâh'ın ismi zikredilen para, kitap, yüzük gibi şeyler bulunan kişi, eğer bunları kaybetmekten vs. korkarsa yanında taşır ancak üstlerini örter ve düşmemesine dikkat eder, demiştir. (İbnu Teymiyye, Şerh'ul Umde, 1/141)

25 İbnu Teymiyye *Rahimehullâh*'ın ifâde ettiği gibi bu, kendisi vâsıtasıyla insanların aydınlandığı mahlûkâta hürmet bâbındandır. Ancak arada (duvar vb.) bir engel varsa, mekrûh olmaz. (Şerh'ul Umde, 1/148)

26 Hadîs bu lafızla İbnu Huzeyme, Sahîh, Hadîs no: 57 ve Musned'ul Humeydî, Hadîs no: 382'de geçmektedir. Ayrıca Tirmizî, Hadîs no: 8. Hadîs'in bir benzerini

İhtiyâç giderildiği sırada kişinin kıbleye yüzünü veya arkasını dönmesi, binalarda (bina içerisinde bulunan kapalı tuvaletlerde) câizdir. Bevletmesi (idrâr yapması) biter bitmez, zekerini (erkeklik organını) kökünden başına (ucuna) sıvazlayarak mesheder ve sonra üç kez natr yapar (sertçe sallar). Zekerine sağ eli ile dokunmamalı yahut sağ eliyle zekerini mesh etmemelidir. Sonra, isticmarı (çakıl taşları vb. ile temizlenmeyi üç, beş, yedi gibi) tek sayıda yapar ve ardından su ile istinca (temizleme) yapar. (Su kullanmadan) sadece isticmar yapmak da yeterlidir.[27] İsticmar necâsetin (dışkının ve idrârın) çıktığı yerden başka yerlere bulaşmaması durumunda yeterlidir. (Necâset, ferc ve mak'ad'ın hâricinde başka yerlere taşarsa temizlik sadece su ile yapılabilir. Temizlik taşla yapıldığında) temizleyici nitelikte üç

Buhârî, Hadîs no: 394; Müslim, Hadîs no: 264'de Ebû Eyyûb el-Ensârî *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet etmiştir.

[27] İbnu Kudâme *Rahimehullâh* temizliği suyla veya taşla yapmak arasında tercîhte bulunacak kişi için en efdalının suyla temizlenmek olduğunu söylemiştir. Zîrâ Ahmed bin Hanbel, Tirmizî ve Nesâî'nin tahric ettiği rivâyette vâlidemiz Âişe *Radiyallâhu Anha* kadınlara şöyle tavsiyede bulunmuştur:

«مُرْنَ أَزْوَاجَكُنَّ أَنْ يَسْتَطِيبُوا بِالمَاءِ، فَإِنِّي أَسْتَحْيِيهِمْ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَفْعَلُهُ»

"Kocalarınızı (def'-i hâcetten sonra istinca yaparak necâsetin çıktığı ön ve arka avret mahalli olan sebîleyni) su ile temizlemeye teşvîk edin, çünkü ben onlardan utanıyorum (da söyleyemiyorum). Şüphesiz ki Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **öyle yapardı."** (Tirmizî, Hadîs no: 19; Nesâî, Hadîs no: 49, Tirmizî, "Hasen sahîh'tir" demiştir.)

Suyla temizlik yapanlar ise Tevbe Sûresi 108. âyette "**Allâh çokça temizlenenleri sever...**" denilerek övülmüştür. Bu âyet suyla tahâret yapan "Kubâ Ehli" hakkında nâzil olmuştur. Bundan daha efdalı ise önce taşla temizlenip ondan sonra da suyla temizliği bitirmektir. Zîrâ yukarıda nakledilen Âişe *Radiyallâhu Anha* hadisinin farklı bir lafzında Âişe *Radiyallâhu Anha* şöyle demiştir:

«أَنْ يُتْبِعْنَ الْحِجَارَةَ الْمَاءَ»

"...taşla temizlendikten sonra ardından suyla temizlik yapsınlar."

Bunu Sa'îd bin Mansûr rivâyet etmiş ve İmâm Ahmed buna dayanarak ikisinin bir arada yapılmasını daha uygun bulmuştur. (bkz, el- Muğnî, 1/208-209)

defa silmekten aşağısı (temizlenmek için) yeterli olmaz.[28] Tezek, kemik ve hürmet gerektiren şeyler dışında, her temiz madde (tıpkı taş gibi) isticmar sırasında kullanılabilir.

بَابُ الْوُضُوءِ

Abdest Bâbı

Abdest ve diğer ibâdetler, niyet etmeksizin sahîh (geçerli) değildir. Bu Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى»

"Ameller, niyetlere göredir ve herkese niyet ettiği şey vardır."[29]

Sonra şöyle der:

«بِسْمِ اللَّهِ»

"Bismillah (Allâh'ın ismiyle)!"[30]

---

[28] Hirakî *Rahimehullâh* şöyle demiştir: "Tuvalet temizliği için üç taştan aşağısı yeterli olmaz. Velev ki üçten aşağısı ile temizliği sağlamış olsa bile bu sayıyı mutlaka yerine getirmesi lâzımdır. Eğer temizlik için üç tane taş yetmediyse temizlenene kadar ne kadar gerekiyorsa sayıyı artırır. (...) Üç tane (veya daha fazla) uzantısı olan büyük taş da üç taş hükmünde olup tahâret için kullanılır." (Muhtasar, sf 13)

[29] Buhârî, Hadîs no: 1, Ömer İbn'ul Hattâb *Radiyallâhu Anh*'dan.

[30] Tirmizî ve İbnu Mâce konuyla alâkalı, Sa'îd bin Zeyd *Radiyallâhu Anh*'dan şu hadîsi rivâyet etmişlerdir:

«لَا وُضُوءَ لِمَنْ لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ»

"Üzerine Allâh'ın ismini anmayanın abdesti yoktur." (Tirmizî, Hadîs no: 25; İbnu Mâce, Hadîs no: 397)

Tirmizî bu hadîsi rivâyet ettikten sonra şöyle demiştir: "Ahmed bin Hanbel, bu konuda bildiğim isnâdı ceyyid (güzel) olan bir hadîs yoktur, demiştir." Tirmizî ardından Sa'îd bin Zeyd *Radiyallâhu Anh* hadîsinin bu konudaki (diğerlerine nazaran) en iyi rivâyet olduğunu ifâde etmiştir.

Ve ellerini üç defa yıkar. Sonra: üç defa mazmaza ve iştinşak yapar (ağzını çalkalar ve burnunu yıkar), (bunu yaparken) bir veya üç avuç dolusu su ile ağzına ve burnuna birlikte su verir.[31] Sonra: Başta saçın başladığı yerden aşağıya doğru (üst ve alt) çene kemiğine, çeneye ve kulaklara kadar yüzünü üç defa yıkar. Sakalı gürse; sakalını hilâller (sakalının arasında, ıslak parmaklarını gezdirir), (sakalı seyrekse ve altındaki) deri görünüyorsa (hilâllemeksizin cildi) yıkaması gerekir. Sonra: Ellerini dirseklerine kadar üç defa yıkar ve dirsekleri de yıkamaya dâhil eder. Sonra: Başını kulakları dâhil mesheder.[32] (Başını meshederken) elleriyle kâkülden (saçın ön tarafından) başlayarak enseye kadar meshedip tekrar enseden başladığı yere (kâküle) doğru geri mesheder. Sonra: Ayaklarını bileklerine kadar üç defa yıkar, bilekleri de yıkamaya dâhil eder ve ayak parmaklarının aralarını hilâller (ıslak parmaklarını gezdirir). Sonra bakışını semâya yöneltir ve şöyle der:

---

[31] İbnu Teymiyye *Rahimehullâh* bununla alâkalı şöyle demektedir: Mazmaza ve istinşakı tek bir su ile yapmak, bunların arasını her birisi için su almak sûretiyle ayırmaktan daha efdaldır. Zîrâ Abdullâh bin Zeyd'in Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in abdestinin sıfatını (ta'rifini) anlattığı hadîste geldiği üzere **"Nebî** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **üç avuç su ile üç defa mazmaza ve istinşak yapmış ve sümkürmüştür."** Diğer bir lafızda ise **"...Nebî** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **bir avuç (su) ile mazmaza ve istinşak yapmış ve bunu üç defa tekrar etmiştir."** Bu iki hadîs müttefekun aleyhtir. Başka bir lafızda ise **"Bir avuç (su) ile üç defa mazmaza yapıp sümkürmüştür."** Bu hadîsi İmâm Buhârî rivâyet etmiştir. Ardından da Şeyh *Rahimehullâh* şöyle demiştir: Eğer dilerse ve bununla suyu ulaştırabilirse üçer defa mazmaza ve istinşakı sadece bir avuç su ile yerine getirir, dilerse de üç avuç su ile bunları yapar. Zîrâ bu iki şekilde de hadîs gelmiştir. Mazmazayı bir suyla ve istinşakı (ayrı) bir suyla yaparsa bu da câizdir..." (Şerh'ul Umde, 1/176-177)

[32] İbnu Kudâme *Rahimehullâh* der ki: Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in başını meshettiği su ile kulaklarını meshettiği de rivâyet edilmiştir. Ancak evlâ olan yeni su almaktır. Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in enseye ve boyuna mesh ettiğinin görülmediği rivâyet edilmiştir. (el-Muğnî, 1/150-151'den özetle) Ayrıca İbn'ul Kayyim *Rahimehullâh* da Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in boynunu mesh ettiğine dâir nakledilen rivâyetlerin sahîh olmadığını belirtmiştir. (İbn'ul Kayyim, Zâd'ul Meâd, 1/187)

«أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ. وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ»

"Şehâdet ederim ki; Bir olan ve ortağı bulunmayan Allâh'tan başka -ibâdete lâyık hak- ilah yoktur ve şehâdet ederim ki; Muhammed, O'nun kulu ve Rasûlü'dür!"[33]

Bunlardan **vâcib olanları**;

1- Niyet;[34]

2- Eller dışındaki uzuvları birer defa yıkamak;[35]

3- Başın tamamını meshetmek;[36]

4- Zikrettiğimiz bu tertîb (sıralama) ile abdesti almak;

5- (Abdest alırken) bir önceki uzuv kuruyana kadar bir sonraki uzvu yıkamayı ertelememek.

Mesnûn (Sünnet) olanları;

1- Tesmiye (Allâh'ın adını anmak; besmele çekmek);

2- Elleri yıkamak;

---

[33] Darimî, Hadîs no: 743'de **"Göğe doğru bakarak"** ilâvesiyle, Ömer *Radiyallâhu Anh*'dan bunu rivâyet etmiştir. Müslim ise, Hadîs no: 234'te bu ilâve olmaksızın Ukbe bin Âmîr el-Cuhenî *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet etmiştir.

[34] Niyetin yeri kalbtir. Çünkü niyet, kasıttan ibârettir. Kasdın (yönelişin) yeri ise kalbtir. Kişi kalben i'tikâd (niyet) ederse diliyle telaffuz etmese de bu onun için yeterlidir. Hattâ diliyle telaffuz edip kalben niyet etmese bu geçerli olmaz. (el-Muğnî, 1/157)

Bilakis İbn'ul Kayyim *Rahimehullâh*'ın işâret ettiği gibi dille niyet etmek bid'attir. O, Zâd'ul Meâd adlı eserinin abdestle alâkalı bölümünde şöyle der: "Abdestin başında ne "Hadesi gidermeye niyet ettim" ne de "Namaz kılma yolunun açılmasına niyet ettim" şeklinde ne Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*, ne de ashâbından herhangi birisi bir şey söylerdi. Bu konuda -ister sahîh ister zayıf senedle olsun- ondan bir tek harf bile nakledilmemiştir." (İbn'ul Kayyim, Zâd'ul Meâd, 1/189)

[35] İbnu Teymiyye *Rahimehullâh* şöyle demiştir: Abdest alırken yüzü yıkamadan önce elleri yıkamak vâcib değil sünnet'tir. Elleri yıkamak yüzü yıkadıktan sonraki yıkama esnasında vâcib olur. (Şerh'ul Umde, 1/212)

[36] Kişi başını -kolları yıkadığı sudan artanla değil- yeni su alarak mesheder. (el-Muğnî, 1/181)

3- Oruçlu olan dışında, mazmaza yaparken (ağızı çalkalarken) ve istinşakta (buruna su çekerken), (suyu mümkün olduğunca geriye ve uzağa götürmekte) mübâlağa etmek;

4- Sakal ve (el ile ayak) parmaklarını (ıslak parmakları parmak aralarında gezdirmek sûretiyle) hilâllemek;

5- İki kulağı meshetmek (ovalamak);

6- Sağdaki uzuvları soldakilerden önce yıkamak;

7- (Abdest azâlarını) üçer defa yıkamak, bundan ziyâdesi (daha fazla yıkamak) ve (abdest esnâsında) suyu isrâf etmek mekrûh'tur.

8- Ağızda koku olduğunda, uykudan kalkınca ve namazdan önce misvâk kullanmak, sünnet'tir. Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğince:

«لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لَأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ»

"Eğer ümmetime meşakkat verecek olmasaydım her namaz için misvâk kullanmalarını onlara mutlaka emrederdim."[37]

Misvâk diğer zamanlarda da -oruçlu kişi için zevâl (öğle) vakti sonrası hâriç- müstehabb'tır.[38]

---

[37] Ebû Dâvud, Hadîs no: 47; Tirmizî, Hadîs no: 22; İbnu Mâce, Hadîs no: 287; Nesâî, Hadîs no: 7 ayrıca yakın lafızlarla Buhârî, Hadîs no: 887; Müslim, Hadîs no: 252, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

[38] Misvâk ağız kokusuna engel olduğu için oruç tutan kişi öğleye kadar misvâk kullanır, öğleden sonra ağız kokusu artacağı için misvâk kullanmayı terkeder. Hirakî *Rahimehullâh* oruç tutan kişi öğle namazı vaktinden (akşam) güneş kaybolana (batana) kadar misvâk kullanmaktan kaçınır demiştir. (Muhtasar, sf 12)

İbnu Kudâme *Rahimehullâh* bu ibârenin şerhinde der ki: Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ»

"Oruçlunun ağız kokusu Allâh katında misk kokusundan daha güzeldir." (Buhârî, Hadîs no: 1894)

İbnu 'Akîl *Rahimehullâh*, oruç tutan kimsenin zevâlden sonra misvâk kullanmasının müstehabb olmayacağı husûsunda mezhepte ihtilâf olmadığını söylemiştir. Zevâlden sonra misvâk kullanmanın mekrûh olup olmaması husûsunda da iki görüş vardır. (el-Muğnî, 1/138-139)

بَابُ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ

Mestler Üzerine Meshetmek Bâbı

Mestler üzerine ve ona benzer; ayaklarda sâbit duran kalın çoraplar üzerine ve ayak bileklerini aşan cerâmîk[39] üzerine;[40] küçük tahârette (abdestte), mukîm için bir gün bir gece, seferî (yolcu) için ise üç gün üç gece, (mest giydikten sonraki ilk) abdest bozulmasından bir benzerine (süre bitimindeki abdest bozulmasına) kadar meshetmek câizdir.[41] Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«يَمْسَحُ الْمُسَافِرُ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ وَلَيَالِيهِنَّ، وَالْمُقِيمُ يَوْمًا وَلَيْلَةً»

"Seferî üç gün üç gece, mukîm bir gün bir gece mesheder."[42]

---

[39] Metinde اَلْجَرَامِيقُ "el-Cerâmîk" denilerek ifâde edilen terim, el-Kâmûs'ul Muhît'te (اَلْجَرَامِقَةُ) maddesinde, el-Misbâh'ûl Mûnîr'de (ج ر م) maddesinde ve el-Mutli' ala Elfâz'il Mukni'de şöyle tanımlanmıştır: "Curmuk'un çoğuludur. Mestin üzerine geçirilen/giyilen şeydir." (Fîrûzâbâdî, el-Kâmûs'ul Muhît, 871; Feyyumî, el-Misbâh'ûl Mûnîr, 1/97; Şemsuddîn el-Ba'lî, el-Mutli' ala Elfâz'il Mukni', 36) Curmuk kelimesi Türkçe'ye daha ziyâde çizme, deri çorap vb. şekillerde tercüme edilmektedir. Vallâhu â'lem!

[40] Mest ve mestin yerini tutan giyeceklerde bulunması gereken özellikler: Ayakların yıkanması farz olan kısmını örtmesi, kendisiyle yürünebilir nitelikte olması ve kendi başına ayakta durabilme özelliğine sâhib olmasıdır. (el-Muğnî, 1/372) Yukarıda sayılan üç özellik çoraplar için de geçerlidir. Bezden ma'mûl (ince) çoraba ise farz mahallini örtmediğinden dolayı mesh yapılmaz. İmâm Ahmed'den rivâyet olunduğuna göre tıpkı mestler gibi ayağında dik duran, (sağa sola) kırılmayan, kalın/sık dokunmuş çorap olmadığı müddetçe çoraba meshetmeye cevâz vermemiştir. (el-Muğnî, 1/374-375)

[41] Yani kişi mestini giydikten sonraki abdestini ilk bozduğu andan itibâren hesabını yapar ve mukîmse yirmi dört saat sonra, seferîyse yetmiş iki saat sonra mest müddeti sona erer. Ayrıca mest üzerine meshetmek sadece abdest için geçerlidir, cenâbet gibi büyük hadesten temizlik için yeterli değildir. (Mütercim)

[42] Hadîs bu lafzıyla İbnu Hayve (v. 382) isimli bir muhaddîsin "es-Salisu min Meşihati İbni Hayve" adlı el yazması hadîs cüzünün 11 no'lu hadîsini teşkîl etmektedir. Yakın lafızlarla; Müslim, Hadîs no: 276'da, Ali İbnu Ebî Talib *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet edilmiştir.

Meshedip mesh müddeti bittiğinde veya müddeti bitmeden önce çıkardığında, abdesti bozulur.[43] Her kim seferî iken mesheder sonra mukîm olur ise veya (bunun zıddı olur) mukîmken, seferî olursa bu durumda meshini mukîm gibi (bir gün bir geceye) tamamlar.

Kuyruğu olan ve -âdeten açıkta kalan kısımları hâriç- başın tümünü kapsayan imâme (sarık) üzerine meshetmek câizdir. Bütün bu mest edilen şeyler üzerine meshetmenin şartı, bunları kâmil bir tahâret aldıktan sonra giymiş olmasıdır.[44] Cebire (bandaj, yara bandı, sargı, alçı vb.) üzerine mesh etmek; sarılması gereken yer(den fazlası) sargı ile aşılmadıysa câizdir. Erkek ve kadın için bu (mesh hükümleri) aynıdır. Sadece, kadınlar imâme (sarık) üzerine meshedemezler.

بَابُ نَوَاقِضِ الْوُضُوءِ

Abdesti Bozan Şeyler Bâbı

Abdesti bozan şeyler yedi tanedir:

1- Sebîleynden (ön ve arka avret mahallinden) çıkan herşey;[45]

2- Sebîleyn dışındaki yerlerden çıkıp, fâhiş[46] (kişiyi tiksindirecek miktârda) olan (kan, kusmuk gibi) necâset;

---

[43] Abdesti bozucu başka bir şey gerçekleşmemiş de olsa mesti çıkardıktan sonra, râcih olan kavle göre tekrar abdest alması gerekir. (el-Muğnî, 1/366) Ayrıca ilim ehlinin çoğunluğu nezdinde mestlerden birinin çıkarılması ile ikisinin birden çıkarılması hüküm olarak aynıdır. Mestin yırtılıp ayağın gözükmesi veyahut da ayağın mestten çıkması ile de mest müddeti sona erer. (el-Muğnî, 1/368-369)

[44] Yani kişi abdest veya gusül aldıktan sonra mestini giyer. Teyemmüm kâmil bir tahâret sayılmadığı için teyemmümden sonra mest üzerine mesh yapılması geçerli olmaz. (el-Muğnî, 1/362-363)

[45] Hirakî *Rahimehullâh* şöyle demiştir: İdrâr ve dışkı normal çıkış yerleri hâricinde bir yerden çıksa dahi abdesti bozar. (Muhtasar, sf 14)

[46] Bu sayılan maddelerdeki aşırılığın ölçüsü İbnu Akîl'in de söylediği gibi, "vesveseci veya umursamaz olmayan ortalama karakterdeki bir insana aşırı gelmesidir". Bu husûsta İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'ya sorulduğunda bâzen; "insan nefsine aşırı gelendir", demiş; bâzen de; "el kadar veya beş parmaktan fazla olandır", demiştir. Kezâ kusmuk hakkında "ağız dolusu kusmak" gibi şeyler söylenmiştir. Ancak netîce itibâriyle hepsi âdeten fâhiş (aşırı) olmasıyla ilişkilidir. (el-Muğnî, 1/249'dan özetle)

3- Otururken veya ayaktayken hafif uyku dışında, aklın gitmesi;[47]

4- Eli ile zekere (erkeklik organına) dokunmak;[48]

5- Şehvetle kadına dokunmak;

6- İslâm'dan irtidâd;

7- Deve etinden yemek, zîrâ Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den rivâyet edildiğine göre ona şöyle soruldu:

«أَنَتَوَضَّأُ مِنْ لُحُومِ الْإِبِلِ؟ قَالَ: نَعَمْ تَوَضَّأُوا مِنْهَا قِيلَ: أَفَنَتَوَضَّأُ مِنْ لُحُومِ الْغَنَمِ؟ قَالَ: إِنْ شِئْتَ فَتَوَضَّأْ، وَإِنْ شِئْتَ فَلَا تَتَوَضَّأْ»

"Deve etlerinin yenilmesi dolayısıyla abdest almalı mıyız? Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **dedi ki: Evet, deve etlerinin yenilmesi dolayısıyla abdest alın! Sonra Nebî** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'**e soruldu: Davar (koyun/keçi) etlerinin yenilmesi dolayısıyla abdest almalı mıyız? Nebî** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **dedi ki: Eğer dilerseniz abdest alın, dilerseniz abdest almayın!"**[49]

Kişi abdest aldığını yakînen (kesin olarak) biliyor da (sonrasında) bozulduğundan şek (şüphe) içindeyse veya abdestinin bozulduğunu yakînen biliyor da (sonrasında) abdest aldığından şek içindeyse her iki durumda da

---

[47] Yatarak uyumak ise her hâlükârda abdesti bozar. İmâm Ahmed'in mezhebinde zahîr olan, rükû' ve secdenin de uzanmakla aynı sayılmasıdır. Çünkü bunların hepsinde mafsalların gevşemesi ve abdest bozmaya uygun bir ortam oluşması söz konusudur. (el-Muğnî, 1/236-237'den özetle)

[48] "Ferc (tenâsül uzvu)"; hades'in çıkış yerine verilen isim olup zeker, dübür ve kadının önünü (avret mahalli'ni/ferc'ini) kapsar. (el-Muğnî, 1/240)

İbârede geçen "zeker", erkeklik organıdır ve ona elle dokunmak abdesti bozar. Tercîh edilen görüşe göre "dübür (arka avret mahalli)" ve "ferc (kadının organı/ön avret mahalli)" dokunulduğunda abdestin bozulduğu organlar kapsamına girmez. İlim ehlinin çoğuna göre organın kendisi dışında etrafındaki (haya vb.) şeylere dokunulması abdesti bozmaz. Kişi, ister kendi zekerine, ister başkasınınkine dokunsun fark etmez, her iki durumda da abdest bozulur. Aynı zamanda dokunulan cinsel organ ister küçük yaştaki, ister büyük yaştaki insana âid olsun hükmü değiştirmez. Elinin içi ve dışı ile dokunması da aynıdır. El dışında kolunun dokunması ile abdest bozulmaz. Kezâ dokunmanın kasıtlı olması gerekir, bilinçsiz dokunmalar abdesti bozmaz. (el-Muğnî, 1/240-246'dan özetle)

[49] Yakın lafızlarla; Müslim, Hadîs no: 360, Câbir bin Semura *Radiyallâhu Anh*'dan.

yakîne (kesin bildiği şeye) göre hareket eder.[50]

بَابُ الْغُسْلِ مِنَ الْجَنَابَةِ

Cenâbetten Gusletme Bâbı

Guslü vâcib kılan şeyler:[51]

1- Menî'nin çıkması (ki) o fışkıran sudur;

[50] İbnu Kudâme *Rahimehullâh* şöyle demektedir: Kişi abdest aldığını biliyor fakat bozulup bozulmadığı husûsunda şüphe ediyorsa abdesti devam ediyor düşüncesi ile hareket eder. Abdestini bozduktan sonra tekrar abdest alıp almadığı huşusunda şüphe ederse o kişi abdestinin olmadığı düşüncesiyle hareket eder. Kısacası iki durumda da şüpheye düşmeden önce kesin bildiği husûs -yakîn- neyse ona göre amel edip şüpheyi ortadan kaldırır. (el-Muğnî, 1/262)

[51] İbnu Kudâme *Rahimehullâh* burada yalnızca "cenâbetten gusletme" husûsunu ele aldığı için guslü gerektiren hâlleri; "menî'nin çıkması ve sünnet yerlerinin kavuşması" şeklinde iki madde hâlinde saymaktadır. Bunun dışında guslü gerekli kılan ya da guslün müstehabb olduğu diğer durumlardan bazılarını bundan sonra sırasıyla; Hayız, Nifâs, Cuma Namazı, Bayram Namazları ve İhrâm Bâbları'nda zikretmektedir.

Hanbelî Fıkhı'nın ele alındığı eserlerde, guslü gerekli kılan ya da gusletmenin müstehabb olduğu hâller arasında şunlar da zikredilmektedir:

-Hayızdan temizlenme (İbnu Kudâme, el-Muğnî; İbnu Kudâme, el-Umde; Hirakî, Muhtasar; Haccâvî, Zâd'ul Mustaknî'; Behûtî, er-Ravz'ul Murbi');

-nifâstan temizlenme (Muhtasar; el-Umde; el-Muğnî; Zâd'ul Mustaknî'; er-Ravz'ul Murbi');

-bir kâfirin Müslüman olması (Muhtasar; İbn'ul Kayyim, Zâd'ul Meâd; Zâd'ul Mustaknî');

-İslâm'dan irtidât eden mürtedin İslâm'a girmesi (Muhtasar);

-cuma namazı (el-Umde; İbnu Teymiyye, el-Fetâvâ'ul Kubrâ; Zâd'ul Meâd);

-bayram namazı (el-Muğnî; el-Umde; Zâd'ul Meâd); ihrâma girme (el-Umde; Zâd'ul Meâd);

-ölüm (Zâd'ul Mustaknî');

-ölüyü yıkamak (el-Muğnî; Zâd'ul Mustaknî');

-delilik (Zâd'ul Mustaknî') ve

-baygınlık (Zâd'ul Mustaknî').

2- (Kadın ve erkeğin) iki sünnet yerinin kavuşması (bu hâlde menî gelmese bile gusül gerekir).

Guslün vâcibleri:

1- Niyet;

2- Mazmaza (ağzı çalkalamak) ve istinşak (burnu yıkamak) ile birlikte bütün bedenini yıkamak.

(Guslün Sünnetleri:)

1- (Gusle) Tesmiye (Bismillah diyerek, Allâh'ın ismini zikretmek sûreti) ile başlamak sünnet'tir.

2- (Yine sünnet olan fiiller kapsamında) elleriyle bedenini ovalar ve Meymûne *Radiyallâhu Anha*'dan rivâyet edildiği gibi yapar ki o şöyle demiştir:

«سَتَرْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فاغْتَسل مِنَ الجَنَابَةِ فَبَدَأَ فَغسَلَ يَدَيْهِ ثُمَّ صَبَّ بِيَمِينِهِ عَلَى شِمَالِهِ فَغسَلَ فَرْجَهُ وَمَا أَصَابَهُ ثُمَّ ضَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى الْحَائِطِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ تَوَضَّأَ وُضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ ثُمَّ أَفَاضَ الْمَاءَ عَلَى بَدَنِهِ ثُمَّ تَنَحَّى فَغسَلَ رِجْلَيْهِ»

"Ben Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'**i perdeledim. O da cenâbetten gusletti (yıkandı). Ellerini yıkayarak başladı. Sonra sağ eliyle sol eline su döküp fercini ve oralara isâbet eden şeyleri de yıkadı. Akabinde elini duvara ve toprağa vurdu. Sonra namaz için abdest alır gibi abdest aldı. Sonra bedenine su döktü. Sonra olduğu yerden biraz hareket edip (çekilip) ayaklarını yıkadı."**[52]

Cenâbetten guslederken, saç dipleri ıslandığı müddetçe, saçları/saçtaki örgüleri çözmek gerekli değildir.

Eğer kişi; her iki abdest (abdest ve gusül) için niyet ederse, (gusül) her ikisi için yeterlidir. Bunun gibi; her iki çeşit hades (abdestsizlik ve gusülsüzlük hâli) için ve bedenindeki necâsetten temizlenmek için (niyet ederek) teyemmüm yaparsa, bu (teyemmüm) hepsi için yeterlidir. Eğer bunlardan sadece bir kısmı (birisi veya ikisi) için niyet ederse, (bu durumda) sadece niyet ettiğinden temizlenmiş olur.

52 Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 281; Müslim, Hadîs no: 317.

بَابُ التَّيَمُّمِ

Teyemmüm Bâbı

Teyemmümün şekli:

Ellerini, temiz toprağa bir defa vurur ve onunla yüzünü ve ellerini mesh eder. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*’in, Ammâr *Radiyallâhu Anh*’a söylediği (şu) kavli gereğincedir:

«إِنَّمَا يَكْفِيكَ هَكَذَا. وَضَرَبَ بِيَدَيْهِ عَلَى الْأَرْضِ فَمَسَحَ وَجْهَهُ وَكَفَّيْهِ»

“(Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem***) sana bu kadarı yeter! (buyurdu). İki elini yere vurdu, sonra iki avucu ile yüzünü ve ellerini mesh etti.”**[53]

Eğer teyemmümde yere vurmayı veya meshi birden fazla yaptıysa bu da câizdir.

Teyemmümün (câiz olmasının) dört şartı vardır:

Birincisi: Suyun hiç olmamasından, ya da kullanıldığında (oluşacak) hastalık veya şiddetli soğuktan (kaynaklanacak) bir zarardan korktuğundan, ya da kendisinin veya kendisine eşlik eden kişinin (yoldaşının) veya hayvanının susuz kalacağından korktuğundan, ya da su aradığında kendisi yahut malı için (başına gelecek kötü bir işten) korktuğundan, ya da suyu ancak çok pahalıya alması hâricinde elde etme imkânı olmadığından dolayı suyu kullanmaktan âciz olmak. Bedeninin bir kısmı için kullandığında veya tahâreti için yeterli olmayacak kadar su bulduğunda suyu (yettiği kadar) kullanır ve geriye kalan kısımlar için teyemmüm yapar.

İkincisi: Vakit. Farz namazı için vaktinden önce, nâfile namazı için de nâfile namaz kılmanın nehyedildiği vakitte teyemmüm yapılmaz.

Üçüncüsü: Niyet. Eğer nâfile namaz için teyemmüm ettiyse, bu teyemmüm ile farz namaz kılmaz. Eğer farz namaz için teyemmüm ettiyse, bu teyemmüm ile farz namazı kılar ve vakit çıkana kadar farzlardan ve nâfilelerden dilediğini yapar.

---

53 Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 347; Müslim, Hadîs no: 368.

Dördüncüsü: Toprak. Tozlu temiz toprak dışında bir şeyle teyemmüm yapılmaz.

Su ile yapılan tahâreti bozan her şey, (namaz) vaktin(in) çıkması ve namazdayken dahi olsa, su kullanma kudretinin (imkânının) olması, teyemmümü bozar.[54]

بَابُ الْحَيْضِ

Hayız Bâbı

Hayız on şeye mâni olur:

1- Namaz kılmaya,

2- Namazın vâcib olmasına,

3- Oruç tutmaya[55],

4- Tavâf'a,

5- Kur'ân okumaya,

6- Mushafa (Kur'ân'a) dokunmaya,

7- Mescitte durmaya,

8- Fercten ilişkiye girmeye,

9- Sünnet'e uygun talâka (boşamaya)[56],

---

[54] Hirakî şarihlerinden Zerkeşî şöyle diyor: "Suyu gören kişi su ile abdest veya gusül aldıktan sonra mezhepte râcih olan kavle göre namazını baştan iâde eder, kaldığı yerden devam etmez. (…) Hirakî'nin "namazdayken su bulursa" ifâdesi, bu hükmün suyu namazdan sonra bulduğu takdirde geçerli olmadığını ifâde etmek içindir. Zîrâ namaz kıldıktan sonra vakit içinde su bulsa bile, artık o namaz geçmiştir ve yerine gelmiştir (dolayısıyla iâdesine gerek yoktur). Ancak iâde edilmesi (farz olmamakla beraber) müstehabb mıdır, değil midir? Bu husûsta iki görüş vardır. Burada ayrıca namaza başlamadan önce su bulan kimsenin teyemmümünün bâtıl olduğuna ve abdest alması gerektiğine dâir bir tenbîh vardır." (Zerkeşî, Şerh'uz Zerkeşî alâ Muhtasar'il Hirakî, 1/369'dan özetlenerek aktarılmıştır.)

[55] Âişe *Radiyallâhu Anha* şöyle demiştir:

«كَانَ يُصِيبُنَا ذَلِكَ، فَنُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ، وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ»

"Biz hayız olurduk da orucu kazâ etmekle emrolunduğumuz hâlde namazı kazâ etmekle emrolunmazdık." (Müslim, Hadîs no: 335)

[56] Zîrâ hayız esnâsında boşamak bid'î (câiz olmayan) talâktır.

10- İddet süresini aylarla saymaya.[57]

Hayız görmek şunları gerektirir:

1- Gusül,

2- Bulûğa ermek[58] ve

3- İddet süresini hayız ile saymak.[59]

Kanama durduğunda; oruç tutmak ve talâk mübâh olur, (hayızlıyken yapılması harâm olan) diğer husûslar ise gusledene kadar mübâh olmaz.

Ferc(ten cimâ') dışında, hayızlı kadından her türlü faydalanılması (kocası için) câizdir. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«اِصْنَعُوا كُلَّ شَيْءٍ غَيْرَ النِّكَاحِ»

"Nikâh (cimâ') dışında her şeyi yapın!"[60]

Hayızın en kısası bir gün ve bir gece, en uzunu ise on beş gündür. İki hayız dönemi arasındaki tuhûr (temizlik) süresi en az on üç gündür ve en uzunu için ise bir süre yoktur. Bir kadının hayız görmesi için en erken yaş dokuz, en geçi ise altmıştır.

Hayıza yeni başlayan kadın, kendisinde hayız görülmesi mümkün olan bir vakitte kanı gördüğünde, oturur (hayızlının yapması yasak olan şeylerden kaçınır), (kanama) kesildiğinde bir gün ve bir geceden az (gördü) ise hayız değildir.[61] Bu süreyi aştıysa, ancak en uzun hayız süresini (on beş gün) aşmadıysa, bu hayızdır. (Kanama) aynı şekilde (biçimde ve uzunlukta) bir seferde (üst üste) üç ay tekrarladığında, sâbit olmuş bir âdet olur.

(Kanama) hayızın en uzun süresini aştığında, ziyâdesi (bundan sonraki kanama hayız değil) istihâze (hayız dışı kan gelmesi)dir.[62]

---

57 Hayız görmeyenler boşandıktan sonra iddetlerini, ayları sayarak beklerler.

58 Hayız görmesi kadının bulûğ çağına ulaştığının alâmetidir.

59 Zîrâ hayız görenler boşandıktan sonra üç kur' (hayız veya hayızdan temizlik süresi) hayzı esâs alarak iddet beklerler.

60 Yakın lafızlarla; Müslim, Hadîs no: 302, Enes bin Mâlik *Radiyallâhu Anh*'dan.

61 Hayız olmadığını anlayan kişi bu sürede kılmadığı namazları kazâ eder. (İbnu Teymiyye, Şerh'ul Umde, 1/482)

62 İstihâze, âdet günleri hâricinde de gelen ince, kırmızı renkteki özür kanıdır. Kendisinden hayız kanı ile beraber istihâze kanı gelen bir kimse, şu dört hâlden birisindedir:

Bu durumda (hayız bittiğinde ama istihâze devam ettiğinde), kadın hayız süresinin sonunda gusleder, fercini yıkar ve (pamuk, bez vs. ile) tıkar. (İstihâze olan kadın) her namaz vaktinde abdest alır ve namaz kılar. Aynı hüküm, idrâr akıntısı vb. sorunları olanlar için de geçerlidir.[63] Kanama diğer aylarda da devam ederse ve eğer kadın düzenli âdet gören birisi ise, hayız günleri âdet edilegelen günü kadardır. Eğer kadının (hayız konusunda) âdeti yoksa ancak temyîz sâhibi ise (hayız kanı ile istihâze kanı arasındaki farkı ayırt edebiliyorsa) ve kanamasının bir kısmı siyah ve katıysa, bir kısmı da kırmızı ve inceyse bu durumda hayızının süresi katı siyah kanamanın bitmesine kadardır (çünkü hayız kanı bu şekildedir).[64]

Eğer (hayıza) yeni başladıysa veya âdet(olagelen süres)ini unuttuysa ve ayırt edemiyorsa, onun hayızı her aydan altı veya yedi gündür, çünkü kadınların çoğunun âdeti böyledir.[65]

Hâmile kadın hayız görmez. Doğumdan bir, iki gün önce kanama görürse, bu durumda bu (kanama) nifâs (lohusalık kanı)dır.

Ya temyîz ehli yani bu iki kanın arasındaki farkı ayırt eden birisi olup da düzenli bir âdeti olmayan birisidir,

ya da düzenli âdeti olup da temyîz ehli olmayan birisidir,

ya hem âdet, hem de temyîz sâhibidir,

veyahut bu ikisine de sâhib değildir. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 1/392 ve devamı.)

63 Bu tür özür sâhibi kimselerin -akıntıya sebeb olan yeri yıkayıp (pamuk, bez vb.) bir şeyle sardıktan sonra- abdest almaları gerekir ve abdestleri de tıpkı teyemmüm gibi bir sonraki namaz vaktine kadar sürer. Mevcûd namaz vakti çıkana kadar bu abdestle vakit namazı, kazâ namazı ve nâfile kılabileceği gibi iki namaz arasını da cem' edebilir. Vakit çıkınca ve özür hâli bitince abdesti bozulur. Zîrâ bu da teyemmüm gibi zarûretten kaynaklanan bir tahâret çeşididir. (Tafsîlâtı için İbnu Kudâme, el-Muğnî, 1/421-426)

64 Kadın, üçüncü sınıfta yani hem düzenli âdeti, hem de ayırt etmesi olan birisi ise mezhepte tercîh edilen görüşe göre âdetini ön plana alır. (Tafsîlâtı için İbnu Kudâme, el-Muğnî, 1/400)

65 Burada bâhsedilen ise dördüncü sınıf olan; âdeti de temyîzi de olmayan kimsedir. Bu kimse âdet günlerini sonradan hatırlarsa eski âdet takvimine geri döner ve âdetliyken kıldığı namazları ve tuttuğu oruçları tekrar kazâ eder. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 1/408)

بَابُ النِّفَاسِ

Nifâs/Loğusalık Bâbı

Nifâs çocuk doğurma sebebiyle çıkan kandır. (İşlenmesi) helâl ve harâm olan husûslar ile vâcib olan ve sâkıt olan yükümlülükler açısından hükmü, hayzın hükmü gibidir. En uzun süresi kırk gündür ve en kısa süresi için bir sınır yoktur. (Kanamanın durduğunu ve dolayısıyla) temizlendiğini gördüğünde, gusleder ve böylece temizlenmiş olur. Eğer kırk günlük süre içerisinde (kanama yeniden başlayıp) geri dönerse, bu (kanama) da, nifâs sayılır.

ooo Tahâret/Temizlik Kitâbı'nın Sonu ooo

كِتَابُ الصَّلَاةِ

Namaz Kitâbı

كِتَابُ الصَّلَاةِ

Namaz Kitâbı (Giriş)

Ubâde İbn'us Sâmit *Radiyallâhu Anh* rivâyet ederek dedi ki, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'i şöyle buyururken işittim:

«خَمْسُ صَلَوَاتٍ كَتَبَهُنَّ اللهُ عَلَى الْعِبَادِ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ، فَمَنْ حَافَظَ عَلَيْهِنَّ كَانَ لَهُ عَهْدٌ عِنْدَ اللهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، وَمَنْ لَمْ يُحَافِظْ عَلَيْهِنَّ لَمْ يَكُنْ لَهُ عِنْدَ اللهِ عَهْدٌ، إِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ»

"Allâh, her gün ve gecede, beş vakit namazı, kullarına yazdı (farz kıldı). Her kim, onları (gereği gibi) muhâfaza ederse, onun cennete gireceğine dâir Allâh'ın ahdi (va'di) vardır. Her kim de onları (gereği gibi) muhâfaza etmezse, Allâh'ın ona bir ahdi yoktur; dilerse ona azâb eder, dilerse onu bağışlar."[66]

Dolayısıyla, beş vakit namaz; hayızlı veya nifâslı kadın dışında, bulûğa ermiş ve âkil (aklı başında) olan her müslümana vâcib'tir. Her kim cehâletten dolayı (namazın) vâcibliğini inkâr ederse, bu konuda öğretilerek cehâleti giderilir, (bunu bildiği hâlde) inâdından dolayı inkâr ederse kâfirdir.[67]

---

[66] Ebû Dâvud, Hadîs no: 1420; Nesâî, Hadîs no: 461; İbnu Mâce, Hadîs no: 1401. İbnu Abdîlberr *Rahimehullâh* bu hadîs hakkında "sahîh ve sâbit bir hadîs'tir" demiştir. (et-Temhîd, 23/288)

[67] Şeyh'ul İslâm İbnu Teymiyye *Rahimehullâh* bu kavlin açıklamasında şöyle demektedir:

İki namazı cem'e niyet eden veya şartlarını yerine getirmekle meşgûl olan kimse dışında, namazı vâcib (farz) olduğu vakitten sonraya tehîr etmek helâl değildir. Eğer namazı (inkârdan dolayı değil de) ihmâlkârlıktan dolayı terk ederse, üç defa tevbeye dâ'vet edilir. Tevbe ederse ne âlâ, aksi takdirde öldürülür.[68]

بَابُ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ

Ezân ve İkâmet Bâbı

Ezân ve kâmet diğerleri için değil, (sadece) beş vakit (farz) namaz için ve kadınlar için değil sadece erkekler için, meşrû kılınmıştır.

Ezân tercî' olmaksızın[69] on beş, kâmet ise on bir sözden (cümleden) ibârettir.[70]

"Bu kâide (namaz, oruç, hac, zekât gibi) İslâm'ın rükûnları olan meselelerde ve üzerinde icmâ' edilmiş diğer açık hükümlerde geçerli bir esâstır. İslâm'a yeni girmiş veyahut da uzak bir çölde yaşayan kimse gibi cehâletin yaygın olduğu durumlarda ise bu hükümleri inkâr eden kişi ma'zûrdur.

(...)

Ancak İslâm diyârında yaşayıp kendisine bu hükümlerin ulaştığı bilinen bir kimse ise; "ben bunu bilmiyorum" dese dahi bu sözü ondan kabûl edilmez ve tıpkı kendisine ilim ulaştığı hâlde inkâr eden birisi gibi değerlendirilir. Namazı inkâr eden kişi; kendisi namaz kılsa da kılmasa da bunu müstehabb (güzel bir iş) olarak görse de görmese de veya insanların bir kısmı için vâcib görse de görmese de ya da bu husûsta te'vîl sâhibi olsa da olmasa da fark etmez, bu kimse İslâm milletinden çıkartan küfür ile kâfir olmuştur." (Şerh'ul Umde, 2/51-52)

[Görüldüğü gibi günümüzde namaz vb. konulardaki ilim yaygın olduğu için bu husûsta kişinin cehâlet iddiâsı geçerli olmamaktadır. (Mütercim)]

68 Hanbelîler'in çoğu namazı terk eden kişinin kâfir olarak öldürüleceği kanâatindedir. Merhûm müellif zikri geçen Ubâde İbn'us Sâmit *Radiyallâhu Anh* hadîsine dayanarak bunun küfürden dolayı değil hadd cezâsı olarak uygulanacağı görüşüne meyletmiştir. Ancak bu konudaki delîllerden dolayı mezhepte daha çok tercîh edilen, küfür olduğu kavlidir. Selef'in çoğundan nakledilen de budur. Şeyh'ul İslâm İbnu Teymiyye *Rahimehullâh* da bunu tercîh etmiş ve uzunca delillendirmiştir. (Şerh'ul Umde, 2/71-95)

69 Ezân'da tercî', iki şehâdet cümlesini, ilkinde kısık sesle, ikincisinde sesi yükselterek, iki defa tekrar etmektir. (el-Makdisî, el-Udde, 1/73; İbnu Kudâme, el-Muğnî, 2/56)

İbnu Kudâme *Rahimehullâh* el-Muğnî'de, tercî' yapılmasında da bir sakınca bulunmadığını, zîrâ bu husûstaki ihtilâfin mübâh ihtilâf kapsamında olup tercî' yapılması görüşünün Ahmed ve İshâk'tan nakledildiğini ve Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den sahîh olarak ulaştığını belirtir. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 2/56-58)

70 Hirakî *Rahimehullâh* ezân lafızlarını şu şekilde nakletmektedir:

«اللَّهُ أَكْبَرُ، اَللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ»

"Allâh en büyüktür!" (dört defa)

«أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ، أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ»

"Şehâdet ederim ki; Allâh'tan başka -ibâdete lâyık hak- ilah yoktur!" (iki defa)

«أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ»

"Şehâdet ederim ki; Muhammed O'nun elçisidir!" (iki defa)

«حَيَّ عَلَى الصَّلاةِ, حَيَّ عَلَى الصَّلاةِ»

"Haydi, namaza!" (iki defa)

«حَيَّ عَلَى الْفَلاحِ، حَيَّ عَلَى الْفَلاحِ»

"Haydi, kurtuluşa!" (iki defa)

«اللَّهُ أَكْبَرُ، اَللَّهُ أَكْبَرُ»

"Allâh en büyüktür!" (iki defa)

«لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ»

"Allâh'tan başka -ibâdete lâyık hak- ilah yoktur!" (bir defa).

İkâmetin lafızları ise şöyledir:

«اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ»

"Allâh en büyüktür!" (iki defa)

Müezzin; emin (güvenilir), gür sesli ve vakitler husûsunda bilgi sâhibi olmalıdır. Ezânı; ayakta, abdestli, yüksek bir yerde, kıbleye dönük okumak müstehabb'tır. Müezzin, Hay'ale[71] kısmına geldiğinde, ayaklarını kıpırdatmaksızın sağa ve sola yönelir, (ezân esnâsında) parmaklarını kulaklarının

---

«أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ»

"Şehâdet ederim ki; Allâh'tan başka -ibâdete lâyık hak- ilah yoktur!" (bir defa)

«أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ»

"Şehâdet ederim ki; Muhammed O'nun elçisidir!" (bir defa)

«حَيَّ عَلَى الصَّلاةِ»

"Haydi, namaza!" (bir defa)

«حَيَّ عَلَى الْفَلاحِ»

"Haydi, kurtuluşa!" (bir defa)

«قَدْ قَامَتِ الصَّلاةُ، قَدْ قَامَتِ الصَّلاةُ»

"Namaz başladı!" (iki defa)

«اللَّهُ أَكْبَرُ، اَللَّهُ أَكْبَرُ»

"Allâh en büyüktür!" (iki defa)

«لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ»

"Allâh'tan başka -ibâdete lâyık hak- ilah yoktur!" (bir defa).(Hirakî, Muhtasar, sf 20)

[71] **"Haydi, namaza"** manâsına gelen «حَيَّ عَلَى الصَّلاةِ» ifâdesine kısaca **"haysale"** denir. **"Haydi, kurtuluşa"** manâsındaki «حَيَّ عَلَى الْفَلاحِ» ifâdesine de kısaca **"hayfele"** denir. Bu ikisinin ortak adı **"hay'ale"**dir.

üzerine koyar, ezânı ağır okurken, kâmeti seri okur.[72] Sabah ezânında ise Hay'aleden sonra iki defa şöyle der:

«الصَّلاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ»

"...Namaz uykudan daha hayırlıdır!"[73]

Sabah ezânı dışında, vaktinden önce ezân okunmaz. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«إِنَّ بِلَالًا يُؤَذِّنُ بِلَيْلٍ فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُؤَذِّنَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ»

"Bilâl, ezânını gece okuyor. Binâenaleyh, İbnu Ümmi Mektûm, ezân okuyuncaya kadar yiyiniz içiniz!"[74]

Müezzini işitenin onun sözlerini tekrar etmesi müstehabb'tır.[75] Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

---

[72] Ezân ve kâmette her cümlenin sonunu cezim'li okumak gerekir. Harflere hareke verilmez ve diğer cümleye bağlanmaz. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 2/60)

[Ancak bütün bunları yaparken okunuş kâidelerine, tecvîd kurallarına dikkat etmek gerekir. Yersiz uzatma ve kısaltmalar yapmamak icâb eder. (Mütercim)]

[73] Buna "**اَلتَّثْوِيبُ (Tesvîb)**" adı verilir.

[74] Buhârî, Hadîs no: 617; Müslim, Hadîs no: 1092, İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

[75] Ezân okunurken müezzinin sözlerini "hay'aleler" müstesnâ tekrar etmek müstehabb'tır. Müezzinin "haysale" ve "hayfelesine", **"havkale"** söylenerek yani şu şekilde karşılık vermek müstehabb'tır:

«لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ»

"Allâh'tan başka hiçbir güç ve kuvvet yoktur!"

Kâmet cümlelerini de tekrar etmek aynı şekilde müstehabb'tır. Sadece:

«قَدْ قَامَتِ الصَّلاةُ»

"Namaz başladı!"

«إِذَا سَمِعْتُمُ النِّدَاءَ، فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ»

"Nidâ'yı (ezânı) duyduğunuzda, (müezzinin) dediğinin aynısını söyleyin (tekrar edin)!"[76]

بَابُ شَرَائِطِ الصَّلَاةِ

Namazın Şartları Bâbı

Namazın şartları altı tanedir:

Birinci Şart: Hadesten Tahâret

Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

---

dedikten sonra şöyle denilir:

«أَقَامَهَا اللَّهُ وَأَدَامَهَا»

"Allâh onu (namazı) ikâme etsin ve devamlı kılsın!"

Ebû Dâvud, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in böyle yaptığını rivâyet etmiştir.

Ezân bittikten sonra da şu du'âyı yapmak müstehabb'tır:

«اَللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ، آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ، وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ»

"Bu eksiksiz dâ'vetin ve kılınacak namazın Rabbi olan Allâh'ım! Muhammed'e vesîle ve fazîleti ihsân eyle. Ve onu va'dettiğin Mâkam-ı Mâhmud'a eriştir!" (Buhârî, Hadîs no: 614)

Bunlar hâricinde genel manâda ezân ile kâmet arasında yapılan du'ânın geri çevrilmeyeceği hadîslerde beyân edilmiştir. Kişi, ezân okunurken Kur'ân okuyorsa okumasını kesip ezânı tekrar eder, namazda ise bunu yapmaz. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 2/85-88'den özetle)

[76] Buhârî, Hadîs no: 611; Müslim; Hadîs no: 383, Ebû Sa'îd el-Hudrî *Radiyallâhu Anh*'dan.

«لاَ صَلاَةَ لِمَنْ أَحْدَثَ حَتَّى يَتَوَضَّأَ»

"Kendisinde hades meydana gelen (abdesti bozulan) kimsenin, abdest almadıkça namazı yoktur (kabûl olunmaz)!"[77]

İkinci Şart: Vakit

Öğle Vakti: Güneşin zevâlinden (tam tepeden ayrılmaya başlamasından)[78] her şeyin gölgesinin bir misline ulaşmasına kadardır.

İkindi Vakti: O, orta namazıdır.[79] Öğle namazının vaktinden (gölge boyu bir mislinin üstüne çıkmasından) sonra[80] güneşin sararmasına kadardır.[81] (Böylelikle asıl kılınması gereken) ihtiyâr vakti sona erer, bundan sonra geriye güneş batana kadarki zarûret vakti kalır.[82]

---

77 Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 135; Müslim, Hadîs no: 225, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

78 İbnu Kudâme *Rahimehullâh* şöyle demiştir: "Öğle vaktini tesbît etmek isteyen kişi, kendi gölgesini ölçsün ve bir müddet beklesin. Aradan belli bir müddet geçtikten sonra gölgeyi bir kez daha ölçsün. Eğer ki gölgesi bir öncekinden daha kısa ise henüz zevâl vakti olmamıştır. Fakat gölge kısalmamış bilakis uzamışsa zevâl olmuştur (öğle vakti girmiştir). (el-Muğnî, 2/10 vd.)

79 [Allâh*u Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿حَافِظُواْ عَلَى الصَّلَوَاتِ والصَّلاَةِ الْوُسْطَى﴾

"Namazları ve bilhâssa da orta namazı muhâfaza edin!" (el-Bakara 2/238)

İbnu Kudâme *Rahimehullâh* bu buyrukta geçen "daha çok titizlik gösterilmesi gereken" namazın "ikindi namazı" olduğu görüşünü tercîh etmiştir. (Mütercim)]

80 İbnu Kudâme *Rahimehullâh* şöyle demiştir: Kişi zevâl vaktindeki gölge boyunu tesbît eder. Sonra o gölge boyundaki artışa bakar. Fey-i zevâl yani zevâl vaktindeki gölgesinin üstüne kendi boyu kadar gölge ilâve edildiğinde öğle vakti çıkmış olur. (el-Muğnî, 2/13) Öğle vakti çıkar çıkmaz ikindi vakti girer, arada herhangi bir boşluk yoktur. (el-Muğnî, 2/14)

81 Diğer bir Hanbelî fıkıh metni olan Hirakî'de ise, ihtiyâr vakti gölge boyu iki misli olana kadarki vakit olarak belirlenmiştir. Buna göre gölge iki misli olduktan güneş sararana kadarki vakit ise cevâz vakti olmaktadır. Hirakî ve şerhi el-Muğnî'ye bakılabilir. (Mütercim)

82 İkindinin bundan sonrasına ertelenmesi câiz değildir. Zîrâ Enes *Radiyallâhu Anh*'dan yapılan rivâyette, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den şunu işittiğini söylemiştir:

Akşam Vakti: (Güneşin batmasından) şafağın kızıllığı kayboluncaya kadardır.[83]

Yatsı Vakti: Şafağın kızıllığı kaybolduğu vakitten, gecenin yarısına kadardır ve bundan sonra geriye Fecr-i Sâni'ye (İkinci Fecr'e/Fecr-i Sâdık'a) kadar zarûret vakti kalır.[84]

«تِلْكَ صَلَاةُ الْمُنَافِقِينَ، تِلْكَ صَلَاةُ الْمُنَافِقِينَ، تِلْكَ صَلَاةُ الْمُنَافِقِينَ يَجْلِسُ أَحَدُهُمْ حَتَّى إِذَا اصْفَرَّتِ الشَّمْسُ فَكَانَتْ بَيْنَ قَرْنَيْ شَيْطَانٍ، أَوْ عَلَى قَرْنَيِ الشَّيْطَانِ قَامَ فَنَقَرَ أَرْبَعًا لَا يَذْكُرُ اللَّهَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا»

"İşte o Münâfıklar'ın namazıdır! İşte o Münâfıklar'ın namazıdır! İşte o Münâfıklar'ın namazıdır! Onlarda birisi oturur da ta ki güneş sararıp şeytânın iki boynuzu arasında veya şeytânın iki boynuzunun üstünde olunca (batmak üzere iken) kalkıp (kuş gibi) gagasını yere vurup kaldırır da dört rek'at namaz kılar ve Allâh'ı pek az anar." (Ebû Dâvud, Hadîs no: 413)

Ancak bu kerâhet vaktinde namazı kılan kişi -velev ki mazeret sâhibi olmasa da- namazı kerâhet ile birlikte geçerlidir. (el-Muğnî, 2/16)

83 Hirakî'nin de ifâde ettiği gibi; akşamı şafak kayboluncaya kadar geciktirmek müstehabb (hoş görülen) bir iş değildir (akşamı vakit girer girmez kılmak gerekir). Ebû Dâvud ve diğerlerinin rivâyet ettiğine göre Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurmuştur:

« لَا تَزَالُ أُمَّتِي بِخَيْرٍ مَا لَمْ يُؤَخِّرُوا الْمَغْرِبَ حَتَّى تَشْتَبِكَ النُّجُومُ»

"Ümmetim akşamı yıldızlar gözükene kadar geciktirmedikleri müddetçe hayır üzeredirler." (Sahîh-u İbnu Huzeyme, Hadîs no: 340)

Bu konuda geniş bilgi için bkz. el-Muğnî, 2/24.

84 Hirakî, Fecr-i Sâdık'ı (gerçek fecri) şöyle tanımlamaktadır: Fecr-i Sâni (gerçek /ikinci fecir), doğu tarafından başlayıp yayılan beyazlıktır ve artık bundan sonra karanlık basmaz (bilakis hava aydınlanmaya başlar). (Hirakî, Muhtasar, 1/19; el-Muğnî, 2/29) İbnu Kudâme ise Hirakî'ye yazmış olduğu Şerh'te şöyle demektedir:

Fecr-i Sâdık (gerçek fecir), ufukta yayılmış olan beyazlık olup vakti bildirir. (el-Muğnî, 2/29-30)

Fecr-i Evvel (birinci fecir), genişliğine/enlemesine olmayan bir şekilde (uzunlamasına) yükselen (Fecr-i Sâdık'tan az bir süre önce doğuda görülen ve sonra kaybolan) ince beyazlıktır. Bu Fecr-i Kâzib/Aldatıcı Fecr olarak isimlendirilir (zîrâ gerçek fecir gibi belirip aldatır). Fecr-i Kâzib'e hiçbir şer'î hüküm ta'alluk etmez (ne sabah namazının ne de orucun vakti başlamaz). (el-Muğnî, 2/30)

Kişi fecrin doğuşunu kesin olarak tesbît edince veya bu husûsta bir zannı gâlib oluşturunca namaz kılması mübâh olur (aksi takdirde olmaz). Kişinin zannı gâlibini

Sabah Vakti: Fecr-i Sâni'den güneş doğana kadardır.

Namaz için vakti çıkmadan önce tekbîr getiren, namaza yetişmiştir. Yatsı namazı[85] ve bir de şiddetli sıcaklarda (ilk vaktinden sonraya ertelenen) öğle namazı[86] hâriç namazın en fazîletlisi ilk vaktinde kılınandır.

Üçüncü Şart: Teni Göstermeyen Bir Şeyle Setr-i Avret Yapılması (Avret Mahallinin Örtülmesi)

Erkeğin ve câriyenin avretleri, göbek ile diz kapağı arasıdır.[87] Hür kadının yüzü ve elleri hâriç, bütün bedeni, avrettir. "Ümm'ül Veled (sâhibin-

---

artırması için ihtiyâten az bir müddet beklemesi müstehabb'tır. (...) Eğer kişiye, güvenilir birisi bir ilme dayanarak namaz vaktini haber verirse buna istinâden namazını kılar. Ama o şahıs kendi ictihâdı ile vaktin girdiğini söylerse onu taklîd etmez, kendisi ictihâd eder. Eğer ki namazın vaktine isâbet ettiği ortaya çıkarsa namazı geçerlidir. İsâbet etmediği ortaya çıkarsa namazı geçerli olmaz. (...) Kezâ kişi vakit konusunda hiçbir ilme dayanmadan şüphede olduğu hâlde namazı kılarsa bu namaz da geçersizdir. Çünkü namazın şartı olan bir husûsta delîlsiz hareket etmiştir. (...) Vakti bilen güvenilir bir müezzinin ezân okuması hâlinde kişinin ictihâd etmesine gerek kalmaz. (el-Muğnî, 2/30-32'den özetle)

85 Zîrâ yatsı namazında efdal olan namazı gecenin üçte birine veya yarısına kadar ertelemektir. Ancak bu hüküm tek başına kılan veya bundan dolayı zorluk çekmeyecek olan bir cemâ'ate kıldıracak olan kişi içindir. Sabah namazında ise ilk vakit olan **Tağlis Vakti**'nde kılmak efdaldır. Ashab'ur Rey (Hanefîler) ise **İsfar Vakti**'nde (havanın aydınlanmaya başladığı ikinci vakitte) kılmayı efdal görmüşlerdir. (el-Muğnî, 2/42-45'den özetle)

[**Önemli uyarı:** Hanefî Mezhebi'ndeki bu görüşten dolayı Türkiye'de sabah ezânı ikinci vakitte okunmaktadır. Birçok kişi bundan dolayı bu okunan ezânın vaktin girişini haber verdiğini ve bundan önce namaz kılınmayacağını zanneder. Hâlbuki efdal olan, vakit girer girmez kılmaktır ve kişi fecrin doğduğunu tesbît ettiği andan itibâren namazını kılar. (Mütercim)]

86 Aşırı sıcaklarda öğle namazını geciktirdiğinde namazın son vaktine ertelememek gerekir. Ayrıca sıcakta namazı geciktirme hükmü Cuma Namazı husûsunda geçerli değildir. Cuma Namazı'nı herhalükârda ilk vaktinde kılmak gerekir. Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den bunun aksi rivâyet edilmemiştir. Cuma Namazı'nı geciktirmek insanlara eziyet etmeye de sebeb olur. (el-Muğnî, 2/37-38'den özetle)

87 Setr-i avret ile alâkalı İbnu Kudâme *Rahimehullâh*'ın el-Muğnî adlı eserinde zikrettiği bazı husûsları önemine binâen nakletmek istiyoruz:

Göbek ve racîh olan (tercîh edilen) kavle göre diz kapağının kendisi avret değildir. Avret mahalli bu ikisinin arasıdır. Avret mahallini kapatan elbise, derinin/cildinin rengini belli eden şeffaf nitelikte olursa namaz geçerli olmaz. Elbise şeffaf olmadığı hâlde vücudun sıfatını belli ediyorsa namaz geçerli olur, çünkü kalın elbiselerde dahi bundan kaçınmak mümkün değildir. Kişinin avretinden örfen az addedilen bir miktâr açılırsa namaz fâsid olmaz. Kişinin avreti farkına

den çocuk dünyaya getiren câriye)" ve kısmî olarak âzâd edilmiş câriye; (avret açısından) sıradan câriye gibidir.

Namazı, gasp edilmiş bir elbise içinde veya gasp edilmiş bir yerde kılanın, namazı sahîh (geçerli) değildir. Altın takmak ve ipek giymek kadınlar için mübâh'tır; erkekler için ise (hastalık, savaş vb. hallerde) ihtiyâç olması dışında, mübâh değildir. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in altın ve ipek hakkındaki (şu) kavli gereğincedir:

«هَذَانِ حَرَامٌ عَلَى ذُكُورِ أُمَّتِي، حِلٌّ لِإِنَاثِهِمْ»

"Ümmetimin erkeklerine, bu ikisi (altın ve ipek) harâm kılındı; kadınlarına ise helâl kılındı."[88]

Erkeklerden tek parça elbise içerisinde namaz kılanın elbisesinin bir kısmı omzunu örtüyorsa buna (böyle namaz kılmasına) izin verilmiştir. Eğer, sadece avretini örtmeye yetenden başkasını (yani omzunu örtecek bir şeyi) bulamıyorsa, (bu durumda sadece) avretini örter. Eğer (avretini) tamamıyla örtmeye yetmiyorsa, ferceyni (iki avret mahallini; ön ve arkasını) örter. Eğer hepsini (iki avretini) birden örtemiyorsa sadece birini örter. Eğer (avretini) örtecek hiçbir şey yoksa oturarak namaz kılar ve rükû' ile secdeyi îmâ ile yapar, ayakta namaz kılarsa bu da câizdir.

(Avretini örtmek için) necîs olan bir elbiseden başka bir elbise veya necîs bir mekândan başka bir yer bulamayan; her iki hâlde de (necîs elbiseyle yahut necîs olan mekânda) namazını kılar ve namazını iâde (tekrar) etmesi gerekmez.

Dördüncü Şart: Necâsetten Tahâret

Kan ve benzeri (irin gibi) az miktârı affedilmiş olan necâsetler hâriç bedenini, kıyâfetini ve namaz kılacağı yeri necâsetten temizlemek. Üzerinde, necâset olduğunun farkında olmadan yahut orada (necâset) olduğunu bilip sonra unutarak, necâset ile namaz kılanın namazı sahîh'tir. Eğer namazda (necâset olduğunu) fark ederse, onu giderip namazına devam etmelidir.

---

varmadan açıldıysa farkına varır varmaz avretini örter ve namazına devam eder. Ancak örfen uzun sayılan bir zaman müddetince avreti açık kalırsa tıpkı örfen çok sayılan avretin açılmasında olduğu gibi namaz bâtıl olur. (el-Muğnî, 2/283-289'dan özetle)

88 Az farkla; İbnu Mâce, Hadîs no: 3595, Ali bin Ebî Tâlib *Radiyallâhu Anh*'dan. İbn'ul Medinî, bu hadîs hakkında şöyle demiştir: "Bu, hasen bir hadîs olup ricâli ma'ruftur." (İbn'ul Kattan, Beyân'ul Vehmi ve'l İham, 5/179)

Yeryüzünün tümü; kendisinde namaz kılmanın sahîh olduğu mescittir, ancak mezarlık, hamâm, tuvalet, deve ağılları ve yol ortası hâriç.[89]

Beşinci Şart: İstikbâl-i Kıble (Kıble'ye Dönmek)

Yolcunun, (at, araba vb.) binek üzerinde gittiği yöne doğru kıldığı (vitir, revâtib sünnetleri, tilâvet secdesi vb.) nâfile namazlar ile korkudan veyahut başka sebeblerden kıbleye dönmekten âciz olan kişinin, kılabilmeye güç yetirdiği şekilde kıldığı (namaz) hâricinde[90] (namaz kılarken) Kıble'ye dönmek. Bu iki durum hâriç, Ka'be'ye dönülerek kılınan namaz dışındaki, (namaz) sahîh değildir. Eğer kişi (Ka'be'ye) yakınsa, namazını bizzât ona doğru; uzaktaysa onun cihetine (yönüne) doğru kılar.

Hazarda (yerleşik bir bölgede) olan kişi eğer kıbleyi (Ka'benin yönünü) bilmiyorsa, sormalı ve müslümanların mihrâblarından istidlâl yapmalı (kıble yönünü bulmaya çalışmalı)dır. Bu durumdaki kişi eğer hatâ yaptıysa, namazı iâde etmesi gerekir.[91] Eğer seferdeyken kıbleyi bilmiyorsa, ictihâd

---

89 İbnu Kudâme *Rahimehullâh*'ın zikrettiğine göre kabristânda, tuvalette, hamâmda ve develerin çöküp yattığı, gecelediği yerde namaz kılan kimse de aynı şekilde namazı iâde eder. Ahmed bin Hanbel *Rahimehullâh*'dan yapılan rivâyete göre, bu gibi yerlerde namaz kılmak sahîh değildir. Kabristânın içinde namaz kılmak câiz olmadığı gibi kabre doğru namaz kılmak da câiz değildir. Kabristânın ortasında yapılmış mescîdin hükmü de kabristân ile aynıdır. Bu zikredilen yerlerde namaz kılmanın câiz olmadığını bilmeyen kimsenin namazlarını iâde etmesinin gerekip gerekmediği konusunda iki görüş gelmiştir. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 2/468-475'den özetle)

İbnu Teymiyye *Rahimehullâh* ise Hanbelî Ulemâ'sı nezdinde kabristânın etrafındaki mescîdin duvarla çevrili olup olmamasının fark etmeyeceğini beyân etmiş ve ayrıca bir veya iki kabir de olsa bunun da kabristân statüsünde sayılacağını bildirmiştir. Ayrıca Hanbelîler nezdinde kabir bulunan yerin avlusu ve sâir müştemilâtı da bu yasağın kapsamı içerisindedir. (İbnu Teymiyye, Şerh'ul Umde, 2/460-463)

90 Hirakî *Rahimehullâh* bu durumlardaki kişiler ile alâkalı şöyle demiştir: Namaza (imkânı varsa) kıbleye yönelerek başlar. Yürüyerek veya bineğin üzerindeyken (kıbleye yönelme imkânı yoksa) namazını kıbleden başka tarafa yönelerek devam ettirir ve gücü yettiği oranda îmâ yoluyla namaz kılar. Secdeye giderken rükû'ya göre biraz fazla eğilir. (Muhtasar, sf 21)

91 Çünkü hazar (ikâmet hâli) kıble için ictihâd yeri değildir. Zîrâ bir beldede mukîm olan kişi haber yoluyla veya mihrâblara vs. alâmetlere bakarak kıbleyi tayîn edebilir. Kısacası haber, ictihâd ve taklîd gibi kıbleyi tesbît etme yollarının hiç birisini uygulamayan veya müctehidin taklîd etmesi, mukallidin ictihâd etmesi gibi kendisi için câiz olmayan yolu uygulayan birisinin namazı bâtıl'dır ve iâdesi gerekir. (el-Muğnî, 2/114-115)

edip namazını kılar ve (ictihâdı netîcesinde hatâ bile yapsa) iâde etmesi (tekrar kılması) gerekmez.[92]

Hirakî *Rahimehullâh* ise bu husûsta şöyle demiştir: Müşriğin gösterdiği kıbleye hiçbir şekilde itibâr edilmez. Zîrâ kâfir güvenilir bir kimse olmadığı için onun haberi de şâhidliği de rivâyeti de kabûl edilmez. (Muhtasar, sf 21)

Şarih İbnu Kudâme *Rahimehullâh* buna şu husûsları da eklemiştir: (Müslüman olduğu hâlde) dinde gevşek olan fâsığın haberi de aynı şekilde reddedilir. Temyîz çağına ulaşmamış küçük çocuk da böyledir. Bunun hâricinde fısk-u fücûr ile ithâm edilmemiş her müslümanın kıble vb. husûslardaki haberi aksine bir delîl olmadıkça kabûl edilir. Ancak müslüman mı kâfir mi olduğu belli olmayan kimsenin haberi reddedilir. Aynı bunun gibi müslümanlara mı zimmet ehline mi âid olduğu belli olmayan mihrâblara bakılarak kıble tayîn edilmez. (el-Muğnî, 2/115) Kezâ kâfirlerin mihrâblarına bakılarak kıble tayîn edilemez, bu husûsta sadece müslümanların mihrâblarına bakılır. Ancak Hristiyanlara âid mihrâblar bundan müstesnâdır, zîrâ onların kıblesinin doğu tarafına yönelik olduğunu bilmekteyiz. (el-Muğnî, 2/102)

[92] Bazı âlimler şöyle demiştir: İnsanlar kıble husûsunda dört sınıftır:

1- Kıble'yi yakînen tayîn etmesi gerekenler: Bunlar Ka'be'yi gözleriyle görenlerdir veya Mekke ehlinden olup Ka'be'nin yerini tayîn edebilenlerdir. Kezâ Mescid-i Nebevî gibi kıblesi bizzât Rasulûllah *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* tarafından tayîn edilmiş olan yerlerde de kıble ciheti kesin olduğu için başka tarafa en ufak bir meyil olmaksızın oraya dönülmesi gerekir.

2- Habere uyması gerekenler: Bunlar da Mekke'ye dışarıdan gelip oranın halkından kıbleyle alâkalı haber araştırması gerekenlerdir. Kezâ (İslâm beldelerinden) bir beldeye uğrayan kişinin de orada işin ehli olan kişiler tarafından dikilmiş olan mihrâb vb. alâmetlere göre kıbleyi tayîn etmesi gerekir. Bu iki kesimin kıble hakkında ictihâd etmesine gerek yoktur.

3- İçtihâd etmesi gerekenler: Bu iki sınıf hâricinde olup da, (velev ki diğer ilimlere vakıf olmasalar da) kıble ile alâkalı ilme vâkıf olanların ictihâd ederek kıbleyi araştırması gerekir.

4- Taklîd etmesi gerekenler: Körler ve onlar gibi addedilen (kıble konusunda) ictihâd ehliyeti olmayan kimselerin bu husûsta ictihâd ehli olan bilgili kişilere tâbi olması gerekir. Bu iki sınıf ve benzerlerinden olup da Mekke dışında olan herkesin Ka'be cihetini araştırması gerekir. Kıbleyi araştıranların mutlakâ gözle görüyormuş gibi kıble cihetini isâbet ettirmeleri gerekmez. Bu, Tirmizî'nin rivâyet etmiş olduğu şu hadîs gereğincedir:

«مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ قِبْلَةٌ»

"Doğu ile batı arası kıbledir." (Tirmizî, Hadîs no: 342-344; İbnu Mâce, Hadîs no: 1011; Nesâî, Hadîs no: 2243)

Kişi kıbleden biraz kaymış olsa, namazı iâde etmesi gerekmez. (el-Muğnî, 2/100-102'den özetle)

(Kıble husûsunda ictihâdda bulunan) iki müctehid; (kıblenin yönünde) ihtilâf ederse, hiç biri diğerine tâbi olmaz. Â'mâ (kör) olan ve avâmdan olan (kıbleyi kendi ictihâdı ile tesbît etme durumu olmayan) kişi, bu iki müctehidden, en çok hangisine güveniyorsa ona uyar.[93]

Altıncı Şart: (Kılacağı Öğle, İkindi ve benzeri) Namazın Bizzât Kendisine Niyet Etmek

Niyeti bozan bir şey yapmadıkça, tekbîr getirmeden kısa bir zaman önce niyet etmek câizdir.[94]

بَابُ آدَابِ الْمَشْيِ إِلَى الصَّلَاةِ

Namaza Yürüme Adâbı Bâbı

Namaza, sekînet ile (sakince hareket ederek) ve vakâr ile yürümek; adımlarını birbirine yakın aralıklarla atmak ve parmakları birbirine kenetlememek müstehabb'tır.[95] Kişi (mescide giderken):

Kıbleyi ictihâd yoluyla tayîn eden kişinin ictihâdı değişirse yeni ictihâdına göre kılar fakat önceki namazları iâde etmesine gerek yoktur. Namaz içinde ictihâdı değişirse tıpkı Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* zamanında kıble değiştiğinde sahâbenin yaptığı gibi namazı bozmadan yeni kıbleye yönelir. Ancak kişi namaz kılarken doğuda mı batıda mı olduğunu ayırt edemeyecek kadar çelişkiye düşerse namazını bozar ve tekrar ictihâd eder. (el-Muğnî, 2/106-109'dan özetle)

[93] Taklîd edecek kimse bulamayan câhil kimse ise namazını bulunduğu hâl üzere kılar. (İbnu Teymiyye, Şerh'ul Umde, 2/560) Ancak câhil kimsenin mutlakâ kıblenin nasıl bulunacağını öğrenmesi gerekir. İmkânı olduğu hâlde öğrenmez ve başkalarını taklîd etmeye devam ederse namazı geçersiz olur. (el-Muğnî, 2/110)

[94] Namaz esnâsında niyet edip etmediği veya ihrâm/iftitâh (namaza başlangıç) tekbîri getirip getirmediği husûsunda şüpheye düşen birisi namaza yeniden başlar. Namazdan çıkmadan önce bunları yapmış olduğunu hatırlarsa namaza kaldığı yerden devam eder. Kezâ farza mı nâfileye mi niyet ettiğini karıştıran birisi namazı nâfile olarak tamamlar. Öğleye mi ikindiye mi niyet ettiğini karıştıran birisinin hükmü de tıpkı niyette şüphe eden kişi gibidir (namaza yeniden başlar). Kezâ farz namazlardan birisine niyet edip de namaz içinde niyetini değiştirmek isteyen kişinin de durumu aynıdır. (el-Muğnî, 2/135)

[95] İbnu Kudâme *Rahimehullâh* şöyle demektedir: Hasenâtı (iyiliği/sevâbı) daha da çoğaltmak için adımlarını birbirine yakın aralıklarla atması müstehabb'tır. Nitekim Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* böyle yapmıştır.

﴿بِسْمِ اللهِ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ﴾

"Beni yaratan ve bana hidâyet veren Allâh'ın adıyla..."

der ve devâmındaki âyetleri:

﴿إِلا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾

"...ancak Allâh'a selîm bir kalp ile gelenler başka."

kavline kadar[96] okur.[97] Ayrıca namaza giderken şöyle der:

Namazdan önce parmakları kenetlememek gerekir. Ka'b bin Ucra *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurmaktadır:

﴿إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَأَحْسَنَ وُضُوءَهُ، ثُمَّ خَرَجَ عَامِدًا إِلَى الْمَسْجِدِ فَلَا يُشَبِّكَنَّ يَدَيْهِ فَإِنَّهُ فِي صَلَاةٍ﴾

"İçinizden biri güzelce abdest alıp mescide gitmek üzere çıktığı zaman artık parmaklarını birbirine kenetlemesin, çünkü o artık namazda sayılır." (Ebû Dâvud, Hadîs no: 562; Tirmizî, Hadîs no: 386)

Bu hüküm mescidden çıkana kadar devam eder. Zîrâ Ebû Sa'îd *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurmaktadır:

«إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ فِي الْمَسْجِدِ فَلَا يُشَبِّكَنَّ، فَإِنَّ التَّشْبِيكَ مِنَ الشَّيْطَانِ، وَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَا يَزَالُ فِي صَلَاةٍ مَا دَامَ فِي الْمَسْجِدِ حَتَّى يَخْرُجَ مِنْهُ»

"İçinizden biri mescidde olduğu sürece parmaklarını birbirine kenetlemesin, çünkü kenetlemek şeytândandır. Zîrâ biriniz mescidde olduğu sürece ta ki mescidden çıkana kadar namazda sayılır." (Müsned-i Ahmed, Hadîs no: 11385)

Geniş bilgi için bkz; el-Muğnî, 2/116-121.

[96] Allâh*u Teâlâ* İbrâhîm *Aleyh'is Selâm*'ın diliyle şöyle buyurmaktadır:

﴿الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾

«اَللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِحَقِّ السَّائِلِينَ عَلَيْكَ، وَبِحَقِّ مَمْشَايَ هَذَا، فَإِنِّي لَمْ أَخْرُجْ أَشَرًا وَلَا بَطَرًا وَلَا رِيَاءً وَلَا سُمْعَةً، خَرَجْتُ اتِّقَاءَ سَخَطِكَ، وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِكَ، أَسْأَلُكَ أَنْ تُنْقِذَنِي مِنَ النَّارِ، وَأَنْ تَغْفِرَ لِي ذُنُوبِي، إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ»

"Allâh'ım! Sen'den isteyenlerin Sen'in katındaki hakkı için Sen'den istiyorum. Ve şu yürüyüşüm hakkı için Sen'den istiyorum. Çünkü ben ne kibirlenmek ne de böbürlenmek için ve ne görsünler diye ne de duysunlar diye (evden) çıkmadım. Ve ben Sen'in gazabından sakınmak ve Sen'in rızânı taleb etmek için çıktım. Bu sebeple cehennem ateşinden beni korumanı ve günâhlarımı örtmeni Sen'den istiyorum. Şüphesiz Sen'den başka hiç kimse günâhları bağışlayamaz!"[98]

"O (Allâh) ki, beni yaratandır; bana hidâyet veren O'dur; beni yediren ve içiren O'dur; hastalandığım zaman bana şifâ veren O'dur; beni öldürecek, sonra diriltecek olan da O'dur, dîn (cezâ) günü hatâlarımı bağışlayacağını umduğum da O'dur; Rabbim, bana hüküm (ve hikmet) bağışla ve beni sâlih olanlara kat; sonra gelecekler arasında bana bir "Lisân-ı Sıdk (doğruluk dili)" ver. Beni ni'metlerle donatılmış cennetin mîrâsçılarından kıl, babamı da bağışla, çünkü o şaşırıp sapanlardandır. Ve beni (insanların) diriltilecekleri gün küçük düşürme, malın da, çocukların da bir yarar sağlayamadığı günde. Ancak Allâh'a selîm bir kalp ile gelenler başka." (eş-Şu'arâ 26/78-89)

97 Bu husûsta: **"Kim böyle derse Allâh onu amellerin en doğrusuna iletir…"** şeklinde devam eden bir hadîs rivâyet edilmektedir. Suyûtî, bunu İbnu Ebî'd Dunyâ ve İbnu Merdeveyh'e nisbet etmiştir. (ed-Durr'ul Mensûr, 6/306) Zehebî, Mîzân'da bu hadîsin uydurma olduğuna dikkat çekmektedir. (Mîzân'ul İ'tidâl, 1/350) Bundan dolayı olsa gerek İbnu Teymiyye *Rahimehullâh* sözkonusu ibârenin şerhinde herhangi bir yorumda bulunmamış olsa da "Ruvîye/rivâyet olunmuştur..." şeklinde "temrîz sigâsı" kullanarak hadîsteki hastalığa, zayıflığa dikkat çekmiştir. (Şerh'ul Umde, 2/605) Vallâhu â'lem!

98 İbn'us Sunnî, Amel'ul Yevmi ve'l Leyl, Hadîs no: 85. Yakın lafızlarla; İbnu Mâce, Hadîs no: 778, Ebû Sa'îd el-Hudrî *Radiyallâhu Anh*'dan.

Busirî, Zevâîd'de (1/98) İbnu Mâce'de yer alan hadîs ile alâkalı şu bilgiyi vermektedir: "Hadîsin isnâdı zayıf râvilerle doludur: Atiyye el-Avfî, Fudayl bin Merzûk, Fadl bin Muvâffak; bunların hepsi zayıftır. Lâkin İbnu Huzeyme Sahîh'inde bunu Fudayl bin Merzûk'dan sahîh addettiği bir kanalla rivâyet etmiştir."

Şeyh'ul İslâm İbnu Teymiyye *Rahimehullâh*'ın işâret ettiği gibi hadîs -eğer sahîh ise- sâlih amellerle tevessülden bahsetmektedir. Zirâ Allâh'tan isteyenlerin hakkı

İkâmeti duyduğunda Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğince namaza aceleyle koşmaz[99]:

«إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلاةُ فَلا تَأْتُوهَا وَأَنْتُمْ تَسْعَوْنَ، وَائْتُوهَا وَعَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ، فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتِمُّوا»

"Namaz için kâmet getirildiği vakit ona koşarak gelmeyin, sekînet üzere gelin! Yetişebildiğiniz kadarını (imâmla) kılın; yetişemediğinizi (kendiniz) tamamlayın!"[100]

Namaz için kâmet getirildiği vakit, farzdan başka, (nâfile vb.) namaz kılınmaz. Mescide vardığında, girerken sağ adımını atar ve şöyle der:

«بِسْمِ اللَّهِ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي، وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ»

"Allâh'ın ismiyle! Salât ve selâm, Rasûlullâh'ın üzerine olsun! Allâh'ım! Günâhlarımı affet ve bana rahmetinin kapılarını aç!"[101]

---

onlara icâbet etmesidir. (İbnu Teymiyye, Mecmu'ul Fetâvâ, 1/288) Hadîs ile alâkalı bu yöndeki açıklamaları için "İbni Teymiyye Külliyatı, 1/366-368" nolu sayfalara mürâcaat edilebilir.

99 İmâm Ahmed *Rahimehullâh*'dan nakledildiğine göre (âdeten) hoş görülmeyecek bir aceleyle olmamak kaydıyla imâmın ilk tekbîrine yetişmeyi ümîd eden kimsenin az bir miktâr süratli hareket etmesinde beis yoktur. Nitekim sahâbeden de böyle yaptıkları rivâyet olunmuştur. (el-Udde, 91) İbnu Teymiyye *Rahimehullâh* ise bu rivâyete binâen şöyle demiştir:

"Buna göre namaza çok süratli gitmek -Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in nehyinden dolayı- mutlâk anlamda mekrûh'tur. Az bir sürat ile gitmek ise İftitâh Tekbîri (namaza başlangıç tekbîri)'ne yetişmeyi ümîd edip onu kaçırmaktan korkan kimse hâricinde mekrûhtur. (…) Ancak kişi cemâ'at ile namazı ve Cuma Namazı'nı tamamen kaçırmaktan korkuyorsa bu durumda süratli hareket etmek mekrûh olmasa gerektir!" (Şerh'ul Umde, 2/597-598)

100 Müsned'us Sirac, Hadîs no: 898. Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 908; Müslim, Hadîs no: 602, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

101 Az farkla İbnu Mâce, Hadîs no: 771. Fâtima *Radiyallâhu Anha*'dan. Tirmizî (Hadîs no: 314) yakın lafızlarla rivâyet ettikten sonra şöyle demiştir: "Hadîs, hasen'dir ancak isnâdı muttasıl değildir."

Mescidden çıktığında, sol adımını önce atar ve yukarıdaki ifâdenin aynısını söyler ve (mescide girerken söylediği «وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ» ifâdesi yerine) şunu söyler:

«وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ»

"Bana fâzlının (ihsânının, bağışının) kapılarını aç!"[102]

بَابُ صِفَةِ الصَّلَاةِ

Namazın Sıfatı (Ta'rifi) Bâbı

Namaza durduğunda:

«اللَّهُ أَكْبَرُ»

"Allâh-u Ekber (Allâh en büyüktür)!"[103] der.

---

102 İbnu Mâce, Hadîs no: 771; yakın manâda; Müslim, Hadîs no: 713.

103 Bu lafızla tekbîr getirmeyen birisinin namazı, ister kasden ister unutarak terk etsin sahîh olmaz. Eğer cemâ'at tekbîri işitemiyorsa cemâ'atten birisi diğerlerine işittirmek için yüksek sesle tekbîr getirir. Nitekim Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* namaz kıldırırken Ebû Bekir *Radiyallâhu Anh* da cemâ'ate tekbîri işittirirdi. Tekbîri Arapça telaffuzuna uygun olarak, medlere (uzatmalarına) dikkat ederek getirmek gerekir. Eğer uzatılmayacak yerde uzatırsa tekbîrin manâsı bozulur ve tekbîr getirmiş sayılmaz. (el-Muğnî, 2/128-129) Ayrıca imâmdan önce tekbîr getiren kişinin tekbîri sahîh olmaz, imâmdan sonra bir daha tekbîr getirmesi gerekir. (el-Muğnî, 2/131)

İbn'ul Kayyim *Rahimehullâh* şöyle demiştir: "(Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*) namaza kalktığında "Allâh-u Ekber" derdi. Bundan önce hiçbir şey söylemez, niyeti asla diliyle telaffuz etmezdi. "Allâh rızâsı için falan vaktin dört rek'at farzını kıbleye yönelik olarak bana uyan cemâ'ate kıldırmaya" yahut, "uydum hazır olan imâma" demediği gibi; "edâ olarak", "kazâ olarak" ve "vaktin farzını kılıyorum" sözlerini de söylemezdi. Bu on bid'atin hiçbir kelimesini, hiç kimse; ister sahîh, ister zayıf; ister müsned, ister mürsel bir senedle olsun Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den nakletmemiştir. Hatta Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in ashâbı'ndan herhangi birinin bunlardan birini söylediği bile nakledilmemiş; ne

İmâm bunu açıktan yüksek sesle söyler, diğer tekbîrleri de aynı şekilde, arkasında kılanlara duyurmak için (yüksek sesle) getirir. Diğerleri (cemâ'at, kendi duyacakları şekilde) alçak sesle söyler. Tekbîr getirmeye başladığı esnâda ellerini omuzları hizasına veya kulak yumuşakları hizasına kadar kaldırır. Sonra (ellerini) göbeğinin altına (gelecek şekilde) koyar.[104] Bakışlarını secde ettiği yere yöneltir.[105] Sonra şunu söyler:

Tabi'înden biri, ne de Dört İmâm (Ebû Hanîfe, Malik, Şafiî ve Ahmed) bunları hoş görmüştür. Ancak İmâm Şafiî *Rahimehullâh*'ın; "Namaz, oruç gibi değildir. Ona hiç kimse zikirsiz giremez." sözü, sonra gelen bazı âlimleri yanılttı ve zannettiler ki; zikir, namaz kılan kimsenin niyeti söylemesidir. Oysa Şafiî *Rahimehullâh*'ın zikirden maksadı İftitâh (Başlangıç) Tekbîri'nden başka birşey değildir. İmâm Şafiî, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in hiçbir namazda yapmadığı ve onun halifelerinden ve ashâbın'dan hiç birinin tatbîk etmediği bir şeyi nasıl müstehabb sayabilir?! Onların tutum ve davranışları ortada. Eğer biri çıkar da bu konuda onlardan bir nakil bulursa kabûl eder, rızâ ve hoşnutlukla karşılarız. Onların yolundan daha mükemmel bir yol yoktur. Şerî'at sâhibi Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den öğrendiklerinden başka da sünnet yoktur. Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* namaza başlarken sadece "Allâh-u Ekber" der, başka birşey söylemezdi, âdeti buydu. Hiç kimse onun bundan başka bir şey söylediğini nakletmemiştir." (Zâd'ul Me'ad, 1/194)

104 Ellerin bileğin üstüne veya yakın bir yere konulması müstehabb'tır. İbnu Kudâme *Rahimehullâh* Ahmed bin Hanbel *Rahimehullâh*'dan bu husûsta; göbeğinin altına (gelecek şekilde) konulacağı, göbeğinin üstüne (gelecek şekilde) konulacağı ve bu konuda muhayyer (dilediğini seçmekte serbest) olunduğu şeklinde üç farklı görüş rivâyet eder. (el-Muğnî, 2/141)

Namazda tekfîr'in (namazda elleri göğsün tam üzerine bağlamanın) hükmüne gelince; İbnu Teymiyye *Rahimehullâh* şöyle demiştir: "Elleri göğsün üzerine koymaya gelince bu mekrûh'tur. İmâm Ahmed bunu açıkça belirtmiştir. Ebû Eyyûb'den o da Ebû Ma'şer'den namazda tekfîr'in kerîh görüldüğü nakledilmiştir. O, tekfîr'i namazda sağ elini göğsün üzerinde koymak diye açıklamıştır." İbnu Teymiyye *Rahimehullâh* ardından namazda elleri göğsün üzerine bağlamaya delâlet eden nâssların göğsün yakınlarına (az aşağısına gibi) konulmasıyla alâkalı olabileceği ihtimalini zikretmiştir. (Şerh'ul Umde, 3/69-70) İbnu Muflih *Rahimehullâh* da İmâm Ahmed'in bunu açıkça belirttiğini söylemiştir. (İbnu Muflih, el-Furû', 2/169)

105 Teşehhüdde otururken ise işâret parmağına bakar. İbn'uz Zubeyr *Radiyallâhu Anhuma*'dan nakledildiğine göre Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* böyle yapmıştır. (İbnu Teymiyye, Şerh'ul Umde, 3/77)

«سُبْحَانَكَ اَللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلا إِلَهَ غَيْرُكَ»

"Allâh'ım! Sana hamd ederek, Seni -her türlü noksanlıklardan- tesbîh (tenzîh) ederim. Sen'in ismin mübârektir, şânın yücedir. Sen'den başka ilah yoktur!"[106]

Sonra şöyle der:

«أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ»

"Taşlanıp kovulmuş şeytândan Allâh'a sığınırım!"

Sonra şöyle der:

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»

"Rahman ve Rahîm olan Allâh'ın ismiyle (başlarım)!"

Enes *Radiyallâhu Anh*'ın kavli gereğince, bunlardan hiç birini yüksek sesle söylemez:

«صَلَّيْتُ خَلْفَ النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَبِي بَكْرٍ، وَعُمَرَ، وَعُثْمَانَ، فَلَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا مِنْهُمْ يَجْهَرُ بِبِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»

"Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem***'in, Ebû Bekir** *Radiyallâhu Anh***, Ömer** *Radiyallâhu Anh* **ve Osmân** *Radiyallâhu Anh***'ın arkasında namaz kıldım, hiç birinin yüksek sesle bismillahirrahmanirrahîm'i söylediğini duymadım."[107]**

---

[106] Ebû Dâvud, Hadîs no: 776; Tirmizî, Hadîs no: 242; İbnu Mâce, Hadîs no: 804; Nesâî, Hadîs no: 900. Tirmizî, tabiînden ve başkalarından ilim ehlinin çoğunun bu hadîsle amel ettiğini zikretmektedir.

Kişinin namaza girişte okunan **"Subhâneke Du'âsı"**nı ve Şafiîlerin okuduğu **"Veccehtu"** diye başlayan du'â gibi Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den rivâyet edilen diğer du'âları okuması câizdir. Kişi bu İftitâh Du'âsı'nı okumasa veya okumayı unutsa kırâ'ate başladıktan sonra tekrar dönmesi gerekmez. İstiâzenin hükmü de böyledir. (el-Muğnî, 2/143-145'den özetle)

[107] Nesâî, es-Sunen'ul Kubrâ, Hadîs no: 981 ve az farkla; Müslim, Hadîs no: 399.

Sonra Fâtiha'yı okur, Fâtiha (Sûresi'ni) okumayanın namazı yoktur[108]; ancak me'mum (imâma uyarak namaz kılan kişi) müstesnâ zîrâ "imâmın kırâ'ati (okuyuşu) onun kırâ'ati sayılır."[109] İmâmın sustuğu yerlerde ve açıktan okumadığı yerlerde (arkasında namaz kılan kişilerin Fâtiha) okumaları müstehabb'tır.[110] (Fâtiha'dan) sonra, bir sûre okur. Sabah namazında Tıvâl-i Mufassâllar'dan (Kâf Sûre'si ve sonrasındakiler gibi uzun sûreler), akşam namazında ise Kısâr-ı Mufassâllar'dan (Duhâ ve sonrasındakiler gibi kısa sûreler) diğerlerinde de Evsât-ı Mufassâllar'dan (Burûc'tan Duhâ'ya kadarkiler gibi) okur.[111] İmâm sabah namazında ve akşam ile yatsı namaz-

---

[108] Ubâde İbn'us Sâmit *Radiyallâhu Anh*'dan gelen bir hadîste Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurmuştur:

«لاَ صَلاَةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الكِتَابِ»

"Fâtihat'ul Kitâb'ı okumayanın namazı yoktur." (Buhârî, Hadîs no: 756; Müslim, Hadîs no: 394)

Bundan dolayı kır'âat (Fâtiha okumak) tıpkı rükû' ve secde gibi namazın rükûnlarından birisidir ve onu okumayanın namazı sahîh olmaz. (el-Muğnî, 2/147)

Fâtiha'nın (ve dolayısıyla namazın) geçerli olabilmesi için harflerini, şeddelerini ve sâir unsurlarını manâyı bozmayacak şekilde düzgün okumak gerekir. Manâyı bozacak şekilde yapılan bir kırâ'at yanlışlığı Fâtiha'yı geçersiz kılar. Ayrıca Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in yaptığı gibi bütün âyet sonlarında durarak, tane tane okumak müstehabb'tır. (el-Muğnî, 2/154-155)

[109] İbnu Kudâme *Rahimehullâh*'ın kullandığı bu ifâde Câbir *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet edilen bir hadîste geçmektedir. İbnu Mâce, Hadîs no: 850. Busîrî, Zevâid'u İbni Mâce'de (1/106, Hadîs no: 313) şöyle demiştir: "(İbnu Mâce'nin rivâyetindeki) bu isnâd zayıftır. (İsnâdda geçen) Câbir bin Yezîd el-Cu'fi, ithâm edilmiştir. Ancak, bunu Ahmed bin Meni' ve Abd bin Humeyd, sahîh senedle rivâyet etmişlerdir."

[110] Sesli okunan namazlarda kişi imâmın sustuğu yerlerde Fâtiha'yı okur. Gizli okunan namazlarda ise Fâtiha Sûresini ve ardından Zammî Sûreyi de okur. (el-Muğnî, 2/267) Sesli namazlarda imâm ve onu takiben cemâ'at de Fâtiha'dan sonra sesli olarak «آمِينَ» "Âmîn!" derler. İmâm unutsa dahi cemâ'at; Âmîn! diyerek imâma hatırlatır. Ayrıca imâm, Fâtiha'yı okuduktan sonra nefes alıp istirâhat etmek amacıyla bir müddet sukût eder. Sahâbe'den gelen rivâyetlerde bu sekteye ilâveten İftitâh Tekbîri'nden ve Zammî Sûre'den sonraki sektelerden de bahsedilmiştir. (el-Muğnî, 2/160-164'den özetle)

[111] Burada bahsedilen sünnet olan şeklidir. Yoksa duruma göre bunlardan uzun veya kısa da okuyabilir. İmâm okuyacağı sûrelerin uzunluğunu içinde bulunulan hâle (cemâ'atin dayanma gücüne, vaktin genişliğine vb. hususlara) göre ayarlar. Zammî Sûre okumak vâcib değildir (müstehabb'tır). Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in yaptığı gibi birinci rek'âti biraz uzun tutar ta ki herkes ilk rek'âte yetişe-

larının ilk iki rek'âtinde kırâ'ati yüksek sesle, diğerlerinde ise sessiz yapar. Sonra tekbîr getirir (Allâh-u Ekber! der) ve ellerini ilk seferinde (İftitâh Tekbîri'nde) yaptığı şekilde kaldırarak, rükû' eder. Ellerini dizlerine koyar, parmaklarının arasını açıp, sırtını uzatarak, başını sırtıyla aynı hizaya getirir. Sonra üç defa şöyle der:[112]

«سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ»

"Yüce Rabbimi tüm noksanlıklardan tenzîh ederim!"[113]

Sonra, başını (rükû'dan):

«سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ»

"Allâh, kendisine hamd edenleri işitti!"[114]

diyerek kaldırır ve ilk seferinde yaptığı şekilde ellerini de kaldırır. Sonra, ayakta i'tidâl vaziyetinde iken şöyle der:

«رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلْءَ السَّمَاوَاتِ، وَمِلْءَ الْأَرْضِ، وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ»

"Rabbimiz, gökler dolusu, yer dolusu ve bundan sonra dilediğin şeyler dolusunca hamd Sana'dır!"[115]

---

bilsin. İkinci rek'âti ise ondan biraz daha hafif tutar. (el-Muğnî, 2/275-278'den özetle)

112 Hirakî *Rahimehullâh* şöyle demiştir: Bu (üç sayısı) en mükemmel olanın en azıdır. Fakat bir defa da söylese yeterli olur. (Muhtasar, sf 22)

İbnu Kudâme *Rahimehullâh* ise el-Muğnî'de şöyle demiştir: Tesbîhler beş, yedi, on veya daha yukarısı da söylenebilir. En mükemmelinin on adet olması muhtemeldir zirâ Enes *Radiyallâhu Anh* Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in on kere tesbîh ettiğini saymıştır. Ancak bütün bunlar tek başına kılan içindir. İmâmın tesbîhi üçten fazla yapması, bilhassa cemâ'ate sıkıntı verecekse, müstehabb olmaz. (el-Muğnî, 2/178-181'den özetle)

113 Müslim, Hadîs no: 772. Huzeyfe *Radiyallâhu Anh*'dan.

114 Buhârî, Hadîs no: 789; Müslim, Hadîs no: 392. Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

Me'mum (imâmın arkasında namaz kılan kişi) kısaltarak şöyle der:

«رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ»

"Rabbimiz! Hamd Sana'dır!"[116]

Sonra, tekbîr getirerek secdeye varır ve ellerini kaldırmaz. (Secdeye giderken) yere önce; dizleri, sonra avuç içleri sonra da alnı ve burnu varır. (Secdede) pazularını yanlarından ve karnını da baldırlarından uzaklaştırır.[117] Ellerini omuzları hizasında uzatır. Secdeye ayak (parmak)larının uçlarına basarak varır. Sonra üç defa şöyle der:[118]

«سُبْحَانَ رَبِّي الأَعْلَى»

"En yüce olan Rabbimi tüm noksanlıklardan tenzîh ederim!"[119]

---

115 Taberânî, el-Mu'cem'ul Kebîr, 22/133, Hadîs no: 355; Beyhekî, es-Sunen'ul Kubrâ, Hadîs no: 2607'de rivâyet etmişlerdir. Ayrıca «اَللَّهُمَّ» ziyâdesiyle ve az farkla Müslim, Hadîs no: 476. İbnu Ebî Evfâ *Radiyallâhu Anh*'dan.

116 Yani imâmın arkasında namaz kılan kimse Hanbelîler'e göre sadece bunu söylemekle mükelleftir ve cemâ'at «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» **"Allâh, kendisine hamd edenleri işitti!"** demez.

İmâm ve münferid kılan kimse ise «رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ» **"Rabbimiz! Hamd Sana'dır!"** ifâdesini rükû'dan sonraki i'tidâl hâlinde söyler. İmâmın arkasında namaz kılan kimse ise elini kaldırırken söyler. (el-Muğnî, 2/189)

117 Rükû' ve secdede elleri açmak erkekler içindir. Bu husûsta Hirakî *Rahimehullâh* şöyle demektedir: (Namazın kılınış şeklinde) kadın ve erkek aynıdır. Ancak, kadın rükû' ve secdede kendisini toparlar (erkekler gibi kollarını yan tarafa doğru açmaz). Oturuşunu da ya bağdaş kurarak yapar veyahut da ayaklarını sağ tarafına doğru serbestçe bırakır. (Muhtasar, sf 24)

İbnu Kudâme *Rahimehullâh* ise el-Muğnî'de şöyle demektedir: Kadının namaz kılış şekliyle alâkalı bu farklılık daha çok tesettürü sağlamaya yöneliktir. Kadının namazda vücudunu sıkıştırması Ali *Radiyallâhu Anh*'ın fetvâsına, oturuş şekli de İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'ya dayandırılmaktadır. (el-Muğnî, 2/259)

118 Secdedeki tesbîh ile alâkalı hükümler tıpkı rükû'daki tesbîhler gibidir. Rükû' tesbîhleri ile alâkalı dipnota (dipnot no: 112) bkz.

119 Müslim, Hadîs no: 772. Huzeyfe *Radiyallâhu Anh*'dan.

Sonra tekbîr getirerek başını kaldırır, (iki secde arasında tıpkı ilk teşehhüddeki gibi) iftiraş oturuşu ile oturur; sol ayağını yayar ve üzerine oturur, sağ ayağını diker ve sağ ayak parmaklarını kıbleye doğru büker. Üç defa şöyle der:[120]

«رَبِّ اغْفِرْ لِي»

“Rabbim! Beni bağışla!”[121]

Bundan sonra, ilkinde yaptığı gibi ikinci defa secde eder. Tekbîr getirerek başını kaldırır. Ayağa kalkar ve ikinci (rek'âti) ilki gibi kılar.[122] İki rek'âti de kıldığında, teşehhüd yapmak için (tıpkı iki secde arasında olduğu gibi) iftiraş oturuşu ile oturur. Sonra sol elini sol uyluğunun üstüne, sağ elini de sağ uyluğunun üstüne koyar. Sağ elinin, küçük parmağını ve yüzük parmağını katlar ve de orta parmak ve başparmakla birleştirerek halka yapar ve (teşehhüdde) şehâdet parmağıyla işâret eder.[123] Ve şöyle der:

---

[120] Bunun en azı bir defadır, iki defa da söylenebilir. Mükemmel olanın en azı üç defadır. Tıpkı rükû' ve secde tesbîhlerinde olduğu gibi ona kadar söylenebilir, bununla alâkalı hükümler diğer rükû' (dipnot no: 112) ve secde tesbîhleri (dipnot no: 118) ile aynıdır. (el-Muğnî, 2/207)

[121] Ebû Dâvud, Hadîs no: 874; İbnu Mâce, Hadîs no: 897; Nesâî, Hadîs no: 1145. Huzeyfe *Radiyallâhu Anh*'dan. Begavî *Rahimehullâh* bu hadîsi Mesâbîh'us Sunne'de (no: 856) hasen hadîsler arasında saymıştır.

[122] Bundan sadece niyet, Tekbîrat'ul İhrâm (namaza başlangıç tekbîr'i), İftitâh (Du'â'sı; Subhâneke vb.) ve istiâze müstesnâdır, bunları birinci rek'âtin hâricinde yapması gerekmez. İstiâzeyi birinci rek'âtte unutursa kırâ'ate devam eder, bir daha istiâzeye dönmez; ikinci rek'âtte kırâ'ate başlamadan önce söyler. İmâma birinci rek'âtten sonra yetişen mesbuk kişi artık İftitâh Du'â'sı ve istiâze okumaz. Çünkü o son rek'âtlere yetişmiştir. Ancak imâmdan sonra kılmadığı rek'âtlerin kazası için kalktığında kırâ'atten önce bunları okur. İstiâzenin bütün rek'âtlerde okunacağı da söylenmiştir. (el-Muğnî, 2/215-217)

[123] Teşehhüdde otururken sol elinin parmaklarını yayarak birleştirir ve kıbleye doğru yöneltir. Sağ elinin parmaklarını ise avucunun içinde toplar ve şehâdet parmağıyla işâret eder. Hadîslerde vârid olduğu üzere parmaklarını Arapça elli üç rakamına benzetir. İşâretten kasıd ise, teşehhüd esnâsında (Kelime-i Şehâdet'in ilk kısmında) Allâh ismi anıldığında parmağını kaldırmaktır. Fakat parmağını hareket ettirmez. Çünkü Abdullâh İbn'uz Zubeyr *Radiyallâhu Anhuma* Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in teşehhüd esnâsında parmağı ile işâret ettiğini fakat parmağını hareket ettirmediğini (Ebû Dâvud, Hadîs no: 988) nakletmiştir. (el-Muğnî, 2/219)

«التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ»

"Selâmlar, du'âlar ve bütün güzel şeyler ancak Allâh'adır. Ey Nebî! Selâm sana, Allâh'ın rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. Selâm bize ve Allâh'ın sâlih kullarına. Şehâdet ederim ki; Allâh'tan başka -ibâdete lâyık hak- ilah yoktur. Ve yine şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve Rasûlü'dür!"[124]

Bu (du'â); Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den Teşehhüd (Du'â'sı) olarak rivâyet edilenlerin en sahîh'idir. Bundan sonra şöyle der:[125]

«اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ»

"Allâh'ım! -İbrâhîm'e ve İbrâhîm'in ailesine salât[126] **ettiğin gibi- Muhammed'e ve Muhammed'in ailesine de salât eyle. Şüphesiz Sen; hamde lâyık olansın, şân ve şeref sâhibisin! -İbrâhîm'i ve İbrâhîm'in**

---

[124] Buhârî, Hadîs no: 831; Müslim, Hadîs no: 402, Abdullâh bin Mes'ûd *Radiyallâhu Anh*'dan.

[125] Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in ilk teşehhüdde otururken tıpkı kızgın bir taşın üzerinde oturur gibi hemen kalktığı rivâyet edilmiştir. Bundan dolayı ilk oturuşta teşehhüde başka bir şey ilâve edilmez. Bu meseleyle bağlantılı olarak imâma ilk rek'âtten sonra yetişen bir kimse imâm son rek'âtte oturduğunda teşehhüde ilâveten bir şey okumaz. Salavât getirmez, du'â etmez bilakis teşehhüd du'âsını tekrar eder çünkü bunlar ancak son oturuşta yapılacak şeylerdir. (el-Muğnî, 2/223-224)

[126] Buradaki salât kelimesi hakkında Buhârî, Ebû'l Âliye Rahimehullâh'dan şunu nakletmiştir:

صَلاَةُ اللَّهِ: ثَنَاؤُهُ عَلَيْهِ عِنْدَ الملاَئِكَةِ

"Allâh'ın salâtı, onu melekler katında övmesidir." (Buhârî, Tefsîr Kitâbı, Ahzâb: 56. Ayetin tefsîri)

ailesini mübârek kıldığın gibi- Muhammed'i ve Muhammed'in ailesini de mübârek kıl. Şüphesiz Sen; hamde lâyık, şân ve şeref sâhibisin!"[127]

Cehennem azâbından, kabir azâbından, hayatın ve ölümün fitnesinden, Mesîh Deccâl'ın fitnesinden Allâh*u Teâlâ*'ya sığınmak müstehabb'tır.[128] Bunun ardından sağına selâm vererek şöyle der:

«السَّلامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ»

"Allâh'ın selâmı ve rahmeti üzerinize olsun!"[129]

Sonra soluna da aynı şekilde selâm verir.

Eğer namaz iki rek'âtten fazlaysa; ilk teşehhüdden sonra secdeden kalktığı gibi kalkar, sonra, Fâtiha'dan sonra başka bir sûre okumadan, iki rek'ât kılar. Son teşehhüde oturduğunda, teverrük oturuşunda oturur; sağ ayağını diker, sol ayağını yayarak sağından çıkarır. Teverrük (oturuşu), iki teşehhüdü olan (üç veya dört rek'âtlik) namazların sonuncu oturuşundan

---

127 Nesâî, Hadîs no: 1288. Ka'b bin Ucra *Radiyallâhu Anh*'dan.

Buhârî'de ise (Hadîs no: 3370) aynı manâda olmak üzere lafız şu şekildedir:

«اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اَللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيد»

İbnu Kudâme hadîslerde vârid olmuş farklı salavât lafızlarının da okunabileceğini söylemektedir. Teşehhüd hakkında da böyledir (farklı rivâyetlerdeki lafızlar okunabilir). (el-Muğnî, 2/231)

128 Buhârî, Hadîs no: 1377'de sözkonusu du'â şu şekilde nakledilmiştir:

«اَللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ»

"Allâh'ım! Kabir azâbından, ateşin (cehennemin) azâbından, hayatın ve ölümün fitnesinden, Mesîh Deccâl'ın fitnesinden Sana sığınırım!"

129 Ebû Dâvud, Hadîs no: 996; Tirmizî, Hadîs no: 295; İbnu Mâce, Hadîs no: 914; Nesâî, Hadîs no: 1142. İbnu Mes'ud *Radiyallâhu Anh*'dan. Tirmizî hadîs hakkında "hasen sahîh" demiş ve Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in ashâbı ve sonrasındaki ilim ehlinin çoğunun bu hadîsle amel ettiğini beyân etmiştir.

başka oturuşlarda (bir defa oturulan tek ya da iki rek'âtlik namazlarda) yapılmaz. Teslîm (selâmlama) yaptıktan sonra üç defa («أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ» **"Allâh'tan mağfiret dilerim!"** diyerek) Allâh'tan istiğfar diler ve şöyle der:

«اَللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلاَمُ، وَمِنْكَ السَّلاَمُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلاَلِ وَالإِكْرَامِ»

"Ey Allâh'ım! Sen Selâm'sın. Selâm Sen'dendir. Ey Celâl ve İkrâm sâhibi Rabbimiz! Sen'in şânın yücedir!"[130]

بَابُ أَرْكَانِ الصَّلاَةِ وَ وَاجِبَاتِهَا

Namazın Rükûnları ve Vâcibleri Bâbı

Namazın Erkânı (bunlar olmaksızın namazın sahîh olmayacağı rükûnları) on ikidir:

1- Güç yetirebilen kişi için kıyâm (ayakta durmak);
2- İhrâm (Başlangıç/İftitâh/Tâhrime) Tekbîri;
3- Fâtiha (Sûresi'ni) okumak;
4- Rükû' etmek;
5- Rükû'dan doğrulmak;
6- Yedi azâ üzerine secde etmek[131];

---

[130] Müslim, Hadîs no: 591. Sevbân *Radiyallâhu Anh*'dan.

[131] Bu yedi azâ, Buhârî ve Müslim'in ittifâk ile rivâyet etmiş oldukları şu hadîste geçenlerdir:

«أُمِرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْضَاءٍ، وَلاَ يَكُفَّ شَعَرًا وَلاَ ثَوْبًا الْجَبْهَةِ وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ وَالرِّجْلَيْنِ»

"Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **yedi azâ üzerine secde etmekle ve elbisesini toplamamakla emrolundu (yedi azâ şunlardır): Alın, iki el, iki diz ve iki ayak."** (Buhârî, Hadîs no: 809; Müslim, Hadîs no: 490, Lafız Buhârî'nindir.)

7- Secdeler arasında oturmak;

8- Bütün bu rükûnları yaparken itmi'nân içerisinde olmak (azâların yerli yerince sükûn bulmuş olması; Ta'dîl-i Erkân);

9- Son teşehhüd;

10- Son teşehhüdde oturmak;

11- İlk selâm;

12- Bahsettiğimiz şekilde tertîbe riâyet etmek.

Bunlar; kendisi yapılmadıkça namazın tamamlanmayacağı rükûnleridir.[132]

Namazın vâcibleri yedi tanedir:

1- İhrâm (Başlangıç) Tekbîri dışındaki tekbîrler;

2- Rükû' ve secdede birer defa tesbîh etmek;

3- Rükû'dan doğrulurken; tesbîh («سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَه» "Allâh, kendisine hamd edenleri işitti!" demek) ve tehmîd («رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ» "Rabbimiz! Hamd Sana'dır!" demek);

4- İki secde arasında «رَبِّي اغْفِرْ لِي» ("Rabbim! Beni bağışla!") demek;

Hadîsin bazı rivâyetlerinde alınla beraber burnu da zikrettiği için bazı âlimler burnu da buna ilâve etmişlerdir. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 2/196)

132 Namazın bu rükûnlarını kasıtlı olarak terk eden kişinin namazı her hâlükârda bâtıl'dır. Bunlardan birisini unutarak terk eden kişi hatırladığında yerine getirir. Eğer selâm verene kadar hatırlamaz ve namaz bittikten sonra örfen uzun sayılacak bir süre geçerse namazı bâtıl olur (dolayısıyla hatırladığında namazı baştan kılması gerekir). Çünkü bu, muvâlatı yani rükûnların ara vermeksizin peş peşe yapılmasını ihlâl eder. Bazıları bu uzunluk husûsunda mescidde olduğu süre veya bir rek'ât namaz kılacak kadar gibi şeyler demişse de bu husûsta tercîh edilen görüş örfe bakılacağıdır. Eğer kişi bunu örfen uzun olmayan bir süre sonra hatırlarsa kılmış olduğu namazın üzerine ilâve eder. Terkettiği rükûn selâm ise sadece onu yerine getirir. Teşehhüdü terkettiyse onu yerine getirip selâm verir. Onun hâricindeki rükûnların terki durumunda ise sözkonusu rek'âti baştan kazâ eder. İmâm Ahmed *Rahimehullâh*'ın ifâde ettiği gibi, iki secdeden birisini terk ettiyse sözkonusu rek'âti baştan kazâ eder. Eğer namazın rükûnlarından bir rükûnu terk eden kişi, namazdan sonra namazla alâkalı olmayan bir konuşma yaptıysa namazı baştan kılar. Kısacası bir rek'âtteki bir rükûnun terk edilmesi, rek'âtin tamamen terk edilmesi ile aynı hükümdedir. (el-Muğnî, 2/382-385'den özetlenmiştir.)

5- İlk teşehhüd;

6- İlk teşehhüdde oturmak;

7- Son teşehhüdde Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e salât etmek.

Eğer bunları (namazın vâciblerini) kasıtlı olarak terkederse namazı bâtıl olur, sehven (yanılma/unutma sebebiyle) terkederse bunun için sehiv secdesi yapması gerekir.

Bunların dışındakiler sünnet'tir: Bunlar kasıtlı olarak terkedildiğinde namaz bâtıl olmaz ve sehven terk edildiğinde sehiv secdesi yapmak gerekmez.[133]

بَابُ سُجُودِ السَّهْوِ

Sehiv Secdeleri Bâbı

Sehiv (namazda yanılmak) üç çeşittir:

Birincisi: Rek'ât veya Rükûn Eklemek gibi Namaz Cinsinden Bir Fiil İlâve Etmek

Kasıtlı olarak yapıldıysa namazı bâtıl olur ve yanılmaktan dolayı yapıldıysa (sehiv) secde(si) yapılır. Eğer fazladan rek'ât kıldığı esnâda (fazla kıldığını) hatırlarsa hemen oturur. Eğer namazda eksik bıraktığı bir şey olduğu hâlde selâm verirse, eksik bıraktığını yapar sonra (sehiv) secde(si) yapar.

Namazdan olmayan bir fiili ister kasıtlı yapsın isterse de sehven yapsın, eğer bu fiil çoksa namazı bâtıl olur. Yok, eğer tıpkı Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in yaptığı Umâme *Radiyallâhu Anh*'ı taşımak[134] veya Âişe *Radiyallâhu Anha*'ya kapıyı açmak[135] gibi az bir şeyse bunun bir zararı yoktur.

---

[133] Namazdaki kavlî/sözlü sünnetler'in terkinden dolayı (meselâ gizli okunacak yerde açık okumak gibi) sehiv secdesi yapmanın meşrû olduğunu bazı âlimler söylemişlerdir. Ancak fiilî sünnetler'in (meselâ elleri kaldırmak, bağlamak vs. gibi) terkinden dolayı sehiv secdesi yapmak meşrû değildir. (el-Muğnî, 2/388-389)

[134] Buhârî, Hadîs no: 516; Müslim, Hadîs no: 543, Ebû Katâde *Radiyallâhu Anh*'dan.

[135] Ebû Dâvud, Hadîs no: 922; Tirmizî, Hadîs no: 601; Nesâî, Hadîs no: 1206, Âişe *Radiyallâhu Anha*'dan. Tirmizî, "Hadîs: Hasen garîb'tir" demiştir.

İkincisi: Vâcib Olan Bir Ameli Unutmak Gibi Şeylerde Nakîsa (Eksiklik)

Eğer, ilk teşehhüdü yapmadan kalkarsa ve tamamen ayağa kalkmadan hatırlarsa, teşehhüd oturuşuna geri döner (ve teşehhüd yapar); yok eğer tamamen ayağa kalktıktan sonra hatırlarsa (teşehhüd oturuşuna) geri dönmez.[136] Eğer bir rüknü unutursa; bir sonraki rek'âtin kırâ'atine başlamadan önce hatırlarsa geri döner ve terk ettiği rüknü ve onu takip eden amelleri yapar. Eğer, kırâ'atten sonra hatırlarsa, terkettiği amelin bulunduğu rek'ât bâtıl olur.[137] Eğer, dört rek'âtlık namazda dört secdeyi unutursa ve teşehhüd sırasında hatırlarsa, hemen secde yapar ki böylelikle, bir rek'ât sahîh (geçerli) olur sonra üç rek'ât (daha) kılar.

Üçüncüsü: Şek (Şüphe)

Namazda bir rüknü terkettiğinden şüphe ettiğinde, onu terketmiş gibidir. Rek'âtlerin sayısı husûsunda şüphede olan kişi yakîne göre hareket eder. Ancak imâm hâriç, zîrâ imâm zannı gâlibe göre hareket eder.[138]

---

[136] İmâm'ın ayağa kalkıp kırâ'ate başladıktan sonra teşehhüde geri dönmesi kesin olarak câiz değildir. İmâm'ın arkasındaki cemâ'at de aynı şekilde imâm ayağa kalktıktan sonra teşehhüde oturmazlar. Ancak imâm ayağa kalkmadan önce tesbîhte bulunup teşehhüdü hatırlattıkları hâlde imâm teşehhüde oturmazsa cemâ'at bu hususta ona tâbi olmaz ve teşehhüd yapar. Aynı şekilde imâm kırâ'ate başladıktan sonra tekrar teşehhüde oturursa cemâ'at bu yaptığı hatâda ona tâbi olmaz. İmâm bütün bunları harâm olduğunu bildiği hâlde yaparsa namazı bâtıl olur, zîrâ kasıtlı olarak namaza, namaz cinsinden bir fiil ilâve etmiştir. Lâkin bilmeyerek veya unutarak yaparsa namazı bozulmaz. Bunun harâmlığını teşehhüd-de iken hatırlarsa hemen kalkar ve teşehhüdü bitirmez. Eğer imâm ayağa kalk-madan teşehhüdü hatırlar fakat arkasındaki cemâ'at ayağa kalkıp kırâ'ate başlamış olursa onların da imâma tâbi olup oturmaları gerekir. Rükû' ve secdedeki tesbîhler gibi belli bir zamanı olan vâcibler'de ise o rükûndan çıktıktan sonra artık geri dönülmez. (el-Muğnî, 2/419-423'den özetle)

[137] Geri dönmesi gereken yerde dönmeyen veya geri dönmemesi gereken yerde dönen kişi bunu harâm olduğunu bilerek yapıyorsa namazı bozulur. Yanılarak yaptıysa rükûnu terk ettiği rek'ât bâtıl olur. Kalkacak yerde oturan örneğin birinci veya üçüncü rek'âtten sonra teşehhüde oturan kimse misâlinde olduğu gibi hatırlayınca hemen kalkması gerekir ve namazını tamamlayıp sehiv secdesi yapar. Çünkü böyle birisi namazına, kasıtlı yapıldığında namazı bozan bir ziyâde yapmıştır. (el-Muğnî, 2/425)

[138] Yakîne göre hareket etmekten kasıd şüphe edilen sayılardan en fazlasına tamamlamaktır.

Beyhekî ve başkalarının rivâyet ettiği Abd'ur Rahman bin Avf *Radiyallâhu Anh* hadîsinde şöyle denilmektedir: Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'i şöyle derken işittim:

(Selâmdan sonra secde edilen) şu durumlar hâriç, bütün sehivler selâmdan önce (yapılan) iki secdedir:[139]

Namazda bir eksiklik yaptığı hâlde selâm veren,

Zannı gâlibe göre hareket eden imâm ve

Selâmdan önce secde etmeyi unutan.

Bu durumlarda kişi selâmdan sonra iki defa secde eder sonra teşehhüd yapar ve tekrar selâm verir.[140]

Me'mum (kendi yanılmasından ötürü), sehiv secdesi yapmaz, ancak imâm yanıldığında imâmı ile birlikte secde eder.

«إِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ فَشَكَّ فِي الْوَاحِدَةِ وَالثِّنْتَيْنِ فَلْيَجْعَلْهُمَا وَاحِدَةً، وَإِذَا شَكَّ فِي الِاثْنَتَيْنِ وَالثَّلَاثِ فَلْيَجْعَلْهَا اثْنَتَيْنِ وَإِذَا شَكَّ فِي الثَّلَاثِ وَالْأَرْبَعِ فَلْيَجْعَلْهَا ثَلَاثًا حَتَّى يَكُونَ الْوَهْمُ فِي الزِّيَادَةِ يَسْجُدُ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ ثُمَّ يُسَلِّمُ»

"Biriniz namazında şüphe eder de bir mi kıldı iki mi bilemezse onu bir saysın; iki mi kıldı üç mü, bilemezse iki saysın; üç mü kıldı, dört mü, bilemezse üç saysın; ta ki şüphesi fazlalıkta kalsın, sonra namazını bitirince otururken selâm vermeden önce iki secde (sehiv secdesi) yapsın." (Beyhekî, es-Sunen'ul Kubrâ, Hadîs no: 3804)

İmâm ise arkasında kendisini uyaracak bir cemâ'atin olması gibi avantajlardan ötürü kaç rek'ât kıldığı ihtimali ağır basıyorsa onu tercîh eder. Fakat onun nazarında bütün ihtimaller eşitse o zaman imâm da yakîn ile amel eder. (el-Muğnî, 2/406-410'dan özetle) Kişi vesvese derecesine varacak şekilde sık sık sehivde bulunuyorsa (unutuyor veya şüpheye düşüyorsa) sehiv secdesi yapmaz. (el-Muğnî, 2/418)

[139] Kişi birden fazla da sehiv (hata) yapmış olsa, hepsi için iki secde yapması yeterli olur. (el-Muğnî, 2/437)

Hirakî *Rahimehullâh*'ın zikrettiği gibi oturulacak yerde kalkmak, kalkılacak yerde oturmak, açık okunulacak yerde gizli okumak, gizli okunulacak yerde açıktan okumak veyahut da namazı beş rek'ât kılmak gibi sehivlerde sehiv secdesi selâmdan önce yapılır. (Muhtasar sf 26-27)

[140] Kişi namazdan sonra örfen uzun bir müddet geçmedikçe hatırladığında sehiv secdesi yapar. Eğer ki uzun müddet geçtiği hâlde sehiv secdesini unutursa bundan dolayı namaz bozulmaz. Çünkü bu, ibâdetteki eksikliği telâfi etmek için ibâdetin kendisi hâricinde yapılan bir şeydir, tıpkı hacdaki eksiklikleri telâfi etmek için yapılan şeyler (kurbân vs.) olduğu gibi yapılmaması ibâdetin geçerliliğini ibtâl etmez. Ahmed *Rahimehullâh*'dan bu durumda namazın iâdesinin müstehabb olduğuna dâir bir rivâyet gelmiştir. (el-Muğnî, 2/433-434)

İmâmı namazda yanılır yahut başka herhangi bir olay meydana gelirse, cemâ'atte bulunan erkeklerin («سُبْحَانَ اللهِ» "Allâh -noksan sıfatlardan-münezzehtir!" diyerek) tesbîh getirmesi ve kadınların da el çırpması gerekir.[141]

بَابُ صَلَاةِ التَّطَوُّعِ

Nâfile Namazlar Bâbı

Nâfile namazlar beş türlüdür:

Birincisi: Revâtib Sünnetler (Farz Namazlardan Önceki ve Sonraki Nâfile Namazlar)

Bunlar, İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'nın haklarında şöyle dediği namazlardır:

«عَشْرَ رَكْعَاتٍ حَفِظْتُهُنَّ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَهَا، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ فِي بَيْتِهِ، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدِ الْعِشَاءِ فِي بَيْتِهِ، وَرَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ»

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem***'den on rek'ât ezberledim: İki rek'ât öğle namazından önce ve iki rek'ât sonra, iki rek'ât akşam namazından sonra evinde, iki rek'ât yatsı namazından sonra evinde, iki rek'ât sabah namazından önce."**[142]

---

141 Kadınların el çırpmasından kasıt, avucunun içiyle diğer elinin sırtına vurmasıdır [alkışlamak değildir. (Mütercim)] İmâm zannı gâlible hareket ediyor ve cemâ'atten güvenilir iki kişi onu îkâz ediyorsa, imâmın cemâ'atin uyarısına göre hareket etmesi gerekir. Eğer yakîn bilgiyle hareket ediyorsa uyarıyı dikkate almaz, kezâ fâsıklar gibi sözüne güvenilmeyecek kişilerin îkâzına da kulak asmaz. Tek kişinin haberine de sözkonusu haberin doğruluğuna zannı gâlib ile kanâat getirmesi durumu hâriç uyması gerekmez. Güvenilir kimselerden oluşan cemâ'at uyarmasına rağmen imâm hatâsında ısrâr ederse cemâ'at imâma uymaz. Eğer bunun harâm olduğunu biliyorlarsa cemâ'atin namazı bâtıl'dır. Bu durumda imâmın namazı da bâtıl olur. Ancak cemâ'at kendi arasında ihtilâf ederse imâmın hatâ ettiğini kesin olarak bilenler imâmın hatâsına iştirâk etmemekle beraber imâmı bekler ve ondan önce selâm vermezler. (el-Muğnî, 2/410-415'dan özetle)

142 Az farkla Buhârî, Hadîs no: 1180; Müslim, Hadîs no: 729.

(İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma* dedi ki):

«وَحَدَّثَتْنِي حَفْصَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ وَأَذَّنَ الْمُؤَذِّنُ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ»

"Hafsa *Radiyallâhu Anha***'nın bana haber verdiğine göre Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem***, fecir doğduğunda ve müezzin (sabah namazı için) ezân okuduğunda iki rek'ât namaz kılardı."**[143]

Bu ikisi (sabah namazından önceki iki rek'ât sünnet), (revâtib sünnetler arasında) en kuvvetli olandır. Bu iki rek'âti hafif tutmak müstehabb'tır ve evde kılmak daha efdaldır. Aynısı akşam namazının iki rek'ât sünnet'i için de geçerlidir.

İkinci Tür: Vitir

Vakti, yatsı namazı ile sabah namazı arasındadır. En azı bir, en çoğu on bir rek'âttir. Kâmil olanın en azı; iki selâm ile (ayrılmış) üç rek'âttir. Üçüncü rek'âtte rükûdan sonra kunut yapılır.[144]

---

[143] Yakın lafızlarla Buhârî, Hadîs no: 1181; Müslim, Hadîs no: 723.

[144] Nesâî'nin (Hadîs no: 1699) Ubeyy bin Ka'b *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet ettiği hadîste şöyle gelmiştir:

«أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُوتِرُ بِثَلَاثِ رَكَعَاتٍ، كَانَ يَقْرَأُ فِي الْأُولَى بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى، وَفِي الثَّانِيَةِ بِقُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ، وَفِي الثَّالِثَةِ بِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، وَيَقْنُتُ قَبْلَ الرُّكُوعِ، فَإِذَا فَرَغَ، قَالَ عِنْدَ فَرَاغِهِ سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ يُطِيلُ فِي آخِرِهِنَّ»

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem***, vitri üç rek'ât kılardı. Vitir namazının ilk rek'âtında "Rabbinin yüce adını tesbih et..." (Â'lâ Sûresi'ni); ikinci rek'âtında "De ki: Ey Kâfirler..." (Kâfirun Sûresi'ni); üçüncü rek'âtında ise "De ki: O Allâh, birdir..." (İhlâs Sûresi'ni) okur ve rükû'dan önce kunut yapardı. Namazı bitirdiğinde -sonuncusunda sesini yükselterek- üç sefer şöyle derdi:**

«سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ»

"(Mutlak hükümdar) el-Melik, (her türlü ayıp ve kusurlardan uzak) el-Kuddûs (olan Allâh) noksan sıfatlardan münezzehtir!" (el-Muğnî, 2/601)

Üçüncü Tür: Mutlak Tetavvu'

Gece kılınan tetavvu' (nâfile) namazı, gündüz kılınan tetavvu' namazından efdaldır ve (gece) yarısından sonrası, evvelinden efdaldır. Gece namazı, ikişer ikişerdir.[145] Oturan kişinin namazı, ayakta kılan kişinin (kazandığı sevâbın) yarısıdır.

Dördüncü Tür: Cemâ'at ile Kılınması Sünnet olan Namazlar

Üç çeşittir:

İlki: Terâvîh (Namazı)

Terâvîh, Ramazân'da yatsı namazından sonra kılınan yirmi rek'ât namazdır.

İkincisi: Salât'ul Küsûf (Küsûf/Güneş ve Ay Tutulması Namazı)

İnsanlar, güneş veya ay tutulması olduğunda namazı kılmakta endişeyle (korku içerisinde) acele etmelidir. Dilerseler cemâ'at ile dilerseler tek başına (bu namazı kılarlar, bu câizdir). Tekbîr alır ve (önce) Fâtiha'yı okur, sonra (da başka) uzun bir sûre okur, sonra uzunca bir rükû' yapar, ardından kalkıp Fâtiha'yı okur ve bir öncekinden (rükû'dan önce okuduğundan) daha kısa olan, uzun bir sûre okur, sonra (tekrar) rükû'ya varır ve rükû'-

---

Bahâ'uddîn el-Makdisî *Rahimehullâh*'ın el-Umde şerhinde (el-Udde, 1/119) belirttiği üzere kunutta el açarak şu du'âyı yapmak müstehabb'tır:

«اَللَّهُمَّ اهْدِنِي فِي مَنْ هَدَيْتَ، وَعَافِنِي فِي مَنْ عَافَيْتَ وَتَوَلَّنِي فِي مَنْ تَوَلَّيْتَ، وَبَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ، وَقِنِي شَرَّ مَا قَضَيْتَ، إنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ، وَإِنَّهُ لَا يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ، وَلَا يَعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ، تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ»

"Allâh'ım! Hidâyet verdiklerinin arasında bana da hidâyet ver. Âfiyet verdiklerinin arasında bana da âfiyet ver. Dost edindiklerinin arasında beni de dost edin. Verdiğini benim için bereketli kıl, takdîr ettiğin şeylerin şerrinden beni koru. Şüphesiz ki ancak Sen hükmedersin ve Sana hükmedilmez. Kimi dost edinirsen zelîl olmaz ve kimi de düşman edinirsen, o asla azîz olmaz. Rabbimiz, Sen mübârek ve yücesin." (Ebû Dâvud, Hadîs no: 1425; yakın lafızlarla Tirmizî, Hadîs no: 464)

Tirmizî *Rahimehullâh* hadîsi rivâyet ettikten sonra şöyle demiştir: "Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den vitirde okunan kunut hakkında rivâyet edilen şeyler arasında bundan daha güzelini bilmiyoruz." (el-Muğnî, 2/582 vd.)

[145] Hirakî *Rahimehullâh* ise şöyle demektedir: Nâfile namazlar ikişer rek'ât olarak kılınır. Ancak gündüz kılınan nâfile namazların dört rek'ât olarak kılınması da câizdir. (Muhtasar, sf 28)

sunu bir öncekinden (rükû'sundan) kısa olacak şekilde uzatır, sonra kalkar ve ardından iki uzun secde yapar, sonra ayağa kalkar ve yine böyle (ilk rek'âtte yaptığı gibi) yapar ve böylece (diğer namazlardakinin aksine rek'ât başı bir değil iki rükû' olmak kaydıyla, toplamda) dört rükû' ve dört secde yapar.[146]

Üçüncüsü: Sâlat'ul İstiskâ' (Yağmur Du'â'sı Namazı)

Yeryüzünde kuraklık olduğunda ve yağmur kesildiğinde insanlar; alçakgönüllülük, perişanlık ve tevâzu içerisinde yalvararak imâm ile birlikte (namaz kılacakları musallâya) çıkar. İmâm onlara tıpkı bayram namazı gibi iki rek'ât namaz kıldırır. Sonra onlara (bayram namazının aksine, sadece) bir tek hutbe îrâd eder. Hutbede, istiğfâr etmeyi ve bunu (günâhlardan bağışlanma dilemeyi) emreden âyetleri okumayı çoğaltır. Sonra insanlar (sağ omuzdaki sola ve sol omuzdaki sağa gelecek şekilde) giysilerini ters çevirir. Eğer zimmet ehli (Yahûdî ve Hıristiyanlar), onlarla birlikte geldiyse, bundan men edilmezler ve onlara, müslümanlardan ayrı durmaları emredilir.

Beşinci Tür: Tilâvet Secdeleri

Bunlar (secde âyeti okunduğunda yapılması müstehabb olan) on dört secdedir. Hacc Sûre'sinde iki tane secde âyeti vardır. Bu secdeler, Kur'an okuyan ve dinleyen için sünnet'tir, (dinlemeyip de) sadece işiten birisi için sünnet değildir. Secde ederken ve başını kaldırdığında tekbîr getirir ve sonra selâm verir.[147]

---

146 Hirakî *Rahimehullâh* bu namaz için ezân ve kâmet getirilmeyeceğini belirttikten sonra (ki el-Muğnî'de belirtildiği gibi bunun yerine "«الصَّلَاةَ جَامِعَةً» Namaz toplayıcıdır/Namaza gelin!" denir) bu bilgilere ek olarak şöyle demiştir: Küsûf (güneş veya ay tutulması) namaz kılınmayan (namaz kılmanın nehyedildiği) bir vakitte meydana gelirse namaz yerine tesbîh yapılır. (Muhtasar, sf 35) Haccâvî *Rahimehullâh* ise şöyle demiştir: "Eğer tutulma namaz esnâsında sona ererse, namaz hafif tutulup tamamlanır." (Zâd'ul Mustaknî', sf 64)

147 Hirakî *Rahimehullâh* şöyle demiştir: Tilâvet secdesi yapmak için (aynı namaz gibi); (hadesten ve necâsetten) temizlenmiş olmak gerekir. (...) Nâfile namaz kılmanın mekrûh olduğu vakitlerde tilâvet secdesi yapılmaz. [Kısacası tilâvet secdesi namazla aynı hükümlere tâbidir. (Mütercim)] Tilâvet secdesi gereken yerlerde secde edilse iyi olur ama terk edilmesinden dolayı da bir günâh sözkonusu olmaz. (Muhtasar, sf 25-26) [Mushâflarda bu secde âyetlerinin kenarında çoğunlukla secde âyeti olduğu belirtilmektedir. (Mütercim)]

Ayrıca İbnu Kudâme *Rahimehullâh*'ın zikrettiğine göre tilâvet secdesi ancak âyeti okuyan kişi imâmlığa ehil olan birisi ise sözkonusu olur. Kadın veya hünsa müşkil (kadın mı erkek mi olduğu tesbit edilemeyen çift cinsiyetli; el-Muğnî'nin diğer bir nüshasında ise; çocuk veya kadın) gibi imâmlığa ehil olmayan birisinin

بَابُ السَّاعَاتِ الَّتِي نُهِيَ عَنِ الصَّلَاةِ فِيهَا

İçerisinde Namaz Kılmanın Nehyedildiği Vakitler Bâbı

İçerisinde (nâfile) namaz kılmanın nehyedildiği vakitler beş tanedir:

Fecirden sonra güneş doğana kadar, güneş doğduktan sonra bir mızrak boyu yükselinceye kadar, güneşin tam tepeye gelmesinden zevâl (öğle vakti girip güneş batıya doğru meyletmeye) başlayana kadar, ikindiden sonra güneş batmaya başlayana kadar, bu zamandan itibâren güneş batana kadar.

Bunlar; içerisinde nâfile namaz kılınmayacak olan zamanlardır, şu durumlar hâriç:[148]

Mescidde bulunduğu sırada kılınan cemâ'at namazının iâde (tekrar) edilmesi,[149]

---

okuduğu Kur'ân'ı işittiğinde adam (diğer bir nüshada; işiten) secde etmez. [Kâfirin okuduğu Kur'ân da bu kapsamdadır. (Mütercim)] (el-Muğnî, 2/367)

148 Zâd'ul Mustaknî' adlı eserde şöyle denilmektedir: (Namaz kılmanın nehy edildiği bu) beş zamanda farz namazların kazâsı câizdir (...) nâfile namaz kılmak harâm'dır, sebebe bağlı bir namaz olsa dahi... (Zâd'ul Mustaknî', sf 52) İbnu Kudâme *Rahimehullâh* ise Tâhiyyet'ul mescid namazını, kusûf namazlarını ve tilâvet secdesini bu vakitlerde kılınması nehyedilen namazlar kapsamında zikretmiştir. Ayrıca üç kerâhet vaktinde (güneş doğduktan sonra bir mızrak boyuna ulaşıncaya kadar; güneşin tam tepeye gelmesinden zevâl (öğle) vakti girip güneş batıya doğru meyletmeye başlayana kadar; güneşin batmaya başlamasından güneş batana kadar) cenâze namazı, tavâf namazı ve namazı cemâ'at ile beraber iâde etmenin sözkonusu olmayacağını söylemiştir. Buna göre bu namazlar ancak bu üç vakit hâricinde sabah ve ikindi namazlarından sonra kılınabilir. (el-Muğnî, 2/527 vd.)

149 Zîrâ Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* namazı evlerinde kıldıkları gerekçesi ile mescidde cemâ'at ile kılınan namaza iştirâk etmeyen kişilere şöyle buyurmuştur:

«إِذَا صَلَّيْتُمَا فِي رِحَالِكُمَا ثُمَّ أَتَيْتُمَا مَسْجِدَ جَمَاعَةٍ فَصَلِّيَا مَعَهُمْ، فَإِنَّهَا لَكُمَا نَافِلَةٌ»

"Evlerinizde namaz kılıp sonra mescidde namaz kılan cemâ'ate rastlarsanız onlarla beraber namaz kılın. Zîrâ bu kıldığınız sizin için nâfile sayılır." (Nesâî, Hadîs no: 858 ve yakın lafızlarla; Ebû Dâvud, Hadîs no: 575; Tirmizî, Hadîs no: 219)

Tavâftan sonraki iki rek'ât tavâf namazı,

Cenâze namazı,

Revâtib sünnetleri kazâ etmek ki bunlar namaz kılmanın nehyedildiği vakitlerden iki tanesinde yani sabah namazından sonra ve ikindi namazından sonra kılınabilir. Ayrıca bütün bu vakitlerde farz namazın kazâsı kılınabilir.

بَابُ الْإِمَامَةِ

İmâmet Bâbı

Ebû Mes'ûd el-Bedrî *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet edildiğine göre, Allâh Rasûlü *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurmuştur:

«يَؤُمُّ الْقَوْمَ أَقْرَؤُهُمْ لِكِتَابِ اللّٰهِ، فَإِنْ كَانُوا فِي الْقِرَاءَةِ سَوَاءً فَأَعْلَمُهُمْ بِالسُّنَّةِ، فَإِنْ كَانُوا فِي السُّنَّةِ سَوَاءً فَأَقْدَمُهُمْ هِجْرَةً، فَإِنْ كَانُوا فِي الْهِجْرَةِ سَوَاءً فَلْيَؤُمَّهُمْ أَكْبَرُهُمْ سِنّاً، وَلَا يَؤُمُّ الرَّجُلُ الرَّجُلَ فِي بَيْتِهِ، وَلَا فِي سُلْطَانِهِ، وَلَا يَجْلِسُ عَلَى تَكْرِمَتِهِ إلا بِإِذْنِهِ»

"Cemâ'ate, (aralarında) Allâh'ın Kitâbı'nı en iyi okuyanları imâm olur. Eğer kırâ'at (okuma) husûsunda müsâvî (denk) iseler, sünnet'i en iyi bilenleri; sünnet husûsunda da müsâvî iseler hicret itibârı ile en kıdemlileri; hicret husûsunda da müsâvî iseler, yaşça en büyük olanları imâm olur. Bir kimse diğerine (misâfîr olduğu evin sâhibine) o-

---

İbnu Kudâme *Rahimehullâh* bu ve benzeri hadîslere dayanarak şunu ifâde etmiştir: Bu hadîsler mutlak anlamda -akşam, sabah veya ikindi- hangi namaz olursa olsun, namazın iâde edileceğine ve bu husûsta namazı tek başına kılmış olan ile cemâ'at ile kılmış olan arasında, kezâ mahallenin imâmına yetişen ile başka bir imâma yetişen arasında fark olmadığına delâlet eder. İbnu Kudâme *Rahimehullâh* ayrıca şu husûsları da ifâde etmiştir: Kişi bu şekilde akşam namazını iâde ederse onu dört rek'ât olarak kılar. [Cemâ'atle beraber üç rek'at kıldıktan sonra bir rek'at daha kılar. Çünkü vitir haricindeki nâfile namazlar ancak ikişer rek'attır. (Mütercim)] Kişi nehyedilen vakitlerde mescide girmeden cemâ'atin hazır olduğunu görürse mescide girmez, dışarıda bekler. Ama olur da mescide girerse onlarla beraber kılar. (el-Muğnî, 2/519-523'dan özetle)

nun evinde imâm olmasın, onun sultân (yönetici) olduğu yerde de (imâm olmasın)! Hiçbir kimse ev sâhibinin izni olmaksızın baş köşeye oturmasın!"[150]

Yine (Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*), Kur'ân kırâ'atında denk olan Malik bin Huveyris *Radiyallâhu Anh* ve arkadaşına şöyle demiştir:[151]

«إِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤَذِّنْ أَحَدُكُمَا وَلِيَؤُمَّكُمَا أَكْبَرُكُمَا»

"Namaz vakti geldiğinde biriniz ezân okusun ve (yaşça) en büyüğünüz imâm olsun!"[152]

Namazı fâsid olmuş birinin arkasında namaz kılanın namazı sahîh (geçerli) değildir. Ancak (imâmın) kendisindeki hadesi (abdesti bozan hâli) bilmemesi ve selâm verene kadar (namazda imâma tâbi olan) mem'um'un da bilmemesi bundan müstesnâdır. Bu durumda, (imâm) namazı tek başına iâde (tekrar) eder (cemâ'at ise iâde etmez). (Namazda) bir rüknü terk edenin arkasında kılınan namaz da sahîh değildir ancak mahalle imâmı (o mescidde sürekli namaz kıldıran imâm) hastalıktan dolayı oturarak namaz kılıyor ve iyileşmeyi umuyorsa bu müstesnâ. Bu durumda; onun arkasında oturarak namaz kılarlar ancak imâm namaza ayakta başlar ve sonra hastalanıp oturursa başka, bu durumda ise imâmın arkasında ayakta kılarlar. Kadının erkeğe imâmeti sahîh değildir. İdrâr akıntısı olanın ve Fâtiha'yı güzelce okuyamayan veya ondaki bir harfi ihlâl eden ümmî (Kur'ân okumasını

---

150 Yakın lafızlarla; Müslim, Hadîs no: 673.

Hirakî *Rahimehullâh* bu husûsta ilâve olarak şöyle demektedir: İmâmlık yapma hakkı öncelikle ev sâhibinindir. Ancak cemâ'atin içinde devlet yetkilisi birisi olması hâli müstesnâ (o zaman; imâmlıkta öncelik sırası İslâmî devletin görevlisine âit olur). (Muhtasar, sf 29)

İbnu Kudâme *Rahimehullâh* cemâ'atte ev sâhibinden veya sultândan daha iyi Kur'ân okuyan ve daha fakîh olan kimseler olsa bile uygulamanın böyle olacağını söylemiştir. Mescidde düzenli olarak namaz kıldıran kişi de aynı konumdadır (ev sâhibi konumundadır). Ama bu zikredilen kimseler izin verdiği takdirde başka birisi imâm olabilir. (el-Muğnî, 3/42-43)

151 Kur'ân bilgisi husûsunda da kırâ'ati düzgün olan, ezberi çok olana tercîh edilir. Bu ve benzeri bütün bu husûslarda eşit iseler aralarında kur'a çekilir. İmâmlığa kimin daha lâyık olacağı ile alâkalı bütün bu meseleler müstehabb hükmündedir. Eğer bu sıralamaya uyulmasa dahi namaz sahîh olur. Bu husûsta âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. (el-Muğnî, 3/15-17)

152 Az farkla; Buhârî, Hadîs no: 628; Müslim, Hadîs no: 674.

bilmeyen) kimsenin kendileri gibi olanlar dışındaki kişilere imâmlık yapmaları sahîh değildir.[153] Abdest almış olan kişinin teyemmüm yapmış birisine uyması ve farz namaz kılanın nâfile kılana uyması câizdir.[154]

Eğer, cemâ'at bir kişiyse, imâmın sağında durur. Eğer solunda veya (arkasında vs.) tek olarak bir başına durursa, namazı sahîh değildir, kadın olması dışında zîrâ o namazda imâmın arkasında tek başına durur.[155] Eğer; (bir kişi değil de) cemâ'at iseler, imâmın arkasında dururlar. Eğer (imâmın) sağında veya hem sağında hem solunda dururlarsa namazları sahîh'tir. Ancak eğer, önünde veya solunda dururlarsa sahîh değildir. Eğer bir kadın başka kadınlara namaz kıldırırsa, aynı safta kadınların ortasında durur. (Bir mazeretten dolayı giysisi bulunmayıp) çıplak olarak erkeklere namaz kıldıran imâm da aynı şekilde (safın ortasında durur).

Eğer; cemâ'atte erkekler, erkek çocuklar, (erkek mi kadın mı olduğu belli olmayan) hünsâlar ve kadınlar varsa; en önde erkekler (namaza) durur sonra erkek çocuklar sonra hünsâlar ve sonra da kadınlar saf teşkîl

---

153 Hirakî *Rahimehullâh* şunu da zikretmiştir: "Ümmî (Kur'ân okumasını bilmeyen kimse) kendisi gibi ümmî birisine ve Kur'ân okuyabilen birisine beraber namaz kıldırırsa Kur'ân okuyabilen kimse namazı iâde eder. [Okuma bilmeyenin namazı iâdesine gerek yoktur. (Mütercim)] Kezâ müşriğin, kadının ve kadın mı erkek mi olduğu belli olmayan hünsânın arkasında namaz kılan kimsenin de namazı iâde etmesi gerekir." (Muhtasar, sf 29)

154 Bu meseleyle alâkalı el-Umde şarihi el-Makdisî *Rahimehullâh* (el-Udde, 1/131) şu hadîse atıf yapmıştır: Câbir *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet edildiğine göre;

«أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ، كَانَ يُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ يَرْجِعُ، فَيَؤُمُّ قَوْمَهُ»

"Mu'âz İbnu Cebel *Radiyallâhu Anh* **Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **ile beraber namaz kılardı, ardından gidip kâvmine (aynı) namazı kıldırırdı."** (Buhârî, Hadîs no: 700; Müslim, Hadîs no: 465)

[Tek başına namazı kılmış olan kimsenin sonradan cemâ'at ile kıldığı ikinci namazın nâfile hükmünde olduğu husûsu daha önce geçmişti. (Mütercim)]

155 Behûtî *Rahimehullâh*, şöyle demektedir: Safta boşluk bulabilen, uzakta dahi olsa dâhil olur, bunun gibi, eğer çok sıkışık olmayan bir saf bulursa da dâhil olur, aksi takdirde, eğer safta boş yer bulamazsa imâmın sağında durur, eğer durabilmek için bir saf bulabilmek mümkün değilse, o zaman birisini yanında durması için öksürerek, konuşarak, işâret ederek uyarır; çekerek bunu yapması kerîh'tir. Uyarılanın ona icâbet etmesi vâcib'tir. Eğer (arkada) tek başına namaz kılarsa namazı sahîh olmaz. (Behûtî, er-Ravz'ul Murbi', 137'den özetle)

eder.[156]

İmâmın selâm vermesinden önce tekbîr getiren cemâ'ate yetişmiştir ke-zâ, rükû'ya yetişen, rek'âte yetişmiştir. Aksi takdirde, yetişememiştir.

بَابُ صَلَاةِ الْمَرِيضِ

Hastanın Namazı Bâbı

Hastanın ayakta durması hastalığını arttırıyorsa, oturarak kılar ve eğer oturmaya güç yetiremezse yanı üzere (uzanarak) kılar. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in İmrân bin Husayn *Radiyallâhu Anhuma*'ya söylediği şu kavli gereğincedir:

«صَلِّ قَائِمًا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِدًا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَعَلَى جَنْبِكَ»

"Namazını ayakta kıl, buna güç yetiremezsen oturarak kıl eğer bu-na da güç yetiremezsen yanın üzere (uzanarak) kıl!"[157]

Eğer bu da zor gelirse; sırtı üzere yatarak kılar, eğer rükû' veya secde yapmaktan âcizse bunları îmâ yolu ile yerine getirir.[158]

---

156 İbnu Kudâme *Rahimehullâh* diyor ki: Kişinin yanında kâfir birisi veyahut da namazı geçerli olmayan başka herhangi birisi varsa onunla saf teşkîl etmesi sahîh değildir. Çünkü bunların varlığı ve yokluğu müsâvîdir. (el-Muğnî, 3/56)

157 Dârakutnî, Sünen, Hadîs no: 1425. Az farkla; Buhârî, Hadîs no: 1117.

158 Behûtî *Rahimehullâh*, er-Ravz'ul Murbi' adlı eserinde şöyle demektedir: "Hasta kişi namazını kıyâmı, rükû' gibi (eğilerek) olsa da, ayağa kalkmak için destek alsa da yahut bir şeye dayanıyor olsa da ayakta kılar, güç yetirememesi veya zarardan, hastalığının artmasından korkması müstesnâ; (oturarak kılarken) ayaklarını çap-raz yapması (bağdaş kurması) müstehabb'tır. Rükû' ve secde yaptığında ayaklarını katlar; âcizse (oturarak kılmaya güç yetiremiyorsa) yanı üzere yatarak kılar, sağ tarafı üzere uzanması efdaldır. Ayakları kıbleye dönük sırt üstü kılması sahîh'tir ama yanı üzere kılabiliyorsa mekrûh'tur. Yanı üzere kılamıyorsa sırtüstü uzanarak kılması farz olur. Rükû' ve secdede mümkün olduğu kadar îmâ eder, secdede rükû'ya nazaran daha çok eğilerek bunu yapar. Îmâdan âcizse, gözleriyle îmâ eder." (Behûtî, er-Ravz'ul Murbi', 141'den özetle)

Baygın olduğu sürede kaçırdığı namazları kazâ etmesi gerekir. Eğer her namazı kendi vaktinde kılmak zor geliyorsa, öğle ile ikindiyi ve iki akşam namazını (akşam ile yatsıyı) iki vakitten birinde, cem' edebilir (birleştirebilir). Eğer ilkinin vaktinde namazları cem' ederse (cem'-i takdîm yaparsa): Namaza başlamadan cem' etmeye niyet etmeli, ikinci namazı kılmaya başladığı vakte kadar cem' etmeyi gerekli kılan mazeret devam etmeli, abdest alacak kadar zaman dışında iki namazın arasını açmamalı.[159] Eğer, (cem' etmeyi ikinci namazın vaktine) ertelerse (cem'-i te'hîr yaparsa): İkinci namazın vakti girene kadar mazeret devam etmeli, ilkinin vaktinde ve henüz vakit daralmadan (namaz kılacak kadar bir vakit kaldıysa) cem' etmek için niyet etmelidir. Cem' etmek; namazını kısaltması câiz olan seferî kimse için câizdir. Yine, yağmurlu günde iki akşam namazını (akşam ile yatsıyı) cem' etmek câizdir.[160]

بَابُ صَلَاةِ الْمُسَافِرِ

Seferî'nin Namazı Bâbı

Yolculuk on altı fersah olduğunda -ortalama hızla iki günlük yolculuk

---

159 El-Umde şarihi Bahâ'uddîn el-Makdisî *Rahimehullâh*'ın da belirttiği gibi iki namazın arasını açma husûsunda örfe mürâcaat edilir. Örfen kısa sayılan bir zaman aralığı zarar vermez. Abdest de kısa bir süre olduğu için misâl olarak verilmiştir. (el-Udde, 1/137)

160 Er-Ravz'ul Murbi' adlı eserde namazları cem' etme mazeretlerine ek olarak şunlar zikredilmektedir:

"Namazları cem' etmediğinde zorluk yaşayacak hasta, pisliğin çokluğunun verdiği zorluktan dolayı emzikli kadın ve benzerleri; istihâze (hayız dışı kanama), her namaz için tahâret (abdest) veya teyemmüm almaktan âciz olan; kör birisi gibi vakti bilmeye güç yetiremeyen; cuma namazı veya cemâ'at namazına katılmamalarına cevâz verecek bir mazereti yahut meşgûliyeti olan. Evinde kılıyor olsa bile yahut kapalı yolu olan bir mescidde olsa bile, akşam namazı ve yatsı namazında kıyâfetlerinin yağmuru emmesi (ıslanması) sebebiyle, zorluk içerdiğinde. Bu husûsta; kar, dolu ve buz aynıdır. Kezâ, çamur ve çok soğuk fırtına (sebebiyle namazlar birleştirilebilir). (Namazı birleştirme husûsunda) te'hîr (ertelemek) veya takdîm (öne almak) husûsunda kolay olanı yapmak efdaldır. Eğer ikisi de aynı ise efdal olan ertelemektir. Muzdelife'de erken kılmak efdaldır, Arafat'ta ise ertelemek efdaldır. Diğer yerlerde cem' etmemek efdaldır. Cem' edilen namazların tertîb üzere olması her zaman için şarttır." (Behûtî, er-Ravz'ul Murbi', 145-146'dan özetle)

mesâfesidir-[161] ve yolculuk (gâyesi câiz olmayan birşey için değil de) mübâh ise[162] kişi dört rek'âtli namazları (iki rek'ât kılmak sûretiyle) kasr (kısaltma) yapabilir.[163] Ancak -mukîmin arkasında kılması,[164] namazı kısaltmaya niyet etmemesi, hazarda (ikâmet hâlinde, kılmayı) unuttuğu bir namazı seferdeyken hatırlaması ve seferdeyken (kılmayı) unuttuğu bir namazı hazardayken hatırlaması hâriç ki bütün bunlarda, namazı (kısaltmaksızın) tamamlaması gerekir. Seferî olan kişi namazını (isterse kısaltmadan) tam kılabilir, kısaltması ise daha efdaldır. Yirmi bir (vakit) namazdan fazla bir sürede ikâmet etmek için niyet eden (namazını kısaltmaksızın) tamamlar.[165] Eğer ikâmete karar vermemişse ebedî olarak (orada kaldığı müddet-

---

[161] Bir fersah yaklaşık olarak 5,541 metre'ye tekâbül etmektedir. Bu şekilde kabûl edildiğinde 88,7km, 16 fersah'a denk gelmektedir. Yani günümüz ölçüleriyle yaklaşık 90 km'lik bir yolculuk namazı kısaltmayı mübâh kılan bir sefer sayılır. Vallâhu â'lem!

[162] El-Umde şarihi el-Makdisî *Rahimehullâh*'ın ifâde ettiği gibi, masiyet (günâh) amaçlı seferlerde, namazı kısaltmak ve seferîlikteki diğer ruhsatlar uygulanamaz. (el-Udde, 1/139)

[163] İbnu Kudâme *Rahimehullâh*'ın zikrettiğine göre kişi yol üzerinde kendisine âid ailesi ve malı bulunan bir yere uğrarsa namazını tam kılar. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 3/151)

[164] Hirakî *Rahimehullâh* ise şöyle demiştir: "Seferî olan kimse, mukîm olan birisiyle namaz kıldığında seferî cemâ'at olur, mukîm imâm olur. Mukîm ve seferîden oluşan bir cemâ'at, seferî olan başka birisinin arkasında namaz kıldıklarında ise seferî olan imâm selâm verdiğinde mukîm olan kişi namazını tamamlar (dört rek'ât olarak kılar)." (Muhtasar, sf 30)

İbnu Kudâme *Rahimehullâh*'ın zikrettiğine göre seferî olan imâmın, namazı bitirdiğinde: "Biz seferîyiz, mukîm olanlar namazlarını tamamlasınlar" diye seslenmesi müstehabb'tır. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 3/146)

[165] Hirakî *Rahimehullâh* yaşadığı beldenin evlerinin olduğu yerden uzaklaştıktan sonra namazlarını kısaltmaya başlayabilir, demiştir. (Muhtasar, sf 30)

İbnu Kudâme *Rahimehullâh* ise el-Muğnî'de şöyle demektedir: Yaşadığı beldeden çıktıktan sonra şehre âid bostanlar, boş ve harâb yerler bulunmaya devam etse de namazını kısaltabilir. Yaşadığı yerde birçok mahalle varsa ve bu mahalleler tıpkı Bağdât'ta olduğu gibi birbirinden ayrı ise kendi mahallesinden çıktığı anda namazını kısaltmaya başlayabilir. Ancak mahalleler birbirine bitişikse hepsini terk etmedikçe namazı kısaltamaz. Birbirine bitişik iki köy bulunur da binâları bitişik olursa bu ikisi tek köy hükmünde olur, binâları ayrı olursa ayrı değerlendirilir. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 3/113)

çe, namazını) kısaltabilir.[166]

بَابُ صَلَاةِ الْخَوْفِ

Korku Namazı Bâbı

Korku namazının, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in kılmış olduğu bütün şekillerde kılınması câizdir. Bu husûsta (farklı rivâyetler arasında) tercîh edilen şu şekildir:

İmâm (mü'minleri) iki tâifeye (gruba) ayırır; bir tâife koruma görevinde bulunur ve diğer tâife imâm ile birlikte bir rek'ât namaz kılar. İkinci rek'ât için kalktığında bu tâife imâmdan ayrılmak için niyet eder, namazlarını tamamlar ve koruma görevine gider. Sonra diğer tâife gelir ve imâmla beraber ikinci rek'âti kılar. İmâm teşehhüde oturduğunda kalkarlar ve diğer rek'âti kılarlar. İmâm, onlar teşehhüdü bitirene kadar bekler ve sonra hep birlikte selâm verirler.

Korkunun şiddetlendiği durumlarda, yayan yahut binek üzerinde; kıbleye dönerek yahut başka yöne doğru namazlarını kılabilirler. Rükû' ve secdeyi îmâ yoluyla yaparlar. Aynı şekilde, (savaş dışındaki durumlar da dâhil) kendisi için korkan herkes bu şekilde ve kendi hâline uygun olarak namazını kılar. (Kurtulabilmesi için namaz kılarken de olsa) kaçmak veya diğer şeylerden ihtiyâcı ne ise onu yapar.

---

166 Hirakî *Rahimehullâh*'ın ifâdesiyle böyle bir kimse bugün çıkacağım, yarın çıkacağım diye sürekli dönmeyi düşünüyorsa velev ki kaldığı yerde bir ay (veya daha fazla) da kalsa seferî olmaya devam eder. (Muhtasar, sf 30)

İbnu Kudâme *Rahimehullâh* ise şöyle demektedir: Şehir şehir gezen birisi bunların herhangi birisinde ikâmete niyet etmediği müddetçe -velev ki uzun bir süre de yolculuğu devam etse- seferî sayılır. Seferde nâfile namaz kılmaya gelince, gerek binek üzerinde gerekse yaya olarak revâtib sünnetler başta olmak üzere nâfile kılmakta bir beis olmadığı gibi, terk etmekte de bir beis yoktur. Lâkin sabah namazının sünneti ve vitir namazı yolculukta terk edilmez. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 3/155-157)

بَابُ صَلَاةِ الْجُمُعَةِ

Cuma Namazı Bâbı

Cuma Namazının Farz Olma Şartları:

Üzerine namaz farz olan herkesin, eğer (kişi) bir binâda yerleşik yaşıyorsa[167] ve câmi ile arasındaki mesâfe bir fersah[168] veya daha azsa; cuma namazı kılması gerekir. Kadın, köle ve yolcu ile hastalıktan, yağmurdan veya korkudan dolayı mazur görülen kimse bundan müstesnâdır.[169] Eğer

---

167 Bundan kasıd el-Umde şarihi el-Makdisî *Rahimehullâh*'ın da belirttiği gibi yaz kış kalınan; taştan vs. bildiğimiz nesnelerden yapılma evlerden oluşan yerleşim birimlerinde yaşayanlardır. (el-Udde, 1/144) Böylece çadırlarda kalan topluluklara cuma namazının farz olmadığı anlaşılmaktadır.

168 Feyyumî'nin (v. 770H) "el-Misbâh'ul Munîr" adlı eserinde (ف ر س خ) maddesinde verdiği bilgiye göre bir fersah üç Haşimî miline tekâbül eder. (2/468) Mil günümüz ölçüleriyle iki km'ye yakındır. Yani Şeyh *Rahimehullâh* günümüzdeki ölçüyle cuma kılınan yere yaklaşık beşbuçuk-altı km mesâfede olan kişinin cumaya iştirâk etmesinin farz olduğunu belirtmiş oluyor. Vallâhu â'lem!

169 Behûtî *Rahimehullâh* cemâ'ati ve cuma'yı terketme özürlerini şöyle saymıştır:

Hastalık; bir kimsenin hasta olmaktan korkması durumunda ise cuma namazı farz'dır, cemâ'at namazı farz değildir, namaza gelmekle kendini incitmedikçe, ister onu başkaları taşısın ister yürüyerek gelsin yine cuma farz olur;

idrâr veya dışkıya sıkışık olan;

ihtiyâç duyduğu yemeği önünde hazır bulunan; böyle bir kimse doyana kadar yer;

malının çalınmasından veya kaybolmasından ya da zarar görmesinden korkan, örneğin; bir hırsız ya da benzerinden, fırındaki ekmeğin yanmasından korkan, kaçıp gitmiş hayvanını ya da kölesini o vakitte bulacağını uman, yahut, malının veya toprağının başına gözcü dikmiş olsa dahi, ayrılması durumunda malını kaybedeceğinden korkan veya değerli malının zarar göreceğinden korkan;

bir akrabâsının ya da bir arkadaşının ölmesinden korkan ya da bir hastanın kendisine bakacak başka bir yakınının olmaması;

ailesi ve çocuğunun göreceği zarardan korkan;

kendisi için şunlardan korkan;

zarar görmekten (incinme); yırtıcı hayvandan korkmak gibi veya sultânın onu tutuklamasından;

(kadın, köle ve yolcu gibi kendisine cuma namazı farz olmayan) bu kimseler cumaya katılırlarsa cuma namazı onlar için geçerli olur fakat cuma (namazı, sadece) onların katılımıyla sahîh olmaz. (Hastalıktan, yağmurdan veya korkudan dolayı) mazur görülen kişi dışında ki, eğer o (cuma namazında) hazır bulunursa, namaz ona vâcib olur ve onun bulunmasıyla da sahîh olur.

Cuma Namazının Sıhhat (Geçerli Olma) Şartları:

Vaktinde kılınması, karyede (köy, kasaba vb. yerleşim biriminde) kılınması, sözkonusu yerleşim biriminin sâkinlerinden cuma kılmaları kendilerine vâcib olan kırk kişinin namazda hazır bulunması,[170] namaz öncesi, her

---

birşeyi olmadığında alacaklıdan, onu (alacaklıyı kendisiyle) geriye döndürecek (birşeyi olmadığında), zîrâ (borçtan dolayı) hapis zulümdür. Zamanı gelmeden borcunu ödemesinin taleb edilmesi de aynıdır. Eğer ödeme zamanı gelmiş ve parası da varsa bu durumda namazı terk etmesi için hiçbir mazereti yoktur;

ister yeni başlasın ister yolculuğu devam ediyor olsun yol arkadaşının vefât etmesi;

uykunun gâlib gelmesi (uykuya yenik düşme);

yağmurdan, çamurdan zarar görme; kar, buz, dolu da bunun gibidir ve gecenin karanlığında çok soğuk fırtına;

imâm'ın namazının uzunluğundan dolayı zarar görme;

mescid yolundaki münkerler mazeret değildir ve kişi durumuna göre bundan men etmelidir;

eğer bu mazeretlerden herhangi biri namaz sırasında ortaya çıkarsa, mümkün oldukça kısa tutarak namazını tamamlar aksi takdirde namazı terk eder. (Behûtî, er-Ravz'ul Murbi', 139-140'dan özetle)

170 Konuyla alâkalı delâleti ve sübûtü kat'î bir nass olmadığından dolayı âlimler cuma'nın cemâ'at ile kılınması husûsunda icmâ' etmiş olmalarına rağmen cemâ'atin sayısı husûsunda ihtilâf etmişlerdir. İbnu Kudâme *Rahimehullâh*'ın el-Muğnî'de konuyla alâkalı verdiği ma'lûmâtı özetleyecek olursak; kırk kişi olma şartının mezhepte meşhûr olan kavle göre hem sıhhat hem de vücûb şartı olduğunu söylemektedir. Bu aynı zamanda Malik *Rahimehullâh*, Şafiî *Rahimehullâh* ve başkalarından nakledilmiştir. İmâm Ahmed *Rahimehullâh*'ın konuyla alâkalı bazı hadîslere dayanarak elli kişiyi şart koştuğu da söylenmiştir. Ahmed'den üç kişiyi yeterli gördüğü de rivâyet edilmiştir. Bu aynı zamanda Ebû Sevr *Rahimehullâh* ve Evzâî *Rahimehullâh*'ın da kavlidir. Zirâ üç kişi için cemâ'at tabîri kullanılır. Ebû Hanîfe *Rahimehullâh* dört kişiyi şart koşmuştur. Rebia on iki kişi demiştir. İbnu Kudâme *Rahimehullâh* bütün bu görüşleri nakledip getirdikleri delîllerin değerlendirmesini yaptıktan sonra cemâ'atin (diğer şartları da taşıyan) en az kırk erkek olması görüşünü tercîh etmektedir. (el-Muğnî, 3/204-206)

birinde Allâh*u Teâlâ*'ya hamd ve Rasûlü *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e salât, (en az tam bir) âyet kırâ'ati ve vaaz içeren iki hutbe îrâd edilmesi.

İmâmın hutbeyi minberden vermesi müstehabb'tır. Minbere çıktığında insanlara dönüp onları selâmlar. Ezân[171] bitene kadar oturur. Sonra imâm ayağa kalkar ve (ilk) hutbeyi verir sonra oturur ve (ayağa kalkıp) ikinci hutbeyi verir.[172] Sonra namaza geçilir, (imâm minberden) iner ve cemâ'ate iki rek'ât namaz kıldırır, her rek'âtte kırâ'atı açıktan yapar.[173] Bir rek'âte yetişen (namazını) cuma (namazı) olarak tamamlar aksi takdirde öğle namazı olarak tamamlar. Bunun gibi, eğer cemâ'ate katılanların sayısı (cuma namazı kılmak için gerekli sayıdan) az olur veya vakit çıkarsa ve bir rek'ât kılmışlarsa cuma (namazı) olarak tamamlarlar aksi takdirde öğle namazı olarak tamamlarlar.

Bir şehirde; birden çok cuma (namazı) kılmayı gerektirecek birşey olmadıkça, birden fazla (yerde) cuma (namazı) kılmak câiz değildir.

Cumaya katılanın gusl etmesi ve iki parça temiz elbise giymesi, koku sürünmesi ve namaza erkenden gelmesi müstehabb'tır.

Eğer (kişi) imâm hutbe verirken gelirse, iki rek'ât (tâhiyyet'ul mescid) namaz(ı) kılmadan oturmaz ve rek'âtleri hafif tutar.

İmâm hutbe verirken konuşmak, imâm ve imâmın kendisiyle konuştuğu kişi dışında hiç kimse için câiz değildir.

Şeyh'ul İslâm İbnu Teymiyye *Rahimehullâh* ise, imâm dâhil üç veya daha fazla (âkil bâliğ) kişi olduğunda cuma'nın sahîh olacağı görüşünü tercîh etmiştir. (İbnu Teymiyye, el-İhtiyârat'ul Fıkhîyye, 47) [İmâmdan başka iki kişinin olmasını yeterli görmüştür. Vallâhu â'lem! (Mütercim)]

171 Hirakî *Rahimehullâh*'ın da ifâde ettiği gibi bu (imâm minbere çıktığında okunan) ezân, alışverişi terkedip namaza koşmayı gerektiren ezândır. (Muhtasar, sf 31)

172 Er-Ravz'ul Murbi' adlı eserde şöyle denilmektedir: "Harâm sözler söylemek, bir kaç tane dahi olsa, hutbeyi geçersiz kılar. Güç yetirildiğinde, Arapça'dan başka bir dilde hutbe vermek yeterli değildir." (Behûtî, er-Ravz'ul Murbi', 154)

173 El-Umde şarihi Makdisî *Rahimehullâh*'ın da belirttiği gibi ilk rek'âtte el-Cumu'a (Sûresi'ni) ve ikincisinde el-Münâfikûn (Sûresi'ni) okumak, (veya ilkinde) el-Â'lâ (Sûresi, ikincisinde) el-Gâşiye (Sûresi'ni okumak) sünnet'tir. (el-Udde, 1/150)

بَابُ صَلَاةِ الْعِيدَيْنِ

Bayram Namazları Bâbı

Bayram namazları farz-ı kifâyedir ve eğer şehir âhalîsinden kırk kişi kılarsa diğerlerinden sâkıt olur.

Vakti güneşin yükselmesinden zevâle (öğle vaktine) kadar olan süredir.

(Bayram namazı hakkında) sünnet olan; musallâda (açık arâzîde namaz için ta'yîn edilen yerde) kılmak; Kurbân Bayramı'nda (namaz için) acele etmek, Ramazân Bayramı'nda (namazı) geciktirmek; Ramazân Bayramı'na hâs olarak namazdan önce kahvaltı etmektir. Yine (bayram namazından önce) gusl etmek, temizlenmek (temiz elbise giymek) ve güzel koku sürünmek de sünnet'tir.

Namaz vakti olduğunda; imâm öne çıkar, ezânsız ve ikâmetsiz, iki rek'ât namaz kıldırır. İlk rek'âtte; başlangıç tekbîri ile birlikte yedi defa tekbîr getirir. İkinci rek'âtte; (secdeden kıyâma kalkarken getirdiği) kıyâm tekbîri dışında beş tekbîr getirir. Her tekbîrde ellerini kaldırır.[174] Her iki tekbîr arasında, Allâh'a hamd eder ve Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e salât gönderir. Sonra, Fâtiha (Sûresi'ni) ve başka bir sûreyi cehren (açıktan ve yüksek sesle) okur.[175] Selâm verdikten sonra iki hutbe verir. Eğer Fıtır (Ramazân Bayramı) ise; sadaka vermeye teşvîk eder ve ahkâmını açıklar. Adhâ (Kurbân Bayramı) ise kurbân ahkâmını açıklar.[176]

(Namazda getirilen) zevâid tekbîrleri ve (namazdan sonra) iki hutbe îrâd etmek sünnet'tir. Musallâda bayram namazından ne önce ne de sonra nâfile (namaz) kılınmaz.

Namaza imâm selâm vermeden yetişen, namazı kendi sıfatı üzere (bayram namazı şeklinde tekbîrleri ile) tamamlar. Yetişemeyenin ise kazâ etmesi gerekmez. Eğer isterse nâfile olarak kılar; bu takdirde ister iki rek'ât kı-

---

174 Başlangıç tekbîrinden sonra İftiftâh Du'â'sı (Subhâneke vb.) okunur. Daha sonra tekbîrlere geçilir. Tekbîrler bittikten sonra İstiâze (ardından Besmele) ve onun ardından kır'âat başlar. (el-Muğnî, 3/273)

175 Müslim, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in cuma ve bayram namazlarında birinci rek'âtte el-Â'lâ, ikinci rek'âtte el-Gâşiye Sûreleri'ni okuduğunu rivâyet etmiştir. O yüzden İmâm Ahmed *Rahimehullâh* bunu müstehabb görmüştür. (el-Muğnî, 3/269)

176 Zâd'ul Mustaknî' adlı eserde şöyle denilmiştir: "Hutbelerin ilkine dokuz tekbîr ile ikincisine ise yedi tekbîr ile başlar." (Zâd'ul Mustaknî', sf 63)

lar, isterse dört rek'ât kılar, isterse kendi sıfatı üzere (bayram namazı şeklinde tekbîrleri ile) kılar.

Bayram gecelerinde tekbîr getirmek müstehabb'tır.

Yine Kurbân Bayramı'nda; Arefe Günü, sabah namazından başlayarak Teşrîk Günleri'nin sonuncu günü (dördüncü günde) ikindi namazına kadar cemâ'at ile kılınan farz namazlardan sonra tekbîr getirilir. İhrâma giren dışında ki o; Kurbân (Bayramı) günü öğle namazından, Teşrîk Günleri'nin sonuncu günü ikindi namazına kadar tekbîr getirir. Tekbîr lafzı (aynı ezândaki gibi) ikişer defa tekrarlanarak söylenir:

«اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ»

"Allâh en büyüktür! Allâh en büyüktür! Allâh'tan başka -ibâdete lâyık hak- ilah yoktur! Allâh en büyüktür! Allâh en büyüktür! Hamd Allâh'a mahsûstur!"[177]

ooo Namaz Kitâbı'nın Sonu ooo

177 İbnu Ebî Şeybe, el-Musannef, Hadîs no: 5650 ve devamındaki rivâyetlerde İbnu Mes'ûd, Ali ve seleften bir cemâ'atin *Radiyallâhu Anhum* uygulaması olarak nakletmiştir. Hadîs, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in fiili olarak da nakledilmiştir ancak Taberânî bunu merfû' olarak naklettikten sonra hadîsin bu şekliyle zayıf olduğunu ifâde etmiştir. (ed-Da'vât'ul Kebîr, Hadîs no: 540 ayrıca el-Mu'cem'ul Kebîr, Hadîs no: 9538)

كِتَابُ الْجَنَائِزِ

Cenâzeler Kitâbı

كِتَابُ الْجَنَائِزِ

Cenâzeler Kitâbı

Bir kimsenin ölümü kesinleştiğinde; gözleri kapatılır, çenesi bağlanılır ve karnının üzerine (şişmemesi için) ayna ya da ondan başka demir parçası gibi bir şey konulur.

(Ölü) yıkanmaya başlanıldığında; avreti örtülür, sonra nazikçe karnı bastırılır. (Yıkayan kişi kendi) eline bir bez sarar ve onunla çıkan necâsetten arındırır. Sonra (ölünün abdest uzuvlarını yıkayarak) ona abdest aldırır. Sonra başını ve sakalını su ve sidir ile yıkar. Sonra sağ yanını ve ardından sol yanını yıkar, sonra ikinci ve üçüncü seferde de aynı bunun gibi yıkar. Eliyle her seferinde karnına bastırır ve oradan bir şey çıkarsa yıkar ve (necâset çıkabilecek yerleri) pamukla tıkar. Eğer akıntıyı pamuk durdurmazsa pişmiş çamur ile tıkar ve tekrar abdest aldırır. Eğer üç yıkama ile temizlik elde edilemediyse, (yıkama sayısı) beşe veya yediye çıkarılır. Sonra cesedi bir parça elbise (kumaş vb.) ile kurular. (Bedenindeki koltuk altları gibi) kat yerlerine ve secde yerlerine[178] koku sürülür. Eğer bütün vücuduna koku sürebiliyorsa bu daha iyidir. Kefeni de tütsülenir. Bıyığı ve tırnakları -eğer uzunsa- kısaltılır ancak saçları taranmaz. (Eğer ölü kadınsa) kadının saçları üç örgü yapılır ve arkasına sarkıtılır.

(Ölünün yıkanması tamamlandıktan sonra; eğer ölü erkekse) kamîs (uzun gömlek) veya imâme (sarık) ihtivâ etmeyen üç beyaz bez ile kefenlenir. Ölü kefenlerin içerisine aşama aşama konulur (ilk önce birine sarılır, sonra diğerine). Kamîs, izâr (alt kısmı vücudun alt kısmını saran etek) ve bir lifâfe (baştan ayağa kadar olan bez; kefen) ile kefenlendiyse bunda bir sakınca yoktur.

Kadın beş kat kefenlenir: Dir' (gömlek), mikne' (büyükçe başörtüsü), izâr ve iki lifâfe (kefen).

---

[178] Secde yerleri, "Namazın Sıfatı Bâbı"nda da belirtildiği üzere (dipnot no: 131); ayaklar, dizler, alın, burun ve ellerdir.

(Ölü erkek olduğunda) onu yıkama, namazını kılma ve defnetme (gömme) husûsunda insanlar arasında en çok hak sâhibi olan; ölmeden önce bu işi yapması için ta'yîn ettiği kimsedir, sonra babası, sonra büyükbabası, sonra (da) en yakın erkek akrabâlarıdır.

Kadını yıkamada ise en çok hak sâhibi olan; annesidir, sonra anneannesi sonra da en yakın kadın akrabâsıdır. Ancak emîrin namazda, (ölenin) babası ve ondan sonra hak sâhibi olanlardan önce öne geçirilmesi bundan müstesnâdır.[179]

Ölü üzerine kılınan namaz (Cenâze Namazı)

(İmâm) tekbîr getirir ve Fâtiha (Sûresi'ni) okur. Sonra ikinci defa tekbîr getirir ve Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e salât gönderir.[180] Sonra (üçüncü defa) tekbîr getirir ve şöyle der:

«اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَأُنْثَانَا، إِنَّكَ تَعْلَمُ مُنْقَلَبَنَا وَمَثْوَانَا وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. اَللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ وَالسُّنَّةِ، وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ فَتَوَفَّهُ عَلَيْهِمَا. اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ وَاغْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ، وَجِوَارًا خَيْرًا مِنْ جِوَارِهِ، وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ، وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ، وَأَفْسِحْ لَهُ فِي قَبْرِهِ وَنَوِّرْ لَهُ فِيهِ»

---

179 Emîr'in (yöneticinin) öne geçmek (cenâze namazını kıldırmak) için ölünün velîsinden izin alacağı nakledilmemiştir [bu durumda emîr -dilerse- ölünün velîlerinden izin almadan cenâze namazını kıldırır (Mütercim)]. (el-Udde Şerh'ul Umde, 1/166)

180 İbnu Kudâme *Rahimehullâh*'ın el-Muğnî'de zikrettiğine göre; cenâze namazında iftitâh du'âsı (subhâneke vb.) ve zammî sûre okunmaz. Kırâ'at ve du'â ise bütün ilim ehlinin ittifâkıyla sessiz olarak yapılır. Selâm da aynı şekilde sessiz verilir. Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e salât da tıpkı teşehhüd'deki gibi (sâlli-bârik du'âlarıyla) getirilir. (el-Muğnî, 3/410-412'den özetle)

"Allâh'ım! Bizim dirimize-ölümüze, burada bulunanımıza-bulunmayanımıza, küçüğümüze-büyüğümüze, erkeğimize-kadınımıza mağfiret et! Zîrâ Sen, dönüp-dolaşacağımız yeri de varacağımız yeri de biliyorsun ve Sen her şeye Kadîr'sin! Allâh'ım! İçimizde yaşattıklarını İslâm üzere ve sünnet üzere yaşat, öldürdüklerini de aynı şekilde (İslâm üzere ve sünnet üzere) öldür. Allâh'ım! Ona (ölüye) mağfiret buyur; ona rahmet eyle; onu affet ve kendisine âfiyet ver. Vardığı yerde ona ikrâmda bulun, girdiği yeri (kabrini) ona genişlet, kendisini su ile kar ve dolu ile yıka, beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi günâhlardan temizle. Ona dünyadaki yurdunun yerine daha hayırlı bir yurt; komşularının yerine daha hayırlı komşular; zevcesinin yerine daha hayırlı bir zevce ihsân eyle ve onu cennete dâhil et. Onu, kabrin azâbından ve ateşin azâbından koru. Kabrini onun için genişlet ve orayı onun için nûrlandır."[181]

Sonra (dördüncü) tekbîr(i) getirir, sağ tarafına bir defa (esselâmu aleykum ve rahmetullâh, diyerek) selâm verir. Her tekbîrde ellerini kaldırır.[182]

Bu zikredilenler arasında vâcib olanlar şunlardır:

1- Tekbîrler,

2- kırâ'at (Fâtiha okumak),

3- Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e salât getirmek,

4- az da olsa dirinin ölüye du'â etmesi ve

5- selâm.

Cenâze namazını kaçıran kimse, bir aya kadar onun kabrine giderek orada (cenâze namazını) kılabilir. Eğer ölü, başka bir beldedeyse bu durumda (ölünün önündeymiş gibi) niyet ederek (gıyabî) cenâze namazını kılar.

Eğer su bulunmamasından veyahut da (ıslanması durumunda) çiçek hastalığına yakalanmış veya bedeni yanmış bir kimsenin durumundaki gibi, bedeninin parçalanacağından korkulduğundan dolayı yahut da erkekler içerisinde ölen bir kadın veya kadınlar içerisinde ölen bir erkekte olduğu gibi, (cenâzeyi) yıkamak mümkün değilse; bu durumda ölü teyemmüm ettirilir. Eşlerin birbirlerini yıkaması ve bunun gibi Ümm'ül Veled'in (efendisi-

---

[181] Bu du'ânın lafızlarının çoğu sünnet kaynaklı olup Müslim, Hadîs no: 649, 963; Ebû Dâvud, Hadîs no: 3201; İbnu Mâce, Hadîs no: 1498; Tirmizî, Hadîs no: 1024; Nesâî, Hadîs no: 1986 ve diğer hadîs mecmûalarında nakledilmiştir.

[182] El-Muğnî'de zikredildiğine göre; her el kaldırdıktan sonra tıpkı namazdaki gibi, sağ elini sol elinin üstüne koyarak bağlar. (el-Muğnî, 3/418)

ne çocuk doğurmuş olan câriyenin) ve efendisinin durumu ise bunun dışındadır (bu durumlarda kadın-erkek birbirini yıkayabilir).

Şehîdlere gelince, savaş esnâsında öldüyse yıkanmaz ve namazı da kılınmaz. Demir ve deri türünden şeyler üzerinden çıkarılır ve sonra elbiseleri ile sarılarak kefenlenlenir, eğer başka şeylerle kefenlenirse bunda da bir sakınca yoktur.

İhrâmlıyken ölen, su ve sidir ile yıkanır. Üzerine dikişli elbiseler giydirilmez, koku sürülmez, başı sarılmaz, saçları taranmadığı gibi tırnakları da kesilmez.

Ölüyü, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e yapıldığı gibi; lahda defn etmek ve üzerini pişmemiş tuğlalar ile örmek, müstehabb'tır.[183] Mezarın içerisine ne pişmiş kil ne odun ne de ateş değmiş hiçbir şey konulmaz.[184]

Ölünün ehline (ev halkına ve akrabâlarına) tâziyede bulunmak müstehabb'tır.[185] Beraberinde ölünün iyiliklerini sayıp dökerek ağlamak ve fer-

---

183 Sa'd bin Ebî Vakkâs *Radiyallâhu Anh*, vefât etmiş olduğu hastalığında şöyle demiştir:

«الْحَدُوا لِي لَحْدًا وَانْصِبُوا عَلَيَّ اللَّبِنَ نَصْبًا كَمَا صُنِعَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»

"**Nebî** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'**e yapıldığı gibi bana da lahd kazın ve üstüme kerpiçler dikin (üzerimi kerpiçlerle örtün).**" (Müslim, Hadîs no: 966)

Lahd usûl'ü kabrin yerin altından kıble yönünde ölünün yerleşebileceği kadar kazılmasıdır. (el-Muğnî, 3/427-428)

184 Kabre ateş değmiş bir şey konulmaması şarih el-Makdisî *Rahimehullâh*'ın da belirttiği gibi ateşle tefe'ul etmek yani ölüye ateş değmemesi için hayra yorulacak bir iş yapma amacıyladır. (el-Udde, 1/171)

185 Bu hüküm müslüman içindir. Kâfire gelince; İslâm'a dâ'vet gibi bir maslahat varsa tâziye yapılabilir aksi takdirde gerekmez. İbnu Hacer *Rahimehullâh*'ın aşağıdaki sözleri konuyu özetler niteliktedir:

"İbnu Battâl *Rahimehullâh* diyor ki: Eğer bunlara hasta ziyâreti yapılmasında İslâm'a girmeleri umudu varsa, ziyâret meşrûdur. Şâyet böyle bir durum yoksa bu meşrû olmaz. (İbnu Hacer diyor ki) Benim kanâatim odur ki, bu (kâfirleri) ziyâret meselesi maksatlara göre değişir. Bazen olur ki, kâfire hasta ziyâreti yapmanın bir başka yarar ve maslahatı olabilir." (Feth'ul Bârî, Müşriklere Hasta Ziyâreti Bâbı, 10/119, Hadîs no: 5656)

yad edip dövünmek bulunmadığı müddetçe ölü için ağlamak mekrûh değildir.

(Kadınlardan farklı olarak) erkeklerin kabirleri ziyâret etmesinde bir sakınca yoktur. Mezarlıktan geçtiğinde veya orayı ziyâret ettiğinde şöyle der:

«سَلَامٌ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ، وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللهُ بِكُمْ لاحِقُونَ، اَللَّهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُمْ وَلَا تَفْتِنَّا بَعْدَهُمْ وَاغْفِرْ لَنَا وَلَهُمْ، نَسْأَلُ اللهَ لَنَا وَلَكُمُ الْعَافِيَةَ»

"Selâm üzerinize olsun ey mü'minler topluluğunun diyârı! Bizler de sizlere kavuşacağız inşâllah! Ey Allâh'ım! Bizi onların ecrinden (sevâbından) mahrûm etme ve onlardan sonra bizleri fitneye düşürme. Bizleri ve onları bağışla! Bizlere ve sizlere Allâh'tan âfiyet istiyoruz!"[186]

Bir kimsenin; işleyip sevâbını ölmüş bir müslümana gönderdiği her türlü hayır, ölüye fayda verir.

ooo Cenâzeler Kitâbı'nın Sonu ooo

186 Hadîs yakın lafızlarla Müslim, Hadîs no: 974 ve diğer hadîs kaynaklarında rivâyet edilmiştir.

كِتَابُ الزَّكَاةِ

Zekât Kitâbı

كِتَابُ الزَّكَاةِ

Zekât Kitâbı (Giriş)

Zekât, nisâb miktârına ulaşmış mala tam bir mülkiyetle sâhib olan her hür (köle olmayan) müslümana, vâcib'tir.

Havl'ı (İslâmî; Kamerî Takvim'e göre tam bir yılı) dolana kadar malda zekât yoktur. Ancak topraktan çıkan şeyler (zirâî ürünler ve mâdenler) bundan müstesnâdır.[187] Nitâc (hayvanların doğum yapması) sebebiyle nisâbın çoğalması ve (ticârette) kazanılan kârın havl'ı, asıllarının havlıdır.[188]

Zekât şu dört çeşit (mal) dışında vâcib değildir:

1- Evcil hayvanlardan sâime olanlar (senenin yarısında veya daha fazlasında yemle beslenmeyen, senenin çoğunda kırda otlatılan deve, koyun ve sığır gibi çiftlik hayvanları),

2- topraktan çıkan şeyler (zirâî ürünler ve mâdenler),

3- (altın, gümüş vb.) değerli mâdenler,

4- ticâret için sunulan mallar.

Nisâba ulaşmadıkça bunların hiçbirinde zekât yoktur. Nisâb miktârını geçen her şey için, hesabına göre zekât (vermek) vâcib'tir. Sâime hayvanlar bunun dışındadır ki onlar için belirlenmiş sayı aralığında kalanlara hiçbir şey gerekmez.[189]

---

[187] Bunlar ortaya çıkar çıkmaz senesi beklenmeden zekâtı ödenir.

[188] Yani kârın zekâtı, üzerinden kâr edinilen eldeki eski malın üzerinden bir yıl geçmesiyle gerçekleşmiş olur. Kezâ yavru hayvanın havl'ı, onu doğuran hayvanın üzerinden bir yıl geçmesiyle gerçekleşmiş olur.

[189] İleride geleceği üzere (Sâime Hayvanların Zekâtı Bâbı) meselâ koyun kırk adede ulaşıncaya kadar zekât olarak bir şey yoktur ki bu durumda (kırka ulaşınca) yüz yirmi adede kadar onlara zekât olarak vâcib olan bir koyundur. Bir tane artınca

بَابُ زَكَاةِ السَّائِمَةِ

Sâime Hayvanların Zekâtı Bâbı

Sâime (senenin yarısında veya daha fazlasında yemle beslenmeyen, senenin çoğunda) kırda otlatılan hayvandır ve üç çeşittir:

Birincisi devedir: Beş adede ulaşıncaya kadar devede (zekât olarak) bir şey yoktur ki bu durumda (beş adede ulaşınca) bir "şât (bir yaşını tamamlayıp iki yaşına girmiş koyun)" vermek vâcib'tir. On deve için iki şât; on beş için üç şât; yirmi için dört şât ve bu yirmi beş adede kadar böyledir; yirmi beşten (otuz altıncı hâriç) otuz altı adede kadar "bintu mehâd" verilir ki o "bir yaşını tamamlamış (annesi hamile olan yahut hamileliğe elverişli olan) dişi deve"dir, eğer buna sâhib değilse bu durumda "ibnu lebûn (iki yaşını tamamlamış erkek deve)" ile değiştirir ki o, iki yaşını tamamlamış (annesinde süt olan) erkek devedir. Otuz altı adedden (otuz altıncı dâhil, kırk altıncı hâriç) kırk altı adede kadar, "bintu lebûn (iki yaşını tamamlayıp üç yaşına giren dişi deve)" vermek vâcib'tir. (Kırk altı dâhil, altmış birinci hâriç) kırk altı adedden altmış bir adede kadar "hikka (yüke, binmeye ve çiftleşmeye müsâit yaşa gelmiş deve)" vermek vâcib'tir ki o, "üç yaşını tamamlamış (dört yaşına girmiş) dişi deve"dir. Altmış birde "cez'ea" vermek vacib'tir ki o, "dört yaşını tamamlamış (beş yaşına girmiş) dişi deve"dir. Bu yetmiş altıya kadar böyledir, yetmiş altı adet ve sonrası için iki adet "bintu lebûn". Doksan bir adedden yüz yirmi adede kadar iki hikka. Eğer bundan bir fazla (yüz yirmi bir) olursa üç adet bintu lebûn. Sonra bundan her elli fazlası için bir hikka, sayısı iki yüzü bulana kadar her kırk fazlası için bir adet bintu lebûn, iki yüzü bulduğunda iki seçenek vardır; dilerse dört adet hikka dilerse de beş adet bintu lebûn.

Belirli yaşta bir deve vermesi vâcib olan ancak (mülkü arasında böylesini) bulamayan, (olgun olmak kaydıyla) daha düşüğünü verir onunla birlikte (üstüne de) iki koyun yahut yirmi dirhem (gümüş para) verir ya da dilerse daha fazlasını verir ve üzerine iki koyun yahut yirmi dirhem alır.

İkinci çeşidi sığırdır. Otuza ulaşıncaya kadar sığırda (zekât olarak) bir şey yoktur ki bu durumda, (otuza ulaşınca) onlara vâcib olan bir yaşını tamamlamış "tebi' (erkek dana)" veya "tebi'a (dişi dana)" vermektir. Bu kırk adede kadar böyledir ve kırk adet için iki yaşını tamamlamış "musinne

---

(yüz yirmi bire ulaşınca) iki yüz adede kadar, iki koyun (verilir). Bir tane artınca (iki yüz bire ulaşınca) üç koyun (verilir). Bundan sonra her yüz adet için bir koyun verilir. Yani bu belirtilen sayı aralıklarında artış olsa bile zekât olarak verilecek miktârda artış olmaz.

(dişi dana)" verilir. Altmış adede kadar böyledir, altmış adet için iki tane tebi' (erkek dana) verilir. Yetmişe kadar böyledir, yetmiş adet için bir tane tebi' ve bir tane de "musinne (iki yaşını tamamlamış dişi sığır)" verilir. Bundan sonra her otuz (sığır) için bir tane tebi' (erkek dana) ve her kırk tane (sığır) için bir tane musinne verilir.

Üçüncü çeşidi küçükbaş hayvandır (koyun ve keçidir). Kırk adede ulaşıncaya kadar bunda (zekât olarak) bir şey yoktur ki bu durumda (kırka ulaşınca), yüz yirmi adede kadar onlara (zekât olarak vâcib olan) bir koyundur. Bir tane artınca (yüz yirmi bire ulaşınca) iki yüz adede kadar iki koyun (verilir). Bir tane artınca (iki yüz bire ulaşınca) üç koyun (verilir). Bundan sonra her yüz adet için bir koyun verilir.

"Teys (koç ve teke gibi damızlık, döl hayvanı)", "Zâtu Avâr (ayıplı; kusur sâhibi/tek gözlü)", "Herime (çok yaşlı)", "Rübba (yeni doğum yapmış ve yavrusunu emziren)" veya "Mâhiz (yakın zamanda doğum yapacak olan)" ya da "Ukûle (kesilmek için ayrılmış besili)" hayvanlar zekât olarak alınmamalıdır. Malın en kötüsü ve mal sâhibinin gönüllü vermesi dışında malın en iyisi zekât olarak alınmamalıdır. Sağlıklı, dişi hayvandan başkası zekât olarak verilmez. Ancak otuz sığırdaki (erkek dana verilmesi) ve (develerde de) "bintu mehâd (bir yaşını tamamlamış dişi deve)" bulunmadığında yerine ibnu lebûn verilmesi bundan müstesnâdır. Eğer bütün hayvanları erkek yahut hastaysa herhangi bir tanesi zekât olarak verilir. Koyunlarda, sadece "cezea' (altı ayını tamamlamış koyun)"; keçilerde ise "seniyye (bir yaşını tamamlamış keçi)", zekât olarak alınır ve (diğerlerinden) yaşı nass ile belirlenmiş olanları alınır. Mal sâhibinin vermek üzere vâcib olandan daha olgununu seçmesi yahut hepsinin küçük yaşta olması hâli bundan müstesnâdır. Bu durumda (hayvanların tamamı küçükse) küçüklerden birini verir. Eğer sürüde sağlıklı ve hasta, erkek ve dişi, genç ve yaşlı karışmışsa bu durumda (zekât olarak verilen hayvan) sağlıklı, olgun dişi ve değeri hepsinin ortalamasına denk olmalıdır. Eğer sürü; "behâtî (iki hörgüçlü Horâsân devesi)" ve "safkan Arâp (develeri)", inekler ve camışlar, keçiler ve koyunlar, iyi ve kötü, şişman ve zayıf karışıksa; bu durumda değeri ortalamaya denk geleni vermelidir.[190]

Eğer bir grup insan (ortaklaşa), nisâb miktârına ve havl'a (İslâmî; Kamerî Takvim'e göre bir tam yıl) ulaşmış sâimeye (kırda otlayan hayvana) sâhibse ve merâları, damızlıkları, ahırları, süthâneleri, su yalaklarını beraber paylaşıyorlarsa (bu durumda) hüküm; zekât açısından sanki bir tek sâhibi varmış gibi değerlendirilir. Eğer onlardan biri malın zekâtını verirse,

190 Meselâ iyi olanın değeri yirmi, kötünün değeri on ise bu ikisinin ortalaması olan on beş değerinde bir hayvan zekât olarak verilmelidir. Ancak mal sâhibinin kendi rızâsıyla bundan fazlasını vermesi bundan müstesnâdır. (el-Udde, 1/183)

diğerlerinin ortaklık boyutuna göre, ona (hisselerine düşen miktârı) iâde etmeleri gerekir. Ortaklığın; sâime dışında, zekâta tesîri yoktur.

بَابُ زَكَاةِ الْخَارِجِ مِنَ الْأَرْضِ

Yerden Çıkan -Zirâî Ürünler ve Değerli Mâdenlerin- Zekâtı Bâbı

Topraktan yetiştirilen yahut çıkarılanlar iki çeşittir:

İlki Nebât (bitki): Ölçülebilen ve stoklanabilen (uzun süre muhâfaza edilebilen) hubûbât (tahıl) ve meyvelerde, (zekât verecek şahsın kendi işlediği) arâzîsinden bittiği[191] ve beş vesak (yaklaşık 653 kg.) ölçüsüne ulaştığı zaman zekât gerekir.[192] Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«لَيْسَ فِي حَبٍّ وَلَا تَمْرٍ صَدَقَةٌ، حَتَّى يَبْلُغَ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ»

"Beş vesak miktârına ulaşıncaya kadar hubûbât veya hurmada sadaka (zekât) yoktur!"[193]

Bir vesak (deve yükü) altmış sa'ya denktir, sa' ise Dımeşk Rıtl'i ile bir Rıtl ve bir tam Ukîyye ile bir Ukîyye'nin beşte yedisine denk gelir. Böylelikle nisâb miktârı, yaklaşık olarak üç yüz kırk iki Ritl ve bir Ritl'in altıda yedisine denk gelir.[194]

---

[191] Yani, kişi ancak kendi sâhibi olduğu veya kiraladığı arâzîden elde ettiği üründen zekât vermekle mükelleftir. Başkasının arazisinden toplanmış olan üründen zekât vermesi ise gerekmez. Ayrıca bir sonraki dipnota müracâat ediniz. (Mütercim)

[192] Şarih Makdisî *Rahimehullâh*, bu şartlara ek olarak bir de zekât verilecek mahsûlün zekât vâcib olduğu anda ve nisâba ulaştığında şahsın mülkiyetinde olması gerektiğini zikretmiştir. Bundan dolayıdır ki ileride geleceği üzere hasad ücretinden veya mülkiyet altında olmayan (dağlardaki vs.) ürünlerden dolayı zekât gerekmez. (el-Udde, 1/187)

[193] Müslim, Hadîs no: 979, Ebû Sa'îd el-Hudrî *Radiyallâhu Anh*'dan.

[194] **Sa':** Dört avuçtur; ağırlık olarak iki kilodan biraz fazlasına denk gelir.

Vesak: Bir deve yüküne denk gelen ağırlıktır. Bir vesak, altmış sa' yani yaklaşık olarak yüz otuz kilo altı yüz gramdır. (Misbâh'ul Munîr, و س ق maddesi 2/660)

Yağmur suyu ile diğer su kaynaklarından (insan emeği gerektirmeden) sulanan mahsûllerde öşür (mahsûlün onda birini zekât olarak); sulama araç gereçleriyle yahut deve (ve diğer yük hayvanları) gibi emek verilerek (taşıma suyla) sulanan mahsûllerde ise onda birinin yarısını (yirmide birini zekât olarak) vermek gerekir. Meyveler olgunlaşmaya başladığında ve hubûbât yetiştiğinde zekât vâcib olur. Hubûbât harmanlanmadan (daneler, kabuk ve samandan ayıklanmadan) ve meyveler de kurutulmadan zekât verilmez.

(Kırlardan, dağlardan vb. yerlerden) mübâh olarak (serbestçe) toplanan hubûbât veya meyvelerde, (yabanî olarak yetişenlerden) yerden toplananlarda veya hasad ücreti olarak alınanlarda zekât yoktur.

Hubûbât veya meyvelerin nisâba ulaşması için, bir çeşidi diğerine katılmaz. Ancak hubûbâtta ve meyvelerde eğer hurmanın birçok çeşidinin olması gibi, bir türün farklı çeşitleri varsa hepsi toplanarak (eğer tamamı beş vesaka ulaşıyorsa) zekât sözkonusu olur. (Bu durumda) zekât bütün çeşitlerden verilmelidir. Eğer bir kimse kötü çeşidi için iyisinden zekât verirse bu câizdir (ancak zıttı câiz değildir) ve bundan dolayı (Allâh'tan) ecrini alır.

(Topraktan çıkarılanların) ikinci çeşidi mâdenlerdir. Her kim mâdenden nisâb miktârına ulaşmış, altın veya gümüş yahut da nisâba ulaşmış cevher, sürme taşı veya bakır, demir vb. gibi herhangi bir şey çıkarırsa ona zekât gerekir.[195] Rafine edilip temizlenmedikçe bu zekât verilmez.

İnci, mercân, amber veya misk için; karada veya denizde avlanılanlar için (zekât olarak) bir şey yoktur.

Rikâzın (câhiliye dönemine âit olan definelerin) zekâtı, ne tür olduğunun yahut da az mı çok mu olduğunun önemi olmaksızın, bulunanın beşte biridir. Hak sâhibleri aynı fey'de (savaşmaksızın ele geçirilen ganîmet) olduğu gibidir[196], geriye kalanı ise defineyi bulanındır.

[Buna göre tarım ürünlerinde zekâtın farz olması için gereken nisâb miktârı beş vesak yani üç yüz sa'dır ki bu, günümüz ölçüleriyle yaklaşık altı yüz elli üç kilodur. Vallâhu â'lem! (Mütercim)]

[195] Umde şarihi el-Makdisî *Rahimehullâh*'ın belirttiği gibi mâdenlerin zekâtı tıpkı altın ve gümüşün zekâtı gibidir ve bundan dolayı da kırkta bir olarak verilir. Mâdenlerde ve diğer yerden çıkarılan şeylerde havl yani üzerinden bir sene geçmesi şartı yoktur. (el-Udde, 1/189-190)

[196] Yani Rikâz'dan alınan beşte birlik pay tıpkı ganîmet malları gibi şu âyette zikredilen sınıflara dağıtılır:

بَابُ زَكَاةِ الْأَثْمَانِ

Altın ve Gümüşün Zekâtı Bâbı

İki çeşittir: Altın ve gümüş. Gümüşte iki yüz dirheme (yaklaşık 595gr. saf gümüş) ulaşana kadar zekât yoktur. İki yüz dirhem'de ise beş dirhem (%2,5 = 1/40 oranda gümüş vermek) vâcib olur. Yirmi miskâle (yaklaşık 85gr. saf altın) ulaşıncaya kadar altında zekât yoktur ve yirmi miskâlde ise yarım miskâl (%2,5 = 1/40 oranında altın vermek) vâcib olur. Eğer saf değillerse, altın ve gümüşün saf olan kısmı nisâba ulaşıncaya kadar bunlarda zekât yoktur. (Saflığı husûsunda) şüphe varsa bu durumda iki seçenek vardır; zekâtı (tamamı için) verir yahut da gerçek değerini tesbît etmek için önce eritir (ayrıştırıp, saflaştırır).

(Yatırım amaçlı değil de) kullanım için hazırlanmış mübâh süs eşyalarında yahut (başkalarına) ödünç verilen şeylerde (altın ve gümüş için) zekât yoktur. Kadınların âdeten taktıkları bütün altın ve gümüşler onlara mübâh kılınmıştır. Erkekler için sadece gümüşten (mühür,) yüzük, kılıç süslemeleri, kemer vb. şeyler mübâh kılınmıştır. Kiralanmak veya (kâr amaçlı) stoklamak için hazırlanmış olan ve harâm nitelikte olanlarda ise zekât söz konusudur.[197]

بَابُ حُكْمِ الدَّيْنِ

(Zekât Konusunda) Borcun Hükmü Bâbı

Eğer bir kimsenin varlıklı birinden alacağı varsa yahut (borçlu tarafından) inkâr edilmekle beraber kişinin elinde kendisine dâir delîl olan (alacak) yahut gasbedilmiş olmakla beraber onu geri alma gücü olan (mal)

﴿مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ﴾

"Allâh'ın, (fethedilen) ülkeler halkından Rasûlü'ne verdiği ganimetler; Allâh, Rasûlü, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir." (el-Haşr 59/7)

[197] Meselâ erkeğin kullandığı altın yüzük, kolye vb. şeyler harâm olduğundan dolayı zekâta tâbi olur. (el-Udde, 1/193)

gibi geri alabilmesi mümkün olan malı varsa (bu durumda), malı geri aldıktan sonra önceki yıllar(da ödemediği miktâr) için zekât vermesi gerekir.

Eğer bir kimsenin tahsîl etmesi mümkün olmayan bir alacağı varsa, örneğin iflâs etmiş veya (borcunu) inkâr eden birisinde olup da hakkında delîl olmayan borç gibi veyahut da gasb edilmiş ya da bulma ümîdi olmayan kayıp mal gibi şeylerde zekât yoktur. Mehirin hükmü, borcun hükmü gibidir. Her kimin nisâba denk (veya daha çok) borcu varsa veya borcu nisâb miktârını azaltıyorsa (nisâb miktârının altına düşürüyorsa) bu durumda onun da zekâtı yoktur.

بَابُ زَكَاةِ الْعُرُوضِ

Ticârî Malların Zekâtı Bâbı

Ticârî mallarda, kişi ticâret yapmaya niyet edinceye kadar zekât yoktur. (Zekât söz konusu olan mal ise) nisâb miktârına ulaşıp (ticârete niyet edilmesinin) üzerinden tam bir havl (Kamerî Takvim'e göre bir yıl) geçmiş olan maldır.[198] Sonra malın değerini hesaplamalı ve altın veya gümüş için belirlenmiş asgarî nisâb miktârına ulaştıysa, (sözkonusu ticâret için ayrılmış malların) kıymeti oranında zekât vermelidir.[199]

Eğer (bunun dışında) altını ve gümüşü varsa, nisâb miktârına ulaşması için (ticâret için hazırladığı) malına bunları da ekler (ardından hepsinin toplamı üzerinden zekâtını verir).

Eğer bir kimse vazgeçip ticârî malını (kişisel kullanım için) kullanmaya niyet ederse bu malda zekât yoktur. Daha sonra ticâret için kullanmaya niyet ederse, havl hesap etmeye başlar.

---

198 Zekât Kitâbı'nın girişinde "kazanılan kârın havl'ı, asıllarının havlı'dır (senesidir)" denilmişti. Buna göre zekât verileceği zaman ticâret netîcesinde elde edilen kâr da hesaba katılır ve kârın üzerinden bir yıl geçmiş olma şartı aranmaz. Sermayenin üzerinden bir yıl geçtiyse kâr ona dâhil edilip zekâtı verilir.

199 El-Umde şarihi Makdisî *Rahimehullâh*'ın da belirttiği gibi ticâret mallarında zekât oranı tıpkı altın ve gümüşte olduğu gibi (çeyrek öşür) kırkta birdir. (el-Udde, 1/195)

Bir önceki bölümde beyân edilen nisâb miktârlarına yani altın için yirmi miskâl (yaklaşık 85 gr.) gümüş için ise iki yüz dirhem (yaklaşık 595 gr.) kıymetine ulaşmış olan ticârî mallar için zekât yükümlülüğü vardır.

بَابُ زَكَاةِ الْفِطْرِ

Fitre Zekâtı Bâbı

Fitre vermek, Ramazân Bayramı gecesi ve günü, kendisinin ve ailesinin yiyeceğinden fazlasına sâhib bulunan her müslümana vâcib'tir.

Fitrenin ölçüsü; buğday, arpa veyahut da bunlardan elde edilen un ya da bunların öğütülmüş hâllerinden veya hurmadan veyahut da kuru üzümden bir sa'dır.[200] Ancak kişi bunları bulamıyorsa, yediği herhangi yiyecekten de bir sa' ölçeğinde verebilir.[201]

Kendisi için fitre ödemesi gereken kimse, eğer bayram gecesinde onlar için de ödeyebilecek kadar mülke sâhibse, bakımıyla yükümlü olduğu kimselerin de fitresini ödemelidir.[202] Eğer bir kimsenin nafakasını temîn etmek; ortaklaşa sâhib oldukları bir köle gibi ya da maddî açıdan sıkıntıda olan birinin akrabâları olan bir toplulukta olduğu gibi, bir topluluğun sorumluluğundaysa, (bu durumda) onun fitresi o topluluğun üzerine her birinin ona verdikleri nafakaları oranında gereklidir.[203] Eğer (köle) kısmen

---

[200] Bir sa' dört avuçtur ki bu iki kilodan biraz fazlasına denk gelir. Muâsırlardan bazıları bir sa ölçeğini günümüz ölçüleriyle yaklaşık 2,175 kg. olarak tesbît etmişlerdir. Bu husûsta üç kiloya kadar varan farklı tesbîtler sözkonusudur. Yukarıda, "Yerden Çıkan Ürünlerin Zekâtı" hakkındaki bölümde yapılan açıklamalara mürâcâat ediniz.

[201] Şarih el-Makdisî *Rahimehullâh*'ın Hanbelî fakîhlerinden naklettiği gibi, hubûbât ve hurma türünden şeylerin yerini tutan darı, pirinç tarzı şeylerin hepsinden fitre verilebilir. (el-Udde, 1/197-198)

İbnu Kudâme *Rahimehullâh* ise şöyle demiştir: Ekmekten vb. şeylerden fitre verilmez, çünkü fitre ancak ölçülebilen ve saklanabilen ürünlerden verilir. Kezâ sirke vb. şeylerden de verilemez çünkü bunlar yiyecek statüsünde değildir. Fıtır sadakası ve ticâret malları hâricindeki diğer zekât türleri kıymet üzerinden (nakit para vs. ile) ödenemez. Bizzât hadîste emredildiği şekliyle yiyeceklerden bir sa' olarak verilmesi gerekir. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 4/294-295)

[202] İbnu Kudâme *Rahimehullâh*'ın belirttiği gibi, kâfir olan birisi için ise fitre vermek gerekmez. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 4/283-284)

[203] Umde şarihi el-Makdisî *Rahimehullâh*'ın belirttiği gibi bu topluluğun nafakasıyla yükümlü oldukları kişi için bir tane fıtır sadakası (bir sa') vermeleri gerekir. Sâhib oldukları nafaka yükümlülüğüne göre de kişi başı ödenmesi gereken miktârı belirlerler. Kısmî hür olan köle de aynı şekilde sâhib olduğu hürriyet oranında fitre verir ve geri kalanı efendisi öder. (el-Udde, 1/198-199)

hür ise (bu durumda), onun fitresi hem sâhibinin hem de kendisinin üzerinde bir yükümlülüktür.

Fitreyi bayram günü, bayram namazından önce vermek müstehabb'tır. Bayram gününden sonraya ertelemek câiz değildir.[204] Bayramdan bir ya da iki gün önceden vermek ise câizdir.[205]

Bir kişiye verilecek fitreyi, bir topluluğa vermek câiz olduğu gibi, bir topluluğa verilecek fitreyi de bir kişiye vermek[206] câizdir.[207]

بَابُ إِخْرَاجِ الزَّكَاةِ

Zekâtı Verme Bâbı

Kişinin imkânı (ödeme gücü) bulunduğu hâlde, zekâtı vermeyi vâcib olduğu vakitten sonraya ertelemesi câiz değildir. Bir kimse eğer böyle yapar

---

204 Fitreyi Ramazân Bayramı gününden sonraya erteleyen kişi günâhkârdır ancak bunu kazâ edip ödemesi gerekir zîrâ bu, tıpkı borç gibi malın hakkı olan bir şeydir. Bunları Şarih Bahâ'uddîn el-Makdisî *Rahimehullâh* belirtmiştir. (el-Udde Şerh'ul Umde, 1/199)

[Bu arada şu tenbîhte bulunalım; şerî'at nezdinde Ramazân Bayramı günü, sadece bir gündür. Halkın bayram olarak kutladığı diğer iki güne Ramazân Bayramı ile alâkalı hükümler terettüp etmez, dolayısıyla fitrenin en geç bu bir günlük bayramda verilmesi gerekir. (Mütercim)]

205 El-Umde şerhi el-Udde'de bu ifâde iki ya da üç gün olarak geçmektedir. Şarih Makdisî *Rahimehullâh*'ın da beyân ettiği gibi fıtırdan (fitreden) maksad, bayram günü herkesin durumunun düzgün olmasını sağlamak olduğundan dolayı bu husûs şahsın eline birkaç gün önce sadakanın geçmesiyle de yerine gelir. Ancak bundan önce verilmesi geçerli olmaz çünkü bayrama kadar verilen fitreler harcanabilir ve böylece fitre vermenin manâsı hâsıl olmaz. (el-Udde, 1/199)

206 Meselâ bir sa' ölçüsündeki fitreyi dört beş fakîre dağıtmak câiz olduğu gibi, dört beş sa' ölçüsündeki fitreyi de bir tane fakîre vermek câizdir.

207 Fitre ancak -ileride açıklanacak olan- zekâtın verilmesi câiz olan sınıflara (Zekât Verilmesi Câiz Olan Kimseler Bâbı) verilebilir. Meselâ kâfirler gibi zekât verilmesi câiz olmayan sınıflara verilemez. Zekâtı hakeden sınıfa dâhil olduğu hâlde fıtır sadakası veren bir kişiye verdiği sadaka geri dönerse bunu alması -İbnu Kudâme *Rahimehullâh* ve başkalarının tercîh ettiği kavle göre- câizdir. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 4/314-315) Ayrıca borçlu olan kimse de velev ki borcu fitre vereceği meblağa ulaşsa bile yine fitre vermesi gerekir. Ancak borcu âcil olarak taleb ediliyorsa o zaman borcunu verir ve fitre vermesi gerekmez. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 4/317)

(zekâtını vermeyi ertelerse) sonra da malı telef olursa zekât verme yükümlülüğü üzerinden düşmez. Ama malı, (zekât vermenin vâcib olduğu zamandan) önce telef olursa, bu durumda (zekât verme yükümlülüğü) düşer. Nisâba ulaştığında zekâtı erkenden vermek ise câizdir ancak nisâba ulaşmasından önce vermek câiz değildir. Zekât almaya müstahak (ehil) olmayan birisine erkenden (zekâtı) verdiği takdirde, bu kişi asıl zekât verme zamanında zekât almaya müstahak hâle dönüşse de, geçerli olmaz.

Müstahak olan birine (zekât ödeme zamanından) önce zekâtı verse daha sonra (zekâtı alan o kişi); ölse, zenginleşse veya irtidâd etse (bu durumda) zekâtı (geçerli) sayılır. (Kişi zekâtını verdikten sonra) malı telef olsa, zekâtını alan kimseden geri vermesini isteyemez.

(Zekât verecek olan kişi) kendi bulunduğu yerde (zekâtı) alacak kimse bulamaması dışında, sadakayı (zekâtı); namazı kasr (kısaltma) yapmayı gerektirecek (kadar uzak bir) beldeye nakledemez.

بَابُ مَنْ يَجُوزُ دَفْعُ الزَّكَاةِ إِلَيْهِ

Zekât Verilmesi Câiz Olan Kimseler Bâbı

Zekât verilmesi câiz olan kimseler sekiz sınıftır:[208]

Birincisi: Fakîrler; kazançla ve diğer yollarla kendilerine yetecek kadar (geçimini) sağlayamayanlar.

İkincisi: Miskînler; geçimlerini karşılayan ancak tümüyle yetecek kadar sağlayamayanlar.

Üçüncüsü: Zekât Memûrları; zekâtı (bizzât) toplayan ve bu husûsta kendisine ihtiyâç duyulan kişiler (zekâtı hesaplayan, yazan vs. görevliler).

Dördüncüsü: Müellefe-i Kûlub (kalpleri İslâm'a ısındırılanlar); kendile-

---

208 Kendilerine zekât verilmesi câiz olan sınıflar şu âyet-i kerîme'de belirtilmiş ve sınırlandırılmıştır:

﴿إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾

"Sadakalar Allâh katından bir farz olarak ancak fakîrler, miskînler, zekât memûrları, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlar, köleler, borçlular, Allâh yolunda (savaşanlar) ve yolda kalmışların hakkıdır. Allâh Alîm'dir, Hakîm'dir." (et-Tevbe 9/60)

rine (zekâttan) pay verilerek, İslâm'a girmelerinin ya da şerlerini def etmenin, imânlarını arttırmanın veya müslümanlar adına (zekâtı) dağıtmalarının veyahut da zekât vermek istemeyenlerden zekât alınmasına yardım etmelerinin ümit edildiği, kendisine itâat edilen kabîle reîsleridir.[209]

Beşincisi: Köleler; mukâteb (sâhiblerinden esâretlerini satın alan kitâbet anlaşması yapmış) kölelere ve köleleri âzâd etmek için (efendilerine) verilir.[210]

Altıncısı: Borçlular; bunlar kendi menfâatlerine mübâh olan birşey için harcamak üzere veya müslüman iki topluluğun arasını bulmak için borçlananlardır.

Yedincisi: Fi Sebîlillah (Allâh yolunda); orduya mensûb olmadıkları (maâş almadıkları) hâlde, Allâh yolunda (gönüllü olarak) savaşan kimselerdir.

Sekizincisi: Yolda kalmış; memleketinde varlıklı da olsa, yolculuğu kesintiye uğramış olan yolcu.

Bunlar, zekât almaya ehil olanlardır ve bunlardan başkasına zekât vermek câiz değildir. Bunlardan sadece birine de zekât vermek câizdir (bütün sınıflara paylaştırmak şart değildir) zîrâ Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*, Benî Zureyk Kabîle'sinin sadakalarını (zekâtlarını) Seleme bin Sahr *Radiyallâhu Anh*'a vermesini emretmiştir.[211] Kabîsa *Radiyallâhu Anh*'a ise şöyle buyurmuştur:

«أَقِمْ يَا قَبِيصَةُ حَتَّى تَأْتِينَا الصَّدَقَةُ فَنَأْمُرَ لَكَ بِهَا»

"Ya Kabîsa! Bekle de bize sadaka (zekât) gelsin, onun sana verilmesini emredelim."[212]

---

[209] Kâfirin İslâm'a girmesi umuluyor ya da şerrînden korkuluyorsa ona da zekât verilir. Nitekim Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* Safvân bin Ümeyye'ye müşrik olduğu dönemde zekât vermişti. Müslümanlardan da şerefli bir kâvme mensûb olup kendilerine zekât verildiğinde benzerleri olan kâvimlerin İslâm'a girmesi umuluyorsa onlara da Müellefe-i Kûlub kapsamında zekât verilir. Bunları Bahâ'uddîn el-Makdisî *Rahimehullâh* zikretmiştir. (el-Udde, 1/204)

[210] El-Umde şarihi Makdisî *Rahimehullâh*'ın belirttiği gibi, zekâtın bu payından müslüman esîrleri kurtarmak için de harcama yapılabilir. (el-Udde, 1/205)

[211] Ebû Dâvud, Hadîs no: 2213; İbnu Mâce, Hadîs no: 2062; Tirmizî, Hadîs no:3299. Tirmizî, hadîsin hasen olduğunu söylemiştir.

[212] Ebû Dâvud, Hadîs no: 1640. Az farkla; Müslim, Hadîs no: 1044.

Fakîrlere ve miskînlere kendilerine (geçimleri için) yetecek kadarı verilir, zekât memurûna emeği karşılığınca verilir, kalbi (İslâm'a) ısındırılana kalbini ısındıracak kadar, mukâteb (anlaşmalı) köle ve borçluya borçlarını ödeyecekleri kadar, savaşçının savaşta ihtiyâç duyacağı kadar, yolda kalmışa memleketine dönmesine yetecek kadarı verilir ve hiçbirine bundan fazlası verilmez.

Kendilerine zekât verilen sınıflardan beş tanesi, ihtiyâç olmaksızın (zekât olarak) hiçbir şey almaz. Bunlar: Fakîrler, miskînler, mukâteb köle, şahsî borcunu ödeyecek borçlu ve yolda kalmışlardır. Kendilerine zekât verilen sınıflardan dört tanesi ise varlıklı olsalar dahi kendilerine (zekâttan pay) vermek câizdir: (Zekât) memûr(u), kalbi (İslâm'a) ısındırılanlar, savaşçı ve arabuluculuk için borçlanan borçlu.[213]

بَابُ مَنْ لَا يَجُوزُ دَفْعُ الزَّكَاةِ إِلَيْهِ

Zekât Verilmesi Câiz Olmayan Kimseler Bâbı

Sadakayı (zekâtı); zengine, güçlü ve (kendisi ile varsa ailesinin geçimini sağlayabilmek için para) kazanacak durumda olan birisine vermek helâl değildir. Muhammed *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in Âl'ine (ailesine) de vermek helâl değildir ki bunlar Hâşimoğulları ve onların mevlâlarıdır (âzâdlı köleleridir). Anne babaya ve yukarısına (onların anne ve babalarına) çocuklara ve aşağısına (onların çocuklarına), bakmakla yükümlü olunan kimselere ve kâfirlere (zekât) vermek câiz değildir.

Nâfile sadakaları ise bunlara (zekât verilmeyen sınıflara) ve başkalarına vermek câizdir.

İmâmın zorla alması dışında, zekâtı niyet olmaksızın vermek câiz değildir.

Zekât, buna müstahak olmayan birine verilirse geçerli olmaz. Ancak zengin olmasına rağmen fakîr zannedilen kişiye verilmesi durumu hâriç (o zaman geçerli olur).

ooo Zekât Kitâbı'nın Sonu ooo

213 Şarih Makdisî *Rahimehullâh* şöyle demektedir: "Borçlu, köle, savaşçı ve yolcu zekât vâsıtasıyla ihtiyâçlarını giderdikten sonra arta kalanı iâde ederler. Eğer zekâta hiç ihtiyâç duymazlarsa hepsini iâde ederler. Çünkü onlar bu zekâtı ihtiyâçtan dolayı almışlardı, fakat artık ona ihtiyâçları kalmamıştır. Geri kalan dört sınıf yani fakîrler, miskînler, zekât memûrları ve Müellefe-i Kûlub ise zekâtı kalıcı bir şekilde alırlar ve bundan hiçbir şey iâde etmezler." (el-Udde, 1/207)

كِتَابُ الصِّيَامِ

Oruç Kitâbı

كِتَابُ الصِّيَامِ

Oruç Kitâbı (Giriş)

Bâliğ, âkil ve oruç tutmaya güç yetiren her müslümana Ramazân'da oruç tutmak, vâcib'tir. Oruç tutmaya tâkat getirebildiğinde, çocuğa da tutması emredilir.[214]

Şu üç şeyden birinin olması ile oruç vâcib olur:[215] Şabân'ın (otuza) tamamlanması, Ramazân hilâlinin görülmesi ve Şabân'ın otuzuncu gecesi hi-

---

[214] Hirakî *Rahimehullâh* bunu: "Çocuk on yaşına geldiğinde eğer oruca gücü yetiyorsa oruç tutması gerekir." şeklinde ifâde etmiştir. (Muhtasar, sf 51) Ancak bu husûsta râcih olan, -Umde şarihi Makdisî *Rahimehullâh*'ın da beyân ettiği gibi- bunun vücûbiyet anlamında değil, müstehabblık manâsında olmasıdır. Her ne kadar namazı terk etmesinde olduğu gibi orucu terk etmesinden dolayı çocuk dövülse de bu vâcib olduğunu göstermez. [Dövülmesi edeplendirme babındandır. (Mütercim)] Bahâ'uddîn el-Makdisî *Rahimehullâh*, bu meyanda orucun farz olma şartlarını şu şekilde özetlemiştir:

a) İslâm: Buna göre gerek aslî kâfirlere, gerekse mürtedlere oruç farz değildir. [Müslüman olduktan sonra da kazâ etmeleri gerekmez. (Mütercim)]

b) Akıl: Deliye oruç farz değildir.

c) Bülûğ: Çocuğa (yukarıda ifâde edildiği gibi) oruç farz olmaz. Bu vasıflara hâiz olan birisi eğer güç yetirebiliyorsa (iyileşme ümîdi olmayan hasta, yaşlı vb. değilse) oruç tutması vâcib'tir. (el-Udde, 1/213)

[215] Hirakî *Rahimehullâh* oruca niyetle alâkalı şöyle demiştir: "Farz olan oruca (imsâk vaktinden yani fecirden önce) gecenin herhangi bir sâatinde niyet edilmezse o oruç câiz olmaz. Oruca geceden niyet edip de imsâktan önce bayılan kişi güneş batana kadar ayılmazsa o gün tuttuğu oruç geçerli olmaz. Her kim bir şey yemeden gündüzün (herhangi bir vaktinde) nâfile oruca niyet ederse bu oruç geçerlidir." (Muhtasar, sf 49)

İbnu Kudâme *Rahimehullâh* bu ibârenin şerhinde şunları söylemektedir: "Niyetin manâsı bir şeye kasdetmek, yönelmek ve herhangi bir tereddüd olmaksızın kalbin bir şeye i'tikâd etmesi demektir. Bu bakımdan niyetin kesinlik taşıması

lâli görmeye mâni olacak şekilde havanın bulutlu veya tozlu (sisli vb.) olması.[216]

---

gerekir. Bu sebeble -meselâ Şabân'ın otuzuncu günü- eğer yarın Ramazân ise oruçluyum şeklindeki bir niyetle tutulan oruç sahîh olmaz. Çünkü Ramazân'ın başlangıcı ya hilâli görmekle, ya Şabân'ı otuza tamamlamakla veyahut da Hanbelîler nezdinde Şabân'ın son akşamı havanın kapalı olmasıyla sâbit olur. Bu şer'î delîllerin hiç biri olmadan oruca niyet etmek geçerli olmaz. Kezâ müneccimlerin veyahut da astronomî ilmi ile uğraşanların hesaplamalarından yola çıkarak oruç tutan kişinin de orucu sahîh olmaz. Hesaplamaları sık sık isâbet de etse böyledir." (el-Muğnî, 4/337-338)

216 Hanbelîlerin bu husûstaki delîli İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'nın uygulamasıdır. Zîrâ o, Şabân'ın yirmi dokuzuncu gününün akşamı hilâli gözlemek için adam gönderir; eğer ki hava açık olduğu hâlde göremezse ertesi gün oruç tutmaz fakat hava kapalı olursa ertesi gün oruç tutardı. Bunu Ebû Dâvud *Rahimehullâh* rivâyet etmiştir.

İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma* şöyle rivâyet etmiştir:

«صُومُوا لِرُؤْيَتِهِ وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَتِهِ، فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَاقْدُرُوا لَهُ ثَلاَثِينَ»

"Hilâli gördüğünüzde oruç tutunuz, yine onu gördüğünüzde iftâr ediniz. Hava size kapalı olursa onu otuz olarak takdîr ediniz." (Yakın lafızlarla Buhârî, Hadîs no: 1906; Müslim, Hadîs no: 1080)

İbnu Kudâme *Rahimehullâh* hadîsi en iyi ravisinin tefsîr edeceğini söyleyerek bu görüşü tercîh etmiştir. Ancak diğer üç mezhep âlimleri ve müctehidlerin ekserîsi bunu kabûl etmemiştir. Zîrâ hadîsin başka lafızlarında açık olarak şöyle buyrulmuştur:

«صُومُوا لِرُؤْيَتِهِ وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَتِهِ، فَإِنْ غُبِّيَ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا عِدَّةَ شَعْبَانَ ثَلاَثِينَ»

"Hilâlin görünmesiyle oruç tutunuz, yine onun görünmesiyle iftâr ediniz. Hava size kapalı, sisli olursa Şabân'ı otuz olarak tamamlayın." (Buhârî, Hadîs no: 1909)

Bu yüzden cumhûra göre hilâl görülemediği takdirde herhangi bir hesaba veya başka bir uygulamaya başvurulmadan Şabân otuza tamamlanır. Bu görüş İmam Ahmed *Rahimehullâh*'dan da rivâyet edilmiştir. (Tafsîlâtı için el-Muğnî, 4/330-333)

Meselenin hakîkatini İbnu Teymiyye *Rahimehullâh* şöyle açıklamıştır: "Eğer Şabân'ın son gününün akşamı bulut, sis gibi hilâlin görülmesine mâni olan bir şey mevcûtsa ertesi gün oruç tutmak ne vâcib'tir, ne de harâm'dır bilakis câizdir. Bu, selef ve haleften bir tâifenin görüşüdür. Ebû Hanîfe'nin de görüşü budur. İmam Ahmed'den bugünde oruç tutmaya dâir nakledilen yaygın rivâyetler de buna

Hilâli, tek başına gören kişi oruç tutar. Bu kimse âdil biriyse, insanlar onun sözüyle oruç tutar ve iki âdil kişinin (hilâli gördüklerine dâir) şehâdeti olmadıkça da orucu bozmazlar (bayram etmezler).[217] Tek başına Şevvâl hilâlini gören ise orucunu bozmaz.[218]

İki kişinin şehâdeti ile otuz gün oruç tuttuysalar, (otuz gün sonunda hilâli görmeseler de) orucu bozarlar, eğer buluttan dolayı yahut bir kişinin sözü ile (hilâli görmeden Ramazân'a) başladıysalar bu durumda (hilâli) görünceye kadar ya da süreyi (Şabân ve Ramazân'ın otuzar günlük sürelerini) tamamlayıncaya kadar orucu bozmazlar.[219]

---

delâlet eder. Gerek onun gerekse sahâbeden herhangi birisinin sözlerinde bunun vâcib olduğuna delâlet eden bir şey yoktur." (el-Fetâvâ'ul Kubrâ, 5/375)

Er-Ravz'ul Murbi' adlı eserde de beyân edildiği gibi eğer insanlar Şabân'ın otuzun(un akşamın)da hava bulutsuz (açık) olmasına rağmen hilâli görmediyseler, bu durumda o gün oruç tutmaya başlamazlar. O gün oruç tutmak mekrûh'tur çünkü o gün "Şek Günü"dür ve o gün (oruç tutmak) yasaklanmıştır. (Behûtî, er-Ravz'ul Murbi', 1/225)

217 Zîrâ İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* tek kişinin şehâdetiyle Ramazân'a başladığı hâlde Ramazân'ın sonunda ancak iki kişinin şehâdetini kabûl ederdi. Âlimlerin ekserîyetinin kanâati de bu doğrultudadır. Bu husûsta (Ramazân'ın sonunda) kadınların şâhitlikleri kabûl edilmez. (el-Muğnî, 4/419-420)

Nevevî *Rahimehullâh* ise bu husûsta şunları zikretmektedir: Ramazân hilâli hâricinde gerek Şevvâl hilâli gerekse de diğer ayların hilâli iki tane hür, erkek, âdil şâhidin şehâdeti hâricinde sâbit olmaz. Nevevî ardından Ebû Sevr *Rahimehullâh* hâricindeki bütün âlimlerin bunu böyle kabûl ettiklerini dile getirmekte ve muhâlif görüşleri zikrederek bütün bu muhâlif görüşlerin "şazz" ve "zayıf" olduğunu beyân etmektedir. (el-Mecmû' Şerh'ul Muhezzeb, 6/281)

218 Çünkü bu kişinin yanılmış olması mümkündür. Nitekim Ömer *Radiyallâhu Anh* -hilâfeti döneminde- hilâli gördüğünü iddiâ eden bir adama gözlerini silmesini emretmiş ve gözünü sildikten sonra adam hilâli görememiştir. Ancak iki âdil şâhit hilâli görürse velev ki kadı nezdinde kabûl edilmemiş olsa da insanlar onların sözü ile bayram edebilirler. (el-Muğnî, 4/421)

219 İbnu Teymiyye *Rahimehullâh* bu ibârenin şerhinde şöyle demektedir: "Bir kişinin şâhitliği ile otuz gün oruç tutmuşlarsa ta ki en az iki kişinin şâhitlik etmesi sûretiyle hilâli görünceye yahut Şabân ve Ramazân aylarının ikisini de otuzar gün olarak (toplam altmış gün olarak) hesaplayıp bu süreyi tamamlamadıkları müddetçe bayram etmezler. Zîrâ Ramazân'ın başlangıcında oruç ihtiyâta binâen tek kişinin şâhitliğiyle başlatılmıştı. [Yoksa kâmil anlamda ayın başlangıcı tesbît edildiğinden dolayı değil. (Mütercim)]" (İbnu Teymiyye, Şerh'ul Umde, 4/151)

Esîr (tutuklu kimse) aylar hakkında şüphedeyse, soruşturur (ictihâd ederek zamanı belirler) ve orucunu tutar. Eğer (tutuklunun ictihâd ederek hesaplama yoluyla tuttuğu) orucu Ramazân ayına veya sonrasına denk gelirse geçerlidir, ama öncesine denk geldiyse geçerli olmaz. [Zîrâ o yılın Ramazân'ı için hâlâ zaman vardır. (Mütercim)]

بَابُ أَحْكَامِ الْمُفْطِرِينَ فِي رَمَضَانِ

Ramazân'da Oruç Tutmaktan Muaf Tutulanların Hükümleri Bâbı

Ramazân'da oruç tutmamak şu dört sınıf için mübâh'tır:

İlki; orucun kendisine zarar vereceği hasta ve namazı kısaltacak kadar uzun bir mesâfeye giden yolcu. (Hasta ve yolcudan müteşekkil) bu iki sınıf için orucu yemek daha efdaldır ve bunlar (oruç tutmadıkları günler sayısınca) kazâ ederler. (Hasta ve yolcu olmasına rağmen orucu yemez de) oruç tutarlarsa, (oruçları) geçerlidir.

İkincisi; hayızlı ile nifâslı kadındır. Orucu yerler ve (daha sonra) kazâ ederler. Eğer oruç tutarlarsa, (oruçları) geçersizdir.

Üçüncüsü; hâmile ile emzikli kadın. Eğer kendileri için korkarlarsa, orucu yerler ve (daha sonra) kazâ ederler. Eğer (henüz doğmamış veya anne sütü ile beslenen) bebekleri için korkarlarsa, orucu yerler, (daha sonra) kazâ ederler ve (oruç tutmadıkları) her gün için bir miskîni doyururlar.[220]

Dördüncüsü; yaşlılıktan veya iyileşme ümîdi bulunmayan (çaresi bulunmayan) bir hastalıktan dolayı, (oruç tutmaktan) âciz olanlar. Böyle olan birisi ise (oruç tutmadığı) her gün için bir miskîni doyurur.

Oruç yiyenlerin üzerinde (oruç yedikleri bütün günler için) kazâ etmelerinden başka bir şey yoktur. Fercden cimâ' ederek (sünnet yerinden cinsel ilişkiye girerek) orucunu bozan kimse bundan müstesnâdır. Bu durumda olan birisinin ise, orucu kazâ etmesi ve ek olarak da bir köle âzâd etmesi

---

220 İbnu Kudâme *Rahimehullâh*'ın el-Muğnî'de ifâde ettiği gibi bu tıpkı cimâ' keffâretinde olduğu gibi her miskîne bir müd (çeyrek sa'; yaklaşık yarım kilo ve fazlası) buğday ya da yarım sa' (yaklaşık bir kg. ve daha fazlası) hurma veya arpa (veyahut da fitre olarak verilmesi câiz olan yiyeceklerden) vermek sûretiyle olur. (el-Muğnî, 4/395)

Hirakî *Rahimehullâh* ise şöyle demiştir: "Hayızlı ve nifâslı kadın imkânı olduğu hâlde ölene kadar orucunu kazâ etmezse, öldükten sonra (yakınları) oruç tutmadığı her gün için bir miskîni doyurur." (Muhtasar, sf 50)

gerekir, eğer bunu yapamazsa iki ay aralıksız oruç tutması gerekir bunu da yapamazsa altmış miskîni doyurmalıdır bunu da yapamazsa üzerinden yükümlülük sâkıt olur (düşer). Eğer cimâ' ettiyse ve henüz keffâret ödemediyse ardından ikinci defa cimâ' ettiyse bu durumda onun için bir keffâret vardır; eğer keffâreti ödeyip ikinci defa cimâ' ettiyse bu durumda onun için ikinci keffâret vardır. Ramazân'da imsâk etmesi (orucu bozan şeylerden sakınması) gereken herkese (meselâ o günün Ramazân olduğunu gün ortasında öğrenen kişi gibi), cimâ' ettiğinde (cinsel ilişkiye girdiğinde) keffâret vardır.

Geçerli bir mazeret ile (tutamadığı orucu) kazâ etmeyi bir sonraki Ramazân'a kadar erteleyene, kazâ etmesinden başka bir yükümlülük yoktur. Eğer ihmâlkârlıktan dolayı bunu yaptıysa bu durumda (tutamadığı orucu) kazâ etmenin yanında her gün için bir miskîni doyurur.

Eğer kazâ etmeyi ölene kadar geçerli bir mazeretten dolayı terk ettiyse, ona hiçbir şey gerekmez. Eğer mazeretsiz olarak bunu yaptıysa (öldükten sonra) onun adına (oruç yediği) her gün için bir miskîn doyurulur. Ancak (borçlu olduğu) oruç nezirden dolayıysa (adak orucuysa) bu durumda onun adına birisinin oruç tutması gerekir. Bütün taâtler için yapılan nezirlerde (namaz, sadaka, kurbân ve diğer adaklarda) hüküm aynıdır.

بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ

Orucu Bozan Şeyler Bâbı

Her kim; yer, içer[221] veya burnuna bir şey çekerse yahut hangi yoldan olursa olsun midesine herhangi bir şey ulaşırsa veya kusmaya çalışır da kusarsa (kasıtlı olarak kusarsa), istimnâ yaparsa (kendi isteğiyle menî getirirse), (şehvet sebebiyle) öper yahut dokunur da bunun sonucu olarak menî ya da mezî boşalırsa, bakışı tekrarlayıp bunun netîcesinde boşalırsa, ya da hacâmat yaptırırsa[222]; bütün bunları kasıtlı olarak ve orucu hatırında oldu-

221 El-Umde şarihi Makdisî *Rahimehullâh*'ın beyân ettiği gibi (geçerli) bir mazeret olmaksızın yiyip içilen şey, gıda türünden olsun veya çakıl taşı, toz gibi gıda ihtivâ etmeyen bir şey olsun fark etmez hepsi orucu bozar. (el-Udde, 1/221)

222 El-Umde şerhi el-Udde'de bu ifâdeye ilâveten "yahut başkasına hacâmat yaparsa" denilmiştir. Hacâmat yoluyla kan aldıran kişinin orucunun bozulacağı görüşünü İshâk, İbn'ul Munzir, İbnu Huzeyme, Atâ ve Abdurrahman bin Mehdi gibi bazı müctehidler dile getirmiştir. Dayanakları şu hadîstir:

ğu hâlde yaptığı takdirde orucu bozulur.[223] Bunları unutarak yahut ikrâh altındayken yaptıysa orucu bozulmaz.

Eğer boğazına/yutağına sinek veya toz kaçarsa, ya da mazmaza (ağza su verme) veya istinşak (buruna su çekme) yaparken boğazına/yutağına su ulaşırsa, ya da (şehevî şeyleri) düşünür ve ardından (düşünme dışında başka bir eylemde bulunmaksızın) boşalırsa ya da idrâr yoluna (ilaç vb.) bir şey damlatırsa yahut ihtilâm olursa veya kasıtsız (istem dışı) kusarsa, orucu bozulmaz.[224]

«أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ»

"Hacamât yapan da yaptıran da orucunu bozmuştur." (Ebû Dâvud, Hadîs no: 2367-2371; Tirmizî, Hadîs no: 774; İbnu Mâce, Hadîs no: 1679-1681)

Diğer üç mezhepte ise hacâmatın orucu bozan bir fiil olduğu görüşü kabûl edilmemiştir. Bunlar, Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in oruçlu iken kan aldırdığına dâir rivâyetlere istinâd etmişler ve diğer hadîsleri ise değişik şekillerde îzâh etmişlerdir. (el-Muğnî, 4/350-352)

Şeyh'ul İslâm İbnu Teymiyye *Rahimehullâh*, bu meseleyi ele alarak, Basra ehlinin Ramazân başlayınca hacamât dükkanlarını kapattığını, hacamât yapanın da hacamât yaptıranın da orucunun bozulduğu yönündeki görüşün Ahmed bin Hanbel, İshâk bin Râheveyh, İbnu Huzeyme ve İbn'ul Munzir'in de aralarında bulunduğu hadîscilerin (Ehl'ul Hadîs'in) fakîhlerinin çoğunluğunun mezhebi (görüşü) olduğunu söylemiş, ve muhâlif görüşlere delîllerle cevâp vererek hacamâtın; hem hacamât yapanın hem de hacamât yaptıranın orucunu bozduğunu söylemiştir. (İbnu Teymiyye, Mecmu'ul Fetevâ, 25/251-258'den özetle)

[223] Hirakî *Rahimehullâh* bunlara ilâveten şöyle demiştir: "İslâm'dan irtidâd eden kişi de o andan itibâren orucunu bozmuş olur. Orucunu bozmaya niyetlenen kişi, niyet ettiği andan itibâren orucunu bozmuştur." (Muhtasar, sf 49)

İbnu Kudâme *Rahimehullâh* ise nâfile oruçla alâkalı olarak; kişi orucu bozmaya niyetlenir fakat sonra tekrar oruca niyet ederse orucu bozulmaz, demiştir. (el-Muğnî, 4/371)

Yine Hirakî *Rahimehullâh*'ın söylediği gibi; "bunları yapan kişiye keffâret olmaksızın sadece (bir gün) kazâ gerekir. [Keffâret ise yalnızca cinsî temâsla orucunu bozana gerekir. (Mütercim)] Sadece vâcib (farz) olan oruçlarda kazâ gerekir. [Nâfile oruçların kazâ edilmesi gerekmez. (Mütercim)]." (Muhtasar, sf 49)

[224] İbnu Kudâme *Rahimehullâh* orucu bozmayan bu husûslara ilâveten el-Muğnî'de şunları zikretmiştir:

"Tükürük yutmak -velev ki ağzında toplayıp yutsa da- orucu bozmaz. Oruçlunun banyo yapmasında da bir sakınca yoktur. Dişlerinin arasında atılması mümkün olmayacak kadar küçük bir parça yiyecek kalan kimse bunu yutsa orucu bozulmaz.

Eğer, akşam olduğunu zannederek yer ve daha sonra gündüz olduğu ortaya çıkarsa, (o günün orucunu) kazâ eder. Eğer fecirin başlangıç zamanı husûsunda şüpheli (olarak) yediyse orucu ifsâd olmamıştır ancak güneşin battığından şüpheli bir şekilde yediyse, (orucu) kazâ eder.[225]

بَابُ صِيَامِ التَّطَوُّعِ

Nâfile Oruçlar Bâbı

«أَفْضَلُ الصِّيَامِ صِيَامُ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا»

"En efdal (üstün, nâfile) oruç Dâvud *Aleyh'is Selâm*'**ın orucudur. O, bir gün oruç tutar bir gün yerdi."**[226]

«وَأَفْضَلُ الصِّيَامِ بَعْدَ شَهْرِ رَمَضَانَ، شَهْرُ اللهِ الَّذِي يَدْعُونَهُ الْمُحَرَّمَ»

"Ramazân ayından sonra en efdal oruç, Muharrem olarak adlandırdıkları Allâh'ın ayında tutulan oruçtur."[227]

Ancak yuttuğu parça dışarı atılması mümkün olan büyük bir parça ise orucu bozulur. Eğer ihtiyâç varsa oruçlu kimse yemeğin tadına bakabilir, ama ihtiyâç yoksa yemekten tatması mekrûh'tur. Eğer yemeğin tadını boğazında hissederse orucu bozulur." (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 4/354-360)

225 İbnu Kudâme *Rahimehullâh* bu husûsta şöyle demiştir: "Yemek yediği esnâda fecrin doğduğu kesinse kazâ gerekir. Ancak fecrin doğduğu şüpheliyse ta ki fecrin doğduğu kesinleşene kadar yiyip içebilir bundan dolayı bir şey gerekmez. Akşam ise güneşin battığı şüpheli olsa bile kazâ gerekir. Zîrâ aslolan ne ise onun hükmü devam eder. Fecirden önce aslolan gecenin devam etmesi olduğundan dolayı fecrin doğuşunu kesin bilene kadar gece devam ediyor sayılır. Güneş batmadan önce ise aslolan gündüzün devam etmesidir. O yüzden güneşin battığı kesin bir şekilde bilinene kadar oruç açılamaz." (el-Muğnî, 4/389-391)

Ayrıca Hirakî *Rahimehullâh*'ın beyân ettiği gibi "Efdal olan sahûru geciktirmek, iftârı acele etmektir." (Muhtasar, sf 51)

226 Nesâî, Hadîs no: 2388 aynı anlamda; Buhârî; Hadîs no: 1131; Müslim, Hadîs no: 1159, Abdullâh İbnu Amr İbn'ul Âs *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

«وَمَا مِنْ أَيَّامِ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيهِنَّ أَحَبُّ إِلَى اللهِ مِنْ عَشْرِ ذِي الْحِجَّةِ»

"Allâh'a; sâlih amellerin, Zi'l Hicce'nin (ilk) on gününden daha sevimli olduğu gün yoktur."[228]

«وَمَنْ صَامَ رَمَضَانَ وَأَتْبَعَهُ بِسِتٍّ مِنْ شَوَّالٍ فَكَأَنَّمَا صَامَ الدَّهْرَ كُلَّهُ»

"Ramazân orucunu tutan ve sonrasında Şevvâl'den altı gün oruç tutan, bütün sene oruç tutmuş gibidir."[229]

«صِيَامُ يَوْمِ عَاشُورَاءَ كَفَّارَةُ سَنَةٍ»

"Âşûrâ (Muharrem'in onuncu) Günü[230] oruç tutmak bir yılın keffâretidir."[231]

---

[227] Az farkla; Müsned-i Ahmed, Hadîs no: 8488; yakın lafızlarla Müslim, Hadîs no: 1163, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

[228] Yakın lafızlarla; Müsned-i Tayâlisî, Hadîs no: 2397, Abdullâh İbnu Amr İbn'ul Âs *Radiyallâhu Anhuma*'dan ve Hadîs'in bir benzeri; Tirmizî, Hadîs no: 758, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan. Tirmizî, hadîsin "garîb" olduğunu söylemiştir. Buhârî'nin bazı nüshalarında bunun bir benzeri yer almıştır. Buhârî, Hadîs no: 969 ve açıklamalarına müracâat ediniz.

[229] Yakın lafızlarla; Müslim, Hadîs no: 1164, Ebû Eyyûb el-Ensâri *Radiyallâhu Anh*'dan.

[230] İbnu Kudâme *Rahimehullâh* el-Muğnî'de diyor ki: Ahmed ve İshâk'a göre Muharrem'in dokuz ve onuncu günleri oruç tutmak müstehabb'tır. Nitekim Atâ'dan (İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anh* kanalıyla) yapılan rivâyete göre, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurmuştur:

«صُومُوا التَّاسِعَ وَالْعَاشِرَ وَخَالِفُوا الْيَهُودَ»

"(Muharrem'in) dokuz ve onuncu günleri oruç tutun, Yahûdilere muhâlefet edin!" (Beyhekî, es-Sünen'ul Kubrâ, Hadîs no: 8404)

İmâm Ahmed *Rahimehullâh* şöyle demiştir: "Âşûrâ orucunu tutmak isteyen kimse, ayın başlangıcı konusunda müşkilat olduğunda üç gün oruç tutsun." (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 4/441)

«صِيَامُ يَوْمِ عَرَفَةَ كَفَّارَةُ سَنَتَيْنِ»

"Arafe Günü oruç tutmak ise iki yılın keffâretidir."[232]

(Arafe günü) Arafat'da olanın oruç tutması ise müstehabb değildir.[233] Eyyam-ı Bîd'de[234] oruç tutmak müstehabb'tır, Pazartesi ve Perşembe günü de (oruç tutmak müstehabb'tır).

«الصَّائِمُ الْمُتَطَوِّعُ أَمِيرُ نَفْسِهِ، إِنْ شَاءَ صَامَ، وَإِنْ شَاءَ أَفْطَرَ»

"Tetavvu' (nâfile) oruç tutan kendi nefsinin emiridir; dilerse oruç tutar ve (orucunu bozmayı) dilerse yer." [235]

Böyle bir kimsenin (orucunu) kazâ etmesi gerekmez. Kezâ bütün tetavvu'lar da (nâfile ibâdetler) böyledir, hacc ve umre dışında ki; bunların tamamlanması vâcib'tir, hac ve umreden her ne ifsâd edildiyse onun kazâsı yapılır.

İbn'ul Kayyim *Rahimehullâh* ise şöyle demiştir: "Âşûrâ orucu (fazilet bakımından) üç mertebedir. En iyisi, hem bir gün öncesinde hem de bir gün sonrasında (toplam üç gün) oruç tutmaktır. Bunun ardından (efdallıkta) dokuzuncu ve onuncu günde (iki gün) oruç tutulması gelmektedir ve de hadîslerin çoğu böyle yapılmasına delâlet etmektedir. (Efdallıkta) bundan sonra da sadece onuncu gün oruç tutulması gelmektedir." (İbn'ul Kayyim, Zâd'ul Meâd, 2/72)

231 Yakın lafızlarla Müslim, Hadîs no: 1162, Ebû Katâde *Radiyallâhu Anh*'dan.

232 Fâkihî, Ahbâru Mekke, 2768'de Abdulkerîm Ebû Umeyye'nin sözü olarak nakletmiştir. Bu rivâyette **"gelecek senenin ve geçmiş senenin günâhlarına"** şeklinde açıklama vardır. Müslim, Hadîs no: 1162'de bir benzeri nakledilmiştir.

233 Hirakî'nin işâret ettiği gibi, Arafât'ta bulunan kişinin -du'â (ibâdet) için daha kuvvetli olabilmesi amacıyla- oruç tutması müstehabb değildir. (Muhtasar, sf 51)

234 **Eyyam-ı Bîd**: "Beyaz Günler" demektir, sahîh kavle göre Kamerî ayın ortasındaki günler olan on üç, on dört ve on beşi gündüz güneşle gece de dolunayla aydınlanarak yirmi dört saati aydınlık olduğundan bu şekilde isimlendirilmişlerdir. (Bu minvâlde açıklamalar için bkz. El-Mutli', 188)

235 Müsned-i Ahmed, Hadîs no: 26893; yakın lafızlarla Tirmizî, Hadîs no: 732, Ümmü Hânî *Radiyallâhu Anha*'dan. Tirmizî şöyle demiştir: Hadîsin isnâdı hakkında (olumsuz yönde) konuşulmuştur. Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in ashâbından ve başkalarından bir kısım ilim ehli bununla (hadîsin muktezâsıyla) amel etmiştir.

«نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صَوْمِ يَوْمَيْنِ: يَوْمُ الْفِطْرِ، وَيَوْمُ الْأَضْحَى»

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **iki günde oruç tutmayı nehyetmiştir; Ramazân Bayramı Günü ve Kurbân Bayramı Günü."[236]**

«نَهَى عَنْ صَوْمِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ»

"(Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem***) Teşrîk Günleri'nde[237] oruç tutmayı nehyetmiştir."[238]**

«إِلَّا أَنَّهُ رَخَّصَ فِي صَوْمِهَا لِلْمُتَمَتِّعِ إِذَا لَمْ يَجِدِ الْهَدْيَ»

"Ancak, Temettu' (haccı)[239] yapan ve hedy (kurbânlık) bulamayan kimseye bu günlerde oruç tutması için ruhsat (izin) vermiştir."[240]

Kadîr Gecesi, Ramâzan'ın son on gününün tek gecelerindedir.[241]

---

[236] Müstahracu Ebî Avâne, no: 3133 ve yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 1990; Müslim, Hadîs no: 1137. Ömer *Radiyallâhu Anh*'dan.

[237] **Teşrîk Günleri:** Zi'l Hicce ayının on bir, on iki ve on üçüncü yani Kurbân Bayramı'nı takip eden ikinci, üçüncü ve dördüncü günlerdir. (Bu minvâlde açıklamalar için bkz. El-Mutli', 138)

[238] Müsned-i Ahmed, Hadîs no: 16706, Yûnus bin Şeddâd *Radiyallâhu Anh*'dan. Ayrıca; Müslim, Hadîs no: 1141'de **"Teşrîk günleri, yeme içme günleridir."** lafzıyla.

[239] **Temettu' Haccı**: Bir hac mevsimi içerisinde ayrı niyet ve ihrâmlar ile umre ve hac yapmaktır.

[240] Aynı manâda Buhârî, Hadîs no: 1997-1998, Âişe *Radiyallâhu Anha*'dan ve İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

[241] Haccâvî *Rahimehullâh*'ın söylediği gibi, Kadîr Gecesi çok büyük ihtimalle Ramâzan'ın yirmi yedinci gecesidir. (Zâd'ul Mustaknî', sf 84)

بَابُ الْاِعْتِكَافِ

İ'tikâf Bâbı

İ'tikâf, Allâh*u Teâlâ*'ya orada taâtte bulunmak için mescide çekilmektir. İ'tikâf, nezr (adanmış) olması durumu hâriç, sünnet'tir, nezr olduğunda ise (yapılması adanan i'tikâfın) yerine getirilmesi lâzımdır (vâcib'tir).

Kadın için kendi evindeki mescidden başka, bütün mescidlerde i'tikâfa girmesi sahîh'tir. Erkek için ise cemâ'at ile namaz kılınan mescid dışında sahîh değildir ve cuma kılınan mescidde i'tikâfa çekilmesi daha efdaldır.

İ'tikâfa çekilmeyi veya namaz kılmayı belirli bir mescidde yapmayı nezr eden, i'tikâfı başka bir mescidde de yapabilir; ancak üç mescidden birinde (Mekke'deki Mescid-i Harâm, Medîne'deki Mescid-i Nebevî ve Kudüs'deki Mescid-i Aksâ) i'tikâfa çekilmeyi nezr eden müstesnâdır. Eğer, Mescid-i Harâm'da i'tikâfa çekilmeyi nezr ettiyse (adadıysa), orada i'tikâfa çekilmesi gerekir. Eğer Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in Mescid'inde (Mescid-i Nebevî'de) i'tikâfa çekilmeyi nezr ettiyse, Mescid-i Harâm'da da (Ka'be'de) i'tikâfa çekilebilir. Eğer Mescid-i Aksâ'da i'tikâfa çekilmeyi nezrettiyse, (diğer) ikisinden (Ka'be'den ve Mescid-i Nebevî'den) dilediğinde i'tikâfa çekilebilir.

İ'tikâfa çekilen kişinin kendisini, Allâh'a yakınlaştıracak şeylerle meşgûl etmesi ve (buna uymayan) malâyanî, boş söz ve fiillerden sakınması müstehabb'tır. İ'tikâf bunların hiçbirinden dolayı ibtâl olmaz.

(İ'tikâfa girmeden önce) şart koşmuş olması dışında[242] (i'tikâfta olan kişi) yapması kaçınılmaz olan birşey için olmaksızın mescidden dışarı çıkamaz.[243] Kadına da (şehvetle) yaklaşamaz. Yolu üzerindeki bir hastanın veya bir başkasının durumu hakkında, yanına çıkmaksızın sorarsa bu câizdir.

---

[242] El-Umde şarihi Makdisî *Rahimehullâh*'ın belirttiği gibi kişi hasta ziyareti, cenâzeye katılma, ailesini ziyâret etme, âlim ve sâlih bir kişinin yanına gitme gibi şeyleri i'tikâftan önce taahhüd ettiyse bu taahhüdünü yerine getirmesi gerekir. (el-Udde, 1/233)

[243] Er-Ravz'ul Murbi' adlı eserde yapılması kaçınılmaz olan şeylere misâl olarak şunlar zikredilmiştir: Getirecek kimse olmadığı için yiyecek ve içecek getirmek; aniden kusmak, tuvalet ihtiyâcı, (gusül, abdest gibi) vâcib tahâretlenmeyi yerine getirme, cünüb olanın gusl etmek için ayrılması, cuma namazına gitmek veya şer'ân gerekli olan şâhidliği yerine getirmek. (Behûtî, er-Ravz'ul Murbi', 1/245)

ooo Oruç Kitâbı'nın Sonu ooo

İbnu Kudâme *Rahimehullâh* ise el-Muğnî'de alışveriş yapmasının câiz olmadığını belirtmiştir. Kişinin abdesti bozulmadığı hâlde sırf abdest tazelemek için çıkmasını da i'tikâfı bozan husûslar arasında zikretmiştir. Ellerini yıkaması gerektiğinde bir tasın içinde vs. yıkaması gerektiğini aksi takdirde el yıkamak için çıkmasının câiz olmadığını beyân etmiştir. Mescidin içinde yemek yemesinde, sofra kurmasında, temizlik yapmasında sakınca yoktur. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 4/478-484'den özetle)

كِتَابُ الْحَجِّ
وَالْعُمْرَةِ

Hacc ve Umre Kitâbı

كِتَابُ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

Hacc ve Umre Kitâbı (Giriş)

Hacc ve umre ömürde bir defa; yoluna güç yetirebilen, âkil, bâliğ, hür müslümana vâcib'tir.[244] İstitâat (güç yetirme); kişinin kendisi gibi birine uygun olan biçimde azığı, bineği ve bunlar için gerekli olan âlet ve edevâtın olması, bunların (azık ve binek masraflarının) borcunu ödemek için ihtiyâç duyduğu (miktâr) ile kendisinin ve ailesinin (ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kimselerin) mütemâdiyen (gidiş ve dönüş müddetince kesintiye uğramaksızın) geçimini sağlayacak miktârdan fazla olmasıdır.

Kadının kendisine eşlik edecek; kocasının veyahut da neseb yoluyla ya da diğer (süt emzirme vb.) mübâh sebeblerden dolayı evlilik yapması ebedîyyen harâm olan birisi gibi, bir mahreminin bulunması şarttır.

Ölene kadar (hacc/umre görevini yerine getirmeyi) ihmâl eden kişinin malından, hacc ve umre ücreti (onun adına hacc/umre yapılabilmesi için) alınır.

---

244 El-Umde şarihi Makdisî *Rahimehullâh*'ın belirttiği üzere haccın farz olması için beş şart vardır: İslâm, hürriyet, akıl, bülûğ ve istitâat (güç yetirme). Bu şartlar kendi aralarında üç kısma ayrılır:

a) Hem vücûb hem sıhhat şartı olanlar: İslâm ve akıldır. Kâfirin ve delinin haccı sahîh olmaz.

b) Vücûb ve yeterlilik şartı olanlar: Bülûğ ve hürriyettir. Çocuk ve köle hacc-etseler hacları geçerlidir ancak farz olan hacc yükümlülüğü üzerlerinden düşmez. [Çocuk bâliğ olunca, köle hürriyetine kavuşunca tekrar haccetmesi gerekir. (Mütercim)]

c) Sadece vücûb için şart olanlar: Bu da istitâatdir (güç yetirmedir). Bir kimse gücü yetmediği hâlde bir şekilde sıkıntıya katlanarak azıksız, bineksiz vs. şekilde hacca gelirse artık onun haccı hem sahîh hem de yeterlidir. Hacc farîzası üzerinden düşer. (el-Udde, 1/235-239, ayrıca bkz, el-Muğnî, 5/6-7)

Kâfirin ve mecnûnun (delinin) haccı sahîh (geçerli) değildir. Kendilerine (vâcib'i onların üzerinden düşürmeye) yeterli gelmese de, çocuğun ve kölenin (haccı) sahîh'tir. Yine, güç yetiremeyenin ve mahremi bulunmayan kadının da (haccı) sahîh'tir.

Başkasının yerine hacceden ama kendisi için (farz olan) haccı henüz yerine getirmemiş olan; kezâ adak için ya da nâfile olarak hacceden ama bütün bunları İslâm'daki hacc farîzasını yerine getirmeden yapan kişinin yaptığı hacc; (kendisi için) İslâm'daki farz olan hacc yerine geçer; kendisinden başkası için ise hacc yerine geçmez.

بَابُ الْمَوَاقِيتِ

İhrâm Yerleri Bâbı

Mîkât (hacının ihrâma gireceği yer); Medîne ehli için Zû'l Huleyfe (Âbâru Alî); Şâm (Suriye, Lübnan, Filistin ve Ürdün), Mağrib (Kuzey Afrika; Fas, Cezayir ve Tunus) ve Mısır ehli için (Mekke ile Medîne arasında bir köy olan) Cuhfe[245]; Yemen için (Mekke'den iki merhale uzakta olan) Yelemlem; Necd için Karn (el-Menazil; Mekke'ye iki merhale uzaklıkta olan ve Arafât Dağı'na bakan bir dağ), Meşrik (Irak ve doğusunda kalan beldeler) için (Mekke'den iki merhale uzakta bir köy olan) Zâtu Irk'dır. Bu mevâkît (mîkâtın çoğulu; mîkâtlar) oranın ehli (orada yaşayan yöre halkı) ve oradan geçmekte olanlar içindir. Eğer bir kimsenin yaşadığı yer (Mekke'ye) mîkâtından daha yakınsa, bu durumda mîkâtı evinden başlar, Mekke ehli için dahi böyledir; Mekke ehli, hacc için mîkât olarak şehrin kendisinden başlar, umreye ise Hill (Harem) bölgesi dışındaki en yakın mîkâttan başlar. Mîkâttan yolu geçmeyenlerin mîkâtı ise kendilerine en yakın mîkâttır.

Mübâh bir savaş veya ateş yakmak için odun toplamak vb. gibi tekrarlanan bir hâcetin giderilmesi dışında, Mekke'ye gitmek isteyenin ihrâmsız olarak mîkâtını geçmesi câiz değildir. Sonra nüsûk (hacc ve/veya umre) yapmak isterse, (bulunduğu) mevzîden ihrâma girer. Eğer ihrâmsız olarak geçerse, geri dönüp mîkâtta ihrâma girer ve onun için (fidye olarak) kan (kurbân kesme) yoktur zîrâ ihrâma mîkâtından girmiştir. Mîkâtından (Harem'e) daha yakın bir yerde ihrâma girdiyse, mîkâtına dönse de dönmese de aynıdır, kan (kurbân kesme) gerekir. Efdal olan mîkâttan önce ihrâma

245 Şâm bölgesinin kuzeyinde ve batısında bulunan Türkiye, Avrupa ve sâir bütün ülkeler için mîkât yeri Cuhfe'dir.

girmemektir, eğer (kişi mîkâtından önce ihrâma) girdiyse, ihrâmlıdır.

Hacc ayları; Şevvâl, Zû'l Kade ve Zî'l Hicce'nin ilk on günüdür (bu süre zarfında ihrâma girilebilir).

بَابُ الْإِحْرَامِ

İhrâm Bâbı

İhrâma girmek isteyene; gusletmesi, temizlenmesi ve kokulanması müstehabb'tır. Dikilmiş giysiden kaçınmalı, beyaz ve temiz olan, izâr (peştamal tarzı bir giysi) ve ridâ' (entari tarzı bir giysi) giymelidir. Daha sonra iki rek'ât namaz kılmalı ve hemen ardından ihrâm hâline girmelidir ki bu, ihrâma niyet etmektir. Hangi amaçla ihrâma girdiğini dile getirmek, şart koşup şöyle demek müstehabb'tır:

«اَللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ النُّسُكَ الْفُلَانِيَّ فَإِنْ حَبَسَنِي حَابِسٌ فَمَحَلِّي حَيْثُ حَبَسْتَنِي»

"Allâh'ım! Filan nüsûku (hacc ve/veya umre), yapmak istiyorum. Eğer birşey beni bundan alıkoyarsa, ihrâmdan çıktığım yer; beni alıkoyacağın yerdir!"[246]

---

[246] İbnu Kudâme *Rahimehullâh* burada iki meseleden bahsetmektedir. Birincisi "hacc için dille niyet etmek" ki, **"Allâh'ım! Filan nüsûku (hacc ve/veya umre), yapmak istiyorum."** ifâdesi buna işâret etmektedir. İkincisi ise şart koşmaktır ki, **"Eğer birşey beni bundan alıkoyarsa, ihrâmdan çıktığım yer; beni alıkoyacağın yerdir!"** ifâdesi buna işâret eder. Bu iki mesele hakkında Şeyh'ul İslâm İbnu Teymiyye *Rahimehullâh* özetle şu bilgileri vermektedir:

"İmâmların ittifâkıyla abdest, namaz ve oruçta niyeti dille telaffuz etmek vâcib olmadığı gibi telbiye getirmeden önce (niyet anlamında) herhangi bir şey söylemek de imâmların ittifâkıyla vâcib değildir. Bilakis müslümanların ittifâkıyla ihrâmı kasdederek telbiye getirdiği vakit artık ihrâmlı sayılır. Lâkin âlimler namazda niyeti söylemek müstehabb mıdır (müstehabb değil midir?) şeklinde ihtilâf ettikleri gibi (hacc için niyeti) telaffuz etmenin müstehabb olup olmadığı husûsunda da ihtilâf etmişlerdir. Kesin olarak doğru olan görüş bu bâbta hiçbir şeyin müstehabb olmadığıdır. Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* müslümanlara bu doğrultuda herhangi bir şey emretmediği gibi, ne Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* ne de ashâbı tekbîrden önce niyeti dille telaffuz anlamında herhangi bir şey söylememişlerdir."

Kişi temettu' (haccı), ifrâd (haccı) veya kırân (haccı) arasında muhayyerdir. (Bunlardan) efdal olanı (sırasıyla) temettu', sonra ifrâd, sonra da kırân (haccı)dır.

Temettu', hacc aylarında umre için ihrâma girmek ve umreyi tamamlayıp sonra da aynı yıl içerisinde hacc için ihrâma girmektir.

İfrâd, sadece hacc için ihrâma girmektir.

Kırân, hacc ve umrenin her ikisi için birden ihrâma girmek veya umre için ihrâma girip sonra haccı da ona eklemektir. Eğer hacc için ihrâma girer ve ardından umreyi eklerse, umre için ihrâma girmesi geçerli değildir.

Bineğinin üzerine biner binmez, telbiye getirirek şöyle der:

«لَبَّيْكَ اَللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ»

"Emrine âmâdeyim Allâh'ım! Emrine âmâdeyim. Emrine âmâdeyim. Sen'in ortağın yoktur, emrine âmâdeyim! Hamd Sana mahsustur, ni'meti veren Sen'sin, mülk Sen'indir, Sen'in ortağın yoktur!"[247]

Telbiyeyi çokça getirmek ve kadınlar dışında kalanların (telbiye getirirken) seslerini yükseltmesi müstehabb'tır. Özellikle şu durumlarda: Bir tepeye tırmanırken veya (bir) vâdîye inerken veya başka birinin telbiye getirdiğini işittiğinde veya unutarak (ihrâmlı tarafından) işlenmesi mahzûrlu olan birşey yaptığında veya binekleri üzerinde olan birileriyle karşılaşınca, farz namazlardan sonra, seher vakitlerinde ve gündüz ile gecenin başlangıcında, (telbiye getirmenin fazîleti daha çok) vurgulanmıştır.

İbnu Teymiyye *Rahimehullâh*, ardından ikinci husûs olan "şart koşma" konusunda ise; bunun ancak hacc esnâsında başına bir iş gelmesinden endişe eden kişiye emredildiğini belirtip, hacca giden herkese bunun emredilmediğini de açıkça dile getirmektedir. (İbnu Teymiyye, Fetâvâ, 26/105-106)

İbnu Kudâme *Rahimehullâh* ise görüldüğü üzere hacca giden herkese dil ile niyeti müstehabb görmektedir.

[247] Buhârî, Hadîs no: 1549; Müslim, Hadîs no: 1184. İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

بَابُ مَحْظُورَاتِ الْإِحْرَامِ

İhrâmlıyken Yasak Olan Şeyler Bâbı

İhrâmlıyken yasak olan şeyler dokuzdur:

Birincisi ve ikincisi: Saçları ve tırnakları kesmek.[248] Bunlar üç (adet saç teli ya da tırnak) olursa dem (hayvan kanı akıtması) gerekir, bundan daha azında ise her biri için bir müd' (yaklaşık 550gr) yiyecek vermelidir. Müd'; bir sa'nın dörtte biri miktârındadır. Eğer gözünde saç bitiyor diye saçını yolar/koparırsa ya da saçı gözlerini örtecek kadar (aşağı doğru) uzarsa ya da tırnağı kırıldıysa ve bu yüzden (saçını ve/veya tırnağını) kestiyse üzerine birşey (keffâret) gerekmez.

Üçüncüsü: Dikilmiş giysi giymek. Ancak izâr bulamama durumu hâriç ki bu durumda (izâr bulamadığında) silvâr (şalvar) giyer. Giyecek bir çift na'l (sandalet, terlik vs.) bulamazsa, mest (deri çorap) giyer ve ona (keffâret olarak) fidye gerekmez.

Dördüncüsü: Başı örtmek. Kulaklar da buna dâhildir. [Kulaklar da başa dâhil kabûl edilen uzuvlardandır. (Mütercim)]

Beşincisi: (İhrâmlının) bedenine ve elbiselerine koku sürmesi.

Altıncısı: Av hayvanı öldürmek ki bundan kasıd; vahşî (yabanî) olan (ve normal zamanlarda avlanması) mübâh olan hayvanlardır. Evcil hayvanlara gelince; onları öldürmek harâm değildir, deniz avına gelince; onu öldürmek ise mübâh'tır.[249]

Yedincisi: Nikâh akdi yapmak harâmdır ancak (yapılırsa) fidyesi yoktur.[250]

---

[248] Şarih el-Makdisî *Rahimehullâh*'ın belirttiği gibi vücuttaki bütün kıllar da bu hükme dâhildir. (el-Udde, 1/251)

[249] El-Udde'de yeralan Umde nüshasında bu bölüm şu şekildedir: "Kara avını öldürmek ki bundan kasıd yenmesi mübâh olan vahşî (yabanî) hayvanlardır. Deniz avı, evcil hayvanlar ve yenilmesi harâm olan hayvanlara gelince; bunlardan dolayı bir şey gerekmez. Ancak eti yenilen hayvanlardan ve diğerlerinden doğmuş olanlar hâriç." (el-Udde, 1/254)

[250] Bu ibâre el-Udde'de yeralan Umde nüshasında "kıydığı nikâh geçersizdir" şeklindedir. Bunun dayanağı şu hadîs-i şerîf'tir:

Sekizincisi: Ferc dışındaki yerlere şehvetle dokunmak. Eğer dokunması yüzünden inzâl olursa (boşalırsa) deve; inzâl olmazsa, bir şât/küçükbaş hayvan (koyun yahut keçi) keser ve haccı sahîh olur.

Dokuzuncusu: Fercden birleşme (cimâ' yapmak). İlk tehâllül (ihrâmdan çıkış) öncesi olduysa haccı ifsâd olmuştur, (ifsâd olmasına rağmen) haccını tamamlar ve ertesi yıl (kazâ amaçlı) hacc yapar ve cimâ' edene (cinsel ilişkiye girene) deve (kesmesi) gerekir. Eğer (birleşme) ilk tehâllülden sonra olduysa bir şât (koyun veya keçi kesmesi gerekir) ve tavâf yaptığında ihrâmlı olmak için Ten'im'den ihrâma girer. Eğer umre yaparken birleşme olursa, umresini ifsâd eder. Nüsûku (hacc ve umreyi) cimâ'dan başka hiçbir şey ifsâd etmez.

Kadının; ihrâmının sadece yüzünü kapsaması[251] ve dikilmiş elbise giyebiliyor olması dışında (hacc hükümleri bakımından) erkek gibidir.

بَابُ الْفِدْيَةِ

Fidye Bâbı

Hacc ve umrede ödenecek fidye iki çeşittir:

İlki; kişinin muhayyer olduğu şekil; ezâ (saç veya tırnak kesme), kıyâfet ve koku (husûsundaki kuralı ihlâl edenin) fidyesi ki, kişi bu durumda: üç gün oruç tutmak, altı miskîni üç sa' (yaklaşık 6,5 kg.) hurma ile doyurmak

---

«لاَ يَنْكِحُ الْمُحْرِمُ وَلاَ يُنْكَحُ وَلاَ يَخْطُبُ»

"İhrâmlı kişi nikâh kıyamaz, başkası da onu evlendiremez ve hitbede bulunamaz (evlilik teklifinde bulunup tâlib olamaz)." (Müslim, Hadîs no: 1409)

Bunları şarih el-Makdisî *Rahimehullâh* zikretmiştir. (el-Udde, 1/254)

[251] Bundan kasıd kadının ihrâmlıyken yüzünü örtmesinin harâm oluşudur. İbn'ul Munzir *Rahimehullâh*'ın ifâde ettiği gibi bundan kasıd peçe takmanın yasak oluşudur. Yoksa ihrâmlı kadın yakınından erkekler geçtiği zaman elbisesinin üstüyle yüzünü örter. Zîrâ kadının erkeklere karşı yüzünü örtmesi bir ihtiyâçtır. Nitekim Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in hanımları da Ebû Dâvud'un rivâyet ettiğine göre haccda böyle yapmışlardır. İbnu Kudâme *Rahimehullâh* el-Muğnî'de "bu hususta bir ihtilâf olduğunu bilmiyoruz" demiştir. Ayrıca ihrâmlı kadın eldiven de takamaz. Eline ve yüzüne herhangi bir şey takmadan kapatması ise harâm değildir. Başörtüsü takabilir, şalvar vs. ise giyebilir. (el-Muğnî, 5/154-160'dan özetle)

veya şât/küçükbaş hayvan (koyun yahut keçi) kesmek arasında muhayyerdir.

Avlanmanın cezâsı, öldürdüğü (avladığı) hayvanın misli olan davarlar (küçükbaş veya büyükbaş evcil hayvanlar)dır. Ancak kuş müstesnâ, bu durumda (kuş avlamanın cezâsı ise) kıymetiyledir. Güvercin dışında ki onun için şât (koyun veya keçi); deve kuşu için ise deve (keser). Kişi mislini vermek yerine karşılığını yemek olarak ödeme husûsunda muhayyerdir; dolayısıyla her miskîne ya bir müd' (yaklaşık 550 gr) yemek verir veyahut da vermesi gereken her müd' için bir gün oruç tutar.

İkinci çeşit; tertîb üzere olanlardır ki bu, temettu' yapanın hedy'idir. Bu kimseye bir şât/küçükbaş hayvan (kesmesi) gerekir, eğer bulamazsa bu durumda haccda üç gün ve (memleketine) döndüğünde yedi gün (toplamda on gün) oruç tutar.[252]

Cimâ'nın fidyesi devedir, eğer (deve) bulamazsa temettu' haccı yapanın orucu gibi (haccda üç gün ve memleketine döndüğünde yedi gün; toplamda on gün) oruç tutar. Bunun gibi, fevât (Arafât'da vakfeyi kaçıranın durumu)

---

[252] Bu zikredilen hükümlerin çoğu şu Âyet-i kerîme'de yer almaktadır:

﴿وَأَتِمُّواْ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلاَ تَحْلِقُواْ رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضاً أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنتُمْ فَمَن تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَن لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

"Başladığınız hacc ve umreyi Allâh için tamamlayın. Alıkonursanız, kolayınıza gelen bir kurbân gönderin. Kurbân, yerine ulaşıncaya kadar, başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizde hasta olan veya başından rahatsız bulunan varsa fidye olarak ya oruç tutması, ya sadaka vermesi ya da kurbân kesmesi gerekir. Güven içinde olursanız, hacca kadar umreden faydalanabilen kimseye kolayına gelen bir kurbân kesmek, bulamayana, hacc esnâsında üç gün ve döndüğünüzde yedi gün ki o tam on gündür oruç tutmak gerekir. Bu, ailesi Mescid-i Harâm'da oturmayan kimseler içindir. Allâh'tan sakının ve Allâh'ın cezâsının şiddetli olacağını bilin." (el-Bakara 2/196)

için gereken dem'de[253] de hüküm aynıdır.

Muhsar (engellendiği için haccın farzlarını yerine getiremeyen kimse) için de dem gereklidir, bulamazsa on gün oruç tutar.

Bir kimse, av hayvanı öldürmesi dışında, mahzûrlu olan aynı cinsten bir şeyi tekrar ettiğinde tek bir keffâret verir. İkincisini yapmadan önce birincisinin keffâretini vermiş olursa ilk verdiği keffâretin hükmü sâkıt olur. [Dolayısıyla ikinci fiilin kefâretini vermesi gerekir. (Mütercim)] Eğer farklı cinsten birçok mahzûrlu şey işlediyse, her biri için ayrı keffâret gerekir.

Saçları kesmek, tırnakları kesmek, cimâ' etmek (cinsi münâsebette bulunmak) ve av hayvanlarını öldürmek ister kasıtlı yapılsın ister kasıtsız yapılsın; (hükmen) aynıdır. Unutkanlıkla yapılan diğer harâm işler için ise (cezâ ve keffâret olarak) birşey gerekmez.

Bütün (keffâretler;) hedy ve yiyecekler Harem'in (Ka'be'nin) miskinlerine[254] verilir; saç ve tırnak kesme keffâreti bunun dışındadır ki, bunun keffâreti kişinin saçlarını kestiği yerde dağıtılır. Muhsar, kurbânını bulunduğu yerde keser. Muhsarın orucuna gelince, her yerde (keffâret olarak) oruç tutması, câizdir.

بَابُ دُخُولِ مَكَّةَ

Mekke'ye Giriş Bâbı

(Hacc yapan kimsenin) Mekke'ye en yüksek yerinden giriş yapması ve Mescid'e, Ben-i Şeybe Kapısı'ndan girmesi müstehabb'tır. Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* oradan girmiştir.[255] Beyt'i (Ka'be'yi) gördüğünde ellerini

---

[253] **Dem:** Hacc ve umre esnâsında ibâdet maksadıyla veya bir vâcib'in terki, geciktirilmesi ya da bir ihrâm yasağının ihlâl edilmesi sonucu cezâ olarak koyun veya keçi kesilmesi, kanının akıtılmasıdır.

[254] Şarih el-Makdisî *Rahimehullâh*'ın belirttiğine göre Harem'in miskînlerinden kasıd ister oranın âhalîsinden olsun isterse oraya hacc vb. maksatlarla gelmiş olan kimseler olsun o an orada bulunan herkestir. Bunların kendisine zekât verilmesi câiz olan kimselerden olması gerekir. (el-Udde Şerh'ul Umde, 1/266)

[255] Taberânî, el-Mu'cem'ul Evsât, 1/156-157, Hadîs no: 491'de bunu İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'dan rivâyet etmiştir. Heysemî, şöyle demiştir: Hadîsin isnâdında Mervân bin Ebî Mervân vardır. Süleymânî onun hakkında şüphe var, demiştir. Geri kalan ricâli ise sahîh ricâlidir. (Mecmâ'uz Zevâ'id, 3/238, Hadîs no: 5463) Beyhekî ise, isnâdı mahfûz değildir dedikten sonra Atâ'dan bunun mürsel ve ceyyid

kaldırıp Allâh'ı yüceltir (tekbîr getirir; «اللَّهُ أَكْبَرُ» der), Allâh'a hamd eder ve du'â eder. Sonra mu'temir (umre yapan) ise, umre tavâfı ile mufrid (ifrâd haccı yani umre ile birlikte olmayıp sadece hacc yapan) yahut kârin (kırân haccı yani hacc ve umreyi birlikte yapan) ise Kudûm Tavâfı (Mekke dışından hacca gelenlerin yaptıkları "Varış Tavâfı") ile başlar. Ridâ (ihrâmlının belden üst kısmına örttüğü dikişsiz örtü) ile idtiba' yapar; ortasını sağ koltuk altına koyar, iki ucunu ise sol omzunun üzerine koyar.[256] (Tavâfa) Hacer'ul Esved'den başlar, onu istilâm yapıp öper[257] ve şöyle der:

«بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ، اَللَّهُمَّ إِيمَانًا بِكَ، وَتَصْدِيقًا بِكِتَابِكَ، وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ، وَاتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-»

"Allâh'ın ismiyle, Allâh en büyüktür; Allâh'ım Sana imân ederek, Kitâbı'nı tasdîk ederek, ahdine vefâ göstererek ve -Allâh'ın salât ve selâmı üzerine olsun- Nebî'n Muhammed'in sünnet'ine ittibâ ederek!"[258]

Sonra sağından başlar, Ka'be solunda kalacak şekilde ve Hacer'ul Esved'den başlayarak (tekrar) Hacer'ul Esved'e (dönene) kadar ilk üçü remel (kısa ve koşar adımlarla) son dördünde (normal hızla) yürüyerek (toplam) yedi kez tavâf yapar.[259]

(güzel) bir yolla nakledildiğini beyân etmiştir. (es-Sunen'ul Kubrâ, 5/116-117, Hadîs no: 9209)

[256] **İdtiba':** Üste alınan örtü olan ridâ'nın ortasını sağ koltuk altına koyarak, iki ucunu ise sol omuz üzerine atmak sûretiyle sağ omuz ve kolu ihrâmın dışında açıkta bırakmaktır. (el-Muğnî, 5/216-217)

[257] **İstilâm:** Hacer'ul Esved'e elle dokunup, öpmek yahut bir vâsıta aracılığıyla dokunup daha sonra vâsıtayı öpmektir. (el-Muğnî, 5/212-213)

[258] İbn'ul Mulakkin bu du'âyla alâkalı şu bilgiyi vermektedir: "Abdullâh bin Sâib *Radiyallâhu Anh*'dan Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in tavâfa başlamadan önce bu du'âyı yaptığı nakledilmiştir. Hadîs bu şekliyle garîb'tir. Araştırmama rağmen bu hadîsi merfû' olarak rivâyet eden birisine rastlamadım. "el-Muhezzeb" müellifi (eş-Şirazî) bunu Câbir hadîsinden merfû' olarak nakletmiş ancak Nevevî ve Munzirî bu hadîsi herhangi bir yere dayandırmamışlardır." İbn'ul Mulakkin ardından hepsi tenkîde uğramış rivâyetlerden hadîsin farklı lafızlarını nakletmiştir. Zikrettiğine göre hadîsin bazı lafızları daha sahîh yollardan başka kaynaklarda yer almaktadır. (el-Bedr'ul Munîr, 6/195-196) İbnu Hacer el-Askalanî de benzer bilgileri vermektedir. (Telhîs'ul Habîr, 2/537, Hadîs no: 1024)

[259] Yukarıda zikri geçen remel ve idtiba' uygulamaları kudûm tavâfının ve umre tavafının ilk üç şâvtı dışında sünnet değildir. (el-Udde, 1/271; el-Muğnî, 5/217-

Rükn-ü Yemânî ve Hacer'ul Esved ile her hizaya geldiğinde bu ikisine istilâm yapar, («اللَّهُ أَكْبَرُ» diyerek) tekbîr ve («لَا إِلٰهَ إِلَّااللّٰهُ» diyerek) tehlîl getirir. İki rükûn arasında şöyle der:

﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾

"Rabbimiz, bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik (ver) ve bizi ateşin azâbından koru!" (el-Bakara 2/201)[260]

Sonrasında dilediği du'âyı yapar. Makam-ı İbrâhîm'in arkasında iki rek'ât namaz (Tavâf Namazı) kılar. Sonra rükne (Hacer'ul Esved'e) döner ve onu istilâm eder. Sonra Safâ'ya gitmek için Ka'be'nin kapısından çıkar, Safâ'ya tırmanır ve Allâh*u Teâlâ*'yı yüceltir (tekbîr getirerek; «اللّٰهُ أَكْبَرُ» der) tehlîl getirir («لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ» der) ve Allâh*u Teâlâ*'ya du'â eder. Sonra Safâ Tepesi'nden aşağı iner, işârete (direğe) yürür. Sonra son işârete kadar (Sa'y Mevzî'sinde) yürür. Sonra Merve'ye varana kadar yürür ve Safâ'da yaptığının aynısını yapar. Sonra Merve Tepesi'nden iner, yürüyeceği yerde yürür, sa'y yapacağı (koşar adım gideceği) yerde sa'y yapar, yedi şâvt'ı tamamlayana kadar bunu yapar. Gidişini bir sa'y olarak dönüşünü de bir sa'y olarak hesâb eder. Safâ ile başlar Merve ile bitirir. Sonra da eğer mu'temir ise (umre yapıyorsa) saçlarını kısaltır ve ihrâmdan çıkar. Temettu' haccı yapan ise eğer hedy'i (kurbânlığı) varsa ihrâmdan çıkmaz kezâ kırân ve ifrâd (haccı) yapan da (ihrâmdan) çıkmaz. (Ka'be'de) tavâf ya da (Safâ ve Merve arasında) sa'y yaparken remel yapmamaları dışında, kadınlar (hacc ahkâmı husûsunda) erkekler gibidir.

---

220) Kudûm tavâfının ve umre tavafının ilk üç şâvtında remelin terk edilmesi durumunda ise, diğer dört remelde kazası yapılmaz. (el-Muğnî, 5/220)

260 Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in iki rükûn arasında böyle söylediğini Abdullâh bin Sâib *Radiyallâhu Anh*'dan Ebû Dâvud, Hadîs no: 1892'de rivâyet etmiştir.

بَابُ صِفَةِ الْحَجِّ

Hacc'ın Sıfatı (Ta'rifi) Bâbı

(Zi'l Hicce'nin sekizinci günü ve Arefe Günü'nden bir önceki gün olan) Terviye Günü, ihrâmlı olmayanlar, Mekke'de ihrâma girip, Arafât'a gitmek için yola çıkar. (Zi'l Hicce'nin dokuzuncu günü olan) Arefe Günü, güneş zevâle ulaştığında öğle ve ikindiyi, tek ezân ve iki ikâmet ile cem' ederek kılar. Daha sonra da (vakfe için) Mevkif'e ilerler ki, Batn-ı Urene (Urene Vâdî'si) dışında, Arafât'ın tamamı mevkif'dir. Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in[261] mevkif edindiği yerde yahut ona yakın dağın üzerinde kayalıkların yakınında; vakfe yapmak, bineği üzerindeyken yayaları önüne alıp kıbleye dönmek ve sürekli şunu tekrar etmek müstehabb'tır:

«لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، بِيَدِهِ الْخَيْرُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»

"Bir olan ve ortağı bulunmayan Allâh'tan başka -ibâdete lâyık hak- ilah yoktur. Mülk O'nundur, hamd da O'nadır. Hayır, O'nun elindedir. O, her şeye Kadîr'dir (gücü yetendir)!"[262]

Güneş batana kadar du'âya ve Azîz ve Celîl olan Allâh'a rağbet etmeye (sevâb umarak yönelmeye) devam eder. Sonra, -sekînet ve vakâr ile telbiye getirerek, Azîz ve Celîl olan Allâh'ı zikrederek- imâmla birlikte (iki dağ arasında bulunan) el-Mezemeyn yolundan Muzdelife'ye gitmek için, yola çıkar. Muzdelife'ye vardığında, yükünü çözmeden akşam ve yatsıyı, aralarını cem' ederek kılar ve geceyi orada geçirir. Sonra hava aydınlanmadan sabah namazı kılar ve Meş'ar'ul Harâm'a gider, orada durur ve du'â eder. Orada şu şekilde du'â etmesi müstehabb'tır:

---

[261] Müslim, Hadîs no: 1218, Câbir *Radiyallâhu Anh*'dan.

[262] Müsned-i Ahmed, Hadîs no: 6961. Ayrıca yakın lafızlarla Tirmizî, Hadîs no: 3585, Abdullâh bin Amr *Radiyallâhu Anhuma*'dan. Tirmizî, hadîsin bu vecihten "garîb" olduğunu ve isnâddaki Hammad bin Ebî Humeyd'in hadîs ehli nezdinde kaviyy (hadîs rivâyetinde kuvvetli) olmadığını belirtmektedir.

«اَللَّهُمَّ كَمَا وَقَّفْتَنَا فِيهِ وَأَرَيْتَنَا إِيَّاهُ فَوَفِّقْنَا لِذِكْرِكَ كَمَا هَدَيْتَنَا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا كَمَا وَعَدْتَنَا بِقَوْلِكَ وَقَوْلُك الْحَقُّ»

"Allâh'ım, burada vakfe (duruş) yapmamızı sağladığın ve burayı (Meş'ar'ul Harâm'ı) görebilmemizi sağladığın gibi; Sen'in bizlere hidâyet ettiğin üzere, Seni zikretmemizi sağla! Bizlere mağfiret et ve bizlere merhamet et! Tıpkı kavlinde -ki kavlin haktır- ahdettiğin üzere":

﴿فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّالِّينَ ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

"Arafât'dan hep birlikte indiğinizde Allâh'ı, Meş'ar'ul Harâm'da anın. O, sizi nasıl doğru yola yöneltip/ilettiyse, siz de O'nu anın. Gerçek şu ki, siz bundan evvel sapmışlardandınız. Sonra insanların (topluca) akın ettiği yerden siz de akın edin ve Allâh'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allâh Ğafûr'dur (bağışlayandır), Rahîm'dir (esirgeyendir)!" (el-Bakara 2/198-199)[263]

Sonra, hava iyice aydınlanana kadar vakfe yapar ve güneş doğmadan oradan hareket eder. Muhassir Vâdîsi'ne gelince, Mina'ya ulaşana kadar, bir taş atma mesâfesince süratli gider. (Taş atmaya) Cemret'ul Akabe ile başlar ve herbirini yedi çakıl taşıyla -taşları fırlatırcasına- taşlar. Her taşlamada, taş fırlatırken tekbîr getirir ve ellerini kaldırır. Taşlamaya başladığı andan itibâren telbiye getirmeye ara verir. Vâdî'nin içine girer, kıbleye döner ve orada vakfe yapmaz. Sonra hedy'i (kurbânlık) kurbân eder, saçlarını keser veya kısaltır, sonra kadın (ile cinsî temâs) dışında, (ihrâmdayken) ona yapması harâm olan herşey helâl olur. "Tavâf'uz Ziyâre (Ziyâret Tavâfı)" yapar ki o, vâcib olup kendisiyle haccın tamamlandığı tavâf'tır. Sonra eğer temet-

---

263 İbnu Allan eş-Şafiî (v. 1057) Nevevî'nin "el-Ezkâr" adlı eserine yazmış olduğu şerhte bu du'â hakkında şöyle demektedir: "Hâfız demiştir ki: Ben bunu me'sur (isnâdıyla rivâyet edilmiş) olarak bulamadım. Şeyh'in (Nevevî'nin) sözleri bu du'ânın zikretmiş olduğu âyetten çıkartılmış olduğunu göstermektedir." (İbnu Allan, el-Futuhât'ur Rabbânîyye, 5/14)

tu' haccı yapıyorsa veya "Kudûm Tavâfı"[264] ile birlikte sa'y yapmamışsa Safâ ve Merve arasında sa'y yapar. Sonra ona (ihrâmlıya harâm olan) herşey helâl olur.

Zemzem suyundan dilediği niyet ile[265], doyasıya içmek sonra da şöyle demek müstehabb'tır:

«اَللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا عِلْمًا نَافِعًا، وَرِزْقًا وَاسِعًا، وَرِيًّا وَشِبَعًا، وَشِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ، وَاغْسِلْ بِهِ قَلْبِي وَامْلَأْهُ مِنْ خَشْيَتِكَ وَحِكْمَتِكَ»

"Allâh'ım! Bizler için zemzem suyunu faydalı ilim, bol rızık, susuzluğu ve açlığı giderici, her türlü dert ve hastalığa karşı şifâ kıl! Kalbimi zemzem suyu ile temizle, haşyetin (korku) ve hikmetin ile doldur!"[266]

بَابُ مَا يُفْعَلُهُ بَعْدَ الْحِلِّ

İhrâm Çıkarıldıktan Sonra Ne Yapılacağı Bâbı

Sonra Mina'ya döner ve (üç geceden oluşan) Mina gecelerini oradan başka bir yerde geçirmez. Sonra, Mina günlerinde zevâlden sonra, her cemresinde yedi taş ile taşlayarak Cemarât'ı taşlar. Cemret'ul Ûlâ'dan (İlk Cemre'den) başlayarak, kıble istikâmetine dönerek Cemret'ul Akabe'de yaptığı gibi yedi taş atar, ilerler, daha sonra vakfe yaparak Allâh'a du'â eder. Ardından Cemret'ul Vüstâ'ya (Orta Cemre'ye) gider ve orada da taş atar.

---

264 **Tavâf'ul Kudûm (Kudûm Tavâfı):** Mekke dışından gelen hacı adaylarının şehre vardıklarında yaptıkları ilk tavâf; varış tavâfı. El-Ba'lî, Hacc'da yapılan dört tavâftan biri olup sünnet olduğunu (El-Mutli', 225) İbnu Kudâme *Rahimehullâh* ise, kudûm tavâfının kazasının gerekmediğini (el-Muğnî, 5/370-371) söyler.

265 Zîrâ Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

«مَاءُ زَمْزَمَ لِمَا شُرِبَ لَهُ»

"Zemzem suyu ne niyetle içildiyse onun içindir." (İbnu Mâce, Hadîs no: 3062)

266 Bu du'ânın bazı kısımları İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'nın sözü olarak nakledilmiştir. (Sünen-i Dârakutni, Hadîs no: 2738)

Sonra Cemret'ul Akabe'de de taş atar ama orada (diğer cemrelerde vakfe yapmasının aksine) vakfe yapmaz. İkinci gün de aynı şekilde taş atar, eğer Mina'dan aceleyle (erkenden) ayrılmak isterse, ikinci gün güneş batmadan ayrılması gerekir. Eğer Mina'dayken güneş batarsa, Mina'da bir gece daha kalması gerekir ve ertesi gün de (cemrelerde) taş atar. Eğer temettu' veya kırân haccı yapan birisi ise; haccı ve umresi tamamlanmış olur. İfrâd haccı yapıyorsa, (bu durumda) Ten'im'e gider ve orada umre için ihrâma girer. Daha sonra Mekke'ye gider, (Ka'be'yi) tavâf eder, (Merve ve Safâ arasında) sa'y yapar ve (son olarak) saçlarını keser ya da kısaltır. Saçı olmaması (kel olması) durumunda, kafasında ustura gezdirmesi müstehabb'tır böylelikle haccı ve umresi tamamlamış olur.

Kârin'in (kırân haccı yapanın) amellerinde, mufridin (ifrâd haccı yapanın) amellerine göre bir fazlalık yoktur. Lâkin kârin ve mu'temettiye (temettu' haccı yapana) dem (kurbân kesmek; kan akıtmak) gerekir, Allâh*u Teâlâ*'nın şu kavli gereğince:

﴿فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ﴾

"**...hacca kadar umre ile yararlanmak isteyene (temettu' haccı yapana), kolayına gelen bir kurbân kesmek gerekir. Bulamayana da, haccda üç gün, döndüğünüzde yedi (gün) olmak üzere, (toplamda on gün) oruç vardır...**" (el-Bakara 2/196)

Memleketine dönmek istediğinde; bütün işlerini tamamladıktan sonra tavâf ederek Ka'be'yle vedalaşmadan, (Vedâ Tavâfı yapmadan) ayrılmaz. Ta ki Mekke'de en son uğrayacağı/ayrılacağı yer Ka'be olsun. Bundan sonra ticâretle iştigâl ederse, (vedâ) tavâfını iâde (tekrar) eder. (Ka'be'ye vedâ için) tavâf ettiği sırada, rükûn (Hacer'ul Esved) ile kapı arasında; Mültezem'de, Ka'be'ye (göğsü, yüzü ve elleri -açarak- oraya yapıştırmak sûretiyle) sarılarak şöyle demesi müstehabb'tır:

«اَللَّهُمَّ هَذَا بَيْتُك وَأَنَا عَبْدُك وَابْنُ عَبْدِك وَابْنُ أَمَتِك، حَمَلْتَنِي عَلَى مَا سَخَّرْتَ لِي مِنْ خَلْقِكَ ; وَسَيَّرْتَنِي فِي بِلَادِكَ حَتَّى بَلَّغْتَنِي بِنِعْمَتِكَ إِلَى بَيْتِكَ، وَأَعَنْتَنِي عَلَى أَدَاءِ نُسُكِي فَإِنْ كُنْتَ رَضِيتَ عَنِّي فَازْدَدْ عَنِّي رِضًا، وَإِلَّا فَمُنَّ الْآنَ قَبْلَ أَنْ تَنْأَى عَنْ بَيْتِكَ دَارِي فَهَذَا

أَوَانُ انْصِرَافِي إِنْ أَذِنْتَ لِي غَيْرَ مُسْتَبْدِلٍ بِكَ وَلَا بِبَيْتِكَ وَلَا رَاغِبٍ عَنْكَ وَلَا عَنْ بَيْتِكَ اَللَّهُمَّ أَصْحِبْنِي الْعَافِيَةَ فِي بَدَنِي وَالصِّحَّةَ فِي جِسْمِي وَالْعِصْمَةَ فِي دِينِي وَأَحْسِنْ مُنْقَلَبِي، وَارْزُقْنِي طَاعَتَك مَا أَبْقَيْتَنِي، وَاجْمَعْ لِي بَيْنَ خَيْرَيِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»

"Allâh'ım, bu Beyt/Ev (Ka'be) Sen'in Beyt'indir. Ben de Sen'in kulunum; erkek kulunun oğluyum ve kadın kulunun oğluyum. Yarattıklarından benim hizmetime verdiğin vâsıtada beni taşıdın; öyle ki Sen'den bir ni'met olarak Beyt'ine ulaşıncaya kadar beni memleketlerinde dolaştırdın, hacc ibâdetlerini edâ' etmem husûsunda bana yardım ettin. Eğer benden râzı olmuş isen, bana olan rızânı arttır. Eğer râzı olmamış isen, Sen'in Beyt'inden uzaklaşıp evime varmadan önce şimdi (râzı olarak) ihsânda bulun. Sen'den ve Beyt'inden yüz çevirmeksizin, Sen'den ve Beyt'inden ayrılmaya rağbet göstermeksizin; eğer bana izin verirsen bu benim dönüş zamanımdır. Allâh'ım, bedenimde âfiyeti, vücudumda sıhhati bulundur, dînimi koru, dönüşümü güzel yap, beni yaşattığın müddetçe Sana itâati bana rızık olarak ver, dünya ve âhiret hayırlarını benim için topla, muhakkak ki Sen herşeye Kadîr'sin (güç yetirensin)!"[267]

Dilediğince du'â eder, Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e salât gönderir.

Vedâ' Tavâfı'ndan önce oradan ayrılanın; eğer yakındaysa geri dönmesi (ve tavâf etmesi), uzaktaysa dem göndermesi (kan akıtması) gerekir. Hâyızlı ve nifâslı (olanlar) hâriç, onlar için vedâ tavâfı yoktur. Onların Mescid'in kapısında vakfe yapıp, du'â etmeleri müstehabb'tır.

---

267 Bu du'âyı bazı âlimler -meselâ İbnu Teymiyye *Rahimehullâh* (Fetâvâ, 26/142)- İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'ya nisbet etmiştir. İmam Şafiî *Rahimehullâh* bu du'âyı yakın lafızlarla el-Umm'da (2/243) zikretmiş; Taberânî ed-Du'â, no: 883'te Abdurrezzâk'tan rivâyet etmiştir. Fakihî ise Ahbâru Mekke 1/342'de ehlî beytten olan bazı zâtlardan bu du'ânın benzerlerini rivâyet etmiştir.

بَابُ أَرْكَانِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

Hacc ve Umre'nin Rükûnları Bâbı

Hacc'ın Erkânı (Rükûnları):

1- Arafat'da vakfe yapmak ve

2- Ziyâret Tavâfı yapmak.

Hacc'ın Vâcibleri:

1- Mîkât'dan ihrâma girmek,

2- Gece olana (güneş batana) kadar Arafat'da vakfe yapmak,

3- Gece yarısına kadar Muzdelife'de kalmak,

4- Sa'y (yapmak);

5- Mina'da gecelemek;

6- (Şeytân) taşlamak;

7- Saçları kesmek (veya kısaltmak) ve

8- Vedâ' Tavâfı (yapmak).

Umre'nin Erkânı:

Tavâf (etmek).

Umre'nin Vâcibleri:

1- İhrâm,

2- Sa'y ve

3- Saçları kesmek (veya kısaltmak).

Bir rüknü terk edenin nüsûku (ibâdeti) tamamlanmış olmaz. Vâcib'i terk edenin telâfîsi dem'dir (kan akıtmaktır), sünnet'i terk edene ise bir şey gerekmez. Kurbân Bayramı'nın ilk günü fecrin başlangıcına kadar Arafat'da vakfe yapmayan haccı kaçırmış olur. Böyle bir kimse tavâf ve sa'y ile ihrâmdan çıkar, eğer yanında (kesebileceği) hedy (kurbânlık) varsa, keser. Bu kimsenin (daha sonra haccını) kazâ etmesi gerekir.

İnsanlar (tarih) hesaplamada hatâ eder de Arafat Günü'nden başka bir günde vakfe yaparlarsa, bu onlar için yeterlidir. Eğer onlardan sadece bir grup böyle yaparsa (tarihi yanlış hesaplar ve Arafat Günü'nden başka bir günde, Arafat'da vakfe yaparsa) haccı kaçırmış olurlar.

Hacc yapanın Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in ve iki sahâbesinin (Ebû Bekir es-Sıddîk *Radiyallâhu Anh* ve Ömer İbn'ul Hattâb *Radiyallâhu Anh*'ın Medîne'de bulunan) kabirlerini ziyâret etmesi müstehabb'tır.[268]

---

[268] Bu, kişinin yola çıkma gâyesi kabri ziyâret değil de Mescid-i Nebevî'yi ziyâret etmek olduğu takdirde müstehabb olur. Yani kişi Medîne'deki Mescid-i Nebevî'yi ziyâret ettikten sonra Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in ve iki değerli sahâbesinin kabirlerini ziyâret ederek selâm verir ve kıbleye yönelerek onlar için ve kendisi için du'â eder. Lâkin yola çıkış gâyesi kabri ziyâret etmek olursa bundan dolayı sevâb bir yana günâh kazanır!

"Feth'ul Mecîd" adlı eserde **"Kabrimi bayram yeri edinmeyin!"** hadîsinin açıklaması sadedinde şöyle denilmektedir:

«لَا تَتَّخِذُوا قَبْرِي عِيدًا»

"Kabrimi bayram yeri edinmeyin!" (Ahmed, Müsned, Hadîs no: 8804)

Hadîste, ister Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in isterse başkalarının kabri olsun sırf kabir ve türbeleri ziyâret amacıyla yolculuk yapmanın menedildiğine dâir delîl vardır. Çünkü bu hareket, oraları bayram yerine dönüştürme kapsamındadır. Bilakis bu, -beraberinde yapılan bir takım fiillerle birlikte- şirke götüren sebeblerin en büyüklerinden birisidir. Bu mesele Şeyh'ul İslâm'ın (İbnu Teymiye *Rahimehullâh*'ın) hakkında fetvâ verdiği bir meseledir. Burada benim söz konusu ettiğim husûs, (başka bir amaç için değil) sadece peygamber ve sâlihlerin kabirlerini ziyâret için yolculuk yapmaktır. Âlimlerin bu konuya ilişkin ihtilâfları nakledilmiştir. Gazzalî *Rahimehullâh* ve Ebû Muhammed Makdisî (el-Umde müellifi, İbnu Kudâme *Rahimehullâh*) başta olmak üzere bazıları bunun mübâh olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bunu men edenler de vardır. İbnu Batta *Rahimehullâh*, İbnu Âkil *Rahimehullâh*, Ebû Muhammed el-Cuveynî *Rahimehullâh* ve Kadî İyâd *Rahimehullâh* bunların başında gelir. Bu cumhûrun kavlidir. İmam Malik *Rahimehullâh* da bunu açıkça ifâde etmiş ve imâmlardan kendisine muhâlefet eden olmamıştır. Doğru olan da budur.

Ebû Sa'îd *Radiyallâhu Anh*'dan nakledildiğine göre Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurdu:

«وَلاَ تُشَدُّ الرِّحَالُ، إِلَّا إِلَى ثَلاَثَةِ مَسَاجِدَ: مَسْجِدِ الحَرَامِ، وَمَسْجِدِي هَذَا وَمَسْجِدِ الأَقْصَى»

"Üç mescid hâricinde yolculuğa çıkılmaz: Mescid-i Harâm, benim bu mescidim (Mescid-i Nebevî) ve Mescid-i Aksâ." (Buhârî, Hadîs no: 1197; Müslim, Hadîs no: 827)

Kabir ve türbe ziyâretleri de bu yolculuk yasağının içinde yer alır. Bu ya nehiydir veya nefiydir. ["Yolculuğa çıkılmaz" ifâdesi ya yasaklama amaçlıdır yahut da vâkıadan haber verir. (Mütercim)] Ancak bir rivâyette nehiy (yasaklama) kipiyle gelmiş olmasından dolayı bunun yasaklama manâsında olduğu bellidir. Sahâbe *Radiyallâhu Anhum* da bundan men manâsını çıkarmışlardır. Nitekim Muvattâ, Müsned ve Sünenlerde böyle gelmiştir.

Basra ibnu Ebî Basra el-Gifârî'den rivâyet olunduğuna göre o, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'a şöyle demiştir: -ki Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh,* Tûr'dan (Tûr Dağı'ndan) geliyordu- Sen oraya çıkmadan önce sana yetişebilseydim, oraya çıkmazdın. Çünkü Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in şöyle buyurduğunu işittim:

«لَا تُعْمَلُ الْمَطِيُّ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَ مَسْجِدِي هَذَا، وَمَسْجِدِ الأَقْصَى»

"Üç mescitten başkası için yolculuğa çıkılmaz. Biri Mescid-i Harâm, diğeri benim bu mescidim (Mescid-i Nebevî) ve üçüncüsü de Mescid-i Aksâ'dır." (Nesâî, Hadîs no: 1430; Ahmed, Müsned, Hadîs no: 23848; Malik, Muvattâ, 2/151 Hadîs no: 364)

İmam Ahmed ve Ömer bin Şebbe "Ahbâr'ul Medîne" adlı eserinde ceyyid bir senedle Kazâa'dan rivâyet ettiklerine göre, o demiştir ki:

«أَتَيْتُ ابْنَ عُمَرَ فَقُلْتُ: إني أريد الطُّورَ. فَقَالَ: إِنَّمَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ المدينة وَالْمَسْجِدِ الْأَقْصَى، فَدَعْ عَنْكَ الطُّورَ وَلَا تَأْتِهِ»

"İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma***'ya gittim ve kendisine: 'Ben Tûr'a gitmek istiyorum' dedim. Bunun üzerine şöyle dedi: 'Ancak şu üç mescid için yolculuk hazırlığı yapılır: Mescid-i Harâm, Medîne (Nebî) Mescid-i ve Mescid-i Aksâ. Sana Tûr'a gitmeyi terket, oraya gitme' diyorum."** (İbnu Ebî Şeybe, el-Musannef, Hadîs no: 7539; Fâkihî, Ahbâru Mekke, Hadîs no: 1193)

İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma* ve Basra bin Ebî Basra, Tûr'u da ziyâret edilmesi nehyedilen yerlerden saymışlardır. Çünkü her ikisinin de zikrettikleri lafız, kûrbet (Allâh*u Teâlâ*'ya yaklaşmak) kasdıyla üç mescidin dışındakilere gidilmesi konusundaki nehyi göstermektedir. Böylece şu gerçek de bilinmiş olmaktadır: Buradaki men (yasak), âmm (genel) olarak istisnâ edilenlerin dışında kalan tüm mescidleri ve başka yerleri kapsamaktadır. Yoksa nehiy sadece mescitlere hâs değildir. İşte her ikisi de bu hadîse dayanarak Tûr'a çıkmayı nehyetmişlerdir. Zirâ Tûr'a gidenler oranın fazîletli bir yer olması sebebiyle oraya yolculuk ederler. Çünkü Allâh*u Teâlâ* buraya "Mukaddes Vâdî" ve "Buk'ât'ul Mubâreke/Mübârek Yer" adını

vermiştir. Musa *Aleyh'is Selâm* ile de burada konuşmuştur. İşte bu görüş (kabirler vb. için yolculuğa çıkılmayacağı görüşü) dört mezhep imâmının ve cumhûr-u ulemânın görüşüdür. Bu husûsta daha fazla bilgi edinmek ve muhâliflere verilen cevâblara ulaşmak isteyenlere, Şeyh'ul İslâm'ın (dönemin Malikî kadısı) İbnu Ahnâî'ye, sahîh hadîslerin, âlimlerin kabûl ettiği görüşlerin ve kıyas-ı evlânın delâlet ettiği husûslarda yaptığı itirâzlara cevâb olarak yazdığı eserini (er-Reddu ale'l Ahnâî) okumalarını tavsiye ederiz. Zîrâ bu husûstaki mefsedet ortadadır. Üç mescidin dışındaki mescitlere yapılan ziyâretin yasaklanmasına gelince (bu husûsta hiç bir zarar olmasa bile), nihâyetinde buralara yolculuk yapmayı gerektirecek hiç bir maslahat yoktur ve bunu gerektirecek bir meziyet de yoktur.

Hâfız Muhammed bin Abdulhadî *Rahimehullâh* "es-Sarîm'ul Münkî fi'r Redd ale's Sübkî" adlı eserinde bu meseleyi uzun uzadıya açıklayarak, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in kabrini ziyâretle ilgili hadîslerin illetlerini bir bir aktarmıştır. Gerek bu zât gerekse İbnu Teymiyye *Rahimehullâh*, bu husûsta Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den ve ashâbından sahîh bir hadîs bulunmadığını açıklamışlardır. Kaldı ki bunlar tartışmaya neden olan şeye delâlet dahi etmezler. Çünkü bu hadîslerde sadece mutlak manâda ziyâret söz konusudur. Bu, -yolculuk sözkonusu olmadığı takdirde- kimsenin inkâr etmediği bir şeydir ve içinde şirk ve bid'at bulunmayan şer'î anlamdaki ziyârete hamledilir." (Abdurrahman bin Hasen, Feth'ul Mecîd, sf 259 vd.)

Şeyh Süleymân *Rahimehullâh*'ın "Teysir'ul Azîz'il Hamîd" isimli eserinde nakl-ettiğine göre; İmâm Malik *Rahimehullâh*, Medîne'ye yolculuk yapmayı adayan kişinin amacı Mescid-i Nebevî'de namaz kılmak ise adağını yerine getirmesi gerektiğini, eğer ki amacı Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in kabrini ziyâret ise bu adağı yerine getirmeyeceğini ifâde etmiş ve buna delîl olarak zikri geçen "üç mescid dışında yolculuk olmayacağı hadîsi"ni getirmiştir. Bunu İsmail bin İshâk "el-Mebsût" adlı eserinde nakletmiş, "Müdevvene" ve "Cellab" adlı eserlerde de bunun benzerleri nakledilmiştir. (Süleymân bin Abdillâh, Teysir'ul Azîz'il Hamîd, 1/304-305)

İbnu Hacer el-Askalânî, Feth'ul Bârî'de (3/65) Kâdî Huseyn, Kâdî İyâd ve Ebû Muhammed el-Cuveynî'nin üç mescid hâricinde kabirler vs. yerlere yapılan yolculukları nehyettiklerini zikretmiş, kezâ İbnu Kudâme kendisi aksini tercîh etse de İbnu Âkil'den bunun câiz olmadığı hatta kabir ziyâreti için sefere çıkan kişinin namazı kısaltamayacağı görüşünü nakletmiş (el-Muğnî, 3/117-118), İbnu Battâ ise el-İbânet'us Suğra adlı eserinde "Kitâb'da ve Sünnet'de Aslı Olmayan Cahiliye Fiilleriyle Benzeşen Uydurulmuş Bid'atler" başlığı altında (sf 270-278) kabir ziyâreti için yolculuğa çıkmanın bir bid'at olduğunu beyân etmiştir. (sf 273, no: 536)

Böylece (Allâh onu da bizleri de bağışlasın) Şeyh İbnu Kudâme'nin hacca giden herkesin kabr-i şerîf'i ziyâret etmesinin mutlak manâda müstehabb olduğunu ifâde eden bu kavlinin isâbetli olmadığı ortaya çıkmaktadır. Vallâhu â'lem!

بَابُ الْهَدْيِ وَالْأُضْحِيَةِ

Hedy ve Udhiye (Kurbânları) Bâbı

(Ka'be'ye hediye olarak kesilen) Hedy ve (Kurbân Bayramı'nda kesilen) Udhiye sünnet'tir, nezir (adak) olmadıkça vâcib değildir. Kurbân kesmek, ücretini tasadduk etmekten, efdaldır. Kurbânlıklardan efdal olanları; develer sonra sığırlar sonra da (koyun ve keçi gibi) davar türünden olanlardır. Kurbânlık olarak en iyisini ve en besili/yağlı olanını seçmek müstehabb'tır.

Koyunda cez'e'den (altı ayını doldurup yedinci ayına girenden) aşağısı diğerlerinde ise seni'den (kesici dişi kaybetme yaşına ulaşmış hayvandan) aşağısı câiz değildir. Keçi için "seni", bir yaşını doldurmuş; deve için beş yaşını doldurmuş; sığır için ise iki yaşını doldurmuş olandır.

Bir şât (koyun veya keçi) bir kişi; bir deve ve bir sığır yedi kişi için yeterlidir. Şunlar kurbân olarak kesilmez:

(Bir veya iki gözü) kör oluşu aşikâr olan kör hayvan, acfa (kemiğinde ilik kalmayacak kadar zayıf olan bir deri bir kemik kalmış) hayvan, topallaması aşikâr olan topal hayvan, hastalığı aşikâr olan hasta hayvan, kırık boynuzlu yahut kulağı kesik olup boynuzunun veya kulağının büyük kısmını kaybetmiş hayvan.

Tamamıyla boynuzsuz olan koyun, kuyruğunun çoğu kesilmiş hayvan, iğdiş edilmiş hayvan, kulağı yarılmış veya delinmiş yahut (kulağının) yarısından azı kesilmiş hayvan ise (kurbân olarak) yeterlidir.[269]

Develeri ayakta (boyun ve göğsün birleştiği noktaya bıçağı saplamak sûretiyle) sol ön ayağı bağlı olarak boğazlamak; sığır ve davarları (keçi ve koyunları) yanları üzere yatırarak kesmek (kurbân etmek), sünnet'tir. Kesim sırasında şöyle denilir:

«بِاسْمِ اللَّهِ، واللَّهُ أَكْبَرُ اَللَّهُمَّ هَذَا مِنْكَ وَلَكَ»

"Allâh'ın ismiyle, Allâh en büyüktür! Allâh'ım bu Sen'dendir ve Sen'in içindir!"[270]

---

[269] El-Umde'yi şerheden Bahâ'uddîn el-Makdisî *Rahimehullâh* bu ibârenin açıklamasında şöyle demektedir: "Kulağının yarısından azı kesilmiş hayvan kurbân için yeterlidir. Çünkü bu az bir şeydir ve bundan kaçınmak mümkün değildir. Biz bunun cevâzı husûsunda bir ihtilâf bilmiyoruz." (el-Udde, 1/316)

Müslümandan başkasının kurbânı kesmesi müstehabb değildir. Kurbânın sâhibi tarafından kesilmesi efdaldır.

Kesim vakti, Bayram Günü, Bayram Namazı sonrasından Teşrîk Günleri'nin ikinci gününün sonuna kadardır. Kurbân kesecek kişinin: "Bu Udhiye'dir (kurbândır)" demesiyle hayvan Udhiye (kurbân) olur. Bunun gibi, Hedy olduğunu belirtmek için "Bu Hedy'dir!" der ve niyetle beraber hayvanı işâretler yahut hayvanın boynuna gerdanlık asar.

Kesene (kasaba) ücret olarak kestiği hayvandan (hiç birşey) verilmez. Kurbânın üçte birini yemek, üçte birini hediye etmek (ikrâm etmek) ve üçte birini tasadduk etmek (sadaka olarak vermek) sünnet'tir. Üçte birinden fazlasını yediyse bu câizdir. Kurbânın derisinden istifâde edebilir ancak ne derisini ne de kurbândan herhangi birşeyi satamaz. Hedy'e gelince; tetavvu' (nâfile) olduğunda, (adına kesilen şahsın) biraz yemesi müstehabb'tır. Bu Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (kendi adına kestiği ve kestirdiği) her cezur (Hedy deve)den bir parçanın kopartılıp, pişirilmesini emredip; etinden yemesi ve suyundan içmesinden dolayıdır.[271] (Hacc ile Umre'nin beraber yapıldığı) temettu' ve kırân hedy'i dışında, vâcib olan (adak kurbânı vb.) kurbândan, adına kesilen şahıs (hiçbir şey; eti, suyu vs.) yiyemez. Ayrıca, Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurdu:

«مَنْ أَرَادَ أَنْ يُضَحِّيَ فَدَخَلَ الْعَشْرُ فَلَا يَأْخُذْ مِنْ شَعْرِهِ وَلَا مِنْ بَشَرَتِهِ شَيْئًا حَتَّى يُضَحِّيَ»

"Kurbân kesecek olan, (Zi'l Hicce ayından) ilk on gün başladıktan kurbân kesene kadar, saçından ve tırnaklarından birşey almasın!"[272]

---

[270] Yakın lafızlarla Ebû Dâvud, Hadîs no: 2795, Câbir *Radiyallâhu Anh*'dan. Begavî, bu rivâyeti "Mesâbîh'us Sunne, Hadîs no: 1033"de (1/491) kurbân kesmeyle alâkalı hasen hadîsler arasında zikretmiştir.

[271] Müslim, Hadîs no: 1218, Câbir *Radiyallâhu Anh*'dan.

[272] Yakın lafızlarla Müslim, Hadîs no: 1977, Ümmü Seleme *Radiyallâhu Anha*'dan.

بَابُ الْعَقِيقَةِ

Akîka Bâbı

Akîka (doğan çocuk için kesilen kurbân olup) sünnet'tir. Erkek için birbirine denk iki şât (koyun ya da keçi), kız için bir tane olmak üzere doğumunun yedinci günü akîka kesilir ve bebeğin başı traş edilir, saçlarının ağırlığınca gümüş tasadduk edilir. Bu işler yedinci gün kaçırılırsa, on dördüncü gün; eğer o da kaçırılırsa yirmi birinci gün yapılır. Akîkanın azâları eklem yerlerinden ayrılır ve kemikleri kırılmaz. Akîkanın bunun dışındaki ahkâmı, udhiyenin (kurbânın) hükmü gibidir.

ooo Hacc ve Umre Kitâbı'nın Sonu ooo

كِتَابُ الْبُيُوعِ

Alışverişler Kitâbı

كِتَابُ الْبُيُوعِ
Alışverişler Kitâbı (Giriş)

Allâh*u Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَأَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ﴾

"Allâh, alışverişi helâl kılmıştır." (el-Bakara 2/275)

Alışveriş (alım-satım); malın mal ile değiştirilmesidir (takas).

Kendisinde mübâh bir fayda olan, mülk edinilmiş her şey ile alışveriş yapmak câizdir; köpek dışında ki onu satmak câiz değildir ve köpeği telef edene (öldürene) bir borç (tazmînât) yoktur, zîrâ Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* köpeğe bedel belirlemekten nehyetti ve şöyle buyurdu:

«مَنْ اقْتَنَى كَلْبًا إلا كَلْبِ مَاشِيَةٍ أَوْ صَيْدٍ نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطَانِ»

"Her kim çoban köpeği veya av köpeği dışında bir köpek alıp beslerse, o kimsenin her gün amelinden (sevâbından) iki kîrât eksilir."[273]

Mülk (mal) sâhibinin izni olması veya (mülk sâhibinin) velîsi olarak hareket etmesi dışında; satış yapanın, (kendi) mülkünde olmayan bir şeyi satması câiz değildir. Haşerât gibi kendisinde bir fayda bulunmayan şeylerin alışverişini yapmak câiz değildir. Hamr (alkol, uyuşturucu gibi sarhoşluk verici maddeler) ve meyte (leş) gibi faydasız, harâm olan şeylerin alışverişini yapmak câiz değildir. Kişinin; câriyesinin (karnında) taşıdığı (çocuğu) ve

---

273 Hadîs bu lafızla Müstahracu Ebî Avâne, Hadîs no: 5300 ve et-Taberânî, el-Mu'cem'ul Kebîr, Hadîs no: 13193'te yer almaktadır. Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 5480; Müslim, Hadîs no: 1574, İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

ya ağacının taşıdığı ürün gibi ma'lûm olan (ancak hazır olmayan)[274] şeyin alışverişini yapmak câiz değildir. (Câriyesinin rahmindeki) cenîn veyahut da vasıfları ortaya konulmamış ve alışveriş işleminden önce görülmemiş, gâib olan (hazırda bulunmayan) birşey gibi meçhûl olan (bilinmeyen) şeylerin alışverişini yapmak câiz değildir.

Kaçak köle, kaçak hayvan (at veya deve), gökteki kuşlar ve sudaki balık gibi (müşterîye) teslim edilmesine güç yetirilemeyen şeylerin alışverişi yapılmaz. Bizzât onu gasbeden kişi veya o kişiden sözkonusu malı geri almaya güç yetirenin dışında gasb edilmiş şeylerin satışı, alışverişi yapılmaz. (Köle sâhibinin) kölelerinden (belirlenmemiş herhangi) bir köle veya (sürü sâhibinin) sürüsünden (belirlenmemiş herhangi) bir şât (koyun/keçi) gibi muayyen olmayan (belirlenmemiş) şeylerin alışverişini yapmak câiz değildir, (ancak) bir ölçek tahıl gibi, bütün hepsinin değerinin aynı olması müstesnâ.

فَصْلٌ : [فِي الْبُيُوعِ الْمَنْهِيِّ عَنْهَا]

[Nehyedilmiş Alışveriş Çeşitleri Hakkında] Fasıl

Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* mülâmese'den[275] nehyetti ki mülâmese şöyle denilmesidir: "Hangi giysiye dokunursan, o senindir". Ve yine münâbeze'den[276] nehyetti ki münâbeze şöyle denilmesidir: "Hangi elbiseyi

---

[274] Tercümede esâs aldığımız Azûz tahkîkli nüshada "bilinen" manâsında "ma'lûm" ifâdesi geçmektedir. Ancak Bessam nüshasında ve el-Umde şerhi el-Udde'de yeralan Umde nüshasında "ma'dûm" yani "hazırda bulunmayan" şeklinde geçmektedir. Bu ikinci manâyı da parantez içinde belirttik.

[275] Buhârî, Hadîs no: 2144; Müslim, Hadîs no: 1511, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

Bey'ul Mülâmese: Dokunma yoluyla gerçekleşen alışveriştir. Kişinin elbiseye, eliyle sadece değmesi, elbiseyi altüst ederek iyice görmemesine karşın bu kadarla satış akdinin tamamlanması şeklindeki alışveriş türüdür. (Bu minvâlde açıklamalar için bkz, el-Udde, 1/325-326; el-Mutli', 275)

[276] Buhârî, Hadîs no: 2146; Müslim, Hadîs no: 1511, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

Bey'ul Münâbeze: Atışma satışıdır. Kişinin elbisesini öbürüne atması, öbürünün de ona atması ve bu atışmanın da, elbiseye bakıp râzı olmadan satış sayılması şeklinde gerçekleşen alışveriş türüdür. (Bu minvâlde açıklamalar için bkz, el-Udde, 1/325-326; el-Mutli', 275)

atarsan o benimdir". Bey'ul hasât'tan[277] nehyetti ki bey'ul hasât şöyle denilmesidir: "Çakıl taşını at, hangisinin üzerine düşerse o [senindir veya bu çakıl taşını attığımda onun ulaşacağı yere kadar bu arâzîyi sana satmışım demektir]".[278] Bir kimsenin, (dîn) kardeşinin alışverişi (satışı, pazarlığı) üzerine alışveriş (satış, pazarlık ve fiyat kızıştırması vs.) yapmasından nehyetti. Şehirlinin bedevî nâmına satış yapmasından nehyetti ki bu ona simsârlık etmektir. Neceş'ten nehyetti ki neceş satın alma niyeti olmaksızın malın fiyatını arttırmaktır (pazarlığı kızıştırmaktır).[279] Bir alışverişin içinde iki alışveriş yapmaktan nehyetti[280] ki bu; satış yapanın: "Bunu sana on bütün (tam) paraya yahut yirmi bozuk paraya sattım!", yahut: "Bunu sana; bana şunu satman karşılığında sattım" yahut da; "Benden şunu alman karşılığında sattım!" demesidir.

---

[277] Müslim, Hadîs no: 1513, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

Bey'ul Hâsat: Çakıl taşı atımı satışıdır. Üç türlüdür:

Birincisi: Satıcının alıcıya şöyle demesidir: "Bu çakıl taşını yukarıya attığımda şu elbiselerden hangisinin üzerine düşerse, o elbiseyi sana satmışım demektir. Ve ya bu çakıl taşını attığımda onun ulaşacağı yere kadar bu tarla veya arsayı sana satmışım demektir."

İkincisi: Satıcının alıcıya şöyle demesidir: "Ben, çakıl taşını atıncaya kadar sen bu malı alıp-almamakta hürsün, attıktan sonra bu malı sana satmışım demektir."

Üçüncüsü: Satıcı ile alıcının, çakıl taşının atılışını alış-veriş olarak kabûl etmeleridir. Örneğin alıcının satıcıya şöyle demesidir: "Ben, bu elbiseyi, şu çakıl taşıyla birlikte atarsam, elbise senden şu fiyata satın alınmış demektir." Netîce olarak, atılan taşın elbiseye değmesiyle gerçekleşen alışveriş türüdür. (Benzer açıklamalar için bkz, el-Udde, 1/326)

[278] Parantez içindeki ilâve el-Umde'nin Bessam tahkîkli nüshasından alınmıştır. Bu ibâre el-Umde şerhi el-Udde'de yeralan Umde nüshasında da bu şekildedir. (el-Udde, 1/326)

[279] Buhârî, Hadîs no: 2150; Müslim, Hadîs no: 1515, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan merfû' olarak. Hadîsin lafzı şöyledir:

«لاَ تَلَقَّوُا الرُّكْبَانَ، وَلاَ يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ، وَلاَ تَنَاجَشُوا، وَلاَ يَبِعْ حَاضِرٌ لِبَادٍ...»

"Binekli gelenleri (satış için) karşılamayın! Birbirinizin satışı üzerine satış yapmayın, müşterî kızıştırmayın! Şehirli köylü nâmına satış yapmasın! İlh..."

[280] Tirmizî, Hadîs no: 1231; Nesâî, Hadîs no: 4636 Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan. Tirmizî "Hasen sahîh'tir" demiştir.

Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* buyurdu ki:

«لَا تَلَقُّوا السِّلَعَ حَتَّى يُهْبَطَ بِهَا الْأَسْوَاقَ»

"Satıcılar mallarını çarşıya indirmeden önce (alışveriş yapma niyetiyle) onları yolda karşılamayın!"[281]

Ve Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurdu:

«مَنْ اشْتَرَى طَعَامًا فَلَا يَبِعْهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ»

"Her kim bir yiyecek satın alırsa, onu tamamiyle teslim almadıkça satmasın!"[282]

بَابُ الرِّبَا

Ribâ/Faiz Bâbı

Ubâde bin Sâmit *Radiyallâhu Anh*'dan gelen rivâyete göre, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurdu:

«الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ، وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ، وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ، وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ، وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ، وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ، مِثْلًا بِمِثْلٍ، سَوَاءً بِسَوَاءٍ، فَإِذَا اخْتَلَفَتْ هَذِهِ الْأَصْنَافُ فَبِيعُوا كَيْفَ شِئْتُمْ إِذَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ، فَمَنْ زَادَ أَوِ اسْتَزَادَ فَقَدْ أَرْبَى»

"Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğdayla, arpa arpayla, hurma hurmayla ve tuz tuzla misli misline, birbirine eşit olarak (alınır satılırlar). Ama bunların cinsleri ayrı olursa elden ele (peşin olarak),

---

281 Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 2165; Müslim, Hadîs no: 1517, İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

282 Müslim, Hadîs no: 1526 ve az farkla; Buhârî, Hadîs no: 2126, İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

istediğiniz gibi satış yapınız. Her kim artırır ya da daha fazlasını isterse ribâya (faize) girmiş olur."[283]

(Ölçüde veya tartıda) eşit olmaları (durumu) dışında, aynı cinsten ölçülen ve tartılan gıdâ maddelerinin (birbirleriyle takas ederek) satışı câiz değildir. Bir gıdâdan ölçülmüş bir miktârını, tartılmış miktârı karşılığında satmak ve tartılmış bir miktârını, ölçülmüş miktârı karşılığında satmak câiz değildir. Eğer (satılan gıdâların) cinsleri ayrı olursa istediği şekilde elden ele (peşin olarak) satışını yapmak câizdir, nesâ/ertelemek (vâdeli olarak birbirleriyle takas etmek) ise câiz değildir. Gıdânın sâbit bir fiyata (aynı paraya) satıldığı durum dışında malı teslim almadan önce alışveriş yapan kişilerin birbirinden ayrılması (alışverişi tamamlaması) da câiz değildir.

Aslen farklı kökten olmaları (yetişmeleri) dışında, iki şey aynı özel isim altında bir araya gelmişse, aynı cinstir.[284] Unlar ve yağlar gibi ortak cinse sâhib olsalar da (farklı kökten yetişen) cinsin furû'su (dalları) da böylelikle farklı cins olur[285]; bütün bunlardan kendi cinsinden olup yaş olanını kuru olanına karşılık satmak câiz değildir. Saf olanını (başka şeylerle) karışmış olan karşılığında satmak da câiz değildir ve çiğ olanını pişmiş olan karşılığında satmak da câiz değildir.

Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* müzâbene'den nehyetti[286] ki müzâbene; (kuru) hurmayı hurma ağacında (henüz olgunlaşmamış) olan hurma karşılığında satmaktır. (Hurma ağaçlarından toplanmış taze hurma), (yaklaşık 653 kg'ya tekabül eden) beş vesaktan[287] az olduğunda; Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* arâyâ satışına[288]; kuru hurmanın, yenilebilir taze hurma karşılığında tahminî fiyatla satılmasına ruhsat (izin) verdi.

---

[283] Yakın lafızlarla; Müslim, Hadîs no: 1587.

[284] Meselâ altının bütün çeşitleri altın ismini taşıdığı için aynı cinsten addedilir.

[285] Meselâ ikisi de un ismini taşıdığı hâlde kökenleri farklı olduğu için, buğday unu ve mısır unu farklı cinsten sayılır, kezâ ayçiçek yağı ile mısır yağı da farklı cinsten addedilir.

[286] Buhârî, Hadîs no: 2172; Müslim, Hadîs no: 1542, İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

[287] Beş vesak yaklaşık 653 kg'dır, 194 no'lu dipnota müracaât ediniz.

[288] Buhârî, Hadîs no: 2190; Müslim, Hadîs no: 1541, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

بَابُ بَيْعِ الْأَصُولِ وَالثِّمَارِ

Zirâî Ürünler ve Meyvelerin Satışı Bâbı

Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den şöyle buyurduğu rivâyet edildi:

«مَنْ بَاعَ نَخْلًا بَعْدَ أَنْ تُؤَبَّرَ فَثَمَرَتُهَا لِلْبَائِعِ إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَهَا الْمُبْتَاعُ»

"Her kim aşılanmış bir hurmalık satarsa onun meyvesi satana âittir; meğer ki, müşterî meyveyi şart koşmuş olsun (bu durumda mahsûl arâzîyi satın alan müşterînin olur)!"[289]

Meyvesi görülen bütün ağaçların satışı bunun gibidir. Kişi arâzîsini satar ve üzerinde sadece bir defa hasat yapılacak kadar zirâî ürün varsa, mahsûl (arâzîyi) satanındır (önceki sâhibinindir), meğer ki müşterî mahsûlü şart koşmuş olsun (bu durumda mahsûl arâzîyi satın alan müşterînin olur). Eğer tekrar tekrar hasat yapılıyorsa bu durumda kökler müşterîye âittir ve satış sırasında görülen mahsûl ise satana âittir.

فَصْلٌ : [فِي بَيْعِ الثِّمَارِ وَصَلَاحِهَا]

[Meyvelerin Satışı ve Olgunlaşması Hakkında] Fasıl

«نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ الثَّمَرَةِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهَا»

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **iyice olgunlaşana kadar (ağaçtaki) meyveyi satmaktan nehyetti."[290]**

---

[289] Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 2379; Müslim, Hadîs no: 1543, İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

[290] Müstahracu Ebî Avâne, Hadîs no: 5013; Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 2194; Müslim, Hadîs no: 1534, İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

Şâyet meyveleri olgunlaştıktan sonra satarsa, meyvelerin toplanana kadar (dalında) bırakılması şartıyla satılması câizdir. Daha sonra bir felâkete tutulursa, satıcıya geri döner. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«لَوْ بِعْتَ مِنْ أَخِيكَ ثَمَرًا، فَأَصَابَتْهُ جَائِحَةٌ، فَلَا يَحِلُّ لَكَ أَنْ تَأْخُذَ مِنْهُ شَيْئًا، بِمَ تَأْخُذُ مَالَ أَخِيكَ بِغَيْرِ حَقٍّ؟»

"Şâyet (dîn) kardeşine yemiş satar da, o yemişi âfet vurursa, ondan (kardeşinden veya malından) bir şey alman sana helâl olmaz; kardeşinin malını haksız yere neye dayanarak alacaksın?!"[291]

Hurma ağacının meyvesinin olgunluğu kırmızı veya sarıya döndüğünde, üzüm sulu olduğunda; sâir meyveler ise olgunlaşma ve yenildiğinde tadının güzelleşmesi ile belli olur.

بَابُ الْخِيَارِ

Muhayyerlik Bâbı

Alıcı ve satıcı birbirlerinden bedenen ayrılmadıkları müddetçe muhayyerdir (satıştan vazgeçebilirler). Eğer (taraflar, bedenen birbirlerinin olduğu yerden) ayrılırsa ve taraflardan birisi satışı ibtâl etmezse, satış (her iki taraf için de) vâcib'tir (bağlayıcıdır). Her ikisinin yahut taraflardan birinin belirli bir müddete (süreye) kadar muhayyerliği şart koşması hâli bundan müstesnâdır, bu durumda koştukları şart; -(tarafların anlaşarak) ibtâl etmeleri dışında- müddet çok uzun olsa dahi her ikisi için de bağlayıcıdır.

Eğer taraflardan biri, satın aldığı malda satış sırasında bilmediği bir ayıp (kusur, defo) bulursa bu durumda malı iâde etme hakkı vardır ya da ayıba (defoya) karşılık tâzmînat alır. Satın alınan malın ayıbını farketmeden malın değerinde gelişme yahut ayrıca bir artış olursa bu artış (kâr) alıcıya âittir. Bu, (hadîste geçen) şu kâide sebebiyledir:

«الْخَرَاجُ بِالضَّمَانِ»

"Menfâ'at, sorumluluk (külfet/risk) karşılığındadır."[292]

---

[291] Müslim, Hadîs no: 1554, Câbir bin Abdillâh *Radiyallâhu Anh*'dan.

Mal telef olur veya köle âzâd olur yahut iâdesi mümkün olmazsa, alıcının ayıbın tâzmînatını alma hakkı vardır. Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurdu:

«لَا تُصَرُّوا الْإِبِلَ وَالْغَنَمَ، فَمَنِ ابْتَاعَهَا بَعْدَ ذَلِكَ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ، بَعْدَ أَنْ يَحْلُبَهَا إِنْ رَضِيَهَا أَمْسَكَهَا، وَإِنْ سَخِطَهَا رَدَّهَا وَصَاعًا مِنْ تَمْرٍ»

"Deve ve koyunları tasrîye[293] yapmayın. Her kim böyle bir hayvanı, bu hapsedişten sonra satın alırsa, onu sağdıktan sonra iki görüş arasında muhayyerdir: Eğer bu hâline râzı olursa o hayvanı kendi mülkiyetinde tutar, eğer buna râzı olmazsa onu (sağdığı sütün bedeli olarak) bir sa' hurma ile birlikte sâhibine geri verir."[294]

Eğer alıcı, hayvanın sütünü sağmadan tasrîye olduğunu bilirse (farkederse), (beraberinde) herhangi bir şey vermeksizin sâhibine geri verir.[295] Alıcının aldatıldığını bilmeksizin aldatıldığı bütün satışlarda aldığı şeyi aynı şekilde iâde eder. Meselâ; yüzüne allık sürmüş veya saçlarını siyaha boyamış yahut saçlarını dalgalandırmış câriye veyahut da bir miktâr su depolanıp müşterîye gösterildiği sırada su akıtılan değirmen gibi. Bunun gibi, satıcı malını fiyatını artmasını sağlayacak şekilde vasf eder, alıcı da malın vasf edildiği gibi olmadığını tesbît ederse; meselâ satıcı köleye sanat (ustalık) yahut kitâbet (hattatlık) nispet ederse veya bir bineği koşuda hızlılık ve zariflikle vasf ederse ya da bir fuhdu[296] iyi bir avcı olmakla yahut iyi yetiş-

---

[292] Ebû Dâvud, Hadîs no: 3508; Tirmizî, Hadîs no: 1285; İbnu Mâce, Hadîs no: 2243, Âişe *Radiyallâhu Anha*'dan.

[293] **Tasrîye:** Deve, sığır, keçi ve koyun gibi hayvanların memesini (bir torba ile) bağlayıp birkaç gün bu hâlde tuttuktan sonra satışa arzederek hayvanı bol sütlü gösterme hilesidir. (Bu minvâlde açıklamalar için bkz. El-Mutli', 282) Sütü memesinde hapsedilmiş; tasrîye yapılmış hayvana **el-Musarrât** denilir.

[294] Sahîhu İbnu Hibbân, Hadîs no: 4970; Musned'uş Şafiî, 1/189; Beyhekî, Ma'rifet'us Suneni ve'l Asâr, Hadîs no: 11328 ayrıca yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 2148; Müslim, Hadîs no: 1515, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

[295] Çünkü hadîste bahsedilen bir sa' hurma sağılan sütün bedelidir. Süt sağmadan hayvanı iâde edenin bir şey vermesi gerekmez.

[296] **Fuhd:** Aslan gibi büyük değil de; çita, vaşak ve panter gibi küçük, vahşî kedilere verilen genel bir isimdir.

tirilmiş bir hayvan olmakla veyahut da bir kuşu güzel sesli olmakla vs. vasfederse; bütün bunlarda, alıcının malı iâde etme hakkı vardır.

Satıcı, alıcıyı malın fiyatı husûsunda bilgilendirir ve ardından fiyatını artırırsa ve murâbaha[297] sözkonusuysa, satıcı ziyâdeden (artıştan) hakkını ve kârdan payını isteyebilir. Satıcının fiyatı belirleme husûsunda hatâ ettiği anlaşılırsa, müşterî malı iâde etmek ve hatâdan kaynaklanan farkı vermekte muhayyerdir. Satıcının teslimatı geciktirdiği ve bu gecikmeyi müşterîye bildirmediği anlaşılırsa alıcı iâde etmek ve satın almakta muhayyerdir.

Alıcı ve satıcı mala ne kadar fiyat belirledikleri husûsunda ihtilâfa düşerse -mal sâhibinin söylediği fiyata râzı olması hâli müstesnâ- herbirinin alışverişi fesh etme hakkı vardır.

بَابُ السَّلَمِ

Selem (Peşin Para ile Veresiye Mal Alma) Bâbı

İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'dan şöyle dediği rivâyet edildi:

«قَدِمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ وَهُمْ يُسْلِفُونَ فِي الثِّمَارِ السَّنَةَ وَالسَّنَتَيْنِ، فَقَالَ: مَنْ أَسْلَفَ فِي ثَمَرٍ فَلْيُسْلِفْ فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ أَوْ وَزْنٍ مَعْلُومٍ إِلَى أَجْلٍ مَعْلُومٍ»

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **Medîne'ye vardığı (hicret ettiği) zaman, Medîneliler meyvelerde bir-iki yıllığına selef (selem) akdi yapıyorlardı. Bunun üzerine Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **şöyle buyurdu: Her kim meyvede selef yapacaksa; belirli ölçüde, belirli tartıda, belirli zamana kadar yapsın."[298]**

---

[297] **Murâbaha**: Alış fiyatını belirterek üzerine belli bir kâr koyduktan sonra malı satmaktır. Meselâ 100'e bir mal satın alan kişinin aldığı fiyatı belirterek 10 kârla 110'a başka birisine satmasıdır. Bu açıklamayı el-Umde şarihi Bahâ'uddîn el-Makdisî *Rahimehullâh* yapmıştır. (el-Udde, 1/349)

[298] Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 2239; Müslim, Hadîs no: 1604.

Selem (ön ödeme) tanıtılmak istendiğinde vasıfları tanıtılabilen her şeyde; hacim veya ağırlık ya da uzunluk veyahut da adet gibi ölçü birimlerinden hangisiyle ölçülüyorsa; ölçüsü hakkında bilgi verir, teslimat tarihini belirlerse ve taraflar ayrılmadan alıcı ücreti öderse, sahîh olur.

Selem, ayrı cüzler hâlinde, belirli zamanlarda teslim alınan şeylerde câizdir.[299] Eğer alıcı; iki şey için bir selem yaparsa, her birinin fiyatı belirlenene kadar bu câiz olmaz. (Belirli) birşey için selef (selem/ön ödeme) yapan, bu ödemeyi başka birşeye sarf edemez (akit yaptığı şeyin dışında başka bir şey alamaz). Selem yapılan malın teslim alınmadan satılması ve havâle[300] edilmesi sahîh değildir. Selem'i veya bir kısmını, ikâle yapmak (ibtâl etmek) câizdir zirâ ikâle fesihtir.

بَابُ الْقَرْضِ وَغَيْرِهِ

Ödünç Alma ve Diğer Meseleler Bâbı

Ebû Râfi' *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet edildiğine göre:

«أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِسْتَسْلَفَ مِنْ رَجُلٍ بَكْرًا، فَقَدِمَتْ عَلَيْهِ إِبْلٌ مِنَ الصَّدَقَةِ فَأَمَرَ أَبَا رَافِعٍ أَنْ يَقْضِيَ الرَّجُلَ بَكْرَهُ، فَرَجَعَ إِلَيْهِ أَبُو رَافِعٍ فَقَالَ: لَمْ أَجِدْ فِيهَا إِلَّا خِيَارًا رَبَاعِيًا، فَقَالَ: أَعْطُوهُ فَإِنَّ خَيْرَ النَّاسِ أَحْسَنُهُمْ قَضَاءً»

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **bir adamdan ödünç olarak genç bir deve almış, sonra ona sadaka malı bir takım develer gelmiş; ve Ebû Râfi'** *Radiyallâhu Anh***'a o zâtın devesini ödemesini emir buyurmuştur. Derken Ebû Râfi'** *Radiyallâhu Anh* **dönerek şöyle demiş: Develerin içinde Raba' (yedi yaşına girmiş seçkin) deveden başkasını bula-**

---

[299] Yani malı belirli zamanlarda kısım kısım teslim almak câizdir. 6 ay sonra 100 kilo, 1 sene sonra 200 kilo almak gibi.

[300] **Havâle:** Borçlunun, alacaklıya, "borcumu falan kimseden al" demesidir. (Bu minvâlde açıklamalar için bkz. El-Mutli', 299) Buna göre selem yapılan mal teslim alınmadan önce üçüncü bir kişiye yönlendirilemez. Vallâhu â'lem!

madım. Bunun üzerine Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **şöyle buyurmuştur: Ona, onu ver; zîrâ insanların en hayırlısı borcunu en iyi ödeyenlerdir."**[301]

Birinden ödünç alan -eğer ödünç aldığı şey (misliyle ödenebilecek) misli mallardan ise- mislini (benzerini) verir. (Yukarıda nakledilen) haberden dolayı ondan daha iyisini vermek de câizdir. Ödünç olarak parça parça aldığını -bu, borca ek olarak koşulmuş bir şart değilse- bir bütün olarak da iâde edebilir.[302] Borç ertelense bile ödeme geciktirilmez. Borç verenin fayda elde edeceği bir şart koşması -rehin için veya kefîl için olması durumu hâriç- câiz değildir. Aralarında borç öncesinden kalma bir âdetleri (alışkanlıkları) olması dışında, borç veren, borç alandan hediye kabûl etmez.

بَابُ أَحْكَامِ الدَّيْنِ

Borç Ahkâmı Bâbı

Her kimin belirlenmiş bir zamana ertelenmiş bir borcu varsa, zamanı dolmadan önce taleb edilemez ve o kimseye bundan dolayı hacr[303] konulamaz. Borç, borçlunun iflâsı ya da -vârisleri rehin yoluyla veya kefîl göstererek güvence verdiği takdirde- borçlunun ölümüyle düşmez.

Borçlu ödeme müddetini aşacak şekilde bir yolculuğa ya da tetavvu'/nâfile (farz olmayan) bir gazâya (savaşa) çıkmak isterse, bu şekilde (rehin bırakarak veya kefîl göstererek) güvence vermesi dışında, alacaklı onun gitmesine mâni olabilir.

---

301 Az farkla; Müslîm, Hadîs no: 1600.

302 Bunun tersi de câizdir, yani bir bütün olarak ödünç alınan şeyin parça parça iâdesi de câizdir. Ancak bu husûslardan hiç biri, tıpkı borcu fazlasıyla iâde etmeyi şart koşmasında olduğu gibi önceden şart koşulamaz. Zîrâ ödünç verene fayda getiren hiç bir ödünç verme işlemi câiz değildir. Bunları el-Umde şarihi Makdisî *Rahimehullâh* ifâde etmiştir. (el-Udde, 1/361)

303 **Hacr:** Malî tasarruf ehliyetini kısıtlamadır ki böylelikle borçlunun; vakıf, hibe, sadaka ve başkasına yeni bir borç ikrârı gibi tasarrufları alacaklıların icâzeti (onayı) bulunmadıkça geçerli olmaz. Şemsuddîn el-Ba'lî, hacr uygulanan kimseleri şu şekilde listelemiştir: Çocuk, deli, sefîh, borçlu olan müflis, (ölüm hastalığında) bağışta bulunan hasta, efendilerinin hakkı bulunan mükâteb ile köle ve Müslümanların hakkı bulunan emâneti rehin tutan. (el-Mutli' ala Elfâz'il Mukni', 304)

Maddî açıdan sıkıntılı birinden alınması gereken borcun müddeti dolduysa, (borcunu ödeyeceği zamana kadar) borçluyu beklemek vâcib'tir. Borçlu maddî açıdan sıkıntılı olduğunu iddiâ ediyorsa (bu husûsta) yemîn ettirilir ve böylelikle yolu serbest bırakılır (borç ödeme tarihi ertelenir). Bundan önce mal sâhibi olduğu bilinmesi durumu müstesnâ ki bu durumda da (sonradan fakîrleştiğine dâir) beyyine (delîl) olmaksızın sözü kabûl edilmez. Eğer (maddî olarak) durumu iyiyse, borcunun tamamını ödemesi gerekir, ödemeyi reddetmesi durumunda; tamamını ödeyene kadar hapsedilir. Malı, borcun tamamına yetmiyorsa ve alacaklı (hâkimden) hacr isterse (hâkimin onun bu isteğini) kabûl etmesi gerekir. Üzerine hacr (kararı) olduğunda malı üzerinde tasarruf etmesi câiz değildir, malı üzerine ikrârı (beyânı) da kabûl edilmez. Bu durumdaki birisinin borcunun ödenmesine dâir işlerin yönetimini hâkim üstlenir. Hâkim, borçlunun kölesi tarafından işlenen cinâyet karşılığında diyet almaya hak kazanandan başlar. Böylece, cinâyete ma'rûz kalan kimseye şu iki şeyden (değer olarak) en az olanını temîn etmelidir; diyet veya suçlu olan kölenin değeri. Bundan sonra, sıradaki (elinde borçluya âid) rehin tutandır ve (borçlu) ona şu ikisinden (değer olarak) en az olanını temîn etmelidir; borç veya (elinde tuttuğu) rehinin ücreti. (Eğer rehinden aldığı ücret alacağını karşılamıyorsa) diğer alacaklılar da rehin sâhibinin kalan alacağına ortak olurlar (rehin sâhibine borcu öderler). Sonra her kim (iflâs eden kişinin yanında ona) sattığı malına olduğu gibi kavuşursa ve malın da herhangi bir parçası hasâr görmemiş olur ve ayrılmaz bir ekleme ile artmamış olursa, (malı satan kişi de) henüz hiçbir ödeme almadıysa (bu durumda) o malı alır. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«مَنْ أَدْرَكَ مَتَاعَهُ بِعَيْنِهِ عِنْدَ إِنْسَانٍ قَدْ أَفْلَسَ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنْ غَيْرِهِ»

"Bir kimse iflâs eden bir insanın elinde iken malına olduğu gibi kavuşursa, o mal için o kimse başkalarından daha çok hak sâhibidir."[304]

Borçlu (bütün bu işlemlerden sonra) bakiyeyi (geriye kalan malını), alacaklılar arasında borçları oranında dağıtmalıdır. İflâs eden kişinin malından belli bir miktârı kendisinin ve bakımından sorumlu olduğu kişiler için (onların geçimi) için -malın tâksîmatı bitene kadar- harcanmalıdır. Eğer iddiâ şâhidle ona karşı isbât edildiyse ve o borçlu da yemîn etmeyi reddedi-

---

304 Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 2402; Müslim, Hadîs no: 1559, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

yorsa (bu durumda) alacaklıların yemîn etmeleri gerekmez.

بَابُ الْحَوَالَةِ وَالضَّمَانِ

Havâle ve Kefâlet Bâbı

Bir kimsenin borcu, kendisine misliyle (eşit miktârda) borcu olan birine havâle edilir ve (ikinci şahıs) bunu onaylarsa bu durumda borcu devreden kimse sorumluluktan kurtulmuş olur. Bir kimsenin borcu, ödeyebilecek (zengin) birine havâle edilirse (bu durumda) havâleyi kabûl etmesi lâzım gelir. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«إِذَا أُتْبِعَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلِيءٍ فَلْيَتْبَعْ»

"Sizden birisi varlıklı bir kimseye havâle edildiğinde havâle işini kabûl etsin!"[305]

Kefîl güvence verdiğinde; borçlu ibrâ olmaz (sorumluluktan kurtulmaz) ve borç her ikisi için yükümlülük olur. Alacaklı her ikisi arasında dilediği birinden ödemeyi taleb edebilir. Borç veren borcun tamamını kefîl olunan borçludan alır ya da borçluyu borcundan ibrâ ederse (borcu silerse) kefîl olan da sorumluluktan ibrâ olur. Ancak kefîli ibrâ ederse, borçlu da ibrâ edilmiş olmaz. Alacaklı kefîlden borcu alırsa, kefîl bunu borçludan taleb edebilir.

Borçlunun (mahkemede) hazır bulunmasına kefîl olanın -borçlu mahkemede hazır bulunmadığında- borcu ödemesi lâzım olur (gerekir). Borçlu öldüğünde kefîl ibrâ olur (sorumluluktan kurtulur).

بَابُ الرَّهْنِ

Rehin Alma/Verme Bâbı

Satılması câiz olan herşeyde rehin (almak ve vermek) câizdir, (satılması) câiz olmayanda ise (rehin alıp, verme) câiz olmaz. Rehin işlemi, kabz

305 Nesâî, Hadîs no: 4688 ve yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 2287; Müslim, Hadîs no: 1564, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

(teslim alma) olmadıkça bağlayıcı değildir ki kabz; rehini -menkûl; taşınabilir bir eşya ise- yerine nakletmek veya bunun dışındakilerde (gayrimenkûl'de) söz konusu yeri tahliye etmektir (boşaltmaktır).[306] Rehin alan kişi adına yetkili emînin (emânetçinin) kabzı, bizzât kendisinin kabzı yerine geçer.

Rehin, rehin alana ya da onun emânetçisine bırakılan bir emânettir ve (rehin bırakılan şeyin başına bir iş geldiğinde) bu kimseler (emânete karşı) kasıtlı bir saldırıda bulunmadıkları müddetçe bunu (rehin bırakılan şeyi) tazmîn etmekle yükümlü değildir. Rehin tutan kişi, rehin tuttuğu şeyden faydalanamaz ancak; binilen veya sütü sağılan hayvana verdiği saman miktârına karşılık, hayvana binmeye ve sütünü sağmaya hak kazanır. Üretilenden, artan değerden ve yetişenden ise rehin bırakan faydalanır. Ancak bunlar rehin alan kişinin yanında rehin olarak kalır. Bunların bakımı ve saklanmasından, (rehinin köle olması durumunda ise) öldüğünde kefeninden rehini bırakan sorumludur.

(Rehin bırakan) rehini telef ederse yahut (rehinin köle olması durumunda) onu âzâd ederek veya "istilâd (câriyeyi Ümm'ül Veled kılarak çocuğuna babalık etme)" yoluyla rehinlikten çıkarırsa, onun kıymetinde (eş değerde) bir rehinle değiştirmesi gerekir. Bir başkası rehine karşı suç işlerse onun hasmı rehin veren olur ve onun sebebiyle (diyet vb.) bir şey alırsa aldığı da rehindir. Eğer rehin olan (köle vb. şahıs) suçu işlediyse, (köle) suça ma'rûz kalan şahsın hakkı olur. Eğer fidye verirse o, rehin olarak kalır.

Borç ödeme zamanı gelir geçer, rehin bırakan borcunu ödemezse, rehin tutulan şey satılır.[307] Borç miktârı (rehin olarak tutulduktan sonra satılarak elde edilen) ücretten ödenir ve artan (para) rehin bırakan kişinindir. Satış; rehin veya kefîl şartıyla yapılır ve rehin veren teslim etmeyi reddeder ve kefîl de kefâleti reddederse (bu durumda); satıcı satışı fesh (ibtâl) etme veya rehin yahut kefîl olmaksızın satışı uygulamaya koyma arasında muhayyerdir.

---

306 Ev veya bahçe gibi gayrimenkûlleri rehin alan kişiye devretmek, anahtar teslimi yapmak gerekir. Bunu "el-Umde" şarihi el-Makdisî *Rahimehullâh* zikretmiştir. (el-Udde, 1/372)

307 Bu işlem yapılmadan önce rehinin sâhibi olan borçlunun izni alınır, eğer izin vermezse mesele kadıya götürülür ve şahıs borcunu ödemeye yahut rehini satmaya zorlanır. Bunu yapmadığı takdirde de kadı, malı satar. Bunları "el-Umde" şarihi el-Makdisî *Rahimehullâh* ifâde etmiştir. (el-Udde, 1/378-379)

بَابُ الصُّلْحِ

Sulh (Arayı Bulma) Bâbı

(Alacaklı) borcundan bir miktârını düşürür (affeder) veya borçlusunun elinde bulunan eşyanın bir kısmını ona hibe ederse bu câizdir. Ancak bu, hibe ve ibrâ (borcu kaldırma) işleminde geriye kalan borcun tümünü ödemeyi şart koşmadığı veya bunu yapmadığında (borcun geri kalan kısmını ödemediğinde); (mevcût) hakkından mahrûm etmediği ya da kalan borcun hemen ödenmesini sağlamak için ödemesi geciktirilmiş borçtan bir miktâr kesinti yapmadığı takdirde câiz olur.

Güncel fiyatıyla aldığı takdirde ve satışı bu oturumda tamamladıklarında altını gümüş ve gümüşü altınla değiş tokuş etmek câizdir.[308]

Başkasının kendisine borcu olduğu hâlde borçlu olduğu iddiâ edilen kişi bundan habersizse (onun iddiâsını doğrulamıyorsa) ve ardından aralarında anlaştıkları şartlar üzere sulh yaparlarsa (arayı bulurlarsa) bu câizdir. Taraflardan biri kendi yalanını biliyorsa bu durumda sulh bâtıldır (geçersizdir). (Kişinin) birisinde hakkı (alacağı) olur ancak alacaklı ve borçlunun her ikisi de borcun miktârını bilmez ve ardından aralarında sulh yaparlarsa bu da câizdir.

بَابُ الْوَكَالَةِ

Vekâlet (Vekîllik) Bâbı

Vekâlet; temsilci atamanın câiz olduğu her durumda, müvekkîl ve vekîl bunu yapması geçerli olan (tasarruf ehliyetine sâhib) kimseler olduğu müddetçe câizdir.[309] Bu câiz (bağlayıcı olmayan, istenildiği zaman karşılıklı rızâ ile vazgeçilebilen) bir akittir. İkisinden herhangi birinin ölmesiyle, (vekâlet akdini) feshetmesiyle, aklını yitirmesiyle, sefîh olup üzerine hacr (malî kı-

---

[308] Şarih el-Makdisî *Rahimehullâh*'ın beyân ettiği üzere; bu yapılan "sarf" yani para bozdurma işlemidir ve sarf akdînin şartlarına bağlı olarak yapılabilir. (el-Udde, 1/378-379)

[309] İbnu Kudâme el-Makdisî *Rahimehullâh*'ın "el-Muğnî" adlı eserinde belirttiği gibi; temsilci atamanın câiz olduğu her konuda ister müslüman, ister kâfir veya ister erkek ister kadın olsun tasarruf ehliyeti olan herkesi vekîl tayîn etmek câizdir. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 7/197)

sıtlama) getirilmesiyle bâtıl (geçersiz) olur. Şirket (ortaklık), müsâkât (ağaçları, mahsûlden pay alma karşılığı sulama), muzâra'at (toprağı, mahsûlden pay alma karşılığı sulama), ceâle (ödüllendirme) ve müsâbaka (yarışma) gibi, câiz olan bütün akitlerde hüküm bunun gibidir.

Vekîl, müvekkîlinin/ona vekâlet verenin lafzen veya örfen izin verdiği konular hâricinde hiçbir şey yapamaz.[310] Kezâ, vekîl, müvekkîlinin izni olmaksızın başkasına vekâlet veremez, kendi başına bir şey satamaz ve alamaz. Başka birisi için, o kişinin izni olmaksızın bir şey satın alırsa, buna o kişi (sonradan) müsâade ederse câizdir, yok etmezse, onu satın alanın olur.

Vekîl, emânetçi statüsündedir ve kendisi kasıtlı bir haksız fiilde bulunmadığı müddetçe telef olan şeylerden sorumlu tutulamaz. Malın iâdesinde, telef olan mal hakkında ve haksız fiilin inkârı husûsundaki söz (hakkı) vekîlindir. Beyyine (delîl, şâhit) olmaksızın müvekkîlinin borcunu öderse (ve alacaklı da sonradan bunu inkâr ederse, müvekkîlinin parasından ödediği kısmı müvekkîline) tazmîn eder (geri öder). Ancak müvekkîlin borcunu onun huzurunda ödediyse bu müstesnâ (bu durumda tazmîn etmesine gerek yoktur).

Vekîllik, ödül (veya ücret) karşılığında ve böyle olmaksızın câizdir (vekâlet karşılığında para vb. bir mükâfât alınması da alınmaması da câizdir). "Bunları on paraya sat, üstü senindir" derse bu sahîh'tir (geçerli bir akittir).

بَابُ الشَّرِكَةِ

Ortaklık Bâbı

Şirket/Ortaklık dört türlüdür:

1- İnân Şirketi (Dizgin Ortaklığı): Şahısların; mallarıyla ve bedenleriyle (çalışmalarıyla) ortak olmalarıdır.[311]

---

310 Vekâlet bir akit türü olduğundan dolayı karşılıklı îcâb ve kabûl olmadan yürürlüğe girmez. Vekâlet, "Seni vekîl tayîn ettim" gibi bir lafızla yürürlüğe girebileceği gibi böyle bir lafız olmaksızın izne delâlet eden her türlü söz ve fiil yoluyla da yürürlüğe girebilir. Meselâ Eshâb-ı Kehf'in içlerinden birini alışveriş yapması için şehre göndermeleri gibi. (el-Muğnî, 7/203-204)

311 Karşılıklı emek+sermâye ortaklığı olarak tanımlayabileceğimiz inân şirketi hakkında şarih el-Makdisî *Rahimehullâh* şu bilgileri vermektedir: Buna inân (dizgin) ortaklığı denilmesi tıpkı atların dizginlerini beraberce ellerinde bulunduran

2- Vucûh Şirketi (İtibâr Ortaklığı): Şahısların; itibârlarına, saygınlıklarına dayanarak satın aldıkları malda ortak olmalarıdır.

3- Mudârabe Şirketi (Kâr Paylaşımı Ortaklığı, Kıraz): Bir ortağın diğerine kendisiyle ticâret yapacağı bir mal vermesi ve sattıkları malın kârını paylaşmalarıdır.

4- Ebdân Şirketi (Bedenlerin Ortaklığı): Beden gücüyle -sanatkârlık ve ya ekip biçme ya da avcılık ve benzeri yollarla- mübâh olarak kazandıklarını paylaştıkları ortaklıktır. Zîrâ Abdullâh bin Mes'ûd *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet edildiğine göre o şöyle demiştir:

«اِشْتَرَكْتُ أَنَا وَسَعْدٌ وَعَمَّارٌ يَوْمَ بَدْرٍ، فَجَاءَ سَعْدٌ بِأَسِيرَيْنِ وَلَمْ آتَ أَنَا وَعَمَّارٌ بِشَيْءٍ»

"Ben, Sa'd ve Ammâr; Bedir Günü (elde edeceğimiz ganîmette) ortaklık (akdi) yaptık. Sonra (savaş bitiminde) Sa'd iki esirle geldi; ne ben ne de Ammâr bir şey getirmedik."[312]

Bütün bunlarda kâr, ortakların üzerinde anlaştıkları şartlara göredir. Zarar ise ortaya konulan mal miktârına göre belirlenir. Ortaklardan birine belirli miktârda, dirhem (para) ya da belirli bir şey üzerinden kâr olarak ayrılması câiz değildir. Müsâkât (mahsûlden pay alma karşılığı ağaçların, sulama ve diğer işlerini yapmak) ve muzâra'atta (mahsûlden pay alma karşılığı toprağın, sulama ve diğer işlerini yapmakta) da hüküm bunun gibidir. Zarar, kârdan karşılanarak telâfî edilir. Ortaklardan biri, diğerinin izni olmaksızın, vâdeli olarak birşey satamayacağı gibi, diğerinin izni olmaksızın kârdan bir şey de alamaz.

---

iki süvarinin durumuna benzemesinden dolayıdır. Bu şirket türünün sahîh olması iki şarta bağlıdır:

Birincisi: Sermâye dînâr ve dirhem (para) cinsinden olmalıdır. Ticâret malı sermâye olarak belirlenemez. Bu, mezhepte zahîr, yaygın olan görüştür.

İkincisi: Ortaklardan her birine verilecek kâr oranı belli ve her birine paylaştırılmış olmalıdır. [Kâr, bütün kazanç üzerinden paylaştırılır, sermâyenin içinde belli bir şeyin kârı belli bir kişiye aktarılamaz. (Mütercim)] el-Udde, (1/384)'den özetlenerek aktarılmıştır.

312 Yakın lafızlarla; Ebû Dâvud, Hadîs no: 3388; İbnu Mâce, Hadîs no: 2288; Nesâî, Hadîs no: 4697.

بَابُ الْمُسَاقَاةِ وَالْمُزَارَعَةِ

Müsâkât ve Muzâra'at Bâbı

Müsâkât[313] meyve veren her ağaçta meyvesinden belirli miktâr pay alma karşılığında câizdir. Muzâra'at[314] da arâzî hakkında mahsûlden belli bir miktâr pay alma karşılığı câizdir. Tohumların iki ortak tarafından ortaklaşa veya sadece birisi tarafından temîn edilmesinin önemi yoktur. Bu, İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'nın (şu) kavli gereğincedir:

«عَامَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَهْلَ خَيْبَرَ بِشَطْرِ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا: مِنْ زَرْعٍ وَثَمَرٍ»

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **Hayber halkıyla, Hayber topraklarını işleyip elde edecekleri her türlü meyve ve toprak ürünlerinin yarısını almaları koşuluyla anlaşma yaptı."[315]**

Diğer bir rivâyette lafız şöyledir:

«عَلَى أَنْ يَعْتَمِلُوهَا مِنْ أَمْوَالِهِمْ»

"...harcamalarını kendileri karşılamak koşuluyla..."[316]

İşçi, âdeten yapılması gerekli olan her işi yapmakla yükümlüdür. Bir kimse birisine kendisi vâsıtasıyla iş yapması için binek hayvanı verse ikisi arasında hâsıl olan (menfâat) buna (muzâra'at akdine) kıyâsen câizdir.

---

313 **Müsâkât:** "Bir kimsenin ağacını, mahsûlden belli bir pay alması karşılığı sulama ve diğer gerekli bakımlarını yapmak üzere birine vermesidir." İbnu Kudâme *Rahimehullâh* böyle ta'rif etmiştir. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 7/527)

314 **Muzâra'at**: "Toprağı, mahsûlü paylaşma karşılığı onu ekerek üzerinde çalışacak olan kişiye vermektir." İbnu Kudâme *Rahimehullâh* böyle ta'rif etmiştir. (İbnu Kudâme, el-Muğnî, 7/555)

315 Yakın lafızlarla, Buhârî, Hadîs no: 2329; Müslim, Hadîs no: 1551.

316 Müslim, Hadîs no: 1551.

بَابُ إِحْيَاءِ الْمَوَاتِ

Ölü Arâzîyi Diriltme; Yeniden Ekip-Biçilir Hâle Getirme Bâbı

Mevât (Ölü Arâzî); sâhibi olduğu bilinmeyen, unutulmuş arâzîdir. Mevât, ihyâ edenin mülkü olur. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتَةً فَهِيَ لَهُ»

"Kim ölü bir toprağı ihyâ ederse, o toprak onundur."[317]

Mevâtın (ölü arâzînin) ihyâsı; örneğin, etrafını duvarla çevirmek ve zirâat yapma isteği varsa suyolu kazmak; ekip dikmeye mâni olan ağaçlarını ve taşlarını sökmek gibi toprağı ihyâ ile ne kasdediliyorsa o şekilde, imâr ve ihyâ etmektir.

İhyâ eden kişi, arâzîde bir kuyu kazar ve su bulursa; kuyu çok eskiye dayanıyorsa çevresindeki dokunulmaz alana -her yana doğru elli zirâ'-[318] toprağa sâhib olur. Kuyu İslâm döneminde ilk defa kazıldıysa, dokunulmaz alanı yirmi beş zirâ'dır.

بَابُ الْجَعَالَةِ

Ödüllendirme Bâbı

Ceâle (Ödüllendirme), bir kimsenin (örneğin) şöyle demesidir: "Kim kaybettiğim şeyi veya kaçak hayvanımı geri getirirse veya bu duvarı benim için örerse şu, (ödül olarak) onundur." Her kim (bu denileni) yaparsa cu'l (ödül) almaya hak kazanır.

---

[317] Ebû Dâvud, Hadîs no: 3073, Sa'îd bin Zeyd *Radiyallâhu Anh*'dan; Tirmizî, Hadîs no: 1379, Câbir bin Abdillâh *Radiyallâhu Anh*'dan. Tirmizî "Hasen sahîh'tir" demiştir.

[318] **Zirâ':** Parmak uçlarından dirseğe kadar olan uzunluk birimidir. (Misbâh'ul Munîr, ذرع maddesi, 1/207) Bir zirâ', uzunluk birimi olarak ortalama 60cm ölçeğine denk gelmektedir. Vallâhu â'lem!

Bu, Ebû Sa'îd *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet edilen (şu kavli) gereğincedir:

«أَنَّ قَوْمًا لُدِغَ رَجُلَ مِنْهُمْ فَأَتُوا أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا: هَلْ فِيكُمْ مِنْ رَاقٍ؟ فَقَالوا: لاَ، حَتَّى تَجْعَلُوا لَنَا شَيْئًا، فَجَعَلُوا لَهُمْ قَطْعِيًا مِنَ الْغَنَمِ، فَجَعَلَ رَجُلٌ مِنْهُمْ يَقْرَأُ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَيَرْقِي وَيَتْفُلُ حَتَّى بَرَأَ، فَأَخَذُوا الْغَنَمَ وَسَأَلُوا عَنْ ذَلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: وَمَا يُدْرِيكُمْ أَنَّهَا رُقْيَة؟ خُذُوا وَاضْرِبُوا لِي مَعَكُمْ بِسَهْمٍ»

"Bir kabîleden adamın birini (liderlerini) akrep soktu ve Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'**in ashâbına gelip şöyle dediler: Sizden herhangi birinizde fayda verecek bir şey var mı? (Sahâbeler) dediler ki: Hayır, bize (tedâvî ücreti olarak) bir karşılık belirlemediğiniz sürece olmaz. Bunun üzerine onlara bir koyun sürüsü verdiler. Sahâbiden biri gidip Fâtihat'ul Kitâbı (Fâtiha Sûresi'ni) okuyup adam iyileşene kadar üzerine üfledi. Koyunları aldılar ve Nebî** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'**e bunu sordular. Nebî** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*: **Fâtiha Sûresi'nin rukye olduğunu nereden bildiniz? dedi ve şöyle buyurdu: Alın ve yanınızda bulunandan, bana da bir pay ayırın."**[319]

Lukata'yı (yitik malı), ödül ilân edilmeden önce kazârâ bulan, ödül almaya hak kazanamaz.

بَابُ اللُّقَطَةِ

Yitik, Buluntu Mal Bâbı

Lukata'nın (Yitik, Buluntu Malın) çeşitleri üçtür:

Birincisi: Kıymeti çok düşük olan: Câbîr *Radiyallâhu Anh*'ın (şu) kavli gereğince, ilân etmeksizin alınıp istifâde edilmesi câizdir:

[319] Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 5007; Müslim, Hadîs no: 2201.

«رخَّصَ لَنَا رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي العَصَا، وَالسَّوْطِ وَأَشْبَاهِهِ يَلْتَقِطُهُ الرَّجُلُ يَنْتَفِعُ بِهِ»

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*; **asâ (değnek), kamçı gibi şeyleri bulan kimsenin (ilân etmeksizin) onlardan bizzât faydalanmasına ruhsat (izin) vermiştir."[320]**

İkincisi: Kendisini küçük av hayvanlarından koruyabilen; deve, at ve benzeri hayvanlar. Böyle bir hayvanı (kontrol ederek kendi mülküne) almak câiz değildir. Zîrâ Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e yitik deve hakkında sorulduğunda şöyle buyurmuştur:

«مَا لَكَ وَلَهَا؟ دَعْهَا، مَعَهَا حِذَاؤُهَا وَسِقَاؤُهَا، تَرِدُ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ حَتَّى يَأْتِيَهَا رَبُّهَا»

"Ondan sana ne? Su tulumunu, ayakkabısını beraberinde taşır. (Muhtâç oldukça) suya ulaşır, ağaçlardan otlar. Onu sâhibi buluncaya kadar kendi hâline bırak!"[321]

Yitik hayvanı alan ona malik olmaz ve onu (aldığı takdirde mislini veya kıymetini) tazmîn etmekle mükelleftir. Onu imâmın (devlet başkanının) nâibine (temsilcisine) teslim etmedikçe tazmîn yükümlülüğü üzerinden kalkmaz.

Üçüncüsü: Yüksek kıymeti olan (altın, gümüş, para vb.) kıymetli mâdenler, (kullanım amaçlı) eşya ve kendilerini küçük av hayvanlarından koruyamayan hayvanlar. Böylesini almak câizdir. Çarşı pazarlar ve mescidlerin kapıları gibi, insanların biraraya toplandığı yerlerde bir sene boyunca ilân etmek vâcib'tir.[322] Kayıp malını arayan kimse gelir ve vasfederse (özellikle-

[320] Az farkla; Ebû Dâvud, Hadîs no: 1717.

[321] Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 91; Müslim, Hadîs no: 1722, Zeyd bin Hâlid el-Cuhenî *Radiyallâhu Anh*'dan.

[322] Bu hüküm Dâr'ul İslâm'da geçerlidir. Dâr'ul Harp'te ise oraya emânla giren kişi bir sene ta'rif ettirir. Bunun hâricinde Dâr'ul Harp'te bulunan ordu için, lukata, savaş ganîmeti hükmündedir ve bir sene Dâr'ul İslâm'da ta'rif ettirildikten sonra taksîm edilecek ganîmetler arasına katılır. Bunun, bulan kişi için ganîmet sayılması da muhtemeldir. Zîrâ, zâhirde gözüken, bunun onlara âit bir mal olmasıdır, onların

rini ta'rif ederse) bulanın ona, delîl istemeksizin vermesi gerekir. Eğer onu tanıyamazsa, malının geri kalanı gibidir (bulanın malı olur)[323] ancak bağını, kabını ve (diğer) özelliklerini tanımadıkça, dilediği gibi kullanamaz. Kayıp malını arayan kimse gelir ve vasfederse (özelliklerini ta'rif ederse) ona vermesi gerekir ya da mal helâk olduysa mislini (benzerini, karşılığını) sâhibine vermesi gerekir. Yiyeceğe ihtiyâcı olan bir hayvansa ya da telef olmasından korkuyorsa, bulan kişi ilân etmeden ondan yiyebilir yahut satıp daha sonra ilân eder. Bu Zeyd bin Hâlid *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet edilen (şu hadîs) gereğincedir:

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e buluntu altın ve gümüş hakkında soruldu bunun üzerine, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurdu:

«اِعْرِفْ وِكَاءِهَا وَعِفَاصَهَا ثُمَّ عَرِّفْهَا سَنَةً، فإِنْ جَاءَ طَالِبُهَا يَوْمًا مِنَ الدَّهْرِ فَادْفَعْهَا إِلَيْهِ»

"Bağını, kabını, kılıfını iyice tanı, sonra onu bir sene ilân et! Sonra eğer ki birgün onu arayan (bir kimse) gelirse onu (aramaya gelen sâhibine) verirsin."[324]

Soruyu soran kişi (yitik) şât (koyun/keçi) hakkında sordu. Bunun üzerine Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurdu:

«خُذْهَا فَإِنَّمَا هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذِّئْبِ»

"Onu tut, al. Çünkü o ancak senin yahut mü'min kardeşinin yahut da kurdundur."[325]

---

malı ise mübâhtır. [Buna göre Dâr'ul Harp'te lukata bulan kişi, bulduğu şeyi ta'rif ettirmeden kendisi alır. (Mütercim)] Bunları İbnu Kudâme el-Makdisî *Rahimehullâh* zikretmiştir. el-Muğnî, 8/321-322'den özetlenerek aktarılmıştır.

323 Zîrâ hadîste şöyle gelmiştir:

«وَعَرِّفْهَا سَنَةً، فَإِنْ جَاءَ مَنْ يَعْرِفُهَا، وَإِلَّا فَاخْلِطْهَا بِمَالِكَ»

"Onu bir sene ta'rif ettir (ilân et). Onu tanıyan biri gelirse ne âlâ, aksi takdirde onu kendi malına kat!" (Buhârî, Hadîs no: 5292)

324 Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 91; Müslim, Hadîs no: 1722, Zeyd bin Hâlid el-Cuhenî *Radiyallâhu Anh*'dan.

Lukata (yitik mal), ilân edildiği yıl içerisinde kasıtlı bir fiil olmaksızın helâk olursa, hiçbir tazmîn yükümlülüğü yoktur.

فَصْلٌ : [فيِ اللَّقِيطِ]

[Lakît/Buluntu Çocuk Hakkında] Fasıl

Lakit; (terk edilmiş/kaybolmuş) kimsesiz çocuktur. Hürlüğüne ve İslâmı'na hükmedilir.[326] Onunla birlikte bulunan mal (eşya) da ona âittir. Velâyeti, müslüman ve âdilse onu bulanındır. Çocuğun yanında (onunla birlikte) ona nafaka olacak birşey olmadığında, nafakası beyt'ul mal'den karşılanır. (Ölürse) geride bıraktığı fey'dir. Kâfir olmadıkça, neseb yönünden onunla alâkası olduğunu iddiâ edenin hakkıdır (çocuk ona verilir). (Kâfir olması durumunda) dînen değil, neseb yönünden onun hakkıdır ve (onun velâyetine) teslim edilmez.

بَابُ السَّبَقِ

Müsâbaka Bâbı

Bütün işlerde ödül olmaksızın müsâbaka (yarışma) câizdir. At ve deve yarışı ile okçuluk dışında, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in kavli gereğince ödül ile yarışmak câiz değildir:

«لَا سَبَقَ إِلَّا فِي نَصْلٍ، أَوْ خُفٍّ، أَوْ حَافِرٍ»

"Ok atma, at ve deve yarışı dışında müsâbaka (ödüllü yarışma) câiz değildir."[327]

---

[325] Buhârî, Hadîs no: 2428; Müslim, Hadîs no: 1722, Zeyd bin Hâlid el-Cuhenî *Radiyallâhu Anh*'dan.

[326] El-Umde şarihi Makdisî *Rahimehullâh*'ın da işâret ettiği gibi bu hüküm, içinde müslümanın bulunduğu Dâr'ul İslâm'da geçerlidir. (el-Udde, 1/396) İçinde müslümanların yaşamadığı bir bölgede ise buluntu çocuğun küfrüne hükmedilir. (el-Muğnî, 8/351-352)

[327] Tirmizî, Hadîs no: 1700; Nesâî, Hadîs no: 3586 ve az farkla; Ebû Dâvud, Hadîs no: 2574; Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

Ödül iki yarışmacının dışında başka biri tarafından verildiğinde câizdir ve kazanan içindir. Ödül iki yarışmacıdan birinden geldiğinde ve kazandığında ya da beraberlik olduğunda bahse koyduğunu (elinde) tutar ve bundan başkasına hak kazanmaz. Diğeri kazanırsa, ödülü o alır. Birlikte bahse girdiyseler kendi atlarına denk ata veya kendi develerine denk deveye yahut kendi nişancılıklarına sâhib üçüncü bir kişiyi eklemedikçe, yarışmak câiz değildir. Bu Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in şu kavli gereğincedir:

«مَنْ أَدْخَلَ فَرَسًا بَيْنَ فَرَسَيْنِ وَهُوَ لاَ يَأْمَنُ أَنْ يُسْبَقَ فَلَيْسَ بِقِمَارٍ، وَمَنْ أَدْخَلَ فَرَسًا بَيْنَ فَرَسَيْنِ وَقَدْ أَمِنَ أَنْ يُسْبَقَ: فَهُوَ قِمَارٌ»

"Kim, iki at arasına, geçeceğinden emîn olunmayan bir üçüncü at dâhil ederse, bu kumar olmaz. Kim de geçeceğinden emîn olunan atı dâhil ederse bu kumar olur."[328]

Onları yarışmada yenerse, ödülün tamamını alır. Diğer iki yarışmacıdan biri birinci olursa kendi ödülünü (elinde) tutar ve rakîbinin ödülünü toplar (alır). (Müsâbakada) mesafeyi belirlemek, hedefi, isâbet miktârını (kaç defa isâbet edilmesi gerektiğini), isâbetin niteliğini (tam isâbet veya kısmî isâbet olması gerektiğini) ve atış sayısını beyân etmek zorunludur.[329] Ok atmada müsâbakanın maksadı; uzaklık değil, (ne kadar uzaktan vurduğu değil), isâbet ettirmektir (hedefi vurup vurmadığıdır).

---

[328] Az farkla; Ebû Dâvud, Hadîs no: 2579; İbnu Mâce, Hadîs no: 2876, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

[329] El-Umde şarihi Makdisî *Rahimehullâh* buna misâl olarak şunu vermiştir. Meselâ atış sayısı 20 olarak belirlenir, bu 20 atışta hedeflenen isâbet sayısı da 5 olarak belirlenir. Zîrâ müsâbakadan maksat hangisinin daha iyi atıcı olduğunu belirlemektir. (el-Udde, 1/401)

بَابُ الْوَدِيعَةِ

Emânet Bâbı

Bu, emânetçinin yanındaki emânettir. Emânetçi (emânete karşı) kasıtlı bir fiilde bulunmadığı müddetçe bunun tazmîniyle sorumlu tutulamaz. Eğer, emâneti benzerlerinin saklandığı türden güvenli bir yerde tutmazsa yahut tutması emredilen (söylenilen) güvenli yerin benzeri bir yerde tutmazsa, emânette kendisi için tasarrufta bulunursa (onu kullanırsa), birbirlerinden ayırt edilemeyecek şeylerle karıştırırsa, onu harcamak için yerinden çıkarıp daha sonra yerine koyarsa, kabının mührünü kırarsa, emâneti önce inkâr eder sonra kabûllenirse, iâde etme imkânı olmasına rağmen taleb edildiğinde iâde etmekten (teslim etmekten) imtinâ ederse (kaçınırsa) emânetçi emâneti tazmîn etmekle sorumlu tutulur.

Emânetçi; "bana emânet vermedin" der, sonra telef olduğunu veya sâhibine iâde ettiğini iddiâ ederse, iddiâsı ondan kabûl olunmaz; "sana âid olan hiçbir şey bende yok" der, sonra sâhibine iâde ettiğini veya (malın) telef olduğunu iddiâ ederse, iddiâsı ondan kabûl olunur.

(Emânetin aksine) âriyye (ödünç), ödünç alan kasıtlı bir fiilde bulunmasa dahi tazmîn edilmeli, geri ödenmelidir.

ooo Alışverişler Kitâbı'nın Sonu ooo

كِتَابُ الْإِجَارَةِ

Menfa'at Üzerine Yapılan Akitler -İşe Alma ve Kiralama- Kitâbı

كِتَابُ الْإِجَارَةِ

Menfa'at Üzerine Yapılan Akitler -İşe Alma ve Kiralama- Kitâbı (Giriş)

İcâre (kira) menfa'atler üzerine yapılan akittir. İki taraf hakkında da bağlayıcıdır ve her iki tarafın da bu akdi feshetme yetkisi yoktur; tarafların ölümüyle ya da aklının yitirilmesiyle de fesholunmaz. Akde tâbi olan malın telef olmasıyla veya işlevini yitirmesiyle icâre akdi fesholur. Kiracı, maldaki ayıp (kusur) sebebiyle -kusur eski olsun yeni olsun fark etmez- akdi feshedebilir. İcâre akdi; ancak ya bir evde oturulması gibi örfen yahut belirli bir kıyâfetin dikilmesi veya duvar bina etmek (örmek) ya da bir şeyi belirli bir yere götürmekte olduğu gibi vasfedilme yoluyla bilinen bir fayda üzerine yapılırsa sahîh (geçerli) olur. Bu ise vasıfları yoluyla ya da ücretini bilerek zabt altına alınır. Akit belli bir şey üzerine yapılıyorsa, mutlaka mâhiyetinin bilinmesi gerekir.

Birşeyi kiralayanın, (kendisinden kiralayarak) yerine geçen kimseden, ödediği kira bedelini veya -(kira bedelinin) misli ya da daha azı olması durumunda- kira bedelinden başka birşeyi (kira bedeli olarak) alma hakkı vardır. (Belirli bir ürünü) zirâat yapmak için arâzî kiralayan, (arâzîyi ilk başta ekmeyi düşündüğü şeyden vazgeçip) daha az zarara sokacak birşeyi ekip biçebilir. Arâzîde, daha çok zararı olanı ekip biçerse veyahut da ikisinin zararı muhtelif yönlerden olur ise kiralama ücretini misliyle öder. Belirli bir yere gitmek için bir şey kiralayıp (daha önceden düşündüğü yerin) ötesine geçerse veya bir şey taşımak için bir binek kiralar sonra (taşıyacağı şeyi) artırırsa, kiralama ücretini artıştan dolayı misliyle ödemekle yükümlüdür. Mal telef olduğu takdirde tazmînle de yükümlüdür. Ancak kiracı, kendisinden kaynaklanmayan bir sebepten dolayı gerçekleşen teleften sorumlu tutulmaz.

Belirli bir müddet için kiralanan işçiye ihmâli dışında kendi elinde telef olandan sorumluluk yoktur. Hacâmatcıya, sünnetçiye ve doktora, yaptığı işte iyi olduğu bilindiği ve elleriyle hasâra yol açmadıkça, (oluşacak zarardan dolayı) sorumluluk yoktur ve (başkalarının) hakk(ın)a girmedikçe çobana da bir sorumluluk yoktur. Çamaşırcıya, terziye ve diğer zanâat sâhib-

lerine gelince; ellerinde emânet tuttukları eşyadan telef olan dışında, yaptıkları işten dolayı telef olandan sorumlu tutulurlar.

بَابُ الْغَصْبِ

Gasb Bâbı

Gasb bir insanın hakkı olmayan bir malı ele geçirmesidir. Birşeyi gasbedenin gasbettiğini sâhibine iâde etmesi ve -eğer ücrete tâbi olan bir mal ise- elinde tuttuğu müddet için, benzeri hakkında, ödenmesi gereken ücretini (kirasını sâhibine) ödemesi gerekir. Eğer (gasbedilen malda) bir noksanlık meydana getirmişse onu da tazmîn etmesi îcâb eder.

Gasbedilmiş bir köle; ister efendisine isterse de yabancı birine karşı olsun suç işlerse, işlediği suça karşılık verilecek olan diyeti karşılamak gasbeden kişiye âittir. Yabancı birisi, gasbedilmiş bir köleye karşı bir suç işlerse, gasbedilmiş kölenin (aslî) efendisi zararını; gasbeden veya suç işleyenin ikisi arasından dilediğinden tazmîn eder.

Gasbedilmiş malda artış olursa -ziyâde (artış) muttasıl (mala bitişik) olsun veya munfasıl (maldan ayrılabilir) olsun fark etmez- gasbeden artmış hâliyle iâde eder. Artar veya eksilirse, artmış hâliyle iâde eder ve eksilen kısmı da tazmîn eder. Artış onun kendi amelinden olsun veya olmasın fark etmez.

Gasbettiği tahta parçasını işleyerek kapı yapar veya demirden iğneler yaparsa, bunları artmış olan hâlleriyle iâde eder, eğer noksanlık meydana geldiyse onları da tazmîn eder. Pamuk gasbeder ve onu dokursa ya da iplik gasbeder ve onu örerse veya elbise gasbeder ve onu kısaltırsa yahut parçalara ayırıp dikerse, tohum gasbeder ve ürün verirse ya da hurma çekirdeği gasbeder ve büyüyüp ağaç olursa veya yumurta gasbeder ve tavuk olursa bunlar da (hükmen) bunun gibidir. Bir köle gasbeder, köle bedenen veya ta'lîmle gelişir sonra bu gelişkinliği giderse, gasbeden hem köleyi hem de gelişmesinin kıymetini iâde eder.

Gasbedilen mal telef olursa veya (başka bir sebepten) iâde edilemiyorsa, ölçülebilen veya tartılabilen bir eşyaysa, gasbeden mislini vermekle; yok eğer böyle değilse de kıymetini vermekle mükelleftir. Sonradan iâde etme imkânına kavuşursa iâde eder ve kıymetini (geri) alır.

Gasbedilmiş malı, aynı cinsten birbirlerinden ayırt edilemeyecek şeylerle karıştırırsa, bu karışımdan mislini iâde etmekle mükelleftir. Farklı cinsten şeylerle karıştırırsa dilediği yerden mislini iâde etmekle mükelleftir.

Arâzîyi gasbeder, ağaç dikerse; diktiklerini kökünden söküp çıkarması, arâzîyi iâde etmesi, değer kaybını ve (kiralama) ücretini ödemesi gerekir. Zirâat yapar (ekip biçer) ve gasbeden kişi ürünü toplarsa, arâzîyi iâde eder ve (kiralama) ücretini öder. Hasâttan önce arâzî sâhibi (kendi arâzîsinde) zirâat yapıldığını fark ederse; bununla (ürünü gaspçıya bırakıp kiralama ücretini almakla), kıymetini ödeyip ürünü almak arasında dilediğini seçmekte muhayyerdir.

Câriyeyi gasbedip onunla cinsel ilişkiye girer, ondan çocuk edinirse ona had cezâsı gerekir. Câriyeyi ve çocuğunu (câriyenin) sâhibine -câriyenin misline verilmesi gereken kadar mehir vererek, değerinin düşmesini telâfî ederek ve benzeri bir köleyi kiralama ücretini vererek- iâde etmesi gerekir. Gasbeden câriyeyi satar, alan da -onun gasbedilmiş bir câriye olduğunu bilmeksizin- onunla ilişkiye girerse, satın alan; onun mehrini, çocuk doğurduysa çocuğunun ücretini ve onun benzeri bir köleyi kiralama ücretini vermesi gerekir ki bunların tümünü gasbedenden geri isteyebilir.

بَابُ الشُّفْعَةِ

Şuf'a (Ön Alım Hakkı) Bâbı

Şuf'a insanın, ortağının payını müşterînin elinden alma hakkıdır. Yedi şart olmadığında (yerine getirilmediğinde, şuf'a) vâcib olmaz:

Birincisi: Satış (olmalı). Hibe edilmiş şeye, vakfedilmiş şeye, hul' (boşama) tazmînâtına ve mehire şuf'a vâcib olmaz.

İkincisi: Taşınmaz (arâzî) olmalı veya ona binâ ile ve tarımla bağlantılı olmalı.

Üçüncüsü: Bölünmemiş müşterek mülk olmalı. Sınırları taksîm edilmiş arâzîye gelince, Câbîr *Radiyallâhu Anh*'ın kavli gereğince onda şuf'a (hakkı) yoktur:

«قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ مَا لَمْ يُقْسَمْ، فَإِذَا وَقَعَتِ الحُدُودُ، وَصُرِّفَتْ الطُّرُقُ فَلاَ شُفْعَةَ»

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **taksîm olunmamış her şeyde şuf'a (hakkı) ile hükmetti. Sınırlar konulup yollar ta'yîn edildiği zaman artık şuf'a (hakkı) yoktur."**[330]

---

[330] Buhârî, Hadîs no: 2257.

Dördüncüsü: Taksîm edilebilir (bölünebilir) olmalı. Taksîm edilemez arâzîye gelince, onda şuf'a (hakkı) yoktur.

Beşincisi: Şuf'a yapanın arâzînin tamamını alması. Yalnızca bir kısmını almak isterse (bu durumda) şuf'a (hakkı) düşer. Şuf'a yapabilecek iki kişi varsa, şuf'a (hakkı) -hisseleri oranında- ikisindedir. Biri şuf'ayı terk ederse (yapmazsa), diğerinin ya tamamını almak ya da terk etmek (hiç almamak) dışında tercîh hakkı yoktur.

Altıncısı: Fiyatı ödeme imkânı. Şuf'a yapan kişi ücreti ödemekten veya bir kısmını ödemekten âcizse şuf'a (hakkı) düşer. Ücret misliyle karşılanabilecek türdense, (bu durumda) mislini (ederini) öder; misliyle karşılanabilir cinsten değilse, kıymetini öder. İki taraf değeri husûsunda ihtilâf ederse (anlaşmazlığa düşerse), her ikisinin de delîli yoksa -yemîn etmesi şartıyla- müşterînin sözü geçerlidir.

Yedincisi: Şuf'a (hakkı) sâhibinin satışı öğrendiği anda hemen tâlib olması. Geciktirmesi durumunda -orada bulunmaması, hapsedilmiş olması ve ya hasta olması ya da (yaşça) küçük olması gibi sebeplerden dolayı tâlib olmaktan âciz olması müstesnâ- şuf'a (hakkı) ibtâl olur. Buna kadîr olduğu zaman şuf'a (hakkı) devam eder. Talebine dâir şâhid gösterme imkânı varken şâhid göstermezse (bu durumda) yine şuf'a (hakkı) ibtâl olur. Satışı ta ki, üç ya da daha çok kişi tarafından birbirlerinden alınıp birbirlerine satıldığı zamana kadar bilmiyorsa (bu durumda) dilediğinden talebte bulunabilir. Arâzîyi satın alanların ilkinden arâzîyi alacak olursa ikinci birincinin kendisinden arâzî karşılığında aldığını ve üçüncü de ikincinin kendisinden arâzî karşılığında aldığını geri alır. Arâzîyi alır ve üzerinde tarla varsa ya da müşterîye âid binâ varsa, şuf'a yapanın -müşterînin zarar vermeden sökmeyi tercîh etmesi hâli müstesnâ- kıymetini ona ödemesi gerekir. Üzerinde yeşermeye başlamış ürün veya meyveler varsa müşterîye âittir, hasâda ve ya toplanma zamanına kadar bırakılır. Kişi tek akitle arâzî ve bir kılıç alırsa, şuf'a yapanın kendi hissesinden yalnızca arâzîyi alma hakkı vardır.[331]

ooo Menfa'at Üzerine Yapılan Akitler -İşe Alma ve Kiralama- Kitâbı'nın Sonu ooo

331 Hirakî *Rahimehullâh* bunlara ek olarak kâfirin müslüman üzerinde şuf'a hakkının olmadığını da zikreder. (Muhtasar, sf 78)

كِتَابُ الْوَقْفِ

Vakıf Kitâbı

كِتَابُ الْوَقْفِ

Vakıf Kitâbı (Giriş)

Vakıf; aslının tutulup semerenin (Allâh yolunda) tasadduk edilmesidir ve satılması câiz olan, kendisi var olduğu müddetçe dâimî olarak ondan faydalanılan her tür eşyada câizdir. Bunun dışında kalan; mâdenler, yiyecekler ve kokular gibi şeylerde ise vakıf sahîh (geçerli) değildir. Bîrr (iyilik) için veya ma'ruf (şerî'at tarafından uygun görülen, beğenilen şeyler) için olmadıkça vakıf sahîh değildir. Bu Ömer *Radiyallâhu Anh*'dan gelen rivâyette olduğu gibidir ki o (Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e) şöyle demiştir:

«يَا رَسُولَ اللهِ، إِنِّي أَصَبْتُ مَالًا بِخَيْبَرَ لَمْ أُصِبْ مَالًا قَطُّ هُوَ أَنْفَسُ عِنْدِي مِنْهُ، فَمَا تَأْمُرُنِي فِيهِ ؟ قَالَ: إِنْ شِئْتَ حَبَسْتَ أَصْلَهَا وَتَصَدَّقْتَ بِهَا، غَيْرَ أَنَّهَا لَا يُبَاعُ أَصْلُهَا وَلا يُوَهَّبُ وَلَا يُوَرَّثُ»

"Ya Rasûlullâh! Ben Hayber'de bir mala (arâzîye) sâhib oldum. Öyle ki şimdiye kadar benim nezdimde böylesine değerli bir malım hiç olmadı. Bu mal için bana ne emir buyurursunuz?" Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **şöyle buyurdu: "Dilersen onun aslını (Allâh için) hapset (tut) ve ondan (elde ettiğinden) tasadduk et (sadaka olarak ver)! Ancak vakfın; aslı satılamaz, hibe edilemez ve vâris olunamaz."**

(Râvi) dedi ki:

فَتَصَدَّقَ بها عُمَرُ فِي الْفُقَرَاءِ وَفِي الْقُرْبَى وَفِي الرِّقَابِ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَالضَّيْفِ

"Ömer *Radiyallâhu Anh* **bu arâzîyi; fakîrlere, akrabâlara, kölelere, Allâh yolundaki harcamalara, yolda kalmışlara ve misafirlere (konuklara) bağışladı."[332]**

Vakfın işlerini üzerine alanın ondan ma'ruf üzere yemesinde veya arkadaşına yedirmesinde bir beis yoktur, yeter ki, malı kendisine sermâye yapmasın.

Vakıf; söz ile ve -mescid inşâ etmek, içinde namaz kılmak için orada ezân okumak veya çeşme yapıp insanlar için hazır hâle getirmek gibi- vakfa delâlet eden bir fiil ile sahîh olur.

Vakıftan elde edilen faydanın tümüyle âtıl olması durumu dışında vakfın satışı câiz değildir. Vakıftan elde edilen fayda tümüyle âtıl olduğunda, satılır ve geliriyle o vakfın yerine geçecek (onun işlevini karşılayacak) bir şey satın alınır. Vakfedilmiş at, savaş için uygun değilse, satılır ve geliriyle cihâd için uygun olan satın alınır. Mescid, bulunduğu mekânda kendisinden istifâde edilemiyorsa satılır ve faydalanılacak başka bir mekâna nakledilir.

Vakıf masrafları, şartları, yönetimi, vakfa hangi vasıflardaki kişileri dâhil edip hangilerini hâriç tutmak istediği, bunun gibi yöneticisi ve nafakası (bakımı/gideri) gibi husûslar vakfedenin şartlarına göre yapılır. Vakfeden, vakfı (öncelikle) fulanın çocuğuna ve sonra miskînlere (ihtiyâç sâhiblerine) vakfederse, (bu durumda) onlardan bazılarına öncelik vermesi müstesnâ, erkek ve kadınlar bu husûsta eşittir. Kendilerine vakfedilenlerden hiçbiri kalmazsa bu durumda vakıf miskînlere kalır. Vakıf, sınırlandırılması mümkün olan kimselere yönelikse bunların hepsinin vakıftan faydalandırılması ve vakfeden kişi, bazılarını diğerlerini tercîh etmediğinde eşit davranılmaları gerekir. Bu kimselerin sınırlandırılması mümkün değilse, bazısını bazısına tercîh etmek ve sadece birine tahsîs etmek câizdir.[333]

---

[332] Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 2737; Müslim, Hadîs no: 1632.

[333] Şarih el-Makdisî *Rahimehullâh* buna şöyle bir misâl vermiştir: Âyet-i kerîme'de (en-Nisâ 4/12) bütün kardeşlerin mîrâsın üçte birine ortak oldukları söylenmiştir. Şu halde mîrâs paylaşımında kişinin anne bir olan bütün kardeşlerini bu kapsama dâhil etmek ve paylarını eşit olarak dağıtmak zorunludur. Belli bir grupla sınırlandırılması mümkün olmayanlara misâl ise fakîrler ve Haşim oğulları gibi umûm lafızlardır. (el-Udde, 1/430'dan kısmî tasarrufla nakledilmiştir.)

بَابُ الْهِبَةِ

Hibe Bâbı

Hibe; bir malı, hayattayken karşılıksız olarak başkasına vermektir. Îcâb ve kabûl ile ve buna delâlet eden verme ile sahîh olur. Kabz (teslim alma) ile beraber bağlayıcı olur.[334] Hibeden dönmek -(oğluna hibe ettiğinden dönmesi kendisine câiz olan) baba dışında- Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğince câiz değildir:

«لَا يَحِلُّ لِأَحَدٍ أَنْ يُعْطِيَ عَطِيَّةً فَيَرْجِعَ فِيهَا إِلَّا الوَالِدَ فِيمَا يُعْطِي وَلَدَهُ»

"Kişinin hibesinden dönmesi câiz değildir. Ancak çocuğuna bir şey hibe eden baba bundan müstesnâdır."[335]

Çocuklara yapılacak bağışlarda -Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğince- mîrâsdaki payları oranında eşit davranmak emredilmiştir:

«اتَّقُوا اللهَ وَاعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلادِكُمْ»

"Allâh'tan korkun, çocuklarınız arasında adâlet gösterin!"[336]

---

[334] Eğer hibe edilen mal, kabzedildiyse yani teslim alındıysa artık îcâb ve kabûle gerek kalmaz. Teslim alınmadığı müddetçe hibenin bağlayıcılığı olmaz. Bundan dolayı Ebû Bekir *Radiyallâhu Anh* Âişe *Radiyallâhu Anha*'ya hibe ettiği malını, Âişe *Radiyallâhu Anha* teslim almadığı için, Âişe *Radiyallâhu Anha*'ya mîrâsçılarına paylaştırılmasını emretmiştir. (el-Udde, 1/431) Şarih Makdisî *Rahimehullâh* tarafından işâret edilen, Ebû Bekir *Radiyallâhu Anh* ile kızı Âişe *Radiyallâhu Anha* arasında vukû' bulan bu olayı İmâm Malik *Rahimehullâh* Muvattâ, Hadîs no: 2783'de rivâyet etmiştir.

[335] Tirmizî, Hadîs no: 1298-1299 ve yakın lafızlarla; Ebû Dâvud, Hadîs no: 3539; İbnu Mâce, Hadîs no: 2377; Nesâî, Hadîs no: 3703, İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'dan ve İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'dan. Tirmizî, İbnu Abbâs hadîsi için, "Hasen sahîh'tir" demiştir.

Bir kimse bir adama şöyle derse: "Evimi ömrün boyunca sana hibe ettim" yahut: "Ömrün boyu o senindir" (bu durumda) hibe edilen şey, hibe edilen zâta ve (o öldükten sonra) vârislerine âittir. Şöyle derse: "Evde oturmak ömrün boyu sana âid" (bu durumda) istediği zaman onu (hibe ettiği şahıstan) geri alabilir.[337]

بَابُ عَطِيَّةِ الْمَرِيضِ

Hastanın Atiyyesi/Bağışı Bâbı

Ölüm döşeğinde olan hastanın; tıpkı hasta gibi korku içerisinde olan kişinin, savaş başladığında (düşman) saflar arasında duran askerin, (savaş sırasında) ileriye öldürülmek için gönderilen askerin veya fırtınalı denizde gemicinin ya da memleketi tâ'ûn (veba) salgınına uğrayan kimsenin, ölüm tehlikesi geldiğinde yaptıkları bağışın hükmü altı hükümde vasiyetin hükmüdür:

Birincisi: Yabancı birine malın üçte birinden fazlasını bağışlamak câiz değildir. Vârislerinden birine bağışta bulunmak da, diğer vârislerin oluru olmadan câiz olmaz. Bu hüküm, şu rivâyet gereğincedir:

«أَنَّ رَجُلًا أَعْتَقَ سِتَّةَ مَمْلُوكِينَ عِنْدَ مَوْتِهِ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ غَيْرُهُمْ، فَدَعَا بِهِمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَزَّأَهُمْ أَثْلَاثًا فَأَعْتَقَ اثْنَيْنِ وَأَرَقَّ أَرْبَعَةً»

"Mal olarak yalnız altı kölesi olan (ensârdan) bir adam ölüm döşeğinde (ölüm hastalığı sırasında) bu altı köleyi âzâd etti. Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **kölelerin hepsini yanına çağırdı ve altı köleyi ikişer kişilik üç gruba ayırıp (aralarında kur'a çekerek üçte bir hisse-**

---

336 Taberânî, el-Mu'cem'ul Kebîr, 21/78, Hadîs no: 76; İbnu Ebî Şeybe, el-Musannef, 30989 ve az farkla; Buhârî, Hadîs no: 2587 aynı manâda; Müslim, Hadîs no: 1623, Nu'mân bin Beşîr *Radiyallâhu Anh*'dan.

337 Zîrâ burada diğerinin aksine bir eşya değil, bir menfa'at hibe edilmiştir. Bundan dolayı bu bir nevî ödünç gibi sayılır ve bağlayıcılık teşkîl etmez. (el-Udde, 1/434)

ye isâbet eden) iki köleyi âzâd ettikten sonra geri kalan dört köleyi tekrar sâhiblerine köle olarak iâde etti."[338]

İkincisi: Zikredilen rivâyetten dolayı; kölelerin sayısı üçe bölünemediğinde, kur'a çekmek sûretiyle kölelerden birine özgürlüğü verilir.

Üçüncüsü: Belirli olmayan bir köleyi veya belirli olup da müşkîlatlı olan bir köleyi âzâd ederse, kimin âzâd edileceği kur'a ile belirlenir.

Dördüncüsü: Yapılan bağışın, bağış yapan kişinin mülkünün üçte birinden mi olduğuna, ölüm anındaki durumuna göre hükmedilir. Bir köleden başka hiçbir mala sâhib değilken onu âzâd eder veya bağışlar ve sonra ölüm anındayken daha önce sâhib olduğunun iki katına sâhib olursa; köleyi ilk bağışladığı zaman tümünü bağışladığını anlarız. O tarihten sonra (köle) her ne kazandıysa mülk tamamıyla ona âittir. Diğer yandan (köleyi bağışladıktan sonra ölüm anına kadar geçen sürede) sâhib olduğunun bütün hepsini kaybedeceği bir borca ma'rûz kalırsa, bu durumda köle hiçbir şekilde (kısmen dahi) bağışlanmamış olur ve bağışlanması da sahîh değildir. Herhangi bir şey vasiyet edip de vârisler bir süre geçmesine rağmen vasiyet edilen şeyi almadıysalar, bu durumda kıymeti; vasiyete konu olan şeyin alındığı zaman itibâriyle değil de vasiyet edenin ölüm anı itibâriyle takdîr edilir.

Beşincisi: Bağışta bulunulanın vâris olup olmadığını belirlemek için, ölüm anındaki durumuna bakmak gerekir. Bir kimse kardeşine bağışta bulunur veya vasiyet ederse, bağışta bulunanın (bağış yaptığı sırada) çocuğu yoksa ve (bağışta bulunan öldükten sonra) bir oğlu doğarsa (bu durumda) hem bağış hem de vasiyet sahîh'tir ancak bir oğlu varsa ve ardından öldüyse (bağış ve vasiyetin) her ikisi de bâtıl'dır.

Altıncısı: Bağış ve vasiyet hakkında; vârislerin reddetmelerine veya kabûl etmelerine bağışta bulunanın ya da vasiyet edenin ölümünden sonra olması hâriç itibâr edilmez.

Bağış, vasiyetten dört farklı hükümle ayrılır:

Birincisi: Bağış, hemen geçerlilik kazanır. Bir kimse bir köleyi âzâd etse ya da bir kimseye kölesini bağışlasa, köle (hemen) hür olur; köle, bağışlanan şahsın mülkü olur ve kazancı da ona âid olur. Diğer yandan köleyi vasiyet eder ya da tedbîr ederse (kendisi öldükten sonra hür olacağını bildirirse) vasiyet sâhibi ölmeden köle âzâd olmaz ve kendisine vasiyet yapılan kişi, onun sâhibi olamaz. Bu arada köle her ne kazanırsa, kendisinde ne gibi bir artış meydana gelirse vârislerine âid olur.

---

338 Yakın lafızlarla; Müslim, Hadîs no: 1668, İmrân bin Husayn *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

İkincisi: Geçerli olan bağışta olduğu gibi, bağış yapılır yapılmaz kabulüne ve reddine hemen itibâr edilir. Vasiyette ise, vasiyet edenin ölümünden sonra olması hâricinde, kabûle ve redde itibâr yoktur.

Üçüncüsü: Bağış yükümlülük getirir ve kişi bağıştan dönme hakkına sâhib değildir; vasiyette bulunan kimse ise dilediği zaman vasiyetinden dönebilir.

Dördüncüsü: Bağış yapan kimse -eğer hepsine verdiği takdirde malının üçte birini aşma ihtimali söz konusuysa- en öncelikli olan kişiden başlar. Vasiyette ise -birinciden sonuncuya- bütün vârisleri eşit tutar. (Malın yetmemesi durumunda) -köle âzâdı içersin içermesin- vasiyetinde vârislerin herbirinden sâhib olduğu pay oranında eksiltme yapar. Aynı hüküm, bir defada verildiyse, bağışlar için de geçerlidir.

ooo Vakıf Kitâbı'nın Sonu ooo

كِتَابُ الْوَصَايَا

Vasiyetler Kitâbı

كِتَابُ الْوَصَايَا

Vasiyetler Kitâbı (Giriş)

Sa'd (bin Ebî Vakkâs), *Radiyallâhu Anh*'ın şöyle dediği rivâyet olundu:

«قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ قَدْ بَلَغَ بِيَ الْجَهْدُ مَا تَرَى وَأَنَا ذُو مَالٍ وَلَا يَرِثُنِي إِلَّا ابْنَةٌ أَفَأَتَصَدَّقُ بِثُلُثَيْ مَالِي قَالَ: "لَا" قُلْتُ: فَالشَّطْرُ قَالَ: "لَا" قُلْتُ: فَالثُّلُثُ قَالَ: "الثُّلُثُ وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ إِنَّكَ أَنْ تَدَعَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَدَعَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ»

"... Dedim ki: Ya Rasûlullâh! Benim çalışıp çabalamam beni gördüğün şu hâle getirdi. Benim pek çok malım var fakat bir kızımdan başka bana vâris olacak bir kimse yok, malımın üçte ikisini sadaka olarak dağıtabilir miyim? Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem***: Hayır! Cevâbını verdi. Bunun üzerine ben: Yarısını (dağıtabilir miyim?) diye sordum. (Rasûlullâh yine): Hayır! cevâbını verdi. (Bu defa): Üçte birini (dağıtabilir miyim?) dedim. Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **şöyle buyurdu: Üçte bir, çoktur. Şüphe yok ki senin vârislerini zengin olarak bırakman, onları insanlara el açar bir hâlde bırakmandan daha hayırlıdır."[339]**

Arkasında mal bırakanın, malının beşte birini vasiyet etmesi müstehabb'tır.[340]

---

[339] Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 1295; Müslim, Hadîs no: 1628.

[340] Allâh*u Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

Hibesi sahîh (geçerli) olan herkesin, ayrıca aklı eren çocuğun ve sefihlikten dolayı üzerinde hacr bulunan kişinin vasiyeti ve tedbîri (sâhibi öldükten sonra kölenin hür kalacağına dâir sözü) geçerlidir. Vasiyet, kendisine hibe edilmesi sahîh olan herkes için ve vasiyet edildiği sırada mevcûdiyeti biliniyorsa ana rahmindeki bebek için yapıldığında da geçerlidir.

Kendisinden yararlanılması mübâh olan; av köpeği, (koyun veya keçi gibi) küçükbaş hayvanlar gibi şeyler hakkında vasiyet geçerlidir. Yine vasiyet, kendisinden yararlanılan; necâsetler[341], câriyesinin karnında taşıdığı bebek veya ağacının taşıdığı (gelecekte alacağı) ürün gibi henüz mevcûd olmayan şeyler hakkında da geçerlidir.

Yine vasiyet; havadaki kuş, sudaki balık gibi teslim edilmesi mümkün olmayan şeyler hakkında ve sâhib olunmayan yüz dirhem gibi; kişinin sâhibi olmadığı şeyler hakkında geçerlidir. Vasiyet, vasiyet bırakanın kölelerinden bir köle gibi belirli olmayan şeyler hakkında da geçerlidir ve bu durumda vârisler, vasîye onlardan dilediğini verir. Mülkünden bir pay veya bir kısım gibi, meçhûl bir şeyi vasiyet etmek de geçerlidir ve bu durumda da vârisler, vasîye onlardan dilediğini verir.

Şâyet kişi vârislerinden birinin payı mislince birine vasiyette bulunursa; vasiyet edilen kişiye -mîrâs hisselerine ziyâde olarak- vârislerden en az payı bulunan kimsenin payı mislince verilir. Şâyet arkasında üç erkek çocuk bırakır, sonra onlardan birinin payı oranında vasiyette bulunursa; o kimseye dörtte bir pay vardır. Şâyet bu erkek çocukların yanında anne gibi (mîrâsta) hisse sâhibi olan bir kimse bulunursa; vasiyet bir kenara bırakılarak on sekiz paydan vârislerin meselesi tashîh edilir ve bir erkek çocuğun payı mislince mîrâsa ilâvede bulunulur ki böylelikle mîrâs yirmi üç paydan oluşmuş olur.

﴿كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْراً الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالأقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقّاً عَلَى الْمُتَّقِينَ﴾

"Birinize ölüm geldiği zaman, eğer mal bırakacaksa anaya, babaya, yakınlara uygun bir biçimde vasiyet etmek Allâh'tan korkanlar üzerine bir borçtur." (el-Bakara 2/180)

Anne, baba ve akrabâlara vasiyet etme emri içeren bu hüküm daha sonra inzâl olunan mîrâs âyetleri ile -bu kimselerin şer'ân mîrâsta hissesi bulunan vâris sayılmasıyla- nesh edilmiştir. Mîrâstan pay sâhibi olmayan akrabâ, düşkünler ve hayır müesseselerine vasiyet etmek müstehabb'tır. Vallâhu â'lem!

341 Şarih el-Makdisî *Rahimehullâh*, kendisinden faydalanılması câiz olan necâsete, (ateş yakmak için kullanılan) necîs yağı misâl olarak vermiştir. (el-Udde, 1/445)

Şâyet onlardan birinin nasîbi/payı mislince ve diğerine malından geri kalanının altıda birini vasiyet ederse; tıpkı mîrâstan hisse sâhibi olan kimse gibi maldan geri kalan altıda biri (kendisine vasiyet edilen hak) sâhibine verilir, mîrâsı da öncesinde olduğu gibi tashîh edilir. Şâyet ikinci vasiyet, üçte birden geri kalan kısmın altıda biri ile olursa, aynı şekilde dediğimiz gibi o tashîh edilir ve mîrâsa iki pay mislince ilâvede bulunulur ki böylelikle altmış dokuz pay olur. Altıda bire sâhib olan kimseye bir pay, geriye kalan ise oğullar ve diğer vasiyet edilen kimse arasında dört pay olarak paylaştırılır. Şâyet erkek çocukları sâhib oldukları üç paya ilâve edecek olurlarsa; onlara yapılan bu ziyâde oranında arta kalan kısmın altıda birine sâhib olan kimseye ilâvede bulunulur. Şâyet dört kişi olurlarsa; o zaman ona meselenin tashîhinde kullanılan kısımdan iki pay verilir. Şâyet beş kişi olurlarsa; ona üç pay vardır. Şâyet vasiyet dörtte birde arta kalanın üçte birinin verilmesi sûretiyle olur ve erkek çocuklar dört kişi olurlarsa; her birine tek bir pay vardır. Şâyet erkek çocuklar dörtten fazla iseler, her birine bir pay ilâve edilir. Şâyet vârisin nasîbi kadar veya onun iki katıyla vasiyet ederse; ona vârisin nasîbinin iki misli vardır. Ve üç katı, üç mislidir.

Şâyet üçte bir, dörtte bir gibi ortak/müşterek bir şeyin bir cüzünü vasiyet ederse; (vasiyet için) o payın çıktığı kısım alınır ve geri kalanı vârisler arasında taksîm edilir. Şâyet üçte bir, dörtte bir gibi iki cüz bırakacak olursa ikisi de payın çıktığı yerden alınır. O, on iki paydır ve geri kalan kısmı vârisler arasında taksîm edilir. Şâyet bunlara redd yapılırsa (mîrâs paylarından arta kalan fazlalık iâde edilirse); malın üçte birinden vasiyetin payı alınır, vârislere de bunun bir katı verilir.

Şâyet kişi malından belli bir şeyin verilmesini vasiyet ederse; bu mal üçte bir kapsamından çıkmaz, vasiyet edilen kimse ancak üçte birdeki ölçüsü itibâri ile bu malı alır. Ancak vârislerin (onu tamamıyla almasına) izin vermeleri hâriç (o zaman vasiyet edilen malı tamamı ile alabilir).

Tıpkı bir adamın malından üçte birini bir adama, diğer bir adama da hepsini vasiyet etmesi gibi, vasiyetler maldan daha fazla olursa; mala üçte birlik pay ilâve edilir/katılır ve böylelikle dört adet üçte bir pay olmuş olur. Terike ikisi arasında şâyet ikisine de (vârisler tarafından) izin verilirse dört pay üzerinden taksîm edilir. Eğer bu ikisine redd yapılırsa (mîrâs paylarından arta kalan fazlalık iâde edilirse) üçte birden dört pay verilir.

Şâyet belirli bir şeyi bir adama vasiyet eder, sonra onu bir başkasına vasiyet eder veya bir adamı (bir iş husûsunda) vasî/vekîl ta’yîn eder sonra başka bir adamı ta’yîn ederse; o (vasiyet eden bu) iki kişinin arasındadır. Şâyet derse ki: “Vasiyet ettiğim o şey birincisine değil ikincisine âittir.” birinci vasiyet bâtıl olur.

فَصْلٌ : [فِي بُطْلَانِ الْوَصِيَّةِ]

[Vasiyetin Geçersiz Kılınması Hakkında] Fasıl

Vasiyet, tümüyle ya da kısmen, bâtıl olduğunda, vârislere döner. Kişi Zeyd'in kölesinin yüz para birimine satın alınmasını ve özgürlüğe kavuşmasını vasiyet eder ancak köle ölür ya da efendisi satmazsa bu durumda yüz para birimi vârislere âid olur.[342] Kişi (malından) yüz para biriminin, cihâda hazırlanmış bir at için kullanılmasını vasiyet eder ancak at ölürse, para vârislere âid olur. Kişi (malından) bin para birimini Zeyd'in hacc yapması için vasiyet eder ancak (Zeyd) hacc etmezse, para vârislere âid olur. Kendisine vasiyet edilen kişi: "Hacc masraflarından daha fazlasını bana bağışla", derse ona hiçbir şey verilmez. Kendisine vasiyet edilen kişi, vasiyet edenden önce ölürse ya da vasiyeti reddederse, mal vârislere kalır. Kişi yaşayan birine ve ölü birine vasiyet ederse, yaşamakta olan vasiyetin yarısını almaya hak kazanır.[343] Kişi malının üçte birini vârislerine ve (şer'ân mîrâsta hissesi bulunmayan) yabancı bir kimseye vasiyet ederse, yabancı kimse vasiyetin altıda birini almaya hak kazanır ve vârisin altıda bir hissesi ise (diğer vârislerce) izin verilmesine bağlıdır (eğer onlar izin verirse vârise verilir, aksi takdirde verilmez).

بَابُ الْمُوصَى إِلَيْهِ

Vasî Bâbı

Borçlarını ödemek, vasiyetini paylaştırmak ve küçük çocuklarının bakımıyla ilgilenmek gibi vasî ta'yîn eden kimse için câiz olan işlerde erkek ve kadınlardan müslüman, akıl sâhibi ve âdil olan herkesi, vasî/yetkili ta'yîn etmek câizdir.[344]

---

342 Kezâ, köleyi zikredilen miktârdan -meselâ yüz paradan- daha aşağısına satarlarsa, geri kalan para vârislere âittir. (el-Udde, 1/454)

343 Bu, vasiyet edilen kişinin ölü olduğunun bilinmemesi durumundadır. Eğer o kimsenin ölmüş olduğu bilindiği hâlde vasiyet edilmişse, ölünün vasiyette hakkı olmayacağı için vasiyetin tamamı diğer sağ olan kişiye verilir. (el-Udde, 1/455)

344 Tasarruf ehliyetine sâhib olmadıkları için çocuk ve deliyi, (âdil olmadığı için) fâsığı ve -âlimler arasında ihtilâf bulunmaksızın- müslüman üzerinde velâyete sâhib olmadığı için kâfiri vasî tayîn etmek câiz değildir. (el-Udde, 1/456)

Kişi vasîye; çocukları ya da himayesi altındaki deliler için velâyet verdiğinde, vasînin onlar üzerindeki velâyeti sâbit olur. Vasî onların lehine olacak şekilde -örneğin satın almak veya satmak, onlara hibe edilen şeyleri kabûl etmek, onlar için harcamada bulunmak ve onların bakmakla yükümlü oldukları kimseler için ma'rûf cihetten (ihtiyâca ve örfe uygun) harcamada bulunmak, onlar adına ticâret yapmak ve mallarını mudârebeye/kâr payı karşılığında ticârete yatırmak gibi- onların mülkünü yönetebilir.

Şahsî olarak onlar için ticâret yaparsa, kârdan pay alma hakkı yoktur ancak gerekli olduğunda onların mallarından bir kısmını, işin gerektirdiği ölçüde yeme/kullanma hakkı vardır ve bundan dolayı cezâlandırılmaz/ borç altına girmez. Zengin bir kimseyse onların malından hiçbir şeyi yiyemez/kullanamaz. Bu Allâh*u Teâlâ*'nın (şu) buyruğu gereğincedir:

﴿وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ﴾

"Zengin olan (velî/vasî) iffetli olmaya çalışsın, yoksul olan da artık ma'rûf bir şekilde yesin!" (en-Nisâ 4/6)

Vasî, kendisine verilen vesâyeti/sorumluluğu başkasına veremez, kendisi için de onların malından bir şey alıp satamaz. Bunlar, sadece baba için câizdir. Dolayısıyla; küçük çocuğun ve delinin malını, babası veya onun vasî ta'yîn ettiği kişi ya da hâkim dışında, hiç kimse yönetemez.

فَصْلٌ : [فِي الْحَجْرِ وَ اخْتِبَارِ الرُّشْدِ]

[Hacr ve Rüşd/Olgunluk İmtihânı Hakkında] Fasıl

Velîleri, mümeyyîz çocuğun rüşdünü (aklî olgunluğunu) sınamak için, kendi başına tasarruf etmesine müsâade etme hakkına sâhibtir. Burada rüşd; malını koruyabilmesidir. Velîsi çocuğun rüşdüne şehâdet ederse, erkek ya da kız çocuk bâliğ olduğunda -yanında şâhit bulundurarak- malını ona verir.[345] Çocuk tekrar sefîhliğe (akıl düşüklüğüne, savurganlığa) dö-

---

[345] Bu hüküm, şu âyet-i kerîme gereğincedir:

﴿وَابْتَلُوا الْيَتَامَى حَتَّى إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ

nerse, ona hacr uygulamaya geri dönülür. (Bu durumda) malını hâkim dışında kimse yönetemez ve ondan başkasının hükmü ile hacr kaldırılamaz. (Hacr altındaki) sefîh'in kendi malı hakkındaki ikrârı kabûl edilmez ama had cezâları, kısâs ve talâk (boşanma) hakkındaki ikrârı kabûl edilir. Talâkta bulunur veya köle âzâd ederse, talâkı (boşaması) geçerlidir ama köle âzâdı geçerli değildir.

فَصْلٌ : [فِي الْإِذْنِ لِلْعَبْدِ فِي التَّصَرُّفِ]

[Kölenin Tasarrufta Bulunmasına İzin Hakkında] Fasıl

Seyyid (sâhib/efendi), kölesinin ticâret yapmasına izin verirse; aldıkları, sattıkları ve ikrârı geçerlidir. Yaptığı tasarruflar ancak kendisine verilen izin oranında geçerli olur (izin verilenler dışındaki işlemleri geçerli olmaz). Efendisi veya velîsi onun tasarrufta bulunduğunu görür ve onu bundan men etmezse, bu onun izinli olduğu anlamına gelmez.

ooo Vasiyetler Kitâbı'nın Sonu ooo

فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا﴾

"Yetimleri, evlenme çağına gelene kadar deneyin; onlarda olgunlaşma görürseniz mallarını kendilerine verin; büyüyecekler de geri alacaklar diye onları isrâf ederek ve tez elden yemeyin. Zengin olan iffetli olmaya çalışsın, yoksul olan da artık ma'rûf bir şekilde yesin! Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman, yanlarında şâhid bulundurun. Hesap sorucu olarak Allâh yeter." (en-Nisâ 4/6)

كِتَابُ الْفَرَائِضِ

Mîrâs Kitâbı

كِتَابُ الْفَرَائِضِ

Mîrâs Kitâbı (Giriş)

Ferâiz; mîrâsın taksîm edilmesidir. Vâris, üç kısımdır: Zû Farz (farz sâhibleri)[346], Asabe (baba tarafından yakın akrabâ) ve Zû Rahim (uzak akrabâ).

Zû farz ondur: Zevceler (karı-koca), ebeveyn (anne-baba), büyükbaba, büyükanne, kızlar, oğlunun kızları, kız kardeşler, anne tarafından erkek kardeşler. Koca, vefât etmiş eşinin çocukları yoksa mîrâsın yarısını almaya hak kazanır. Vefât eden eşinin çocukları olması durumundaysa[347] (mîrâstan) dörtte bir/çeyrek (hisse) almaya hak kazanır. Kocanın çocuğu yoksa hanımları -ister bir tane isterse de dört tane olsun- dörtte bir/çeyrek hisse alırlar (dul eşler bu çeyrek hisseyi eşit olarak paylaşırlar). Vefât eden kocanın çocuğu varsa[348], (bu durumda) dul eşler (aralarında eşit olarak bölüştürülecek olan) sekizde bir (hisseyi) almaya hak kazanır.

فَصْلٌ : [فِي أَحْوَالِ الْأَبِ فِي الْمِيرَاثِ]

[Babanın Mîrâstaki Ahvâli Hakkında] Fasıl

Baba için (mîrâsta) üç (farklı) ahvâl (durum) vardır:

1- Ölenin erkek çocuğu olduğunda (zû farzlık gereği mîrâstan) altıda bir (hisse) almaya hak kazandığı hâl.

---

346 **Zû Farz**: Mîrâsçı için şer’ân takdîr edilen payı alanlara verilen isimdir.

347 Oğlunun çocukları olması durumunda da hüküm böyledir. (el-Udde, 1/464)

348 Oğlunun çocukları olması durumunda da hüküm böyledir. (el-Udde, 1/464)

2- Ölenin çocuğu olmadığında; asabe olduğu hâl[349].

3- Ölenin kız çocuğu olduğunda[350] her ikisi (zû farz ve asabe) olduğu (ve bu şekilde mîrâstan pay aldığı) hâl[351].

فَصْلٌ : [فِي أَحْوَالِ الْجَدِّ فِي الْمِيرَاثِ]

[Büyükbabanın Mîrâstaki Ahvâli Hakkında] Fasıl

(Mîrâsta) büyükbabanın (babanın babasının) ahvâli, (üç durumda da) babanın ahvâli gibidir ve büyükbaba için dördüncü bir hâl vardır; (mîrâs dağıtımında) vefât edenin anne-baba bir veya baba tarafından erkek ve kız kardeşleri ile birlikte olması hâli ki bu durumda büyükbaba, erkek kardeş gibi paylaştırdıkları maldan en büyük hisseyi alır ya da toplam malın üçte birini almaya hak kazanır. Onlarla birlikte (mîrâs almaya hak kazanan) zû farz biri varsa, (önce) zû farz kendi payını alır sonra büyükbaba, ya paylaşımdan en büyük hisseyi ya da kalanın üçte birini alır veyahut da bütün malın altıda birini alır. Anne-baba bir çocuk ve baba tarafından çocuk tek olduklarında bu husûsta aynıdırlar. Bir araya geldiklerinde ise, anne-baba bir kardeş; büyükbaba ve baba tarafından kardeşe malı bölüştürür sonra arta kalandan paylarına düşeni alırlar. Anne-baba bir çocuğun tek kız olması durumu müstesnâ ki bu durumda kız yarısını alır, geriye kalan ise babadan olan kardeşe âittir. Şer'ân takdîr edilmiş olandan fazlalık sadece altıda bir ise, payı büyükbaba alır ve kardeşlerden (mîrâs hakkı) düşer. Bunlar

---

349 Bu durumda anne üçte bir alır ve geri kalanı babaya kalır. Nitekim âyet-i kerîme'de şöyle buyrulmuştur:

﴿فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ﴾

"Eğer ölenin çocuğu olmaz ve anne babası ona mîrâsçı olurlarsa, anneye üçte bir vardır." (en-Nisâ 4/11)

Anne üçte biri aldığına göre diğer mîrâsçı olan baba da kalan payı alacaktır. (el-Udde, 1/464)

350 Oğlunun çocukları olması durumunda da hüküm böyledir. (el-Udde, 1/464)

351 Anne kızıyla beraber olduğunda icmâ'ya göre mîrâstan altıda bir hisse alır, sonra geri kalanı asabelik yoluyla baba alır. (el-Udde, 1/464-465)

Ekderîyye'de[352] uygulanmaz, "Ekderîyye"; vefât eden şahsın geride bir koca, bir anne, bir kız kardeş ve bir de büyükbaba bırakmasıdır. Koca; yarısını, anne; üçte birini, büyükbaba; altıda birini ve kız kardeş; yarısını almaya hak kazanır. Sonra kız kardeşin yarımı ve büyükbabanın altıda biri orantılı olarak üçte bire taksîm edilir ve (üçte bir sayısında kesir meydâna geldiği için) yirmi yedi olarak düzeltilir. Büyükbabanın şer'ân takdîr edilmiş hissesi bundan başka hiçbir yerde "Avl"[353] yapılmaz ve bu durum, kız kardeşe büyükbaba ile birlikte farz hissesi verildiği tek durumdur. Vefât eden kadından geriye kalan koca yoksa anne üçte bir almaya hak kazanır ve geriye kalan kız kardeş ve büyükbaba arasında üçte bire orantılı olarak paylaştırılır. Bu sahâbe *Radiyallâhu Anhum* arasında büyük ihtilâfa neden olduğu için "Harkâ (parçalanmış)" olarak adlandırılmıştır.[354] Bunlarla birlikte mîrâsa ortak (anne-baba bir) kız kardeş ya da babadan kız kardeş olsa, doksanlık (hesabı) esâs alınarak "Zeyd'in Doksanlısı" olarak adlandırılan hesaplamaya göre yapılır. Anne bir erkek kardeşin ve erkek kardeşin erkek çocuğunun (büyükbaba hakkındaki) hesaplamanın dışında bırakılacakları husûsunda ihtilâf yoktur.

فَصْلٌ : [فِي أَحْوَالِ الْأُمِّ فِي الْمِيرَاثِ]

[Annenin Mîrâstaki Ahvâli Hakkında] Fasıl

Anne için (mîrâsta) dört ahvâl vardır:

---

[352] **Ekderîyye Meselesi:** Zeyd bin Sâbit *Radiyallâhu Anh*'ın görüşünü kedrettiğinden (bulandırdığından) dolayı, buna Ekderîyye Meselesi denilmiştir. Abdulmelik bin Mervân'ın Ekder isimli birisine bu meseleyi sormasından ötürü bu ismi aldığı da söylenmiştir. (el-Muğnî, 9/75)

[353] **Avl:** Mîrâsı daha fazla paylara ayırarak vârislerin paylarını azaltma işlemidir. (El-Mutli', 369)

[354] Umdet'ul Fıkh'ın diğer nüshalarında bu cümleden hemen sonra, **"Muhtasaratü Zeydîyye Meselesi"**ne yer verilmiştir:

وَلَوْ كَانَ مَعَهُمْ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ لِأَبٍ صُحَّتْ مِنْ أَرْبَعَةٍ وَخَمْسِينَ، وَتُسَمَّى مُخْتَصَرَةُ زَيْدٍ

"Bunlarla birlikte mîrâsa ortak olan baba tarafından bir erkek veya kız kardeş olsa, pay elli dörtlük (hesap) esâs alınarak Muhtasaratü Zeyd olarak adlandırılan hesaplamaya göre yapılır."

1- Altıda bir aldığı hâli ki bu, anne ile beraber ölenin çocuğunun veya iki ya da daha çok erkek ve kız kardeşlerinin bulunması hâlidir.

2- Kalanın üçte birini aldığı hâli ki bu, (ölenin) eşlerinden birisinin farz hissesini almasından sonra baba ile birlikte eşlerden birisinin bulunması hâlidir.[355]

3- Bütün malın üçte birini aldığı hâl ki bu, diğer durumlardaki hâlidir.

4- Dördüncü hâli ki bu, annenin çocuğu; "Liân"[356] sebebiyle babası tarafından kabûl edilmiyorsa veya veled-i zinâ ise, bu durumda anne asabelik yoluyla mîrâs alır. Annenin bulunmaması durumunda, annenin (kendisinden) asabelik yoluyla mîrâs alabilen akrabâları asabelik yoluyla mîrâs alır.

فَصْلٌ : [فِي أَحْوَالِ الْجَدَّةِ فِي الْمِيرَاثِ]

[Büyükannenin Mîrâstaki Ahvâli Hakkında] Fasıl

Ölenin annesinin olmaması durumunda; büyükanneler bir tane veya daha fazla da olsalar (akrabâlık bakımından) aynı derecede olmak kaydıyla (mîrâstan) altıda bir alırlar (altıda biri paylaşırlar). Bazıları diğerlerinden daha yakınsa, altıda bir yakın olana âittir.[357] Büyükanne -oğlu hâlâ hayattayken dahi- mîrâstan pay alır. Üçten fazla büyükanne mîrâstan pay almaz (pay alabilen büyükanneler şunlardır:) Annenin annesi, babanın annesi, büyükbabanın annesi ve yukarıya doğru bunların anneleri. Büyükanne; ne iki anne arasındaki babayla akrabâ olması durumunda ne de baba tarafından büyükbabadan daha yukarıdan birinin babası yoluyla akrabâsı olması durumunda mîrâstan pay alamaz. Ölen kimse geride; hem annesinin annean-

---

[355] Ömer *Radiyallâhu Anh* bu hükmü verdiği için buna **"Ömeriyeteyn"** ismi verilir. (el-Udde, 1/469)

[356] **Liân:** Kocanın karısını zinâ ile suçlaması ve bunu dört şâhitle isbât edememesi hâlinde, hâkim önünde özel şekilde ve karşılıklı olarak yemînleşmedir. Koca tarafından, eğer yalan söylüyorsa Allâh'ın laneti kendi üzerine çekilerek, yemînlerle güçlendirilmiş şehâdetlerdir. Kadın da, eğer yalan söylüyorsa, Allâh'ın gazabını üzerine çeker. Bu yemînleşme koca için Kazf (zinâ iftirâsı) cezâsı ve kadın için zinâ cezâsı yerine geçer, Liân, evliliği sona erdiren bir boşanma yoludur. (Nûr Sûresi 6-10. Âyetler ve tefsîrlerine müracâat ediniz.) Liân meselesi, el-Umde içerisinde ileride "Liân Kitâbı" başlığı altında ele alınacaktır.

[357] Meselâ annenin annesi ile babaannenin annesi bir arada olsa mîrâs anneanneye verilir. (el-Udde, 1/472)

nesi ve annesinin babaannesini hem de babasının babaannesini ve babasının anneannesini bırakırsa, kendi annesinin babaannesi mîrâsçılıktan düşer ve mîrâs diğer üçüne kalır.

فَصْلٌ : [فِي أَحْوَالِ الْبَنَاتِ فِي الْمِيرَاثِ]

[Kızların Mîrâstaki Ahvâli Hakkında] Fasıl

Kız (mîrâstan) yarım pay alır, iki veya daha fazla sayıda kız (aralarında paylaştırmak sûretiyle) üçte iki alır. Kızların olmaması durumunda, oğlun kızları onların yerini alır. Kızlar ve oğlun kızlarının hepsi bir arada olması durumunda ise; oğlun kızları (mîrâs dağılım hesaplamasından) çıkarılır. Ancak kendisiyle birlikte asabelik yoluyla kalandan pay alacakları kendileriyle eşit ya da daha düşük dereceden bir erkek vârisin olması hâli bundan müstesnâdır. Bir tane kız ve bir veya daha çok oğlun kızları (torun) varsa; kız yarım pay alır. Oğlun bir veya daha fazla kızı (iki veya daha çok kıza ayrılan) üçte ikiyi tamamlayana kadar altıda bir pay alır. Erkek (vâris) olması durumu müstesnâ, bu durumda erkek vârisle birlikte kalanı asabelik yoluyla alırlar.

فَصْلٌ : [فِي أَحْوَالِ الْأَخَوَاتِ فِي الْمِيرَاثِ]

[Kızkardeşlerin Mîrâstaki Ahvâli Hakkında] Fasıl

Anne baba bir kız kardeşler mîrâsta kız çocukları gibidir. Baba tarafından kız kardeşler; anne baba bir kız kardeşlerle birlikte bulunduğunda, oğlun kızlarının (torunların) kızlarla birlikte bulunması halindeki gibi olurlar ve sadece erkek kardeşleri bulunması dışında asabelik yoluyla pay almazlar. Kız kardeşler kızlarla birlikte bulunduğunda asabelik yoluyla fazlalıktan pay alırlar. Kız kardeşler kızlarla birlikte bulundukları müddetçe onlara ta'yîn edilmiş bir farîza yoktur. Bu İbnu Mes'ûd *Radiyallâhu Anh*'ın kız, oğlun kızı ve kızkardeş hakkındaki kavli gereğincedir:

«أَقْضِي فِيهَا بِقَضَاءِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْبِنْتِ النِّصْفُ، وَلِبِنْتِ الْإِبْنِ السُّدُس، وَمَا بَقِيَ فَلِلْأُخْتِ»

"Ben bu husûsta Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem***'in hükmüyle hüküm vereceğim: Kız için yarım, oğlun kızı için altıda bir ve geri kalan da kızkardeşindir."**[358]

فَصْلٌ: [فِي أَحْوَالِ الْإِخْوَةِ وَالْأَخَوَاتِ مِنَ الْأُمِّ فِي الْمِيرَاثِ]

[Anne Bir Erkek ve Kız Kardeşlerin Mîrâstaki Ahvâli Hakkında] Fasıl

Anne tarafından kardeşlerin, erkek olsun kız olsun (mîrâsta) payları eşittir. Bir tanesi altıda bir alır, iki tanesi altıda iki alır. Kardeşlerin sayısı bundan çoksa üçte biri bölüşürler.

بَابُ الْحَجْبِ

Hacb Bâbı

Anne-baba bir çocuk, ölenin akrabâlarından üçü tarafından hacb olunur (mîrâstan düşürülür)[359]: Ölenin oğlu, oğlunun oğlu ve babası. Babanın çocuğu, bu üçü ile (oğlu, oğlunun oğlu ve babası) ve (bir de) anne-baba bir erkek kardeşi tarafından mîrâstan düşürülür. Annenin çocuğu ise ölenin akrabâlarından dördü tarafından mîrâstan düşürülür: (Ölenin) erkek olsun kız olsun çocuğu, oğlunun çocuğu, babası ve büyükbabası. Büyükbaba ise baba yoluyla mîrâstan düşer ve bütün büyükbabalar da ölüye kendisinden daha yakın olan kimseler sebebiyle mîrâstan düşer.

---

358 Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 6742.

359 **Hacb:** Ölen kişinin en yakın akrabâsının, diğer akrabâyı tamamen veya kısmen mîrâstan men (mahrûm) etmesi; onun mîrâstan payını azaltmasıdır. Bütün bu taksîmat ve hacb hesaplamaları: **"Ölüye bir vâsıta ile bağlanan kişi, o vâsıta ortada ise o vâsıta ile hacbolunur"** kâidesi gereğince düzenlenir. Vallâhu â'lem! (El-Mutli', 366)

بَابُ الْعَصَبَاتِ

Asabeler Bâbı

"Asabe"[360] ölüyle doğrudan olsun başka bir erkek vâsıtasıyla olsun akrabâlığı olan; ölünün kocası, âzâdlı kölesi ve kadının asabesi dışındaki her erkektir. Ölene vâris olmayı en çok hak eden, ölene en yakın akrabâsıdır: En yakın olanları da; oğul, sonra oğlun oğlu ve bu şekilde aşağıya doğru; sonra babası, babasının babası ve erkek kardeş olmadığı müddetçe bu şekilde yukarıya doğru; sonra babasının oğlu sonra onların oğulları ve bu şekilde aşağı doğru; sonra dedesinin oğlu ve sonra onların oğulları. Yukarıya doğru babanın oğulları; daha aşağıda ve daha yakın olan babanın oğlu bulunduğunda mîrâs alamaz. Babanın oğullarından mîrâs almaya hak kazanan en yakın olanıdır. Eğer akrabâlık dereceleri eşitse; mîrâs almaya hak kazananları aynı anne ve babadan akrabâ olanlarıdır. Asabeden dördü, kız kardeşlerinin asabelik yoluyla mîrâs almasına yol açar (Allâh*u Teâlâ*'nın buyurduğu üzere):

﴿لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ﴾

"...erkeğe, kadının payının iki misli." (en-Nisâ 4/11)

Onlar; oğul, onun oğlu, anne-baba bir erkek kardeş veya babadan olan erkek kardeşlerdir. Onlar dışındakiler sadece kız kardeşin oğulları, amcalar ve amcaların oğulları gibi erkekleri mîrâsçı olarak bırakırlar. Asabe tek vâris olduğunda, mîrâs olarak kalan malın tamamını alır. Asabe, zû farz olan bir vâris ile birlikte bulunduğunda; önce bu kişi payını alır ve geriye kalanı asabe alır. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«أَلْحِقُوا الفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا، فَمَا بَقِيَ فَلِأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ»

"Mîrâs hisselerini (Kur'ân'da bildirilen) ehline (sâhiblerine) verin. Bakiye (kalan miktâr), en yakın erkek akrabâlarınındır."[361]

---

[360] **Asabe:** Kişinin erkek akrabâlarıdır. (el-Mutli' ala Elfâz'il Mukni', 366-367) Asabe iki şeyden ötürü olur: Neseb ve sebeb. Neseb akrabâlık bağıdır. Sebebe misâl olarak ise şu verilebilir: Köleyi âzâd edenler bulunmadığında asabeleri köleye asabe olurlar.

[361] Buhârî, Hadîs no: 6737; az farkla; Müslim, Hadîs no: 1615, İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

Ölü geride; koca, anne, anne bir erkek kardeşler ve anne-baba bir erkek kardeşler bıraktığında; koca yarısını, anne altıda birini, anne bir erkek kardeşler üçte birini alır, anne-baba bir erkek kardeşler ise mîrâstan düşer ve bu mesele "Müştereke" ve "Himarîyye"[362] olarak isimlendirilir. Erkek kardeşler yerinde kız kardeşler olsaydı bu durumda üçte ikisi onların olurdu ve onluğa avl olunurdu ki bu, "Ümm'ül Fürûh"[363] olarak isimlendirilir.

Çocuğun hünsâ (çift cinsiyetli) olması durumunda, idrârını yaptığı yere itibâr edilir. İdrâr; zekerden (erkek organından) çıkıyorsa, erkektir; fercden (kadının organından) çıkıyorsa kadındır (mîrâsı da ona göre alır). İdrâr her iki organdan eşit biçimde çıkıyorsa, cinsiyeti müşkîl olduğundan; erkeğin almaya hak kazandığı mîrâsının yarısını ve kadının almaya hak kazandığı mîrâsının yarısını alır. Diyette, yaralanmadan kaynaklanan ödemelerde ve bundan başka meselelerde de ahkâm aynıdır ve böyle bir kimse hiçbir şekilde nikâh yapamaz (evlenemez).

---

362 **Müştereke**: Vasîlerin (baba tarafından kardeşlerle, anne tarafından kardeşlerin) birleşerek ortak asabe olmasıdır.

"Mesele-i Müştereke" yahut **"Himarîyye":** Mîrâs dağılımında annenin ölmesiyle, anne bir kardeşler mîrâstan pay alırlar. Ancak anne-baba bir kardeşler asabe yoluyla mîrâstan paylarını almaya hak kazanmış olsalar da, mîrâstan pay kalmadığı için mîrâs alamazlar. Zîrâ anne öldüğünde mîrâsçı olarak geriye; annesi altıda bir, kocası yarısı, anne bir kardeşleri üçte bir oranında paylarını aldıktan sonra asabe yoluyla pay alacak olan anne-baba bir kardeşleri kalır -anne bir kardeşlerden daha kuvvetli bağ ile aileden olmalarına karşın- onlara mîrâstan pay kalmaz.

Ömer İbn'ul Hattâb *Radiyallâhu Anh* zamanında bu sorun zuhur etmiştir. Ömer İbn'ul Hattâb *Radiyallâhu Anh*, anne-baba bir kardeşlerin mîrâstan mahrûm kaldıklarını görünce onlara da anne bir kardeşlerin aldığı oranda mîrâstan pay verdi. Bundan dolayı mesele; **Mes'ele-i Müştereke** olarak isimlendirildi.

Ömer İbn'ul Hattâb *Radiyallâhu Anh* zamanında vukû bulduğunda, mîrâstan mahrûm kalan anne-baba bir kardeşler, mîrâstan hak taleb ederken: Ya Emir'el Mü'minin (Ey Mü'minler'in Emiri)! Biz annemize, anne bir kardeşlerden daha yakınız. Babamız da yok. Babamızı himar (eşek) farzetsek bile aynı annenin evlâdıyız, dediler. Ömer İbn'ul Hattâb *Radiyallâhu Anh*, haklı olduklarını gördü ve daha önce de belirttiğimiz üzere anne-baba bir kardeşlere de mîrâstan pay verdi. Bundan dolayı mesele; **"Himarîyye"** olarak isimlendirildi. (el-Udde, 1/484; Şemsuddîn el-Ba'lî, el-Mutli' ala Elfâz'il Mukni', 368)

363 **Ümm'ül Furûh:** Furûh, "feraha"nın çoğuludur ve kuşun yavrusu demektir. Avl'ının çok olmasından ötürü bu şekilde isimlendirilmiştir (meselenin aslı annesine, avl'ı da yavrusuna benzetilmiştir). (el-Mutli' ala Elfâz'il Mukni', 368)

بَابُ ذَوِي الْأَرْحَامِ

Uzak Akrabâlar Bâbı

"Zev'il Erhâm"[364], ölünün geride bıraktığı, asabe (baba tarafından akrabâ) ve zû farz (Kur'ân'da belirtilmiş farz hisse) sâhibi olanlar dışındaki akrabâlarıdır. Zev'il erhâm; asabe veya zû farz ile beraber olduğu zaman mîrâs almaz. Ölünün eşlerinden birisi olması dışında ki bu durumda; zev'il erhâm, ölenin eşinden artan payı (eşlerin alacağı payı) hacbetmeden (engellemeden) ve avl olmaksızın (payı azaltmadan) alır. Derecelerine (menzilesine) göre mîrâs alırlar; insanlardan her biri ölüyle kendisine bağlandıkları vâsıtanın menzilesindedir. Kızların çocuğu, oğlun kızlarının çocuğu ve kız kardeşlerin kızlarının çocuğu; annelerinin menzilesindedir. Erkek kardeşlerin kızları, amcaların kızları ve anne bir erkek kardeşlerin oğulları; babaları gibidir. Baba tarafından halalar ve amca; baba gibidir. Dayılar, teyzeler ve annenin babası; anne gibidir. Kendisi vâris olmamasına karşın, bir vâsıta üzerinden mîrâs alabilecek olanlardan aynı cihetten iki veya daha çok kişi bulunduğunda mîrâs almaya en çok hak kazanan, vârise en yakın olanıdır. Eğer denklerse, malı vârislere en yakını olanlar arasında taksîm edersin ve vârislerin payını vâsıta olduklarına devredersin (vârislere verilen pay gibi pay verirsin). Erkekler ve bayanlar, cihetleri (ölüye yakınlık dereceleri) eşit olduğunda, mîrâsa hak kazanmada denktir.

Ölü; bir kızının oğlunu, diğer bir kızının kızını ve başka bir kızının bir oğlu ve bir kızını geride bırakırsa; malı kızlar arasında üç paya bölersin sonra onların çocuklarına; üçte bir ilk kızdan olma oğula, üçte bir ikinci kızdan olma kıza ve geriye kalan -yarı yarıya olacak şekilde- üçüncü kızdan olma diğer oğluna ve kızına devredersin.

Ölen kimse geride üç ayrı hala ve üç ayrı teyze bırakırsa; üçte bir teyzeler arasında beş üzerinden, üçte iki ise halalar arasında beş üzerinden bölünür ve mîrâs payları on beş üzerinden düzenlenir.

Zev'il erhâm, ölüye farklı vâsıtalar ile bağlanmaktaysa; uzak akrabâlardan herbirinin vâris ile arasındaki bağlantının izini sürersin ve malı bundan

---

[364] **Zev'il Erhâm:** On bir sınıftır: Kızların çocukları, kız kardeşlerin çocukları, erkek kardeşlerin kız çocukları, amcaların kızları, annesi bir babası ayrı olan kardeşlerin çocukları, kişinin annesinin amcası, bütün yönlerden halalar, dayılar ve teyzeler, annenin babası ve iki anne arasında baba yoluyla veya yukarıya doğru dede tarafından baba yoluyla bağlanan bütün büyükanneler. (el-Udde, 1/487; el-Muğnî, 9/82)

sonra bizim zikrettiğimiz gibi taksîm edersin. Mîrâsın sözkonusu olduğu cihet üçtür: "Bunuvve (evlâd olma yoluyla soydan akrabâlık)", "Umûme (anne soyundan akrabâlık)" ve "Ubûvve (baba soyundan akrabâlık)".

بَابُ أُصُولِ الْمَسَائِلِ

Meselelerdeki Hesaplamaların Usûlü Bâbı

Meselelerdeki hesaplamanın usûlü (şer'ân takdîr edilmiş mîrâs hissesi ve aritmetik bölen) yedi tanedir: Şer'ân takdîr edilmiş mîrâs hissesi yarım olduğunda aritmetik bölen ikidir (1/2); üçte bir ve üçte iki olduğunda üçtür (1/3+2/3); çeyrek (1/4) olduğunda, tek olsun başka bir yarımla birlikte olsun, dörttür (1/4; 1/4+2/4); sekizde bir olduğunda, tek olsun başka bir yarımla birlikte olsun, sekizdir (1/8; 1/8+4/8). Bu dördünde, "Avl (Avliyye hesabı)"[365] yoktur. Şer'ân takdîr edilmiş mîrâs hissesi yarımla birlikte üçte bir veya üçte iki ya da altıda bir olduğunda aritmetik bölen altıdır ve avl zorunlu olduğunda, altı (paydası) on (paydasın)a avlolunur (düşürülür). Şer'ân takdîr edilmiş mîrâs hissesi dörtte birle (çeyrekle) beraber bu zikredilenlerden biri (üçte bir veya üçte iki ya da altıda bir) olduğunda aritmetik bölen on ikidir ve avl zorunlu olduğunda on iki (paydası) on yediye avlolunur. Şer'ân takdîr edilmiş mîrâs hissesi sekizde birle beraber altıda bir veya üçte iki olduğunda aritmetik bölen yirmi dörttür ve avl zorunlu olduğunda yirmi dört (paydası) yirmi yediye avlolunur.

---

[365] **Avl/Avliyye:** Mîrâs dağıtımında kullanılan bir hesaplama yöntemidir. Mîrâs hesaplamasında, hesap gereği paydalar eşitlendiğinde paylar paydadan fazla olabilmektedir. Bu sorunun çözümü Avl (Avliyye) hesaplamasıdır ki, buna göre paylar toplamı, payda olarak alınır.

بَابُ الرَّدِّ

Mîrâsta Red; Reddîyye[366] Babı

Farzlar (şer'ân takdîr edilmiş mîrâs hisseleri) malın bütününü tamamlamazsa ve asabe de yoksa geriye kalan, eşler dışında hisseleri oranında şer'ân takdîr edilmiş mîrâs hissesi almaya hak kazananlara verilir. Şer'ân takdîr edilmiş mîrâs hisselerinde farklılık olursa; altı asıl üzere hisselerini alırsın sonra (kalan malın) hisse paydalarını meselelerinin aslından (normalde almayı hak ettiği kadarı üzerinden) verirsin ve eğer bazılarında kesirli olursa hisse paydalarını çarparsın (böylece kesirsiz ve doğru bir taksimat yapılmış olur). Eşlerden biri onlarla birlikteyse, normalde almayı hak ettiği kadarını mîrâs olarak ona verirsin, geriye kalan ise "Red Ehli (Red/Reddîyye olarak mîrâs almaya hak kazananlar)" arasında taksîm edersin. Eğer bu şekilde de (düzgün) taksîm edilemiyorsa Red Ehli olarak mîrâs almaya hak kazananların payını eşlerin payıyla çarparsın bundan sonrasını da zikredeceğimiz şekilde düzenlersin. Asabenin mîrâstan pay aldığı hiç bir durumda Avl ve Red yoktur.

بَابُ تَصْحِيحِ الْمَسَائِلِ

Meselelerin Tashîhi/Düzeltilmesi Bâbı[367]

Vârislerden bir kısmının hissesi (yapılan taksîmattan sonra) kesirli olarak çıkarsa; ya vârislerin sayısıyla (meselenin asl'ıyla) çarparsın ya da hisseleri meselenin asl'ında yahut avl yapıldığı takdirde avl'inde yahut da

---

366 **Red/Reddîyye:** Red, lugatta; dönüş, sarfetmek ve kabûl etmemek manâlarında kullanılır. Red mîrâs fıkhında ıstılâh olarak; mîrâs dağılımında paydanın, paylar toplamından fazla olması, meseledeki paylara düşen eksiklik ve mîrâsçıların paylarında olan fazlalık manâsında kullanılır. (Bu minvâlde açıklamalar için bkz. El-Mutli', 369) Bu, "Ashâb'ul Ferâiz'in (mîrâs dağıtımında hisseleri belirlenmiş hak sâhiblerinin)" hakkını aldıktan sonra mîrâsın artması ve artan mîrâsı alacak asabenin bulunmaması durumunda sözkonusu olur. Reddîyye'nin çözümü de artan payın, karı ve koca dışındaki mîrâsçılara yine Âyetler'de bildirilen hisseleri oranında paylaştırılması şeklindedir. Red mîrâs ıstılâhındaki kullanımı ile Avl'in/Avlîyye'nin zıddıdır. Avl mîrâs payını azaltırken, red artırmaktadır. Vallâhu â'lem!

367 Bu bâbın gâyesi; mîrâs hisselerini sâhiblerine düz hesap olarak yani kesirsiz, küsûrâtsız taksîm edebilmektir.

noksanlık (redd) durumunda noksanlıkta birbirlerine muvâfık olursa (aralarında ortak bölen varsa) hisseleri vefkiyle (ortak böleniyle) çarparsın. Sonra onlardan her birisine; ya hepsine düşen payın benzeri ya da vefk'i (ortak böleni) geçer. Eğer ki (vârislerden) iki grup veya daha fazlasının hisseleri kesirli olup her grubun mensûblarının sayısı birbirine denk ise onlardan birinin sayısını alırsın (meselenin asl'ı ile çarparsın). Sayılar birbirlerine mütenâsib (birbirlerinin katı iseler, kalansız olarak bölünebiliyor) iseler en çok olanı alırsın (meselenin asl'ı ile çarparsın). Sayıların arasında mübâyenet varsa (bir sayısından başka ortak bölenleri yoksa) sayıları (sonra çıkan sayı ile meselenin asl'ını) birbirleri ile çarparsın. Aralarında muvâfakat (ortak bölen) varsa ortak böleni alır diğeri ile çarparsın. Sonra çıkan sonuçla üçüncüsü arasında ortak böleni bulursun ve bu sonucu veya ortak böleni üçüncüsüyle çarparsın. Sonra da (çıkan netîceyi) meselenin asl'ıyla çarparsın. Sonrasında da meselenin asl'ında hissesi olan herkesin payını meselenin asl'ında kendisi ile çarpıldığı sayıyla çarparsın.

بَابُ الْمُنَاسَخَاتِ

Munâsehât[368] Bâbı

Ölünün terikesi vârislerden bir kısmı ölünceye kadar paylaştırılmamış olur ve ikinci (ölen) kişinin vârisleri, birinciden kalan mîrâsları oranında ona vâris olurlarsa; terikeyi ikinci kişinin vârisleri arasında taksîm edersin ve böylece mîrâs paylaşımını halletmiş olursun. Mîrâs payları birbirleriyle çelişki arzederse; ikinci meseleyi tashîh eder ve ona âid payları birinci meseleye göre taksîm edersin. (Paylar) taksîm edildiği zaman her iki mesele de, birincisinin sahîh olduğu yoldan sahîh olmuş olur. Eğer taksîmat yapılamıyorsa; ikinci meseleyi ya da vefk'i (ortak böleni) birinci meseleyle çarparsın. Sonra birinci meseleden payı olan herkes, onu alıp ikinci mesele ile çarpılmış olanı veya vefk'ini alır. İkinci meselede bir payı olan herkes de; o payı ikinci ölünün hisseleri ile çarpılmış olanı veya vefk'ini alır. Sonra meselelerden arta kalan her şeyde aynı işlemi uygularsın.

---

368 **Munâsehât**: Vârislerden bazılarının mîrâs taksîm edilmeden önce ölmeleri sebebiyle sâhib oldukları hisselerin vârislerine geçmesidir. (Bu minvâlde açıklamalar için bkz. El-Mutli', 369)

بَابُ مَوَانِعِ الْمِيرَاثِ

Mîrâsın Mânileri Bâbı

Mîrâsın mânileri üçtür:

Birincisi: Dîn farklılığı. Bir dînin mensûbları diğer bir dînin mensûblarından mîrâs almaz. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«لَا يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ، وَلَا الْكَافِرُ الْمُسْلِمَ»

"Müslüman kâfire, kâfir de müslümana mîrâsçı olamaz!"[369]

Yine Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«لَا يَتَوَارَثُ أَهْلُ مِلَّتَيْنِ شَتَّى»

"İki farklı millete (dîne) mensûb olanlar birbirine mîrâsçı olamaz!"[370]

Mürted hiç kimseye mîrâsçı olamaz, öldüğünde ise malı fey' olur.

İkincisi: Kölelik. Köle hiç kimseden mîrâs alamaz ve mîrâs olarak bırakacağı hiç bir mala da sâhib değildir. Kısmen hür olan köle ise, mîrâs alır ve mîrâs bırakır. Hürriyeti oranında da mîrâs payı düşer.[371]

Üçüncüsü: Öldürmek. Kâtil, haksızlıkla öldürdüğü kimseden mîrâs alamaz. Hadd uygulayarak öldürmek veya kısâs gereği ya da âdil olanın bağî olanı öldürmesi gibi haklı bir sebepten ötürü öldürdüyse, mîrâs alması engellenmez.

---

[369] Buhârî, Hadîs no: 6764 ve az farkla; Müslim, Hadîs no: 1614, Usâme bin Zeyd *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

[370] Ebû Dâvud, Hadîs no: 2911, Abdullâh bin Amr *Radiyallâhu Anhuma*'dan. Begavî, bunu hasen hadîsler arasında zikretmiştir. (Mesâbîh'us Sunne, 2/386, Hadîs no: 2259)

[371] Meselâ yarısı oranında hürriyete sâhib olan köle, yarım pay mîrâs alacaksa bunun yarısı olan çeyrek pay mîrâs alır. (el-Udde, 1/507)

بَابُ مَسَائِلِ شَتَّى

(Mîrâs Ahkâmı İle Alâkalı) Çeşitli Meseleler Bâbı

Kişi ana rahminde vâris bırakarak ölürse; iki erkeğin -mîrâsının toplamı çocuğun mîrâsını geçiyorsa- mîrâslarını alıkoyarsın (çocuk doğana kadar mîrâs paylaşımını durdurursun), yok geçmiyorsa iki kadının mîrâsını alıkoyarsın. Vârislerden herbirine düşeceği kesin olan kısmı verirsin ve geriye kalanı (çocuk doğduktan sonra) mesele netleşene kadar alıkoyarsın.

Vârislerden biri mefkûd/kayıp olup kendisinden haber alınamıyorsa, vârislerden herbirine düşeceği kesin olan kısmı verirsin ve durumunu öğrenene kadar geriye kalanı alıkoyarsın. Tehlikeli bir yerde olması veya ailesinin yanındayken kaybolmuş olması müstesnâ, bu durumda dört yıl beklenir sonra da (mîrâstaki payı) taksîm edilir.

Ölüm döşeğinde olan hasta -mîrâsından alıkoymak kastıyla ithâm edilecek şekilde- hanımını boşarsa; kadın iddet döneminde olduğu müddetçe mîrâstan sâkıt olmaz. Boşama ric'î (kocanın boşadıktan sonra karısına geri dönüp evliliği devam ettirme hakkı bulunan boşama) ise, eşler iddet sürecinde sıhhatte (sağlıkta) olsun, hastalıkta olsun eşit olarak birbirlerine vâris olur.

Bütün vârisler bir kişinin kendileriyle birlikte mîrâstan pay almaya hak kazandığını ikrâr (kabûl) eder ve o da onları tasdîk ederse veya nesebi meçhûl olan (yaşça) küçük biriyse, onun neseb bağı ve mîrâstan pay alma hakkı sübût bulur. Vârislerden yalnızca bazıları onu ikrâr ederse, neseb bağı sübût bulmuş olmaz ve yalnızca kendisini sâhiblenenin (vâris olarak kabûl edenin) mîrâsından arta kalanını almaya hak kazanır.

بَابُ الْوَلَاءِ

Velâ[372] Bâbı

Velâ (hakkı), efendi ile köle farklı dînlerden bile olsalar, köleyi âzâd edene âittir. Bu Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

---

[372] **Velâ:** Köle âzâd edenin âzâd edilen köleye mîrâsçı olma hakkıdır. (Bu minvâlde açıklamalar için bkz. El-Mutli', 378)

«إِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ»

"Velâ, köleyi âzâd edene âittir."[373]

Köle; akrabâlık yoluyla veya "Kitâbet"[374] yahut "Tedbîr"[375] veyahut da "İstîlâd"[376] yoluyla âzâd edildiyse, onun üzerindeki velâ (hakkı) onu âzâd edenindir. (Âzâd eden kişinin) âzâd edilmiş hürden olma veya (âzâd edilmemiş) câriyeden olma çocukları üzerinde veya âzâd ettiği kölesinin ve çocuklarının âzâd ettiği kölesinin üzerinde, onların çocuklarının ve onların âzâd ettikleri köleleri üzerinde bu şekilde ne kadar çoğalsalar sonsuza kadar velâ hakkı vardır. Kendisini mîrâstan hacb edecek biri olmadıkça onlara vâris olur, kendisinden sonra asabesi de onlara vâris olur.

Kim: "[Benim adıma][377] köleni âzâd et ben onun ücretini karşılayacağım" der ve kölenin sâhibi bu şekilde hareket ederse, bu emri verenin ücreti ödemesi gerekir ve velâ (hakkı) da ona âittir. "Benim adıma onu âzâd et" demezse, ücreti ödemesi gerekir ancak velâ âzâd edenindir. Bir kimse kendi kölesini, yaşayan biri adına onun emri olmaksızın ya da ölü bir kimse adına âzâd ederse, velâ (hakkı) âzâd edene (kölenin sâhibine) âittir. Kölesini, birinin emri ile âzâd ederse, velâ kendisi adına âzâd etme emri verilenindir.

Eşlerden biri aslen hürse, çocukları üzerinde velâ hakkı yoktur. Eşlerden biri köleyse, çocuklar hür olmakta veya kölelikte anneyi takîb eder. Anne köleyse, çocukları da efendisine âid kölelerdir. Efendileri onları âzâd

[373] Buhârî, Hadîs no: 5097; Müslim, Hadîs no: 1504, Âişe *Radiyallâhu Anha*'dan.

[374] **Kitâbet (Akdi):** Kölenin hürriyetine kavuşmak için efendisiyle yaptığı bir anlaşmadır. Anlaşmaya göre köle hürriyetini efendisinden satın alması karşılığında belli miktârda para veya mal verir, borcunu ödeyince âzâd olur. Kitâbet akdinden sonra köle kendisi için çalışır, kazandığı mal kendisinin olur. Onu âzâd eden ve velâ hakkı elinde bulunan efendisi **"Mükâtib"**, efendisiyle anlaşma yapan köle erkek olduğunda **"Mükâteb"**, câriye olduğunda **"Mükâtebe"** olarak isimlendirilir.

[375] **Tedbîr**: Efendinin kendi ölümünden sonra kölesini âzâd edeceğini bildirmesidir. **"Müdebbîr"** tedbîri yapan, kölesinin hürriyetini kendisinin ölümüne bağlayan efendiye, **"Müdebber"** ise hüriyete kavuşması efendisinin ölümüne bağlı olan köleye denilir. Tedbîrle alâkalı açıklamalar az ileride Tedbîr Bâbı'nda yapılacaktır inşâllâh.

[376] **İstîlâd:** Efendinin câriyesinden olma çocuğa babalık etmesidir. Şeyh İbnu Kudâme *Rahimehullâh*'ın belirttiği üzere, bir kadını Ümm'ül Veled yapmaktır. (el-Muğnî, 13/198)

[377] Parantez içindeki kısım el-Udde'de mevcûddur. (el-Udde, 1/518)

ederse velâ efendinindir ve velâ hakkını hiçbir durumda kaybetmez. Baba köle, anne de âzâd edilmiş câriye ise, çocukları hürdür ve velâ, annelerinin velâsına sâhib olan efendinindir. Efendi kölesini âzâd ederse velâsı sübût bulur ve çocuklarının velâsı da ona âid olur. Âzâd edilmiş köle babasını satın alırsa, babası onun aleyhine olmak üzere âzâd olur, âzâd eden de babasının ve erkek kardeşlerinin velâsını almaya hak kazanır. Kendi velâsı ise annesinin efendisinde kalır. Çünkü o kendisinin velâsını (efendisinin elinden) alamaz. Şâyet babaları bir köle satın alır ve âzâd eder, sonra baba ölürse mîrâsı, erkeğe iki kadının payı verilmesi sûreti ile evlâdlarının arasındadır. Âzâd ettiği köle kendisinden sonra öldüğü zaman, onun mîrâsı ise kadınlara değil erkeklere âittir. Erkekler ve kadınlar babalarını satın alırlarsa babaları, onlar aleyhine olmak üzere âzâd olur. Sonra babaları bir köle satın alır, onu âzâd eder sonra da baba ölür, ondan sonra da âzâd ettiği köle ölürse; o ikisinin mîrâsı az önce aktardığımız şekilde taksîm edilir. Erkekler, âzâd edilen köleden önce ölecek olurlarsa; kadınlar onun malından babalarından âzâd ettikleri değer kadarını mîrâs alırlar. Sonra geri kalan mal, onların ve anneyi âzâd edenin arasında taksîm edilir. Şâyet kadınlar babalarının yarısını satın alırlar ve (satın alanlar) iki erkek ile iki kadın olurlarsa; mîrâstan altıda birlik beş pay onlara âittir. Anneyi âzâd eden kimseye ise altıda bir pay vardır. Çünkü velânın yarısı kadınlara âid olup, geri kalanı ise onların ve anneyi âzâd edenin arasında üç paya ayrılmıştır. Şâyet âzâd edenin oğlu bir köle alır, sonra bu köleyi âzâd ederse; sonra da bu köle kendisini âzâd eden kişinin babasını satın alıp âzâd ederse, kendisini âzâd edenin velâsını elde etmiş ve her biri diğerinin mevlâsı olmuş olurlar.

Şâyet harbî (Dâr'ul Harb vatandaşı olan kâfir) birisi bir köle âzâd eder ve köle müslüman olursa sonra kölesi onu esir alıp Dâr'ul İslâm'a götürür sonra da âzâd ederse; her biri diğerinin mevlâsı olmuş olurlar.

بَابُ الْمِيرَاثِ بِالْوَلَاءِ

Velâ Yoluyla Mîrâs Babı

Velâ verâset yoluyla geçmez, ona ancak âzâd edenin en yakın asabesi vâris olur. Kadınlar âzâd ettikleri köle ya da kendilerinin âzâd ettiği bir kimse tarafından âzâd edilen köle dışında, velâ yoluyla (kimseye) vâris olmaz. Aynı şekilde; zû farz'ın (mîrâs payı şer'ân takdîr edilenlerin) hiçbiri (velâ yoluyla) vâris olmaz; oğul ve oğlun oğlu ile birlikte olan baba ve büyükbaba dışındaki baba ve büyükbabanın herbiri altıda bir almaya hak kazanır. Velâ ise en büyüklerine (en yakın asabeye) âittir. Âzâd eden ölür ve geride iki oğul ile âzâdlı kölesini bırakır, iki oğuldan biri ölür diğeri yaşarsa

ve ardından âzâdlı kölesi ölürse onun malı âzâd edenin oğluna âittir. (Köleyi âzâd eden ve ardından vefât edenin) iki oğlu kendisinden sonra -ama âzâd edilen köleden önce- ölürse ve onlardan biri geride bir tane oğul diğeri dokuz tane (oğul) bırakırsa, (âzâd edilen kölenin) velâsı; payları oranında aralarında bölüşülür ki böylelikle herbiri onda bir almaya hak kazanır. Bir kadın, erkek bir köleyi âzâd eder sonra ölürse, (âzâd edilen kölenin) velâsı, (âzâd eden) kadının oğluna âittir ve onun diyeti kadının asabesinin yükümlülüğündedir.

بَابُ الْعِتْقِ

İtk/Köle Âzâd Etme Bâbı

"İtk (âzâd etme)" köleyi hür bırakmaktır. Sözle ve fiille hâsıl olur.

Sözle âzâd etmeye gelince; bunun sarîh şekli itk (âzâd etme) ve "Tahrîr (hür bırakma)" ve bunlardan türeyen lafızlarla olur. Efendi bunu söylediğinde, âzâd etmeye niyet etmemiş dahi olsa âzâd hâsıl olur. Bunun dışında kalan ihtimalli sözler ise kinâyedir ve (hakîkaten köleyi âzâd etmeye) niyet etmesi dışında, bununla âzâd etme gerçekleşmiş olmaz.

Fiille âzâd etmeye gelince; "zi rahim-i mahrem"e[378] sâhib olan kişinin kölesi âzâd olmuş olur. Bir köleyi ister genelinden olsun, isterse de belirli bir yerinden olsun, kısmen âzâd ettiğinde (köle) tamamıyla âzâd olur.[379] Müşterek (ortaklar tarafından sâhibliği paylaşılan) bir köleyi kısmen âzâd ettiğinde, eğer kıymetini (ortağının hakkını) ödeyecek kadar varlıklıysa, köle onun hesabına tamamıyla âzâd olur. Ortağının hakkını ödemekle yükümlüdür ve âzâd olan kölenin velâsı da ona âittir. Bunu (ortağına olan ödeme yükümlülüğünü) yerine getirecek gücü yoksa sadece kendi hissesini âzâd etmiş olur. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

---

[378] **Zi Rahim-i Mahrem:** Kişinin kendisine nikâhı akrabâlık derecesinden dolayı harâm olan; erkek için: anne, kız kardeş, hala, teyze; kadın için: baba, erkek kardeş, amca, dayı gibi yakın akrabâlardır. (el-Muğnî, 9/223-224)

[379] Genele örnek kölenin yarısını âzâd etmek, belirli kısmına örnek elini âzâd etmek gibi.

«مَنْ أعْتَقَ شِركاً لَهُ فِي عَبْدٍ فَكَانَ لَهُ مَا يَبْلُغُ ثَمَنَ العَبْدِ قُوِّمَ العَبْدُ عَلَيْهِ قِيمَةَ عَدْلٍ، فَأَعْطَى شُرَكَاؤُهُ حِصَصَهُمْ وَعَتَقَ عَلَيْهِ الْعَبْدُ، وإلاَّ فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ»

“Her kim bir köledeki hissesini bağışlayıp âzâd eder ve kölenin, geri kalan değerine ulaşacak derecede bir malı bulunursa, o pay için köleye âdilce bir kıymet konulur ve diğer ortakların hisseleri verilir ve onun hesabına köle hürriyetine kavuşup âzâd olur. Şâyet hissesini ilk âzâd edenin diğer ortakların hisselerini ödeyecek malı bulunmazsa, köleden hissesi kadarı âzâd olmuştur.”[380]

Zi rahme (yakın akrabâya) kısmen sâhib olan; varlıklı olması durumunda geriye kalanı ödeyerek onu âzâd eder. Onu mîrâs olarak elde etmiş olması müstesnâdır ki bu durumda sâhib olduğundan başkasını âzâd etmesi onun üzerine yükümlülük değildir.

فَصْلٌ : [فِي تَعْلِيقِ الْعِتْقِ عَلَي شَرْطٍ]

[Şartlı Âzâd Etme Hakkında] Fasıl

Kişi kölesine: “Sen hürsün” dese ve (bunun için) bir vakit belirlese veya âzâd edişini bir şarta bağlasa; köle o zaman geldiğinde ya da (belirlenmiş olan) şart yerine geldiğinde âzâd olur ve bundan önce âzâd (gerçekleşmiş) olmaz. Efendi bunu, söz ile ibtâl edemez. (Belirlenen zaman gelmeden veya şart gerçekleşmeden önce) onu satabilir, hibe edebilir ve onun üzerinde tasarruf edebilir. (Bu şart veya zaman gelmeden önce efendisi köleyi satıp köle ona tekrar) iâde olduğunda, şart da iâde olur (tekrar yürürlüğe girer).

Şart koşulduğu sırada veya şart yerine getirildiği esnâda, hâmile olan câriyenin karnındaki çocuk âzâd olur ancak ikisinin arasında (şart koşulması ve şartın yerine gelmesi arasındaki dönemde) hâmile kalıp çocuğu doğurursa, çocuğu âzâd olmaz.

---

380 Buhârî, Hadîs no: 2522; İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*’dan.

بَابُ التَّدْبِيرِ

Tedbîr Bâbı

Kişi kölesine: "Ben öldükten sonra hürsün" derse veya "Seni müdebber kıldım" ya da; "Sen müdebbersin" derse; (müdebber yapılan kölenin) değeri (mîrâsın) üçte birini geçmemek kaydıyla köle -efendisi öldükten sonra-hür kalan müdebber köle olur. (Değeri, vasiyet olarak bırakılabilen) üçte bir oranını aşan köle ise, vârislerin olurunun olması hâli müstesnâ, âzâd olmaz. Efendisi, (müdebber) köleyi satabilir, hibe edebilir, câriyesi ise cinsel ilişkiye girebilir, tekrar kölenin maliki olduğunda tedbîr de geri döner.

Müdebbere, mükâtebe ve Ümm'ül Veled olan câriye, efendisi dışında başka birinden çocuk sâhibi olursa, çocuğun hükmü annesinin hükmü gibi olur.

Mükâteb köleyi müdebber yapmak ve müdebber köleyi mükâteb yapmak câizdir. Köle bunların gerektirdiği şeyleri yerine getirdiğinde, âzâd olur. Eğer bu gereklilikleri yerine getirmeden efendisi ölürse (ölünün bırakmış olduğu terikenin) üçte biri kölenin üzerinde borç bulunan kitâbet bedelinden kalan kısmı karşılıyorsa köle yine âzâd olur. Aksi takdirde kölenin (tamamı değil) sözkonusu üçte birlik pay oranındaki kısmı âzâd olur. Kitâbet bedelinden, kölenin âzâd olduğu oranda düşülür ve (kitâbet bedelinden) kalan miktâr kitâbet akdinin üzerinde borç olarak kalır.

Kişinin müdebber kölesi (câriyesi) çocuk doğurursa tedbîr işi ibtâl olur. Kâfirin müdebber kölesi yahut Ümm'ül Veled'i (efendisine çocuk doğuran câriyesi) müslüman olursa ikisinin arasına girilir (velâyetleri kopartılır) ve (kölelerin) kendi kazançlarından efendilerine ödeme yapılır. Eğer kölelerin herhangi bir kazançları yoksa kâfir olan efendileri kölelere ödeme yapma husûsunda zorlanır. Eğer efendisi müslüman olursa köle ona iâde edilir. Eğer efendileri ölürse bu köleler âzâd olur.

Efendi, maddî imkân sâhibi birisi olup, köle üzerinde ortak olduğu kısmı tedbîr ederse âzâd ettiği kısım hâricinde kalan kısımlar âzâd olmuş sayılmaz. Eğer köleyi ölüm hastalığı sırasında âzâd eder ve terikesinin üçte biri, kölenin kalan kısmını karşılıyorsa köle tamamen hürriyetine kavuşmuş olur.

بَابُ الْمُكَاتَبِ

Mükâteb Köle Bâbı

"Mükâtebe", kölenin efendisinden kendi nefsini (hürriyetini), zimmetindeki mal karşılığı satın aldığı yazılı anlaşmadır. Efendisinden mükâtebe isteyen köle kazanç sâhibi, doğru sözlü biri ise (efendisinin) ona icâbet etmesi Allâh*u Teâlâ*'nın (şu) kavli gereğince, müstehabb'tır:

﴿وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا﴾

"Sağ ellerinizin malik olduğu (köle ve câriyelerden) mükâtebe isteyenlere, eğer onlarda bir hayır görüyorsanız, mükâtebe yapın!" (en-Nûr 24/33)

Ödeme taksîtler hâlinde olmalıdır. Köle, ödemenin tamamını îfâ ettiğinde (ödediğinde) âzâd olur. Anlaşmasında şart koşulan miktârın dörtte biri, (âzâd olduktan sonra) ona geri verilmelidir. Bu, Allâh*u Teâlâ*'nın (şu) kavli gereğincedir:

﴿وَآتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ﴾

"Ve Allâh'ın size verdiği malından onlara verin!" (en-Nûr 24/33)

Ali *Radiyallâhu Anh* dedi ki (bu âyetten kasıt): «هُوَ الرُّبُعُ» **"Dörtte birdir."**[381]

"Mükâtebe yapan, bir tek dirhem (gümüş para) borcu kalıncaya kadar köledir."[382] Ancak satın almaya ve satmaya maliktir. Sefere çıkma

---

[381] Tahâvî, Şerhu Muşkil'il Asâr, 11/165, Hadîs no: 4370. Hadîs Ali *Radiyallâhu Anh* kanalıyla Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in sözü olarak da rivâyet edilmiştir. Hâkim hadîsi bu şekilde merfû' olarak zikrederek sahîh olduğunu beyân etmiş, Zehebî de ona muvâfakat etmiştir. (Hâkim, Müstedrek, 2/431, Hadîs no: 3501)

ve malı üzerinde her türlü maslahata hakkı vardır. Efendisinin izni olmaksızın, ne bağış yapma ne evlenme ne de câriye edinme hakkı yoktur. Efendisi onu köle olarak istihdâm edemez ve onun malından hiçbir şey alamaz. Efendisi ondan birşey alırsa veya ona ya da malına karşı bir suç işlerse, cezâlandırılır. Tıpkı başkalarıyla olduğu gibi onların arasında da faiz cereyân eder, ancak kölenin (efendisine) ödemeleri hızlandırması ve efendinin anlaşma yapılan kitâbet bedelinin bir kısmını ondan affetmesinde bir sakınca olmaz.

Efendi ne mükâtebe (yapan câriyesi) ile ne onun kızıyla ne de onun câriyesiyle cinsel ilişkiye giremez. Bunu yapması durumunda, benzeri bir kadına ödenen miktârda mehir vermesi gerekir. Çocuğu olursa "Ümm'ül Veled" olur. Mükâtebe yapan câriye borcunu ödediğinde âzâd olur. Borcunu ödemeden önce efendisi ölürse âzâd olur ve elinde kalan mal da kendisine âid olur. Ancak câriye ödemeyi yapmaktan âciz kalırsa elindeki (malı efendisinin) vârislerine kalır.[383]

Mükâteb olan köleyi satın almak câizdir. Zîrâ "Âişe *Radiyallâhu Anha*, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in emriyle Berîre'yi mükâtebe iken satın aldı."[384]

Mükâteb köle satıldığında, (mülkiyeti) anlaşma süresinin geriye kalanında onu satın alan müşterînindir. Mükâtebe yapan köle anlaşmanın gereklerini yerine getirdiğinde âzâd olur ve velâsı onu satın alan müşterînindir. Mükâtebe yapan köle anlaşmanın gereklerini yerine getiremezse köledir (köle olarak kalır).

İki mükâteb köleden herbiri diğerini satın alırsa, ilk satış sahîh'tir (geçerlidir) ve ikinci satış ise bâtıl'dır (geçersizdir). İlk satın alanın hangisi olduğu bilinmiyorsa her iki satış da bâtıl'dır.

Mükâtebe yapan köle ölürse kitâbet (anlaşma) ibtâl olur. Efendisi önce ölürse, anlaşmayı vârislere ödeme yaparak yerine getirmelidir ve velâsı, mükâtebe yaptığı kişiye (efendisine) âittir.

Kitâbet (akdi) bağlayıcılığı olan, iki taraftan hiçbirinin fesh edemeyeceği bir akittir. Ödeme zamanı gelir ve mükâtebe yapan zamanında ödemeyi yapmazsa efendisi onu (borcunu ödemesi için) sıkıştırabilir. Mükâteb köle suç işlediğinde (kitâbet bedelinden) önce suçunun cezâsını ödemekle işe

---

382 Yakın lafızlarla Ebû Dâvud, Hadîs no: 3926-3927; Tirmizî, Hadîs no: 1260; İbnu Mâce, Hadîs no: 2519'da Abdullâh bin Amr *Radiyallâhu Anhuma*'dan o da Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den merfû' olarak rivâyet etmiştir.

383 Bu durumda sözkonusu câriye, köleliğe geri döner. (el-Udde, 1/538)

384 Buhârî, Hadîs no: 2168; Müslim, Hadîs no: 1504, Âişe *Radiyallâhu Anha*'dan.

başlar. Mükâteb köle ve efendisi; Kitâbet, Tedbîr veya İstîlâd (câriyeden olma çocuğa babalık etme) husûsunda ihtilâf ederse (kabûl edilecek) söz, yemîniyle beraber efendinin sözüdür.

بَابُ أَحْكَامِ أُمَّهَاتِ الْأَوْلَادِ

Ümmehât'ul Evlâd'ın (Efendisine Çocuk Doğuran Câriyelerin) Ahkâmı Bâbı

Câriye efendisinden hâmile kalır ve insan yaratılışından özellikler taşıdığı açıkça görülen birşey doğurursa "Ümm'ül Veled (efendisinin çocuğunun annesi)" olur. Ümm'ül Veled, efendisinin ölümüyle, efendisi ondan başkasına sâhib olmasa dahi, âzâd olur. Efendisi yaşadığı müddetçe onun câriyesi olmaya devam eder. Ahkâmı; cinsel ilişki, faydalarına ve kazançlarına sâhiblik ve diğer ahkâm husûsunda câriyeye uygulanan genel ahkâmdır. Ancak efendisinin onu satamaması, rehine verememesi, sâhibliğini başkalarına devretmeyi ihtivâ eden veya bu gâyeye hizmet eden işler yapamaması bundan müstesnâdır. Ümm'ül Veled'e vasiyet edilmesi ve onun vasî ta'yîn edilmesi câizdir.

Efendisini kasıtlı olarak öldürürse ona kısâs uygulanır. Hatâen öldürürse, kendi değeri kadar diyet öder. Her iki durumda da âzâd edilir.

Bir kimse başkasının câriyesiyle nikâh yoluyla cinsel ilişkide bulunup, sonra hâmilelik döneminde onun maliki olursa, cenîn (ana rahmindeki bebek) âzâd olur ve kişi bu câriyeyi satabilir.

ooo Mîrâs Kitâbı'nın Sonu ooo

كِتَابُ النِّكَاحِ

Nikâh Kitâbı

كِتَابُ النِّكَاحِ

Nikâh Kitâbı (Giriş)

Nikâh, gönderilmiş Rasûllerin sünnetlerindendir.[385] Nikâh/evlilik nâfile ibâdetleri yapmak amacıyla evliliği terketmekten daha efdaldır, zîrâ Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*, Osmân bin Mazûn *Radiyallâhu Anh*'ın (ibâdet amaçlı) bekâr kalma isteğini reddetmiştir.[386] Ayrıca şöyle buyurmuştur:

«يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ»

"Ey gençler topluluğu! Sizden kimin evlenmeye gücü yeterse evlensin. Çünkü gözü (harâmdan) en çok men eden ve ferci en iyi koruyan evliliktir. (Nikâh külfetine) güç yetiremeyen de oruç tutsun. Çünkü (oruç, oruç tutan kimse için) şehveti kıran birşeydir."[387]

---

[385] Behûtî *Rahimehullâh* evliliğin; şehvet sâhibi olmakla beraber zinâya düşme korkusu olmayan her erkek ve kadın için sünnet olduğunu; iktidârsızlık veya yaşlılık sebebiyle şehvet sâhibi olmayanlar için de mübâh olduğunu, lâkin zinâya düşme korkusu veya zannı olanlar için vâcib olduğunu ve bunun vâcib oluşu husûsunda evlilik masraflarına gücü yeten ile yetmeyen arasında fark olmadığını söyler. (er-Ravz'ul Murbi', 1/508)

[386] Buhârî, Hadîs no: 5073; Müslim, Hadîs no: 1402, Sa'd bin Ebî Vakkâs *Radiyallâhu Anh*'dan.

[387] Müslim, Hadîs no: 1400; ayrıca yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 1905. İbnu Mes'ûd *Radiyallâhu Anh*'dan.

Bir kadına hitbede bulunmak (evlilik teklifi yapmak) isteyen kişi, kadının âdeten (normalde) zâhir olan (görünen); yüzü, elleri ve ayakları gibi yerlerine bakabilir.

(Dîn) kardeşinin yaptığı evlilik teklîfinin reddedilmiş olması müstesnâ, kişi (dîn) kardeşinin teklîfi üzerine teklîfte bulunamaz. İddet bekleyen kadına tasrîh ederek (açık biçimde) evlenme teklîfinde bulunmak câiz değildir. Bâin talâkla (geri dönüşü olmayan kesin boşama ile) boşanmış kadına hâs olarak[388]; "Beni geçip de kendi kendine bir iş yapma!", "Ben senin gibisine râğbet ediyorum!" diyerek veya buna benzer sözlerle ta'rîz yoluyla (üstü kapalı) teklîfte bulunmak câizdir.

Kadının velîsinin veya velîsinin nâibinin (vekîlinin) îcâbı olmaksızın nikâh akdi gerçekleşmiş olmaz ki o şöyle demelidir: "Seni nikâhladım" ya da; "Seni evlendirdim"; ve damadın ya da damadın nâibinin (vekîlinin) kabûlü olmaksızın (da nikâh akdi gerçekleşmiş olmaz) ki o da şöyle demelidir: "Kabûl ettim" veya "Evlendim".

(Nikâh için yapılan) akitten önce İbnu Mes'ûd *Radiyallâhu Anh*'ın hutbesiyle hutbe vermek müstehabb'tır ki o şöyle demiştir:

"**Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **bize (nikâh akdindeki ve başka akitlerdeki) hâcet (ihtiyâç) hutbesini (şu şekilde) öğretti:**

«إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَتُوبُ إِلَيْهِ، وَنَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَيَقْرَأُ ثَلَاثَ آيَاتٍ:»

"Şüphesiz her türlü hamd Allâh'a mahsûstur. O'na hamd ederiz. O'ndan yardım ve mağfiret diler, O'na tevbe ederiz. Nefislerimizin şerrînden ve amellerimizin kötülüklerinden Allâh'a sığınırız. Allâh'ın hidâyete erdirdiğini saptıracak ve saptırdığını da hidâyete erdirecek

---

388 Ta'rîz yoluyla teklifte bulunmak (kocasının ölümünden dolayı) vefât iddeti bekleyen kadın hakkında da câizdir. (el-Udde, 2/6)

İbnu Kesîr *Rahimehullâh* diyor ki: Talâk-ı ric'î (dönüş hakkı olan boşama) ile boşanan kadına gelince: Kocasından başkasının, ne ta'rîz yoluyla, ne de açıkça onunla evlenmek istediğini bildirmesinin câiz olmadığı konusunda ihtilâf yoktur. (İbnu Kesîr, Tefsîr, Bakara: 235. Âyet)

yoktur. Şehâdet ederim ki; Allâh'tan başka -ibâdete lâyık hak- ilah yoktur ve Muhammed *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **O'nun kulu ve elçisidir.**"

Ve üç âyet okur:

﴿اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ﴾

"Allâh'tan O'na yaraşacak şekilde korkup-sakının..." (Âl-i İmrân 3/102)

﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالأَرْحَامَ﴾

"Ve kendisiyle, birbirinizden istekte bulunduğunuz Allâh'tan ve akrabâlık bağlarını koparmaktan sakının..." (en-Nisâ 4/1);

﴿اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلا سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ﴾

"Allâh'tan korkup-sakının ve doğru söz söyleyin. Ki O (Allâh), amellerinizi ıslâh etsin." (el-Ahzâb 33/70-71)[389]"[390]

---

[389] Bu üç âyetin tam metni şu şekildedir:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ﴾

"Ey imân edenler, Allâh'tan O'na yaraşacak şekilde korkup-sakının ve ancak müslüman olmaktan başka (bir dîn ve tutum üzerinde) ölmeyin." (Âl-i İmrân 3/102);

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُواْ رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالاً كَثِيراً وَنِسَاء وَاتَّقُواْ اللّهَ الَّذِي تَسَاءلُونَ بِهِ وَالأَرْحَامَ إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيباً﴾

"Ey insanlar sizi tek bir nefisten yaratan, ondan eşini yaratan ve her ikisinden birçok erkek ve kadın türetip-yayan Rabbinizden korkup-sakının. Ve kendisiyle, birbirinizden istekte bulunduğunuz Allâh'tan ve akrabâlık bağlarını koparmaktan sakının. Şüphesiz Allâh, sizin üzerinizde gözeticidir." (en-Nisâ 4/1);

Nikâhı ilân etmek ve kadınlara hâs olarak (bu amaçla) def çalınması müstehabb'tır.

بَابُ وَلَايَةِ النِّكَاحِ

Nikâh Velâyeti Bâbı

Velî ve müslümanlardan iki şâhid olmadıkça nikâh yoktur (geçersizdir). Hür bir kadını evlendirmede (velî olarak) en evlâ olan kişi; babası sonra onun babası ve bu şekilde (nesil) yukarıya doğru (gider); sonra kadının oğlu, sonra onun oğlu ve bu şekilde (nesil) aşağıya doğru (gider) sonra asabesinden (baba tarafından olan akrabâlardan) en yakın akrabâsı, sonra (âzâd edilmiş bir köle ise) onu âzâd eden (efendisi) sonra onu âzâd eden efendisinin asabesinden en yakın akrabâsı sonra da sultândır. Bunlardan herbiri yerini alacak vekîli tarafından temsîl edilebilir.

Daha yakın bir akrabâ varken, başka uzak akrabânın evlendirmesi sahîh değildir. Ancak (daha yakın akrabânın); sabî (çocuk) olması, aklının zâ'il olması veya dînine muhâlif olması (başka bir dînden olması) ya da (dul kadının evliliğine mâni olması gibi) evliliğe (haksızca) mâni olması yahut uzakta gâib olması bundan müstesnâdır. Sultân veya câriyenin efendisi olan bir müslüman dışında hiç kimsenin, dînine muhâlif olan birine velâyeti yoktur.[391]

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلاً سَدِيداً يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَن يُطِعْ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزاً عَظِيماً﴾

"Ey imân edenler, Allâh'tan korkup-sakının ve sözü doğru söyleyin. Ki O (Allâh), amellerinizi ıslâh etsin ve günâhlarınızı bağışlasın. Kim Allâh'a ve elçisine itâat ederse, artık o en büyük kurtuluşla kurtulmuştur." (el-Ahzâb 33/70-71)

390 **"Hutbet'ul Hâce"** ismi de verilen bu zikri yakın lafızlarla; Ebû Dâvud, Hadîs no: 2118; Tirmizî, Hadîs no: 1105'te rivâyet etmiştir. Tirmizî, "Abdullâh (İbnu Mes'ûd) *Radiyallâhu Anh*'ın hadîsi hasen'dir" demiştir. Kitabın başında yeralan "Hutbet'ul Hâce" ile ilgili bilgi verilen 1 nolu dipnota mürâcaat ediniz.

391 Ebû'l Kâsım el-Hirakî *Rahimehullâh* şöyle demektedir: "Kâfirin, müslüman bir kadını hiç bir şekilde evlendiremeyeceği gibi, müslüman da kâfir bir kadını evlendiremez. Ancak müslümanın sultân veyahut da bir câriyenin efendisi olması hâli bundan müstesnâdır." (Hirakî, Muhtasar, sf 99)

فَصْلٌ : [فِي الْاِسْتِئْذَانِ فِي التَّزْوِيجِ]

[Evlendirme Husûsunda Evlenecek Kişilerin İznini Alma Hakkında] Fasıl

Baba; küçük erkek çocuklarını, küçük kız çocuklarını ve bekâr kızlarını onların izni olmaksızın evlendirebilir. (Bekâr kızlarının) bâliğ (yetişkin) olanlarının iznini almak müstehabb'tır. Bâliğ oğullarını ve dul kızlarını, onların izni olmaksızın evlendiremez. (Baba hâricindeki) diğer velîler; küçük erkek ve kız çocuklarını evlendiremezler ve yetişkin kızı da izni olmaksızın evlendiremezler.

Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğince dulun izni konuşarak, bekârın izni ise susarak olur:

«الْأَيِّمُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا، وَالْبِكْرُ تُسْتَأْذَنُ فِي نَفْسِهَا، وَإِذْنُهَا صُمَاتُهَا»

"Dul kadın kendisi için velîsinden daha ziyâde hak sâhibidir. Bekâr kızdan ise nefsi hakkında izin istenir; onun izni de susmasıdır."[392]

Kadının velîsi onu denk olmadığı biriyle evlendiremez. Araplar (evlilikte) birbirlerine denktir. Ne erkek köle, hür bir kadına ne de fâcir bir erkek, iffetli bir kadına denk değildir.

Kişi velîsi olduğu kadın ile evlenmek isterse, kadının izni ile onu kendisiyle evlendirebilir. Câriyesini küçük kölesi ile evlendirdiğinde, akdin her iki tarafına da velâyet etmesi câizdir. Câriyesine iki şâhidin huzurunda "Seni âzâd ediyorum" ve "Âzâdın senin mehrindir" derse, âzâd etme de nikâh da sübût bulur çünkü **"Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **Safiyye** *Radiyallâhu Anha*'**yı âzâd etti ve âzâd edilişini ona mehir yaptı."**[393]

---

[392] Müslim, Hadîs no: 1421, İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

[393] Buhârî, Hadîs no: 5086; Müslim, Hadîs no: 1365, Enes bin Mâlik *Radiyallâhu Anh*'dan.

فَصْلٌ : [فِي تَزْوِيجِ الْعَبِيدِ وَ الْإِمَاءِ]

[Efendinin Kölelerini ve Câriyelerini Evlendirmesi Hakkında] Fasıl

Efendi, bütün câriyelerini ve küçük erkek kölesini onların izni olmaksızın evlendirebilir. Kezâ velâyeti altındaki bir bayanın câriyesini, hanım efendisinin izniyle evlendirebilir. Yetişkin erkek kölesini evlenmeye zorlayamaz.

"Efendisinin izni olmaksızın evlenen köle, zinâ suçlusudur."[394] Evlendiği kadınla ilişkiye girerse, işlediği suçtan sorumlu tutulduğu gibi mehrinden de sorumludur. Ancak efendisinin onun adına kendi kıymetinin en az miktârıyla veya mehri ile fidye ödemesi hâli bundan müstesnâdır.

Hür olduğunu düşünerek bir câriyeyle evlenir sonra (hakîkatı) öğrenirse, nikâhı fesh edebilir. İlişkiye girmeden (nikâhı) fesh ettiğinde mehir yoktur. İlişkiye girdiyse kadın mehir alır. Çocuk olursa, çocuğu hürdür. Değeri karşılığında fidye verir ve borçlandığı bu miktârı kendisini aldatan kişiden talep eder. Adam câriyelerle nikâhlanması câiz olmayanlardan olduğunda, çift birbirlerinden ayrılır.[395] Câriye ile nikâhlanması câiz olanlardan olup evliliği kabûl ederse, bu rızâdan sonra câriyenin doğurduğu çocuk köledir.

بَابُ الْمُحَرَّمَاتِ فِي النِّكَاحِ

Nikâhlanması Harâm Olanlar Bâbı

Kendileriyle evlenilmesi harâm olan kadınlar; anneler, kızlar ve kız kardeşler, erkek kardeşlerin kızları ve kız kardeşlerin kızları, halalar ve teyzeler, (eş, câriye vb. kişinin sâhib olduğu) kadınların anneleri, babaların ve erkek çocukların hanımları ve anneleriyle zifâfa girilmiş üvey kızlardır.

---

[394] Ebû Dâvud, Hadîs no: 2078'de Câbir *Radiyallâhu Anh* kanalıyla Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den merfû' olarak rivâyet etmiştir. Tirmizî de yakın lafızla Hadîs no: 1112'de rivâyet etmiş ve hadîsin "hasen-sahîh" olduğunu beyân etmiştir.

[395] Kimlerin câriyelerle evlenmesinin câiz olduğu, kimlerin evlenmesinin de câiz olmadığı husûsu Nikâh Kitâbı'nın son tarafında müstakil başlıkta ([Câriyelerle Evlenme Mânileri Hakkında] Fasıl) ele alınacaktır.

"Süt emme, nesebin (kan bağının) harâm kıldığı her şeyi harâm kılar."[396] Hala ve teyze kızları dışında evlenilmesi harâm olan kadınların kızları da evlenilmesi harâm olanların içerisine dâhildir. Kişi, ister helâl olan isterse de harâm olan bir şekilde olsun herhangi bir kadınla ilişkiye girerse, kadın adamın babasına ve oğluna; kadının annesi ve kızları da adama (evlenme ve ilişki kurma açısından) harâm olur.

فَصْلٌ : [فِي التَّحْرِيمِ بِالْجَمْعِ]

[Bir Nikâh Altında Bulundurulması Harâm Olanlar Hakkında] Fasıl

İki kız kardeşi bir nikâh altında toplamak harâmdır. Bir kadını, halası veya teyzesi ile bir nikâh altında toplamak da (harâmdır). Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«لَا يُجْمَعُ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَعَمَّتِهَا، وَلَا بَيْنَهَا وَبَيْنَ خَالَتِهَا»

"Bir kadınla halası ve yine bir kadınla teyzesi bir nikâh altında toplanmaz!"[397]

Hür bir adamın dörtten fazla, erkek kölenin ise ikiden fazla kadını bir nikâh altında toplaması câiz değildir. Kendisine câiz olmayan kadınları nikâhı altında tek bir akitte bir araya toplarsa akit, fâsiddir. Bu, iki akitte olursa, ikincisi sahîh değildir.

Kâfir bir kimse, nikâhı altında iki kızkardeş varken müslüman olursa, ikisinden birini seçer. Nikâhı altındakiler anne ve kız ise ve anne ile (henüz) ilişkiye girmediyse (bu durumda) sadece annenin nikâhı fâsid olur. Anneyle ilişkiye girdiyse, her ikisinin de nikâhı fâsid olur ve her ikisi de ona ebedîyyen harâm olur. Dörtten fazla kadınla evli olduğu hâlde İslâm'ı kabûl ederse, dört tanesini tutup, diğerlerinden ayrılmalıdır. Kendileriyle nikâh akdi yaptığı ilkini yahut sonuncuyu tutsun fark etmez. Köle; ikiden fazla hanımı olduğu hâlde İslâm'ı kabûl ederse onun için de aynıdır (iki hanımını tutup diğerlerinden ayrılması gerekir).

---

396 Buhârî, Hadîs no: 2645; Müslim, Hadîs no: 1447'de İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma* hadîsinden merfû' olarak nakledilmiştir.

397 Sünen-i Saîd bin Mansûr, Hadîs no: 654. Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 5109, aynı manâda; Müslim, Hadîs no: 1408, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

Hanımını boşar ve onun kız kardeşiyle veya teyzesiyle ya da boşadığı hanımının iddet döneminde beşinci bir kadınla nikâhlanırsa, "ric'î tâlak" ve ya "bâin talâk" olsun fark etmez, (nikâh) sahîh (geçerli) değildir.

فَصْلٌ : [فِي التَّحْرِيمِ فِي الْمُلْكِ]

[Kölelerden Harâm Olanlar Hakkında] Fasıl

İki kızkardeşe câriye olarak malik olmak câizdir ve efendileri bir tanesi ile ilişkiye girebilir. İlişkiye girer girmez, (diğer) kız kardeşi efendilerine harâm olur; (bu harâmlık) ta ki ilişkiye girdiği câriye ona; (başkasıyla) evlenerek veya onun mülkiyetinden çıkarak harâm olana ve onun hâmile olmadığını bilene kadar (sürer). Efendileri ikincisiyle ilişkiye girdiyse ve câriyelerin ilki daha sonra tekrar onun mülküne dâhil olduysa, kızkardeşi ona harâm olana kadar, ilk câriye efendilerine helâl olmaz. Câriyenin hala ve teyzeleri bu konuda aynı kız kardeş gibidir.

فَصْلٌ : [فِي مَوَانِعِ نِكَاحِ الْإِمَاءِ]

[Câriyelerle Evlenme Mânileri Hakkında] Fasıl

Müslüman, kendisi köle dahi olsa; kâfir bir câriyeyi nikâhına alamaz. Hür biri de müslüman bir câriyeyi nikâhına alamaz. Ancak hür kadınla evlenmeye güç yetirememesi veya câriye alacak parayı bulamaması ve zinâya düşeceğinden korkması müstesnâ. Bu şartlar devam ettiği müddetçe dört (câriye) kadını nikâhına alabilir.

ooo Nikâh Kitâbı'nın Sonu ooo

كِتَابُ الرَّضَاعِ

Radâ’/Süt Emme Kitâbı

كِتَابُ الرَّضَاعِ

Radâ'/Süt Emme Kitâbı (Giriş)

Radâ'nın (süt emmenin) hükmü; (nikâhı) harâm kılma ve mahremiyet (kaç-göç gerekmemesi) bakımından nesebin (kan bağının) hükmü gibidir. Bir kadın bir çocuğu emzirdiğinde, çocuk ona ve kadının emzirdiği sütün oluşmasına yolaçan (cinsel) ilişkinin sâhibi olan adama bir oğul gibi olur. Kadının çocuğuna, neseb yoluyla evlenmesi harâm olanlar, süt oğluna da harâm olur. Eğer kız çocuğunu emzirirse karı kocaya bir kız evlâdı (gibi) olur ve dolayısıyla neseb yoluyla kendi kızlarına harâm olanların hepsi süt-kızlarına da harâm olur. Bu Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«يَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ»

"Nesebden (kan bağından) dolayı harâm olan herşey, süt emmeden dolayı da harâm olur."[398]

Süt emmeden dolayı harâmlık; memeden emerek olsun veya içerek ya da içine çekerek olsun ve süt bozulmadığı müddetçe saf olsun ya da (su vb. ile) karışık olsun sütün boğaza girmesiyle olur.

Süt emme üç şart gerçekleşmedikçe harâm kılmaz:

Birincisi: Bekâr olsun dul olsun, yaşarken olsun vefâtından sonra olsun, kadın sütü olmalıdır. Hayvanın veya erkeğin ya da (çift cinsiyetli) hünsâ müşkilin sütüne gelince, bunlar hiçbir şeyi harâm kılmaz.

---

[398] Müslim, Hadîs no: 1445, Âişe *Radiyallâhu Anha*'dan. Aynı hadîs, Nikâh Kitâbı'nda da geçmişti, orada zikredilen kaynaklara da (dipnot no: 396) mürâcaat edilebilir.

İkincisi: Bebekliğin ilk iki yılında olmalıdır (emilmelidir). Bu Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«لَا يُحَرِّمُ مِنَ الرَّضَاعِ إِلَّا مَا فَتَقَ الْأَمْعَاءَ، وَكَانَ قَبْلَ الْفِطَامِ»

"Süt emmenin harâm kılanı, bağırsakları patlatacak kadar çok emilmesi ve sütten kesilme yaşından[399] önce emilmesi şeklinde olanıdır."[400]

Üçüncüsü: Beş emişle emmelidir. Bu Âişe *Radiyallâhu Anha*'nın (şu) kavli gereğincedir:

«أُنْزِلَ فِي الْقُرْآنِ عَشْرُ رَضَعَاتٍ يُحَرِّمْنَ، فَنُسِخَ مِنْ ذَلِكَ خَمْسٌ فَصَارَ إِلَى خَمْسِ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ يُحَرِّمْنَ، فَتُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْأَمْرُ عَلَى ذَلِكَ»

"On defa emzirme, harâmlık hükmü doğurur" âyeti, Kur'ân'da indirilmişti; sonra bu, beş adet emme ile neshedildi ve hüküm, "beş bilinen emme harâm kılar" şeklinde oldu; hattâ Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **vefât ettiği esnâda da durum bu şekilde idi."[401]**

"Leben'ul Fahl (süt emziren kadınla evli olan adam sebebiyle meydana gelen süt)" de (evliliği) harâm kılar. Bir adamın iki hanımı varsa ve hanımlarından birisi erkek çocuğu emzirse, diğeri kız çocuğu emzirse, (süte sebebiyet veren/oluşturan) döl aynı (adamdan) olduğu için ikisi (süt yoluyla, süt) kardeş olur. İki hanımından biri, bir kız çocuğunu üç defa emzirse, diğer hanımı, (aynı kızı) iki defa emzirse, (adamdan kaynaklanan süt beş

---

[399] Sütten kesilme yaşı ise şu âyet-i kerîme'de beyân edilmiştir:

﴿وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ﴾

"Anneler çocuklarını, emzirmeyi tamamlatmak isteyen baba için, tam iki sene emzirirler." (el-Bakara 2/233)

[400] Yakın lafızlarla, Tirmizî, Hadîs no: 1152, Ümmü Seleme *Radiyallâhu Anha*'dan. Tirmizî, "Bu hadîs hasen sahîh'tir" demiştir.

[401] Yakın lafızlarla, Müslim, Hadîs no: 1452, Âişe *Radiyallâhu Anha*'dan.

defa emildiğinden dolayı) kız çocuğu adamın (süt) kızı olur ancak (kadınların herbiri beşer defa emzirmediğinden dolayı) adamın hanımlarının çocuğu olmaz. Süt emen bu kız adamla evlenip hanımı olursa, nikâh fesh olur ve adamın mehrin yarısını ödemesi gerekir, onu da diğer iki hanımından beş pay olarak taleb eder.[402] Bu adamın hanımlarının, kocalarıyla olan nikâhları fesholmaz. Adamın iki hanımından biri (kocasının evlendiği) kız çocuğunu; üçü (şimdiki) kocasından ikisi (eski kocası olan) başka bir adamın sütünden olmak üzere beş defa emzirmiş olursa, süt emzirdiği kıza (süt) anne olur. Süt emziren kadının ve süt emen çocuğun her ikisi de adama (şimdiki kocaya, evlilikte) harâm olur ve kız çocuğu diğer adama (eski kocaya) ebedîyyen (evlilikte) harâm olur. Süt emen kız çocuğu, onunla evlenmezse, süt emziren kadının nikâhı fesholmaz.

Bir kadın, bir erkek çocuğuyla evlense sonra onu beş emzirmeyle emzirse, kadın ona harâm olur ve nikâh da fesholur. Kadın süt sâhibi olan adama (sütün sâhibi, çocuktan önce evli bulunduğu kocasına) da, (süt emen çocukla evlendiği için artık) onun gelini olduğundan ebedîyyen harâm olur.[403]

فَصْلٌ : [فِي تَحْرِيمِ النِّكَاحِ وَ فَسْخِهِ بِسَبَبِ الرَّضَاعِ]

[Süt Emme Sebebiyle Nikâhın Harâm Kılınması ve Feshi Hakkında] Fasıl

Bir adam yetişkin bir kadınla evlenir ve onunla cinsel ilişkiye girmez, sonra küçük bir kızla evlenir de yetişkin kadın sözkonusu kızı emzirirse, yetişkin kadın adama harâm olur ve küçük kızla olan nikâhı ise sübût bulur. Adam, iki küçük kızla evlenir ve nikâhındaki yetişkin kadın her ikisini de emzirmişse, yetişkin kadın ona harâm olur, iki küçük kızın nikâhı da (aynı nikâh altında iki sütkardeşi cem ettiği için) fesh olur. (Bundan sonra) iki küçük kızdan dilediği ile nikâhlanabilir. (Adamın evlendiği yetişkin kadının emzirdiği ve adamın kendileri ile nikâh yaptığı) küçük kızlar üç tane ise ve

402 Üç kez emziren beşte üçünü, iki kez emziren beşte ikisini verir. Çünkü nikâhın fesholmasına bu kadınların yaptığı emzirme sebep olmuştur. (el-Udde, 2/37)

403 Burada anlatılmak istenen şudur: İslâm fıkhında küçük yaşta çocuğun evlenmesi câizdir, lâkin ancak bülûğ çağına girdikten sonra zifâfa/gerdeğe girebilirler. Bu şekildeki bir evlilikte eğer kadın kendisine bu şekilde nikâhlanmış bir çocuğu emzirirse çocuğun sütannesi olduğu için artık evlenmeleri harâm olur. Aynı şekilde kadın eski kocasına da harâm olur, çünkü o adam artık kadının sütoğlunun babasıdır ve dolayısıyla kadın adamın gelini olmuştur. Vallâhu â'lem!

yetişkin kadın onları ayrı ayrı emzirdiyse; yetişkin kadın adama harâm olur, süt emen kızlardan ilk ikisinin nikâhı fesholur, üçüncüsünün nikâhı ise sübût bulur. Yetişkin kadın, (emzirdiği çocuklardan) birini (diğer ikisinden) ayrı emzirdiyse ve sonra da diğer ikisini birlikte emzirdiyse, üçünün nikâhı da fesh olur ve adam üçünden dilediği bir tanesiyle tek başına nikâh yapabilir. Adam yetişkin kadınla ilişkiye girdiyse, kadının süt emzirdiği kızların hepsi ebedîyyen ona harâm olur. Yetişkin kadınla ilişkiye girmezse, ona mehir ödemez yok eğer ilişkiye girdiyse, kadın mehri hak eder. Süt emen kızların mehrinin yarısı adamın üzerinedir (ödemekle yükümlüdür) ve bunu da yetişkin kadından alır.

Küçük kız, yetişkin kadın uyurken emekleyerek gelip beş emme ile emse, her ikisi de kocaya harâm olur; eğer bu ilişkiden önce olursa; yetişkin kadın mehrinin yarısını alır, adam da bunu (yetişkin kadına ödediği mehir miktârını) küçük kızdan isteyebilir. Süt emme ilişkiden sonra olursa, yetişkin kadın mehrinin tamamını alır ve adam bunu hiç birinden isteyemez, küçük kıza da mehir yoktur.

Adam bir kadınla nikâhlanır sonra: "Bu kadın (hanımım), benim sütkardeşimdir" derse, nikâhı fesholur. Adam kadınla ilişkiye girdiyse kadın, mehrini alır. İlişkiye girmediyse ve kadın onu tasdîk etmediyse, mehrin yarısını alır. Kadın ilişkiden önce adamı tasdîk ettiyse, (bu durumda mehirden) ona hiçbir şey yoktur. Kadın, "Bu adam (kocam), benim sütkardeşimdir" derse; kocası onu yalanlarsa ve kadının delîli de yoksa hükme (şerî'ate) göre kadın onun hanımıdır.

بَابُ نِكَاحِ الْكُفَّارِ

Kâfirlerle Nikâh/Evlilik Bâbı

Müslüman bir kadının -hangi durumda olursa olsun- kâfir bir adamla evlenmesi helâl olmadığı gibi, müslüman bir erkeğin de hür kitâbiyye (ehli kitâb'dan) olanı dışında kâfir bir kadınla evlenmesi helâl değildir.

Kitâbiyye olan bir kadının kocası İslâm'ı kabûl ederse veya kâfir karı koca birlikte İslâm'ı kabûl ederlerse, nikâhları (yeni nikâh kıyılmadan) devam eder. Kitâbiyye olan bir kadının kocası dışında, karı kocadan biri İslâm'ı kabûl ederse ya da müslüman çiftten (karı kocadan) biri ilişkiye girmeden önce irtidâd ederse, nikâh o anda fesholur. Bu (irtidâd), ilişkiye girdikten sonra olursa ve kâfir erkek; kadının iddeti sırasında İslâm'ı kabûl ederse, nikâhları devam eder. İslâm'ı kabûl etmediği takdirde; dînlerinin farklılaştığı anda nikâh da fesh olmuş sayılır.

Kadına (mehir olarak) kâfir oldukları zamanda birşeyler tahsîs edildiyse ve kâfir olduğu dönemde onlara sâhib olduysa, kadına (alacağı mehir) harâm (olan bir şey olarak verilmiş) bile olsa ondan başka birşey verilmez. Kadın mehrini henüz teslim almadıysa ve (alacağı mehir) harâm (olan bir şey olarak verileceği taahhüt edilmiş) ise mehr-i misil (kendisi gibi olan bir kadının alacağı mehrin misli kadar); ya da (kadın zifâfa girmeden ayrıldıysa ve böylece mehrin yarısını vermek) gerekli olduğu takdirde bunun yarısı kadar mehir alır.

فَصْلٌ : [فِي فَسْخِ نِكَاحِ الْإِمَاءِ]

[Câriyelerin Nikâhının Feshi Hakkında] Fasıl

Hür bir adam, nikâhı altında câriyeleri olduğu hâlde İslâm'ı kabûl eder ve câriyeler de onunla birlikte İslâm'ı kabûl ederse; onun İslâm'ı kabûl ettikleri esnâda, câriyelerle nikâh yapması helâl olmayan bir kimse olması durumunda, nikâhları fesholur. Câriyelerle evlenmesi helâl olan bir kimse ise (bu durumda) afîfe (iffetli, sadık) olanını (nikâhında) tutar ve gerisinden ayrılır.

بَابُ الشُّرُوطِ فِي النِّكَاحِ

Nikâhta Koşulan Şartlar Bâbı

Kadın (nikâhta) evini ya da memleketini (terk etmemeyi) veya kocasının; üstüne başka bir kadınla evlenmemesini ya da câriye edinmemesini şart koşuyorsa, şart koşabilir. Adam şartları yerine getirmezse, kadın nikâhı da fesh edebilir. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«إِنَّ أَحَقَّ الشُّرُوطِ أَنْ تُوفُوا بِهَا، مَا اسْتَحْلَلْتُمْ بِهِ الْفُرُوجَ»

"Şartlardan yerine getirmeye en lâyık olanı; kendisiyle ırzları helâl kıldıklarınızdır."[404]

---

[404] Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 5151; Müslim, Hadîs no: 1418, Ukbe bin Âmir *Radiyallâhu Anh*'dan.

"Rasûlullâh Mut'a Nikâhı'ndan nehyetti."[405]

Mut'a nikâhı; bir süreliğine evlenmektir. Bunun gibi, (adam) kadını belli bir vakitte boşayacağını şart koşarsa bu (nikâh) da sahîh değildir.

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*, **Şiğâr'ı da nehyetti."[406]**

Şiğâr; adamın kızını, diğerinin kızı ile evlenmek şartıyla evlendirmesi ve aralarında mehir olmaması demektir. (Ayrıca:)

«ولَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الْمُحَلِّلَ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ»

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*, **hülle yapana da hülle yaptırana da lanet etti."[407]**

Hülle; üç talâk ile boşanmış kadınla, kadını boşayan kocasına helâl kılmak için (boşama niyetiyle) evlenmektir.

بَابُ الْعُيُوبِ الَّتِي يُفْسَخُ بِهَا النِّكَاحِ

Nikâhı Feshetmeye Neden Olan Ayıplar/Kusurlar Bâbı

Eşlerden biri diğerinin; köle veya mecnûn (deli) ya da baras (alaca) hastası[408] yahut cüzzamlı yahut da; adam, kadının organının tamamıyla kapalı olduğunu ya da kadın, erkeğin organının kesilmiş olduğunu farkederse, nikâh akdinden önce bundan haberi olmadığı sürece nikâhı feshedebilir. Hâkimin hükmü (kararı) olmaksızın (nikâhı) fesh etmek câiz değildir.

Kadın kocasının iktidârsız olduğunu ve onunla cinsel ilişkiye girmediğini iddiâ ettiğinde; hâkime başvuru yapıldığı tarihten itibâren bir yıl süre verilir. Bu süre zarfında onunla hâlâ ilişkiye girmezse, kadının onunla kalmayı

---

405 Müslim, Hadîs no: 1406, Sabrat'ul Cühenî'den o babasından o da dedesinden.

406 Buhârî, Hadîs no: 5112; Müslim, Hadîs no: 1415, İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

407 İbnu Mâce, Hadîs no: 1935 ve yakın lafızlarla; Ebû Dâvud, Hadîs no: 2076; Tirmizî, Hadîs no: 1120, Abdullâh İbnu Mes'ûd *Radiyallâhu Anh*'dan. Tirmizî "Hasen sahîh'tir" demiştir.

408 **Baras**: Lisân'ul Arab'da derinin beyazlaşması şeklinde vukû' bulan bir hastalık çeşidi olarak ta'rif edilir. (Lisân'ul Arab, 7/5) Türkçe'de "alaca hastalığı" olarak bilinmektedir. Vallâhu â'lem!

ya da ondan ayrılmayı tercîh hakkı vardır. Kadın ondan ayrılmayı tercîh ederse, hâkim onları ayırır. Ancak kadının nikâhdan önce adamın iktidârsız olduğunu bilmesi veya herhangi bir zamanda kadının: "İktidârsız olsa da ben râzıyım" demesi bundan müstesnadır. [Bu durumda kadının ayrılma hakkı yoktur. (Mütercim)] Nikâh akdinden sonra (kadın kocasının iktidârsız olduğunu) bilir ancak hakkını taleb etme husûsunda sukût ederse, ayrılma hakkı sâkıt olmaz (düşmez). Adam: "(Hanımım) iktidârsız olduğumu öğrendi ama bunu bildikten sonra benden râzıydı" dese ve kadın bunu inkâr etse, (kabûl edilecek olan) söz, kadının sözüdür. Adam onunla (sadece) bir defa (bile) ilişki kurmuşsa, iktidârsız değildir. Adam bunu (hanımıyla bir defa ilişkiye girdiğini) iddiâ eder ve kadın bunu inkâr ederse; evlendiğinde kadın bâkire olarak evlendiyse bu durumda güvenilir kadınlara danışılır ve onların görüşleri kabûl edilir. Kadın (boşanmış veya kocası ölmüş) dul bir kadın olarak evlendiyse (kabûl edilecek olan) söz, yemîn (etmesi) ile birlikte adamın sözüdür.

فَصْلٌ : [فِي التَّفْرِيقِ لِلْعِتْقِ]

[Âzâd Edilmekten Dolayı Ayrılma Hakkında] Fasıl

Kadın âzâd edildiğinde, kocası köleyse; kadına, kocasıyla birlikte kalma ya da ayrılma hakkı tanınır. Hâkimin hükmü olmaksızın kocasından ayrılabilir. Kadın tercîhini yapmadan; kocası da âzâd olursa veya kadınla ilişkiye girerse, kadının tercîh hakkı ibtâl olur. Kadın kısmen âzâd olmuşsa veya kocası hür bir adamken, (kadın) tamamen âzâd olursa, kadının tercîh hakkı yoktur.

ooo Radâ'/Süt Emme Kitâbı'nın Sonu ooo

كِتَابُ الصَّدَاقِ

Sadâk/Mehir Kitâbı

كِتَابُ الصَّدَاقِ

Sadâk/Mehir Kitâbı (Giriş)

Değeri az olsun çok olsun, ücret olması câiz olan her şey, sadâk (mehir) olarak da câizdir. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in kendisine: "(Ya Rasûlullâh!) Eğer senin bu kadına ihtiyâcın yoksa beni bu kadınla evlendir." diyen zâta buyurduğu (şu) kavli gereğincedir:

«اِلتَمِسْ وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ»

"(Mehir olarak) demirden bir yüzük olsun getir!"[409]

Bir adam kızını herhangi bir mehir karşılığı evlendirirse, (bu) câizdir. Kızın rızâsı olmaksızın, -kızın babası dışında hiç kimse (onun için)- "mehr-i misil"den[410] daha düşük mehir belirleyemez. Bir kimse kadına mehir olarak bir köleyi belirler, kadın onda kusur bulursa; (yerine) tazmînât almayı kabûl etmekle; reddetmek ya da kıymetini (değerini) almak arasında muhayyerdir. Kadın; kölenin, gasbedilmiş ya da hür bırakılmış olduğunu tesbît ederse, kıymetini alır. Kadın nikâh akdi sırasında; kölenin, hür olduğunu ya da gasbedilmiş olduğunu biliyorsa, mehr-i misil alır. Kocası, onun için belirli bir köleyi satın almak şartıyla onunla evlenir, efendisi köleyi satmaz veya

[409] Buhârî, Hadîs no: 5135 ve aynı zamanda; Müslim, Hadîs no: 1425, Sehl bin Sa'd es-Sâ'idî *Radiyallâhu Anh*'dan. Hadîsin devamında belirtildiği üzere Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* hadîste zikredilen bu adamı, mehir olarak Kur'ân'dan bazı sûreler öğretmesi karşılığında evlendirmiştir.

[410] **Mehr-i Misil**: Kadının benzeri, dengi kadınlara verilen mehirdir. Bu mehir, neseb bakımından eşitlik gözetildikten sonra kadının; yaş, akıl, güzellik, zenginlik, iffet, dindârlık, takvâ, ilim, bâkirelik ve kadını dengi kadınlardan farklı kılan diğer vasıflar gözönünde bulundurularak takdîr edilir. (Nevevî, Minhâc'ut Tâlibîn, 220-221'den özetle.)

kıymetinden daha fazlasını taleb ederse; kadın (mehir olarak kölenin, normal) kıymetini alır.

فَصْلٌ : [فِي مَنْ لَمْ يُسَمِّ لَهَا الْمَهْرَ]

[Mehir Belirlemeden Evlenen Kişi Hakkında] Fasıl

Kocası onunla mehirsiz olarak evlense (nikâh) sahîh'tir. İlişkiden önce boşarsa, kadın -zenginin ve fakîrin gücü nisbetince ödeyeceği bir miktâr-mut'a (hediye) dışında hiçbir şey alamaz. (Mut'a olarak verilenin) en yükseği bir hizmetçi ve en azı kadının giydiğinde namaz kılması câiz olan bir elbisedir.

Evlenenlerden biri, ilişkiden önce mehir tesbît edilmeden önce ölecek olursa, kadına dengi bir kadının mehri vardır; bundan ne fazla ne eksik (hak iddiâ edemez). Onlardan hayatta kalan mîrâs alır ve (yaşayan koca değil de kadınsa) iddet (beklemesi) gerekir zîrâ:

"Bervea bintu Vâşik'ın kocası (Hilâl bin Mürre el-Eşcâî), ona mehir vermeksizin ve onunla gerdeğe girmeksizin öldüğünde, Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **şöyle hükmetti:**

«لَهَا مَهْرُ نِسَائِهَا، لَا وَكْسَ، وَلَا شَطَطَ، وَلَهَا الْمِيرَاثُ، وَعَلَيْهَا الْعِدَّةُ»

"Onun için kendi dengi kadınların mehri vardır; ne eksik ne de fazla, mîrâsdan pay alma hakkı da vardır ve iddet beklemesi gerekir."[411]

Kadın kocasından, ilişkiden önce mehri tesbît etmesini taleb ederse bu hakkı vardır. Adam (mehir olarak); dengi bir kadına verilen kadar mehir ya da daha fazlasını belirlerse kadına bundan fazlası yoktur. Adam mehr-i misil'den daha azını belirler ve kadın da buna râzı olursa bu da aynıdır (kadın mehir olarak daha fazlasını alamaz).

---

411 Tahâvî, Şerhu Müşkil'il Asâr, 13/346-347, Hadîs no: 5321 ve yakın lafızlarla; Ebû Dâvud, Hadîs no: 2114; Tirmizî, Hadîs no: 1145; İbnu Mâce, Hadîs no: 1891; Nesâî, Hadîs no: 3357, İbnu Mes'ûd *Radiyallâhu Anh*'dan. Tirmizî "Hasen sahîh'tir" demiştir.

فَصْلٌ : [فِي سُقُوطِ الْمَهْرِ وَاسْتِقْرَارِهِ]

[Mehrin Düşmesi ve Düşmeyecek şekilde İstikrâr Bulması Hakkında] Fasıl

Kadının İslâm'ı kabûl etmesi, irtidâd etmesi, süt emmesi ya da süt emzirmesi, kocasının kadındaki bir kusur sebebiyle veya kendisindeki bir kusur sebebiyle nikâhı feshetmesi, fakîrleşmesi ya da kadının âzâd olması gibi kadından kaynaklanan ve zifâftan önce gerçekleşen her ayrılıkta mehir sâkıt olur (düşer).

Talâk ve hul' (kadının, karşılığında bir miktâr ödemeyi teklîf ettiği boşama) gibi adamdan kaynaklanan ayrılıklarda, kadının mehri (aralarında) tesbît ettiklerinin yarısıdır. Ancak adamın, kadın için kendi hakkı olan yarısını bağışlaması ya da kadının reşîd olması durumunda kendi hakkını adama bağışlaması -ki bu durumda mehrin tamamı diğer tarafa kalır- bundan müstesnâdır.

Boşamanın, eşler dışında başka birinden kaynaklanması durumunda, koca mehrin yarısını verir ki bunu onların boşanmasına sebep olan kişiden tazmîn edebilir.

Mehir iki taraf arasında ikiye bölünür ve kalıcı nitelikte belirli bir şey ise ve değeri de değişmediyse ikisine yarı yarıya paylaştırılır. Eğer (malda) koyunun kuzular doğurması gibi (maldan) ayrı bir artma varsa bu durumda artış kadına âittir ve koyunlar ikiye bölünür. Eğer koyunun semizlenmesi gibi ayrılmaz bir artma varsa bu durumda, kadın onların artmış hâlinden yarısını (elinde tutup diğer yarısını) adama vermek ile nikâh akdi yapıldığı günkü kıymeti üzerinden yarısını vermekte muhayyerdir. Eksilme olursa, kadın eksilmiş olanın yarısını almakla nikâh akdi yapıldığı günkü kıymeti üzerinden yarısını almak arasında muhayyerdir. Telef olursa kadın nikâh akdi yapıldığı günkü kıymeti üzerinden yarısını alır.

Kocası onunla zifâfa girdiyse, mehir sâbit olur ve hiçbir şey onu sâkıt etmez. (Nikâh) akdinden sonra onunla halvet kurduysa (yalnız, başbaşa kaldıysa) ve: "(Kadınla) ilişkiye girmedim der" kadın da bunu doğrularsa mehir sâbit olur ve (ayrılık durumunda kadının) iddet (beklemesi) gerekir.

Eşler, sadâk/mehir hakkında ya da miktârı husûsunda ihtilâf ederse, (kabûl edilecek olan) söz; yemîniyle birlikte mehr-i misli iddiâ edenin sözüdür.

بَابُ مُعَاشَرَةِ النِّسَاءِ

Kadınlarla İlişkiler Bâbı

Eşlerden her birinin birbirlerine ma'rûf üzere davranmaları ve üzerlerine vâcib olan haklarını, geciktirmeksizin ve yaptığı harcamada hoşnutsuzluk izhâr etmeksizin edâ etmeleri gerekir.

Kocanın hakkı; kocası her ne zaman cinsel ilişkiye girmeyi isterse, kadının (hâyız, nifâs gibi) bir mazereti olması dışında, ona kendisini teslim etmesi ve ona itâat etmesidir. Kadının bunları yapması durumunda; dengi bir kadının normalde ihtiyâcını giderecek kadar nafakasının, kıyâfetlerinin ve kalacağı yerin karşılanması gücü nisbetince kocasının üzerine vazîfedir. Adam bunda ya da bir kısmını yerine getirmekte cimrilik ediyorsa; kadın bunu almaya gücü yettiği takdirde, kendisine yetecek kadarını ve çocuklarına yetecek kadarını örfe uygun bir şekilde alabilir. Zîrâ rivâyet edildiğine göre **Nebî** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*, **(Ebû Süfyân** *Radiyallâhu Anh***'ın hanımı) Hind** *Radiyallâhu Anha*, **(bir gün gelip) kendisine: "(Ey Allâh'ın Rasûlü), Ebû Süfyân cimri bir adamdır. Bana ve çocuğuma yetecek miktârda nafaka vermiyor.**" dediğinde, şöyle buyurdu:

«خُذِي مَا يَكْفِيكِ وَوَلَدَكِ بِالْمَعْرُوفِ»

"Örfe göre sana ve çocuğuna yetecek miktârda al!"[412]

Kadın (ihtiyâcını karşılayacak kadarını) adamın fakîrliğinden veya ona vermemesinden dolayı alamıyorsa, adamdan ayrılmak istediğinde; hâkim onları ayırır. Koca (yaşça) küçük olsun veya yetişkin olsun (hüküm) aynıdır. Kadın, kendisiyle ilişkiye girmenin mümkün olmadığı (yaş bakımından) küçük biriyse veya kocasına kendisini teslim etmiyorsa ya da üzerine vâcib olan şeyde kocasına itâat etmiyorsa yahut kadın, kocasının izniyle olsun ya da olmasın bir ihtiyâcı sebebiyle yolculuk ediyorsa; nafakasını temîn etmek kocanın üzerine bir yükümlülük değildir.

---

412 Buhârî, Hadîs no: 5364 ve az farkla; Müslim, Hadîs no: 1714, Âişe *Radiyallâhu Anha*'dan.

فَصْلٌ : [فِي الْايِلَاءِ]

[Îlâ Hakkında] Fasıl

Kocanın (geçerli) bir mazereti olması dışında; hanımı hür ise (en az) dört geceden birini; köle olması durumunda ise (en az) sekiz geceden birini onunla geçirmesi gerekir. Kocanın (geçerli) bir özrü olması dışında; (en az) dört ayda bir cinsel ilişkiye girmesi gerekir. Îlâ yaparsa (hanımıyla dört aydan fazla ilişkiye girmeyeceğine yemîn ederse), kadın dört ay bekler ve onu (boşanmak için) hâkim karşısına çıkarır. Îlâ yaptığını veya dört ayın geçtiğini inkâr eder ya da onunla cinsel ilişki kurduğunu iddiâ eder ve kadın da bâkire değilse; (kabûl edilecek olan) söz, yemînle birlikte kocanın sözüdür. Bunu ikrâr ederse (îlâ yaptığını kabûl ederse), kadın taleb ettiği takdirde geri dönmesi emredilir ki geri dönüşten kasıt cimâ'dır (cinsel ilişkiye girmektir). Geri döndüğü takdirde, Allâh; Ğafûr'dur (günâhları bağışlayandır) ve Rahîm'dir (merhamet edendir); geri dönmediği takdirde karısını boşaması emredilir.[413] Adam boşamadığı takdirde onun adına hâkim boşama kararı verir. Bundan sonra hanımına dönerse veya (iddet süresi dolana kadar dönmemek sûretiyle) ayrılık vâki' olana kadar kadını bırakırsa ve (yaptığı yemînden) geriye îlâ müddetinden (dört aydan) daha fazla bir müddet kaldığı hâlde daha sonra onunla tekrar evlenirse, (yukarıda) vasfettiğim gibi (dört ay) bekletilir. Kadın taleb ettiği hâlde geri dönmekten (cimâ'dan) âcizse şöyle der: "Kudretim olduğunda cimâ' edeceğim" ve kudreti olana kadar (ilişkiyi) erteler.

---

[413] Bütün bu hükümler Bakara Sûresi'ndeki şu Âyet-i Kerîmeler'den istinbât edilmiştir:

﴿لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ
وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

"Kadınlarına yaklaşmamaya yemîn edenler dört ay beklerler. Eğer (bu müddet içinde) geri dönerlerse, şüphesiz Allâh; Ğafûr'dur (günâhları bağışlayandır) ve Rahîm'dir (merhamet edendir). Eğer (müddeti içinde dönmeyip kadınlarını) boşamaya karar verirlerse (ayrılırlar). Biliniz ki, Allâh Semî'dir (işitendir) ve Alîm'dir (bilendir)." (el-Bakara 2/226-227)

بَابُ الْقَسْمِ وَالنُّشُوزِ

Eşler Arasında Gecelerin Taksîmi ve Nüşûz (Hakların İhlâli ve Geçimsizlik) Bâbı

Kasm -kadınlarıyla (eş, câriye vb.) birlikte kalacağı zamanları taksîm etme- husûsunda ki bundan kasıd gecedir, eşlerine âdil davranmak, adamın üzerine yükümlülüktür. Câriyesine bir gece, kitâbiyye (ehli kitâb'dan) olsa dahi hür olan eşlerine iki gece ayırır. Cinsel ilişki husûsunda aralarında eşit davranması üzerine bir yükümlülük değildir. Taksîmata hangisiyle başlayacağı ve yolculukta hangisini yanına alacağını kur'a çekmeden belirleyemez. Zîrâ Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* yolculuğa çıkmak istediğinde kadınları (eş, câriye vb.) arasında kur'a çeker, kur'a hangi eşine isâbet ederse onu beraberinde götürürdü.[414]

Kadın, kocasının izniyle, taksîmden kendi hakkını kumalarından birine verebilir. Yahut da kocasına verir, o da (hanımlarından) dilediğine verir çünkü: Sevde *Radiyallâhu Anha*, kendi gününü Âişe *Radiyallâhu Anha*'ya bağışladı. Böylece Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem,* Âişe *Radiyallâhu Anha*'ya iki gün ayırıyordu: Biri (Âişe *Radiyallâhu Anha*'nın) kendi günü, diğeri Sevde *Radiyallâhu Anha*'nın (bağışladığı) günü.[415]

Bâkire ile evlenen damat onunla yedi gece geçirir sonra (hanımları arasındaki) sırayı takip eder. Dul ile evlenen damat ise, Enes *Radiyallâhu Anh*'ın kavli gereğince, onunla üç gece geçirir:

«مِنَ السُّنَّةِ إِذَا تَزَوَّجَ الْبِكْرَ عَلَى الثَّيِّبِ أَنْ يُقِيمَ عِنْدَهَا سَبْعًا، وَإِذَا تَزَوَّجَ الثَّيِّبَ عَلَى الْبِكْرِ أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلَاثًا»

"Bâkire, dul üzerine nikâhlanırsa, bâkirenin yanında yedi gün kalınması, (sonra taksîmat yapılarak sıraya konması), dul bâkire üzerine nikâhlandığı zaman ise, yanında üç gün kalınması (sonra taksimat yapılıp sıraya konması) sünnet'tendir."[416]

---

[414] Buhârî, Hadîs no: 2593; Müslim, Hadîs no: 2445, Âişe *Radiyallâhu Anha*'dan.

[415] Buhârî, Hadîs no: 5212; Müslim, Hadîs no: 1463, Âişe *Radiyallâhu Anha*'dan.

[416] Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 5214; Müslim, Hadîs no: 1461, Enes bin Mâlik *Radiyallâhu Anh*'dan.

Dul (gelin) onunla yedi gece geçirmesini isterse, damat bunu yapar ve diğerleriyle de aynı şekilde (yedi gece) geçirir çünkü Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* Ümmü Seleme *Radiyallâhu Anha* ile evlendiği zaman, yanında üç gün geçirdi ve dedi ki:

«لَيْسَ بِكِ هَوَانٌ عَلَى أَهْلِكِ، إِنْ شِئْتِ أَقَمْتُ عِنْدَكِ ثَلَاثًا خَالِصَةً لَكِ، وَإِنْ شِئْتِ سَبَّعْتُ لَكِ، وَإِنْ سَبَّعْتُ لَكِ سَبَّعْتُ لِنِسَائِي»

"Sana ehlinden bir tahkîr sözkonusu değil. Dilersen senin yanında üç gece geçiririm, dilersen yedi gece geçiririm. Ancak seninle yedi gece kalırsam diğer kadınlarımın (eş, câriye vb.) yanında da yedi gece geçiririm."[417]

فَصْلٌ : [فِي اَدَابِ الْجِمَاعِ]

[Cimâ' Adâbı Hakkında] Fasıl

Cimâ' (cinsî münâsebet) sırasında örtü altına girmek müstehabb'tır. İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir: Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden birisi (cinsî münasebet için) eşine gelip yanaşırken:

«بِاسْمِ اللَّهِ اَللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا»

"Bismillah, Allâh'ım; bizi şeytândan uzaklaştır, şeytânı da bize ihsân ettiğin çocuktan uzak kıl!"

derse, sonra aralarındaki bu işte bir çocuk takdîr olunursa, o çocuğa hiçbir zaman şeytân zarar veremez."[418]

---

[417] Yakın lafızlarla; Müslim, Hadîs no: 1460, Ümmü Seleme *Radiyallâhu Anha*'dan.

[418] Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 5165; Müslim, Hadîs no: 1434, İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

فَصْلٌ : [فِي النُّشُوزِ]

[Nüşûz; Eşler Arasında Hakların İhlâli ve Geçimsizlik Hakkında] Fasıl

Kadın kocasının nüşûzundan (haklarını ihlâl edeceğinden) veya yüz çevireceğinden (boşayacağından) korkarsa, haklarının bir kısmından vazgeçerek kocasını râzı etmesinde bir sakınca yoktur. Zîrâ Sevde *Radiyallâhu Anha*, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in kendisini talâkla boşayacağından korktuğunda, böyle yapmıştır.[419]

Adam karısının nüşûzundan korkarsa ona nasîhat eder. Kadın nüşûza devam ederse, kocası onu yatakta terk eder (onunla ilişkiye girmekten kaçınır). Bu, nüşûzundan dönmesine yeterli olmazsa, ızdırâba yol açmayacak bir dövüşle karısını döver.

Aralarının (iyice) açılmasından korkuluyorsa, hâkim erkeğin ailesinden bir tane ve kadının ailesinden bir tane, uygun gördükleri takdirde aralarını bulacak veya onları boşayacak güvenilir hakemler gönderir.[420] Hakemlerin bu konuda yaptıkları iki taraf için de bağlayıcıdır.

---

[419] Sevde *Radiyallâhu Anha* kendi geceleme hakkını Âişe *Radiyallâhu Anha*'ya devretmişti. Hadîsin açıklaması ve tahrîci az yukarıda geçmişti.

[420] Şeyh *Rahimehullâh*'ın zikrettiği husûsların tamamı Âyet-i Kerîme'den alınmıştır. Zîrâ Allâh*u Teâlâ* Nisâ Sûresi'nde şöyle buyurmaktadır:

﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا﴾

"Allâh'ın kimini kimine üstün kılmasından ötürü ve erkeklerin, mallarından sarfetmelerinden dolayı erkekler kadınlar üzerine hâkimdirler. İyi kadınlar, gönülden boyun eğenler ve Allâh'ın korunmasını emrettiğini, kocasının bulunmadığı zaman da koruyanlardır. Serkeşlik etmelerinden endişelendiğiniz kadınlara öğüt verin, yataklarında onları yalnız bırakın, nihâyet dövün. Size itâat ediyorlarsa aleyhlerine yol aramayın. Doğrusu Allâh Aliyy (Yüce)'dir, Kebîr'dir (Büyük'tür).

بَابُ الْخُلْعِ

Hul'/Bedel Karşılığı Boşama Bâbı

Kadın kocasına karşı buğz (kin ve nefret) ile doluysa ve ona itâatte Allâh'ın hudûdlarını yerine getiremeyeceğinden korkuyorsa; fidye olarak aralarında her ne karşılığı anlaştılarsa, kendisini (boşama yoluyla) kurtarabilir. Adamın hanımına verdiği mehirden fazlasını almaması müstehabb'tır. Adam, fidye karşılığı karısına hul' yapar veya onu boşarsa, kadın ondan ayrılır ve onun talâkının kadın üzerinde, velev ki kadının yüzüne söylese dahi, hiçbir etkisi kalmaz.

Sadâk (mehir) olarak verilmesi câiz olan herşeyle ve meçhûl birşey karşılığında hul' yapmak câizdir. Kadın: "Beni hul' ile elimdeki dirhemler karşılığı boşa!" ya da; "Evimdeki değerli her ne varsa (tümünün karşılığında beni boşa)" dese adam da böyle yapsa boşama sahîh'tir ve adam elinde bulunan dirhem/gümüş paraları veya evinde bulunan değerli eşyaları alır. Elinde veya evinde hiçbir şey yoksa üç dirhem veya metâ (değerli eşya) olarak isimlendirilen en asgarî miktârda eşyayı alır.

Kadını, belirlenmiş bir köle karşılığında hul' ile boşar, kölenin ayıplı (kusurlu) olduğu ortaya çıkarsa, adam kusur sebebiyle ya tazmînât alır ya da köleyi iâde edip kıymetini alır. Kölenin gaspedilmiş olduğu veya hür olduğu ortaya çıkarsa, (adam bunun yerine) kıymetini alır.

Hul', talâk ile boşaması sahîh olan herkes için sahîh'tir. Fidyeyi ödemek, malda tasarruf etmesi sahîh olan kimseler dışında (hiç kimse için) sahîh değildir.

ooo Sadâk/Mehir Kitâbı'nın Sonu ooo

Karı kocanın arasının açılmasından endişelenirseniz, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin; bunlar düzeltmek isterlerse, Allâh onların aralarını buldurur. Doğrusu Allâh Alîm'dir (bilendir) ve Habîr'dir (haberdâr olandır)." (en-Nisâ 4/34-35)

كِتَابُ الطَّلَاقِ

Talâk/Boşanma Kitâbı

كِتَابُ الطَّلَاقِ

Talâk/Boşanma Kitâbı (Giriş)

Mükellef (şerî' yükümlülüklerle muhâtab olan kişi) ve muhtâr (kendi hür irâdesiyle seçim yapabilen) bir kocanın yaptığı hâricindeki talâk (boşama) sahîh (geçerli) olmaz. Aynı şekilde ikrâh (zorlama) altında olan ve -sarhoşluk durumu hâriç- aklını yitiren kimsenin talâkı da sahîh olmaz.

Hür kimse üç talâk hakkına, köle olan kimse ise iki talâk hakkına sâhibtir. Bu kişilerin nikâhının altındaki kadının hür veya câriye olması durumu değiştirmez. Bu zikri geçen boşama hakkı sayısını tamamen kullandığında, (kadın) bir başkası ile sahîh bir nikâh gerçekleştirip, bu evlilikte cinsel ilişki vâki' (olup da bu kocadan boşanma sözkonusu) olmadıkça o kimseye (önceki kocaya) bu kadın (ile nikâh) helâl olmaz. Bu Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in Rifâa *Radiyallâhu Anh*'ın eşi hakkındaki şu buyruğu gereğincedir:

«لَعَلَّكِ تُرِيدِينَ أَنْ تَرْجِعِي إِلَى رِفَاعَةَ، لاَ، حَتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ، وَيَذُوقَ عُسَيْلَتَكِ»

"Sen herhalde Rifâa'ya dönmek istiyorsun? Hayır, sen onun (evlendiğin o adamın) balcağızından, o da senin balcağızından tatmadıkça dönemezsin."[421]

Üç talâkı bir arada toplamak (bir mecliste üç talâk birden vermek) ve kişinin zifâfa girdiği eşini hayız hâlinde boşaması veya cinsî münâsebet vâki' olduktan sonraki temizlik döneminde boşaması helâl olmaz. Zirâ rivâyet olunduğuna göre; İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma* hanımını hayızlı ol-

---

421 Buhârî, Hadîs no: 5260 ve az farkla; Müslim, Hadîs no: 1433, Âişe *Radiyallâhu Anha*'dan.

duğu hâlde boşamış, Ömer *Radiyallâhu Anh* da bu durumdan Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e bahsetmiş bunun üzerine Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurmuştur:

«مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا ثُمَّ يُمْسِكْهَا حَتَّى تَطْهُرَ ثُمَّ تَحِيضَ ثُمَّ تَطْهُرَ فَإِنْ بَدَا لَهُ أَنْ يُطَلِّقَهَا فَلْيُطَلِّقْهَا قَبْلَ أَنْ يَمَسَّهَا»

"Ona emret de hanımına dönsün! Sonra kadın temizlenip sonra hayız oluncaya ve tekrar temizleninceye kadar onu tutsun! Daha sonra onu boşamak isterse ona dokunmadan boşasın."[422]

Boşamada sünnet olan; kişinin eşini cinsî münâsebetin vâki' olmadığı temizlik hâlinde bir talâk ile boşaması, iddeti bitinceye kadar da onu terk etmesidir (cinsel ilişkiye girmemesidir). Kadına; cinsî münâsebetin vâki' olmadığı bir temizlik hâlinde, sünnete uygun olarak, "boşsun" dediği vakit kadın boşanmış olur. Şâyet kadın cinsî münâsebetin vâki' olduğu bir temizlik veya hayız hâlinde olursa; hayızdan temizleninceye kadar kadın boşanamaz.

Şâyet kadına, "Sen bid'at olan boşamaya göre boşsun" derse ve bu da kadının hayız hâlinde veya cinsî münâsebet vâki' olduktan sonraki temizlik döneminde gerçekleşirse kadın boşanmış olur. Eğer böyle olmazsa, eşi onunla cinsî münâsebet kurmadıkça veya hayız olmadıkça boşanmış olmaz.[423]

Kendisi ile zifâfa girilmemiş olan; hâmile olduğu ortaya çıkan, hayızdan kesilmiş olan ve (henüz) hayız görmemiş olan kadını boşama husûsunda ise sünnet veya bid'at (boşama) yoktur. Bu kadına, "Sen sünnet üzere boşsun ya da bid'at üzere boşsun" dediği vakit her hâlükârda boşanmış sayılır.

---

422 Yakın lafızlarla Buhârî, Hadîs no: 4908; Müslim, Hadîs no: 1471.

423 Çünkü hayız döneminde veya cinsî münâsebetten sonraki döneminde gerçekleşmeyen boşama, bid'at boşama olmaz. Bu şahıs bid'at boşamayı zikrettiği için boşamanın vasfının da bid'at boşamaya uygun olması gerekir. Bid'at talâkı veren kişi, kadın hayız olur olmaz veya kadınla cinsî münâsebete girer girmez boşanmış olur. (el-Udde, 2/86)

بَابُ صَرِيحِ الطَّلَاقِ وَكِنَايَتِهِ

Sarîh/Açık Talâk ve Kinâyeli/Üstü Kapalı Talâk Bâbı

Boşanmanın sarîh (açık) olan şekli talâk (boşama) lafzı ve "Sen boşsun, boşanmışsın, seni boşadım" sözlerinde olduğu gibi talâk lafzından türetilmiş çeşitli lafızlardır. Her ne zaman sarâheten (açık bir şekilde) boşanma gerçekleşirse, eşi buna niyet etmemiş bile olsa kadın boşanmış sayılır. Ancak bunun hâricinde ihtimal barındıran lafızlar kinâyedir ve bu durumda koca (boşamaya) niyet etmediği müddetçe boşanma vukû' bulmaz. Şâyet kendisine denilse ki: "Senin hanımın var mı?" O da bununla yalan söylemeye niyet ederek, "Hayır!" cevâbını verse bununla kadın boşanmış sayılmaz. Şâyet adam: "Onu boşadım" derse, yalana niyet etmiş bile olsa kadın boşanmış olur. Şâyet koca eşi için: "Sen halliyesin (boşsun), sen beriyyesin (terk edilmişsin), sen bâinsin (ayrısın), sen kesilmişsin, ayrılmışsın..." derse ve bunları söylemekle de boşanmayı kastetmiş ise, bundan başkasını (bir veya iki talâğı) kastetmediği müddetçe kadın üç talâk ile boşanmış olur. Bunun dışındaki lafızlarda üç talâkı kastetmediği müddetçe boşanma tek talâk olarak sayılır.

Şâyet hanımını (boşanma husûsunda) muhayyer bırakır da, kadın (evliliği değil) kendini (boşanmayı) seçerse kadın bir talâk ile boşanmış sayılır. Şâyet seçim yapmaz veya eşinde kalmayı seçerse, (boşama vb.) herhangi bir şey gerçekleşmez.[424]

Âişe *Radiyallâhu Anha* şöyle demiştir:

«قَدْ خَيَّرَنَا رَسُولُ اللهِ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَفَكَانَ طَلَاقًا»

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **bizi muhayyer bıraktı diye bu talâk olarak mı sayıldı? (Elbette talâk sayılmadı.)"**[425]

---

[424] Yani bu seçim hakkını vermek sûreti ile talâk olarak sayılmaz. (Mütercim)

[425] Buhârî, Hadîs no: 5263; Müslim, Hadîs no: 1477.

Bu konunun anlaşılmasına yardımcı olmasına binâen hadîsin Buhârî'deki metninin tamamını ve Müslim'de geçen lafzını buraya iktibâs ediyoruz:

Kocasının (eşinin seçim yapması için izin verdiği) sözkonusu meclis dışında kadının seçme hakkı yoktur. Ancak, ondan sonrası için ona seçme hakkı sağlaması durumu bundan müstesnâdır. Koca hanımına: "İşin senin elinde (sana kalmış)," veya "Kendini boşa" dediği takdirde (bu seçme hakkını) feshetmediği ve cinsel ilişki vâki' olmadığı müddetçe seçim hakkı kadının elindedir.

بَابُ تَعْلِيقِ الطَّلَاقِ بِالشُّرُوطِ

Boşanmayı Çeşitli Şartlara Bağlama Bâbı

Nikâh ve mülkiyetten sonra, boşanmayı ve âzâd etmeyi şarta bağlamak sahîh'tir. Nikâh ve mülkiyetten önceki koşmuş olduğu şartlar ise sahîh değildir. "Şâyet fulane ile evlenirsem, o boşanmış olur" veya: "Şâyet fulane kadını (câriyeyi) mülkiyetime geçirirsem o hürdür" dese sonra da kadınla

---

«عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ، عَنِ الخِيَرَةِ، فَقَالَتْ:»

Mesrûk *Rahimehullâh* şöyle demiştir: Ben Âişe *Radiyallâhu Anha*'ya hiyareden (erkeğin hanımını talâk husûsunda muhayyer kılmasından) sordum, şöyle dedi:

«خَيَّرَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَفَكَانَ طَلاَقًا؟»

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **bizi muhayyer bıraktı bu talâk olarak mı sayıldı?"**

«قَالَ مَسْرُوقٌ: لاَ أُبَالِي أَخَيَّرْتُهَا وَاحِدَةً أَوْ مِائَةً، بَعْدَ أَنْ تَخْتَارَنِي»

Mesrûk *Rahimehullâh* **şöyle dedi: "Hanımım beni tercîh edecek olduktan sonra, ben hanımımı bir kere ya da yüz kere muhayyer kılmaktan bir endîşe duymam."** (Buhârî, Hadîs no: 5263)

Mesrûk *Rahimehullâh*, Âişe *Radiyallâhu Anha*'nın şöyle dediğini söylüyor:

«قَدْ خَيَّرَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَفَكَانَ طَلَاقًا؟»

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **bizi muhayyer bıraktı da biz bunu talâk olarak saymadık."** (Müslim, Hadîs no: 1477)

evlense veya câriyeyi mülkiyetine geçirse, ne nikâhı altındaki kadın boşanmış olur, ne de mülkiyetinde tuttuğu câriyesi âzâd edilmiş olur.

Şart için kullanılan edâtlar altı adettir:

1- "إِنْ in (şâyet, eğer)";

2- "إِذَا izâ (şöyle şöyle olduğu zaman)";

3- "أَيُّ eyyu (hangi veya şöyle şöyle şeyde)";

4- "مَتَى meta' (her ne zaman)";

5- "مَنْ men (kim şöyle şöyle yaparsa)" ve

6- "كُلَّمَا kullemâ (her şöyle şöyle yapışında, oluşunda)".[426]

Bu edâtlardan "كُلَّمَا kullemâ" hâricinde tekrarı gerektiren yoktur.[427] Bunların her biri müsbet (olumlu) manâda kullanılacak olursa, şartlarının gerçekleşmesi ile hükmü de[428] sâbit olur. Koca hanımına: "Şâyet kalkarsan, boşanmış olursun" derse, hanımı da kalksa boşanmış ve şart da yerine gelmiş olur. Şâyet koca hanımına (كُلَّمَا kullemâ edâtı ile): "Her kalkışında boşanmış olursun" derse, kadın her kalktığında boşanmış olur.

Edâtlar olumsuz yönde kullanılmış olursa: (إِنْ in edâtıyla) "Şâyet seni boşamaz isem sen boşanmış olursun" sözünde olduğu gibi, kocası bu şart (edâtı) ile belirli bir vakte niyet etmez (kast etmez) ise bu (şart) geniş bir

---

[426] Bu edâtlar için verilen açıklamalar örnek maksatlı olup, manâyı anlaşılır kılmak için edâtların kullanılışlarına dâir verilen misâllerdir. Bağlamına uygun olarak her cümlede farklı konum ve anlamlara sâhib olabilirler.

[427] Meselâ kocası "Kalkarsan boşsun", dese kadın da ayağa kalksa boşanmış olur; kadın tekrar ayağa kalksa boşanma tekrar etmiş olmaz. Kullemâ edâtı ile: "Her ne zaman ayağa kalkarsan boşsun" dediği vakit ise her kalkışında boşanma tekrarlanmış olur. (el-Udde, 2/92)

[428] Yapıldığı takdirde, boşanmayı öngören cezâ gerçekleşmiş olur ve kadın boşanmış olur. (Mütercim)

vakti ifâde eder. Boşama, bunun mümkün olduğu vakitler sona ermediği müddetçe vukû' bulmaz.[429]

Diğer edâtlar fevriyyet (anlık durum) üzerine binâ edilir.[430] Koca hanımına: (مَتَى meta' edâtıyla) "Ne zaman seni boşamaz isem sen o zaman boşanmış olursun." dediği vakit kocası hanımını boşamasa bile kadın bu hâl itibâri ile boşanmış olur. Şâyet koca hanımına: "Seni her boşamadığımda sen boşanmış olursun." derse; bunun üzerine üç talâk boşama imkânının bulunduğu bir zaman da geçer onu boşamaz ise; şâyet kadın ile zifâfa girilmiş ise üç talâk ile boşanmış olur. Şâyet kocası hanımına: "Her çocuk doğurduğunda boşanmış olursun." derse kadın da ikiz bebek doğurursa, ilk doğan çocuk sebebi ile boşanmış, ikinci çocuk sebebi ile de iddet süresini doldurması sebebi ile artık bâin talâkla ayrılmış olur, bununla (ric'î/dönüşlü) talâk gerçekleşmez. Eğer koca hanımına: "Şâyet hayız olursan boşanmış olursun." derse kadın hayızın ilk döneminde boşanmış olur lâkin onun hayız olmadığı belli olursa o zaman boşanmış olmaz. Şâyet kadın derse ki: "Ben hayız oldum." kocası da onu yalanlasa, kadın boşanmış olur. Şâyet kocası hanımına: "Sen hayız oldun." derse hanımı da onu yalanlasa, kocanın ikrârı sebebi ile kadın boşanmış olur. Şâyet kocası hanımına: "Eğer hayız olursan sen de kuman da boşsunuz." der, hanımı da; "Ben hayız oldum." der, kocası da onu yalanlarsa kadın boşanmış olur, kuması (kocanın diğer hanımı) ise boşanmış olmaz.

---

[429] Şarih el-Makdisî *Rahimehullâh* şöyle demiştir: Karı kocanın hayatlarının son anlarına kadar boşama vâki' olmaz. Bunun hilâfına bir şey bilmiyoruz. Buradaki ("şâyet" diye tercüme ettiğimiz) edât "إِنْ in" mücerred olarak vakitte genişliği gerektirir. Ama bununla mukayyed olan bir vakti kast etmesi müstesnâ. Meselâ kişinin eşine: "Bugünü kast ederek, şâyet seni boşamazsam, sen boşanmış olursun." demesi gibi. İşte kişi bu belirli bir günü böyle kayıtlar. O gün geçerse ve eşini de boşamaz ise kadın boşanmış sayılır. (el-Udde, 2/93)

[430] Olumsuz olarak geldikleri zaman durum böyledir. Olumsuz manâda kullanılmayan diğer edâtların hepsi genişlik ifâde eder. "Şâyet çıkarsan, çıkacağın zaman, ne zaman çıkarsan, hangi vakit çıkarsan." türünden şartlarda olduğu gibi çıkma fiili gerçekleştiği anda kadın boşanmış olur. Lâkin -az önce geçtiği üzere- edâtlar olumsuz olarak kullanılırsa "إِنْ in (şâyet)" edâtı hâriç diğer bütün edâtlar fevriyyet (anlık durum) üzeri binâ edilir (sadece o anda yapıldığında boşama ifâde eder, aksi takdirde etmez). (el-Udde Şerh'ul Umde, 2/93)

بَابُ مَا يَخْتَلِفُ بِهِ عَدَدُ الطَّلَاقِ وَغَيْرِهِ

Talâk ve Diğer Şeylerin Adedindeki Karışıklığa Dâir Bâb

Kendisi ile zifâfa girilmemiş olan kadına verilen bir talâk (bâin talâk) ayrılığa sebeb olur, sözkonusu kadın hür ise üç talâk, eğer köle ise iki talâk ile boşanması da (meselâ); "Üç talâkla boşsun" veya "(Üç talâk sıralanarak) sen boşsun, boşsun, boşsun" gibi toplu lafızlar ile vûku' bulursa kadını harâm kılar. Eğer, (kendisi ile zifâfa girilmemiş olan kadına boşanma lafızlarını) sıralı bir şekilde gerçekleştirse, "Sen boşsun, evet boşsun ya da sonra boşsun" şeklinde veyahut da: "Boşsun, bilakis boşsun" ya da: "Sen boşsun, sen boşsun, şâyet seni boşarsam boşsun" der, sonra onu boşarsa ya da: "Seni her boşadığımda sen boşsun" der, sonra onu boşarsa veya: "Seni her boşamayışımda sen boşsun" demesinde olduğu gibi ve buna benzer lafızlarda ise, ancak bir kez talâk vûku' bulur.[431]

Şâyet kadınla zifâfa girilmiş ise o zaman (boşanma esnâsında) söylediği bütün boşamalar gerçekleşir.

Her kim talâkta veya talâk adedinde veyahut da sütkardeşliği veya süt emme adedinde şüphe ederse, (amelini) yakîn üzere binâ eder (kesin bildiği şeyi esâs alır, şüpheli olanları dikkate almaz).

Şâyet koca, (eş, câriye vb.) kadınlarına hitâben: "Sizden biriniz boşsunuz" derse ve belli bir kadını da kast etmezse (boşanacak bu kadın) kur'a çekmek sûreti ile çıkar.

Şâyet kocası hanımından (yarısı vb. gibi) genel veya parmakları ve elleri gibi belirli bir kısmı boşayacak olursa, kadın kullî olarak (tamamen) boşanmış olur. Ancak tırnak, diş, tüy, tükürük, gözyaşı ve benzeri (ayrılabilen) kısımları kasdetmek sûreti ile kadın boşanmış olmaz.

Şâyet kocası hanımına: "Sen yarım veya daha az bir boşanma ile boşsun" derse, kadın bir talâk ile boşanmış olur.

---

431 Zîrâ birinci talâkla zaten bâin talâkla ayrılmış olurlar, diğerleri ise gerçekleşmiş olmaz. (el-Udde, 2/96-97)

بَابُ الرِّجْعَةِ

Ric'at -Kocanın Boşadığı Eşine Dönmesi- Bâbı

Koca, eşini zifâftan sonra, kadın hür ise üç talâk, eğer câriye ise iki talâktan az olmak kaydı ile bedelsiz olarak boşadığı zaman, iddet süresi devam ettiği müddetçe kocanın eşine dönme hakkı vardır.

Bu, Allâh*u Teâlâ*'nın (şu) kavli gereğincedir:

﴿وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلاحًا﴾

"Kocaları bu süre içinde barışmak isterlerse, onları geri almaya daha çok hak sâhibidirler." (el-Bakara 2/228)

Ric'at (kocanın eşine dönmesi); kişinin müslümanlardan iki erkeğe; "Şâhid olun ben eşime geri döndüm, ona döndüm, onu (nikâhımda tekrar) tuttum" gibi lafızlar ile (nikâhtaki durumun aksine) velî olmadan, mehire ziyâde yapmadan ve eşinin rızâsını almaya ihtiyâç duymadan ona dönmesidir. Cinsel ilişki gerçekleştiğinde de ric'at husûle gelmiş olur.

Rac'iyye (ric'î talâk verilmiş kadın), (hâlâ) zevce/eş hükmündedir öyle ki kendisine talâk ve zihâr yapılabilir. Kezâ, bu kadının (iddet süresi içinde) kocası için süslenmesi, ona kendisini göstermesi, cinsel ilişki, halvet (kocası ile başbaşa kalması) ve kocası ile birlikte yolculuk yapmak gibi husûsları yerine getirmesi câizdir.

Kocası eşine döndüğü takdirde, talâktan geri kalan sayı üzere eşine döner. Şâyet kocası eşini terk etse, ayrılsalar sonra (eski eşi) başka bir adam ile evlense sonra onunla da ayrılsa, sonra ilk evlendiği adam onunla evlense yine talâktan geri kalan sayı üzere eşine döner.

Karı-koca iddetin tamamlanması husûsunda ihtilâf ederlerse; bu husûsta mümkün olan bir şeyi iddiâ ettiği zaman yemîn etmesi ile birlikte (itibâr edilen) söz, kadının sözüdür. Koca şâyet iddetin bitiminden sonra; kendisinin eşine geri döndüğünü iddiâ eder de, eşi de bunu inkâr ederse, (itibâr edilen) söz yine kadının sözüdür. Şâyet kocanın elinde delîl varsa o zaman kocanın lehine bu delîl ile hükmedilir, kadın evlenmiş olsa bile ikinci eşi ile zifâfa girmiş olsun veya olmasın ilk kocasına döndürülür.

بَابُ الْعِدَّةِ

İddet Bâbı

Kocası, hayatta iken cinsel ilişki ve halvetten (baş başa kalmadan) önce eşini kendisinden ayırdıysa (boşadıysa), kadının iddet beklemesi gerekmez. Bu, Allâh*u Teâlâ*'nın (şu) kavli gereğincedir:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا﴾

"Ey imân edenler! Mü'min kadınları nikâhlayıp, sonra onlara dokunmadan kendilerini boşadığınızda, onlar üzerinde sizin sayacağınız bir iddet yoktur." (el-Ahzâb 33/49)

(Boşamadan sonra) iddet hesabı tutanlar ise dört kısma ayrılır.

Birincisi: Hâmile olan kadınlar. Bunların iddeti doğum yapmalarıdır. İkiz çocuğa hâmile kalmış olsa bile ikinci çocuğunu doğurmadığı müddetçe iddeti bitmez. Kendisiyle iddet sona eren ve câriyenin (efendisine çocuk doğuran) Ümm'ül Veled statüsüne geçtiği hâmilelik, insan hilkatinin belirmeye başlamış olduğu hâmileliktir.[432]

İkincisi: Eşleri ölmüş olan kadınlar. Bu kadınlar (hür iseler) dört ay on gün beklerler. Kadının câriye olması durumunda müddet bunun yarısıdır. Cinsel ilişkiden önce veya sonra olması durumu birdir.

Üçüncüsü: Kur'[433] sâhibi olan boşanmış kadınlar. Bunlar kendileri, üç kur' beklerler. Câriyenin kur'u iki hayız dönemidir.

Dördüncüsü: Hayız olmaktan ümîdi kesilmiş olan kadınlar ve henüz hayız görmemiş olan kadınların iddeti üç aydır. (Bu durumdaki) câriyenin iddeti ise iki aydır.

Kadının iddetle beraber (ayrıca beklemesi) şu üç durumda meşrû'dur:

---

[432] Çocuk velev ki tam şekliyle olmasa bile insana benzer şekilde doğduysa hâmilelik iddeti sona erer.

[433] Kur'dan kasdın ne olduğu husûsunda iki görüş vardır. Birincisine göre kur', hayız görmektir. İkincisine göre ise hayızdan temizlenmektir. (el-Udde, 2/104-105)

Birincisi: Kadın hayız görmemeye başlar ve bunun neyden kaynaklandığını bilmezse; kadın (hâmile gibi) dokuz ay bekler sonra hayızdan ümîd kesen kadınların iddeti ile (3 ay) iddet bekler. Şâyet hayızın hangi sebeple ortadan kalktığını bilirse, ta ki tekrar hayız görüp ona göre iddet bekleyeceği zamana kadar iddet beklemeye devam eder.

İkincisi: Kocası tehlikeli bir yerde veya ailesinin arasında iken kaybolmuş olup da eşinin âkibeti bilinmeyen kadın. Bu kadın dört sene bekler, sonra da (kocasının vefâtı gerçekleşmiş gibi) vefât iddeti bekler. Şâyet adam -ticâret için seferde olması gibi bir yerde- kaybolursa, kocanın ölümü husûsunda yakîn oluşuncaya kadar kadın (başkasıyla) nikâhlanamaz.

Üçüncüsü: Kadın iddetini bitirdikten sonra, hâmileliğe dâir bazı emâreler sebebi ile şüpheye düşerse; şüphe gidinceye kadar kadın nikâhlanmaz. Nikâhlanırsa nikâhı sahîh olmaz. Şâyet nikâhtan sonra şüpheye düşerse, hâmile olarak nikâhlandığını bilmesi durumu hâriç nikâh bâtıl olmaz. İddet bekleyen kadın nikâhlanırsa, nikâhı bâtıldır ve bu kadınla evlendiği adamın arası ayrılır. Şâyet zifâftan önce araları ayrılırsa kadın (daha önce beklediği) ilk iddetini tamamlar. Eğer zifâftan sonra araları ayrılırsa birinci iddetin üzerine zifâfa girdiği zamandan itibâren ikinci bir iddet daha bekler ve ikinci iddete baştan başlar (ayrı ayrı iki iddet bekler). İki iddet döneminin bitiminden sonra nikâhlanabilir. Şâyet ikisinden birine âid bir çocuk doğurursa, bununla iddeti biter ardından sonraki (ikinci evliliği sebebi) ile iddet bekler. Eğer çocuğun ikisinden de olması mümkünse kâifler (kiyâfe ilmine sâhib olanlar)[434] çocuğa bakar ve onlar çocuğu kadının evlendiği iki adamdan hangisine nisbet ederse çocuk ona ilhâk edilir. Çocuğun nisbet edildiği adamdan yana kadın iddetini tamamlamış sayılır. Diğerinden yana ise iddet beklemesi gerekir.

بَابُ الْإِحْدَادِ

Kadının Ölen Kocası İçin Yas Tutması Bâbı

Kocası ölen kadının, kocası için yas tutması vâcib'tir. İhdâd (yas); kadının süslenmekten, koku sürmekten, sürme taşı ile gözlerine sürme çekmekten ve güzel görünme amacı ile boyalı elbise giymekten kaçınması demek-

[434] **Kiyâfe İlmi:** Doğan çocuğun azâlarına ferâset ve nazar itibâri ile bakma yolu ile nesebin bilinmesi demektir. (Bu minvâlde açıklamalar için bkz. El-Mutli', 343; Lisân'ul Arab, 9/293) Bu işle meşgûl olanlara "kâif", "kavaf" ve "kavvâf" denilir. Vallâhu â'lem!

tir. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاث إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا»

"Allâh'a ve âhiret gününe imân eden bir kadına, ölü için üç geceden fazla yas tutmak helâl olmaz. Yalnız kocası için dört ay on gün yas tutması müstesnâ."[435]

(Yas tutan) kadın Asb[436] elbisesinden başka boyanmış bir elbise giyemez. Gözüne sürme çekemez ve guslettiğinde kust ve ezfâr (isimli) kokulardan bir nebze alması hâriç koku sürünemez. Kadının, imkân varsa iddet beklemenin kendisine vâcib hâle geldiği esnâda bulunduğu evinde gecelemesi gerekir. Şâyet kadın sefer veya hacc için yola çıkmış ve bu esnâda kocası ölmüşse, ikâmet ettiği yer yakınsa o zaman geri döner ve iddetini evinde bekler. Şâyet ikâmet ettiği yer uzaksa (bu bekleme süresi) sefer esnâsında geçer. Üç talâk ile boşanmış kadın da bunun gibidir. Ancak evinde iddet müddetini geçirmesi konusu hâriç.[437]

بَابُ نَفَقَةِ الْمُعْتَدَّاتِ

İddet Bekleyen Kadınların Nafakası Bâbı

İddet bekleyen kadınlar üç kısma ayrılır:

Birincisi: Rac'iyye (iddet döneminde kendisine dönülen) kadın. Bundan kasıd, kocası kendisini tekrar (nikâhında) tutma imkânına sâhib olan kadındır. Bu kadının nafaka ve süknâ (kalacak yer) hakkı vardır. Kâfir bir kadının kocası müslüman olur veya müslüman bir erkeğin eşi irtidât eder-

---

435 Az farkla; Buhârî, Hadîs no: 1282; Müslim, Hadîs no: 1486, Zeyneb bintu Cahş *Radiyallâhu Anha*'dan.

436 **Asb**: Bir elbise türüdür ki bunun yünü önce boyanır, sonra dikilir. Süheylî şöyle demiştir: Asb, Yemen'den başka bir yerde bulunmayan bir boyadır. (Misbâh'ul Munîr, ع ص ب maddesi 2/412-413)

437 Üç talâkla boşanmış kadının evinde iddet beklemesi gerekmez, istediği yerde iddet bekleyebilir.

se; bu durumdaki her iki kadına da nafaka yoktur. Zifâf gerçekleştikten sonra; kâfir bir kocanın eşi müslüman olur veya müslüman bir kadının kocası irtidât ederse bu iki kadına da iddet nafakası vardır.

İkincisi: (Kocası) hayatta olup bâin talâk ile veya (nikâhı) feshedilerek ayrılmış kadın. Hiçbir durumda kendisine süknâ (kalacak yer) temîn etmeye ve hâmile olması durumu hâriç nafaka vermeye gerek yoktur.

Üçüncüsü: Kocası ölmüş kadın. Bu kadın için ne nafaka vermek ne de kalacak yer temîn etmek gerekmez.

بَابُ اسْتِبْرَاءِ الْإِمَاءِ

Câriyelerin İstibrâsı Bâbı

İstibrâ' (rahmin temizlenmesi amacıyla bekleme) şu üç yerde vâcib'tir:

Birincisi: Her kim bir câriyeye sâhib olursa, câriye istibrâ'ya tâbi tutulana kadar cinsel münâsebette bulunamaz.

İkincisi: Ümm'ül Veled olan ve efendisinin kendisi ile cinsel ilişkide bulunduğu câriye. Bu câriye istibrâ'ya tâbi tutulana kadar başkası ile evlenemez.

Üçüncüsü: Şâyet bu ikisinin (Ümm'ül Veled ve efendisinin kendisi ile cinsel ilişkide bulunduğu câriyenin) efendileri onları âzâd etse veya efendilerinin ölmesi hasebiyle âzâd edilmiş olsalar, kendilerini istibrâ'ya tâbi tutana kadar (başkası ile) nikâhlanamazlar.

Bütün bu sayılanlardaki istibrâ'; eğer hâmile ise doğum yapmakla, eğer hayız gören birisi ise bir sefer hayız görmesi ile, hayız görmekten ümîd kesmiş veya hiç hayız görmemiş bir kimse ise bir ay bekleyerek, şâyet hayızdan kesilip de neden dolayı kesildiğini bilmiyorsa on ay bekleyerek gerçekleşir.

ooo Talâk/Boşanma Kitâbı'nın Sonu ooo

كِتَابُ الظِّهَارِ

Zihâr Kitâbı

كِتَابُ الظِّهَارِ

Zihâr Kitâbı

Zihâr kocanın eşi için: "Sen benim için annemin sırtı gibisin" demesi ve ya kendisine ebedîyyen harâm olan bir kimsenin sırtı gibisin demesidir. Ya da: "Sen bana babam [annem][438] gibisin" diyerek bununla kadını kendisine harâm kılmayı kastedetmesidir ki; kadın kocasına, (cinsel) temâs'dan önce bir köle âzâd etmedikçe helâl olmaz. Şâyet bunu bulamazsa (zihâr yapan adam) peş peşe iki ay oruç tutar. Buna da güç yetiremeyen kimse altmış miskîni[439] doyurur.

Zihârın hükmü ve sıfatı (tarîfi) Ramazân ayında ödenen cimâ' keffâreti gibidir. Şâyet keffâret ödemeden önce cinsel birliktelik olursa isyân etmiş (günâh işlemiş) olur ve zikri geçen keffâretleri ödemesi gerekir.

Birkaç kez eşine zihâr yapıp bunların keffâretini vermemiş olan kimse ise bir defa keffâret verir.

Şâyet kadınlarına (eş, câriye, Ümm'ül Veled) tek bir kelime ile zihâr yapacak olursa, tek bir keffâret öder. Şâyet kadınlarına birden fazla kelime ile zihârda bulunacak olursa (her birine tek tek zihâr yapacak olursa) kocanın kadınlarından her biri adedince keffâret ödemesi gerekir.

Şâyet kişi câriyesine zihâr yapar, onu kendine harâm kılar veya (o kadından kendisine) mübâh olan bir şeyi kendisine harâm kılar veya kadın eşine zihâr yapar ya da onu haram kılarsa; kocası (bu durumların hiç birinde) ona harâm olmaz. Onun keffâreti yemîn keffâretidir.

Köle, keffâret husûsunda hür kimse ile birdir ancak ona oruç tutmaktan başka keffâret yoktur.

ooo Zihâr Kitâbı'nın Sonu ooo

---

438 El-Udde'de bunun yerine, "Sen bana annem gibisin" (el-Udde, 2/121) denilmiştir ki doğrusu da bu olsa gerektir. Vallâhu â'lem!

439 Zekât Verilmesi Câiz olan Kimseler Bâbı'nda geçtiği üzere miskînler; geçimlerini karşılayan ancak tümüyle yetecek kadar sağlayamayanlardır.

كِتَابُ اللِّعَانِ

Liân/La'netleşme Kitâbı

كِتَابُ اللِّعَانِ

Liân/La'netleşme Kitâbı (Giriş)

Her ne zaman kişi; bâliğ, âkil, hür, iffetli ve müslüman bir hanımını zinâ ile suçlarsa; kendisi Liânda bulunmazsa, o kimseye hâd tatbîk etmek gerekli olur.

Şâyet adamın eşi zimmî veya câriye ise ve (eşini zinâ ile suçladıktan sonra) liânda bulunmazsa ta'zir edilir. Adam, bütün bunlara (liâna ve cezâya) kadın talebde bulunana kadar ma'rûz bırakılmaz.

Liân; kişinin hâkimin veya nâibinin (temsîlcisinin) huzurunda, eşi orada ise ona işâret ederek, yok değilse ismini ve nesebini zikrederek: "Allâh'ı şâhit tutarım ki; eşimin zinâ etmesi hakkında ortaya attığım husûsta ben kesinlikle doğru söyleyen kimselerdenim." (sözünü dört defa) söylemesidir. Beşincisinde kişi durdurulur ve kendisine: "Allâh'tan kork, bu pek büyük bir günâhtır. Dünya azâbı âhiret azâbından daha hafîftir." diye (îkâz sadedinde sözler) söylenir. Kişi bundan vazgeçmezse: "Eşimin zinâ etmesi hakkında ortaya attığım şeyden ötürü (nefsim) yalancılardan ise Allâh'ın la'neti (nefsimin/kendimin) üzerine olsun" diyerek (liânı) tamamlar.

Eşi de (buna mukâbil olarak); (suçlamada bulunan) kocasının kendisine atmış olduğu zinâ suçlamasında onun yalancılardan olduğuna dört şehâdet ile Allâh'ı şâhid tuttuğunda kadından hâd cezası kaldırılır. Sonra beşincisinde durdulur ve erkeğe uygulanan korkutma gibi o da (Allâh'ın azâbından) korkutulur. Kadın vazgeçmezse şöyle der: "Eşimin bana atmış olduğu zinâ iftirâsı husûsunda eşim doğru söyleyenlerden ise Allâh'ın gazabı (nefsimin /kendimin) üzerine olsun."

Sonra hâkim şöyle der: "Aranızı (sizi) ayırdım" ve böylelikle ebedî bir yasaklama ile birbirlerine harâm olurlar.

Şâyet ikisinin aralarında bir çocuk var ve babası o çocuğu inkâr ediyorsa, -çocuk anne karnında olsun veya doğmuş olsun fark etmez- kocası ikrâr etmediği veya ikrâr etmesi husûsunda çocukta bir delîl bulamadığı sürece çocuk ondan uzaklaştırılır.

Bunun sebebi İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'dan rivâyetle bir adamın hanımına liân yaptığı ve Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in bundan dolayı aralarını ayırıp çocuğu annesine ilhâk ettiği rivâyettir.[440]

فَصْلٌ : [فِي لُحُوقِ النَّسَبِ]

[Nesebe İlhâk Etmek Hakkında] Fasıl

Her kimin kendisiyle cinsel ilişki kurduğunu kabûl ettiği eşi veya câriyesi o kişiden olması mümkün olan bir çocuk doğurursa, nesebi o kişiye ilhâk edilir. Bu Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ»

"Çocuk döşek sâhibine âid olur, zinâkâra da taş (recm) vardır."[441]

Kadının çocuğu liân olmaksızın, câriyenin çocuğu da istibrâ' iddiâsı olmaksızın (adam tarafından) inkâr edilemez.

Şâyet doğan çocuğun kocadan olması mümkün değilse, meselâ: câriyenin cinsel ilişkiden sonraki altı aydan daha az bir sürede veya eşiyle cinsel birleşmeleri mümkün olduğu vakitten sonraki altı aydan daha az bir sürede çocuk doğurmaları veya on yaşın altında (küçük bir çocuk) olması gibi, koca çocuk sâhibi olamayacak birisiyse ya da koca hâdım edilmiş veyahut da kısır olursa çocuk ona ilhâk edilmez.

فَصْلٌ : [فِي إِلْحَاقِ مَجْهُولِ النَّسَبِ]

[Nesebi Meçhûl Olanın İlhâkı Hakkında] Fasıl

Şâyet iki adam bir kadınla tek bir temizlik hâlinde şüpheyle (kendi hanımı zannederek) cinsel ilişkide bulunduysa veya câriyenin sâhibliğinde or-

---

440 Buhârî, Hadîs no: 5315; Müslim, Hadîs no: 1494.

441 Buhârî, Hadîs no: 2218; Müslim, Hadîs no: 1457, Âişe *Radiyallâhu Anha*'dan.

tak olan iki adam câriyeleri ile tek bir temizlik hâlinde cinsel ilişkide bulunduysa ve ardından sözkonusu kadın bir çocuk doğurduysa veya nesebi meçhûl olan bir neseb hakkında iki adam iddiâlaşırsa, kâifler (kiyâfet ilmine sâhib olanlar) tarafından onlara ya da akrabâlarına bakılır ve kâifler ikisinden hangisine ilhâk ederse, çocuk ona ilhâk edilir. Şâyet kâifler çocuğu bu iki adama da ilhâk ederlerse (neseb olarak) ikisine de ilhâk edilir. Bu iş (kâiflere de) müşkil gelir veya kâifler de (aralarında) teâruz (ihtilâf) eder veya (neseb tesbîti için) kâifler bulunmazsa çocuk bulûğ çağına erip, kendisini bu iki adamdan birine ilhâk edene kadar (çocuğun nisbet edilmesi meselesi) terk edilir. Kâifin sözü; isâbet etme husûsunda tecrübeli ve âdil olmadığı müddetçe kabûl edilmez.

بَابُ الْحَضَانَةِ

Çocuk Bakımı Bâbı

(Hadâne; çocuk bakımı husûsunda) çocuk için insanların en hak sâhibi; çocuğun annesi sonra (anne olmadığı takdirde) yukarıya doğru annenin anneleridir. Sonra baba, sonra da babanın anneleridir. Sonra büyükbaba sonra da büyükbabanın anneleridir. Sonra anne-baba bir kızkardeş, sonra baba bir kız kardeş, sonra da anne bir kız kardeştir. Sonra teyze, sonra haladır. Sonra (diğer) kadın akrabâlardan (akrabâlık derecesi) en yakın kadınlar sonra asabesinden (erkek akrabâlardan, akrabâlık derecesi) en yakın akrabâlardır.

Köle ve fâsık kimsenin, çocuğa yabancı olacak bir adamla evlenen kadının, hadâne hakkı yoktur.[442] Şâyet bu mâni'ler ortadan kalkarsa tekrar hadâne hakları geri döner.

Erkek çocuk yedi yaşına ulaştığı zaman annesi ve babası arasında

---

[442] Zîrâ Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*, kocasından ayrılan bir kadına şöyle buyurmuştur:

«أَنْتِ أَحَقُّ بِهِ مَا لَمْ تَنْكِحِي»

"Başka biriyle evlenmediğin müddetçe çocuk üzerinde en çok hak sâhibi olan sensin." (Ebû Dâvud, Hadîs no: 2276)

Ancak yukarıda sayılan akrabâları gibi çocuğun bakımını üstlenmesi mümkün olan birisiyle evlendiği takdirde kadının hadâne hakkı düşmez. (el-Udde, 2/137)

muhayyer olur ve ikisinden seçtiğinin yanında olur. Şâyet kız çocuk yedi yaşına ulaşırsa, onun üzerinde babası (annesinden) daha çok hak sâhibidir.

Babanın, çocuğunu emzirecek bir kimse bulması gerekir. Çocuğun annesinin, kendisi gibi birine verilecek ücret karşılığında emzirmeyi istemesi durumu bundan müstesnâdır. İster evlilik bağları bulunsun isterse de boşanmış olsun anne, çocuğunu emzirme husûsunda kendisi dışındakilerden daha çok hak sâhibidir. Şâyet çocuğun babası ve malı yoksa çocuğun emzirme bedeli çocuktan alacakları mîrâs miktârınca vârislerince karşılanır.

بَابُ نَفَقَةِ الْأَقَارِبِ وَالْمَمَالِيكِ

Akrabâların ve Sâhib Olunan Kölelerin Nafakası Bâbı

İnsanın, yukarıya doğru anne-babasının (büyükbabalar, büyükanneler) ve aşağıya doğru evlâdlarının (çocuklar, torunlar) nafakasını karşılaması gerekir.[443] Farz veya asabe[444] yoluyla kendisine vâris olanların da nafakasını karşılaması gerekir. Bu nafaka yükümlülüğü, (adı geçen zümreler) fakîr oldukları ve insanın, onların masraflarını karşılayabilecek malı olması durumunda geçerlidir.

Şâyet fakîrin iki veya daha çok mîrâsçısı varsa, onun nafakası onların üzerine kendisinden alacakları mîrâs miktârıncadır, ancak oğlu hâriç zîrâ oğlun nafakasını karşılama yükümlülüğü sadece babasına âittir.

Kölelerin sâhibinin; kölelerinin yiyecek ve giyecek nevînden ihtiyâç duyduklarının nafakalarını karşılaması gerekir. Şâyet efendiler böyle yapmazsa; köleleri taleb ettiğinde onları satmaya mecbûr bırakılırlar.

---

443 İbn'ul Kayyim *Rahimehullâh*, nafakanın dirhem (para) ile karşılanmasının farz olmadığını; zîrâ bu husûsta âyet, hadîs, âsâr, selef'den, dört imâm'dan ve onlardan başka İslâm âlimlerinden bir nâs, âsâr ve sünen kitâblarında bir kelâm bulunmadığını söylemektedir. Yine, Allâh'ın akrabâ, eş ve köle nafakalarını ma'rûf üzere farz kıldığını ve ma'rûfun ölçüsünün, kişinin yediğinden ona da yedirmesi, giydiğinden ona da giydirmesi olduğunu söyler. Ancak taraflar karşılıklı râzı olmaları hâlinde nafaka paraya dönüştürülebilir. (İbn'ul Kayyim, Zâd'ul Me'âd, 5/455'den özetle)

444 Farz'dan kasıd mîrâs payları Kur'ân'da belirlenenler (bkz, Mîrâs Kitâbı Giriş) ve asabe'den kasıd da baba tarafından erkek akrabâlardır (bkz, Asabeler Bâbı).

بَابُ الْوَلِيمَةِ

Velîme Yemeği Bâbı

Velîme, düğün dâ'vetidir ve müstehabb'tır. Bu Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in Abdurrahman bin Avf *Radiyallâhu Anh*'ın evlendiğini haber vermesi üzerine buyurduğu (şu) kavli gereğince-dir:

«بَارَكَ اللَّهُ لَكَ، أَوْلِمْ وَلَوْ بِشَاةٍ»

"Allâh seni bereketlendirsin, bir koyunla bile olsa velîme yemeği ver!"[445]

Velîme (düğün yemeği) dâ'vetine icâbet etmek vâcib'tir. Bu Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«وَمَنْ لَمْ يُجِبْ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ»

"Her kim (velîme/düğün yemeği dâ'vetine) icâbet etmezse, Allâh'a ve Rasûlü'ne asî olmuştur."[446]

Yemekten yemek istemeyen kişi du'â eder ve ayrılır.

Havaya tatlı/para vb. şeyler saçmak ve bunları toplamak kerâhiyet ile beraber mübâh'tır, (bu gibi şeylerin havaya saçılmaktansa) hazır bulunanlara taksîm edilmesi daha evlâdır.[447]

ooo Liân/La'netleşme Kitâbı'nın Sonu ooo

---

[445] Buhârî, Hadîs no: 5155; Müslim, Hadîs no: 1427, Enes bin Mâlik *Radiyallâhu Anh*'dan.

[446] İbnu Mâce, Hadîs no: 1913 ve aynı manâda; Buhârî, Hadîs no: 5177; Müslim, Hadîs no: 1432, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

[447] Hirakî *Rahimehullâh*, bunun mekrûh olma sebebi olarak yağma yapmaya benzemesini zikretmiş ve ardından İmam Ahmed *Rahimehullâh*'ın oğlunun (Kur'ân ezberinde) maharet kazandığında çocuklara ceviz dağıttığını nakletmiştir. Hirakî *Rahimehullâh* aynı yerde sünnet düğünü yemeğinin mutekaddimûn (öncekiler yani selef) tarafından bilinmediğinden, sünnet düğününe katılma zorunluluğunun bulunmadığını söylemektedir. (Muhtasar, sf 108)

كِتَابُ الْأَطْعِمَةِ

Yiyecekler Kitâbı

كِتَابُ الْأَطْعِمَةِ

Yiyecekler Kitâbı (Giriş)

Hayvandan (et olarak faydalanılan) ve hayvanların dışında kalan (yerden ve ağaçlardan biten meyve ve sebzeler gibi) şeylerden elde edilenler olmak üzere yiyecekler iki çeşittir. Hayvanların dışında kalan şeylere gelince; bunların hepsi, necîs veya zehirler gibi zararlı olmadıkları müddetçe mübâh'tır. (Aynı şekilde) içeceklerin hepsi, sarhoşluk vermediği müddetçe mübâh'tır. Neyden imal edilmiş olursa olsun sarhoşluk veren şeyin azı da, çoğu da harâm'dır. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ، وَمَا أَسْكَرَ مِنْهُ الْفَرْقُ فَمِلْءُ الْكَفِّ مِنْهُ حَرَامٌ»

"Her sarhoşluk veren şey harâm'dır. Bir fark'ı[448] sarhoşluk veren şeyin bir avucu da harâm'dır."[449]

Hamr (sarhoşluk veren içecekler), kendiliğinden sirkeye dönüştüğünde temiz ve helâl'dir. (İnsanlar tarafından bilinçli olarak) sirkeye dönüştürüldüğünde ise temiz değildir.

---

[448] Yaklaşık 10 kg.'a tekâbül eden bir ölçü birimidir.

[449] Ebû Dâvud, Hadîs no: 3687 ve az farkla; Tirmizî, Hadîs no: 1866, Âişe *Radiyallâhu Anha*'dan. Tirmizî, "Hasen'dir" demiştir.

فَصْلٌ : [فِي مَا يَحِلُّ وَ يَحْرُمُ مِنَ الْحَيَوَانِ]

[Yenilmesi Helâl ve Harâm Olan Hayvanlar Hakkında] Fasıl

Hayvanlar; kara hayvanları ve deniz hayvanları olmak üzere iki kısımdır. Yılan, kurbağa ve timsâh hâriç su hayvanlarının hepsi helâl'dir. Kara hayvanlarına gelince; azı dişi olan bütün yırtıcı hayvanlar; kartal, mısır akbabası, benekli ayrılık kargası[450] gibi uçan hayvan türlerinden olup da pençesi bulunan bütün hayvanlar; evcil eşekler ve katırlar, uçan hayvan türlerinden olup da leş yiyenler; fare ve benzerleri gibi haşerâttan olup habîs (pis) addedilenler harâm'dır. Ancak cerboa (Arap tavşanı) ve kertenkele (keler) bundan müstesnâdır. Çünkü bundan (kertenkeleden) Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in sofrasında, yenilmiş ve o da bu durumu görmüştür. Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e, "Bu harâm mıdır?" diye sorulması üzerine, o da **"Hayır (kertenkele harâm değildir)!"** diyerek cevap vermiştir.[451] Bunun dışında kalanlar ise mübâh'tır. Aynı şekilde; Nebî

---

[450] Bu, insanların kendisinde uğursuzluk vehmettikleri bir kuş türüdür.

[451] Buhârî, Hadîs no: 5537; Müslim, Hadîs no: 1945, Hâlid bin Velîd *Radiyallâhu Anh* ve İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'dan. Hadîsin tamamı şu şekildedir:

«عَنْ خَالِدِ بْنِ الوَلِيدِ: أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْتَ مَيْمُونَةَ، فَأُتِيَ بِضَبٍّ مَحْنُوذٍ، فَأَهْوَى إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ، فَقَالَ بَعْضُ النِّسْوَةِ: أَخْبِرُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَا يُرِيدُ أَنْ يَأْكُلَ، فَقَالُوا: هُوَ ضَبٌّ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَرَفَعَ يَدَهُ، فَقُلْتُ: أَحَرَامٌ هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ: لاَ، وَلَكِنْ لَمْ يَكُنْ بِأَرْضِ قَوْمِي، فَأَجِدُنِي أَعَافُهُ قَالَ خَالِدٌ: فَاجْتَرَرْتُهُ فَأَكَلْتُهُ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْظُرُ»

"Hâlid *Radiyallâhu Anh*, **Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **ile beraber Meymûne** *Radiyallâhu Anha*'**nın evine girdi. Akabinde kızartılmış keler getirildi. Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **elini ona doğru uzattı. Bu sırada kadınlardan bazısı: Rasûlullâh'a yemek istediği şeyin ne olduğunu haber verin, dedi. Oradakiler: Bu, kelerdir/kertenkeledir ey Allâh'ın Rasûlü! dediler. Bunun üzerine Rasûlullâh Sallallâhu Aleyhi ve Sellem elini kelerden kaldırdı. (Hâlid** *Radiyallâhu Anh* **dedi ki:) Ben: Bu harâm mıdır ya Rasûlullâh? diye sordum. Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **şöyle buyurdu: Hayır, lâkin bu benim kâvmimin arâzîsinde yoktur. Onun için ben bundan kendimi tiksiniyor hissederim. Hâlid** *Radiyallâhu Anh* **dedi ki: Bunun üzerine ben o keleri kendi-**

Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'in atların etinin yenmesine izin vermesi[452] ve sırtlanı av olarak isimlendirmesinden[453] dolayı; atların ve sırtlanların yenilmesi mübâh kılınmıştır.

بَابُ الذَّكَاةِ

Hayvan Kesimi Bâbı

Denizde bulunan hayvanların hepsinin, kesimi yapılmaksızın yenilmesi mübâh olur. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«اَلْحِلُّ مَيْتَتُهُ»

"Onun (denizin) ölüsü helâl'dir."[454]

---

me doğru çektim de Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **bakarken onu yedim."**

[452] Buhârî, Hadîs no: 5524; Müslim, Hadîs no: 1941, Câbir bin Abdillâh *Radiyallâhu Anh*'dan. Hadîsin tamamı şöyledir:

«عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ خَيْبَرَ عَنْ لُحُومِ الحُمُرِ، وَرَخَّصَ فِي لُحُومِ الخَيْلِ»

"Câbir bin Abdillâh *Radiyallâhu Anh* **dedi ki: Nebî** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **Hayber Muhâsarası gününde eşek etlerinden yemeyi nehyetti, atların etleri husûsunda da ruhsat verdi."**

[453] Ebû Dâvud, Hadîs no: 3801; yakın lafızlarla Tirmizî, Hadîs no: 1791; Nesâî, Hadîs no: 4323; İbnu Mâce, Hadîs no: 3236, Câbir bin Abdillâh *Radiyallâhu Anh*'dan. Tirmizî, "Hasen sahîh'tir" demiştir. Hadîsin tamamı şöyledir:

«عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عَنِ الضَّبُعِ، فَقَالَ: هُوَ صَيْدٌ وَيُجْعَلُ فِيهِ كَبْشٌ إِذَا صَادَهُ الْمُحْرِمُ»

"Câbir bin Abdillâh *Radiyallâhu Anh* **dedi ki: Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'**e sırtlan hakkında sordum. Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **şöyle buyurdu: O bir avdır ve onu avlayan ihrâmlıya (keffâret olarak) bir koç (kurbân etme cezâsı) konmuştur."**

[454] Ebû Dâvud, Hadîs no: 83; Tirmizî, Hadîs no: 69; Nesâî, Hadîs no: 332; İbnu Mâce, Hadîs no: 386, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan. Tirmizî, "Hasen sahîh'tir" demiştir.

Ancak, (deniz hayvanı olup da aynı zamanda) karada yaşayan hayvanların kesimi yapılıncaya kadar yenilmesi helâl değildir. Yengeç ve benzerleri (istakoz vb.) ise bundan müstesnadır. (Bunlar kesim yapılmadan yenilebilir.) Yine çekirge ve benzerleri hâriç, karada yaşayan hayvanların hiç biri, tezkiye (kesim) yapılmaksızın mübâh olmaz.

Kesim; nahr (öldürücü bir darbe ile kesmek)[455], zebh (boğazlamak)[456], ve akr[457] (av esnâsında hayvanı öldürmek)[458] olmak üzere üç kısma ayrılır.

Devenin, nahr edilmesi, bunun dışında kalanların ise zebh edilmesi müstehâbb'tır. Zebh edilmesi gereken hayvanın nahr edilerek kesilmesi ve ya nahr edilmesi gereken hayvanın zebh edilmesi câizdir. Bütün kesim işlemlerinin gerçekleşmesi için üç şart vardır:

Birincisi: Kesme işlemini gerçekleştiren kimsenin ehliyetli olması. Hayvanı kesecek olan kişinin; âkil (akıl sahibi), hayvanı boğazlamaya güç yetiren, müslüman veya kitâbî (ehli kitâb'dan) olması gerekir. Çocuk, deli, sarhoş ve kitâbî olmayan kâfir kimseye gelince, bunların kestikleri helâl değildir.

İkincisi: Hayvanın boğazlanması ve (avcı) avlanırken av âletinin atılması anında konuşabiliyorsa, Allâh*u Teâlâ*'nın isminin zikredilmesi. Şâyet kişi dilsizse semâya işâret eder. Boğazlanacak olan hayvanın üzerine Allâh'ın ismini zikretmek kasıtlı olarak terk edilirse, (onun etinden yemek) helâl olmaz. Şâyet sehven (yanılmaktan dolayı) terk edilecek olursa, o zaman helâl sayılır. Av esnâsında ise, ister kasten terkedilsin isterse sehven terk edilsin, av helâl olmaz.

---

[455] **Nahr:** Hayvanı boğazlayarak kesmekten farklı olarak, hayvanın boynu ile göğsü arasında bulunan boşluğa mızrak ve benzeri bir şeyi saplamak sûreti ile gerçekleşen bir kesim şeklidir. (el-Udde, 2/153)

[456] **Zebh:** Hayvanın (boğazda bulunan) iki şahdamarını, boğazını ve nefes borusunu kesmekten ibâret olan, boğazlama sûreti ile yapılan bir kesim şeklidir. Bu yöntem (daha çok) koyun, sığır ve kuş cinslerinde bilinir (kullanılır). (el-Udde, 2/153)

[457] **Akr:** Av esnâsında gerçekleşen kesimdir. Kişi av esnâsında, hayvanı kesmeye güç yetiremez ve avına bir ok atar veya mızrak saplarsa neresine isâbet ederse etsin helâl'dir. (el-Udde, 2/153)

[458] Bu üç kelimenin Türkçe'de karşılığı "boğazlamak" ve benzeri şekillerde verilmektedir. Lâkin hem müellifin maksadına uygun olması açısından, hem de zihinlerde bu üç kelimenin müellifin maksadına uygun bir şekilde yer etmesini sağlayabilmek için, kelimeleri bu şekilde -ayrı ayrı- zikredip manâlandırmayı uygun gördük. (Mütercim)

Üçüncüsü: Demir, taş, kamış ve bunlardan başka keskinleştirilmiş olan kesim aletleri ile kesilmesi. Ancak diş ve tırnak bundan müstesnâdır. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«مَا أَنْهَرَ الدَّمَ، وَذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ، فَكُلْ لَيْسَ السِّنَّ، وَالظُّفُرَ»

"Üzerine Allâh'ın ismi anılarak kan akıtan her şeyle kestiğini ye! Yalnız, diş ve tırnak müstesnâ (bunlarla kesim yapılmaz)."[459]

Avda (yenilmenin helâl olması için); kişinin keskinleştirilmiş olan alet ile avlanmasına veya av hayvanını, avlaması maksadıyla göndermesine itibâr edilir. Şâyet av; taş, mermi (benzeri atılan şeyler) veya ağ atarak kurulan tuzakla öldürülürse veya (gönderdiği) av hayvanının, ava darbe indirmesi veya onu boğması veyahut da ürkütmesi yoluyla avı öldürürse (av) helâl olmaz. Eğer uzun okla avlanırsa okun sivri tarafıyla öldürülen av yenir, enli tarafıyla öldürülen av yenmez. Şâyet av için; tırpanla (vb. keskin âletlerle) tuzaklar kurulur, Allâh'ın ismi anılırsa; av da vurulur veya tuzak avı öldürürse, av helâl olur.

فَصْلٌ : [فِي شُرُوطِ الذَّكَاةِ]

[Kesimin Şartları Hakkında] Fasıl

Zebh ve nahr hakkında husûsen iki şart vardır:

Birincisi: Kesimin; boğaz ve boyun gerdanlığında (boyun ile gövdesinin bitiştiği yerde) olması ve hayvanın kesimi ile canlılık (hayât emâresi) kalmayıncaya kadar boğazın (nefes borusunun) ve yem (yemek, içmek) borusunun kesilmesidir.

İkincisi: Kesilecek hayvanın, kesim ile kendisinden alınacağı bir canlılığının olmasıdır (kesimden önce canının çıkmamış olması gerekir). Hayvanın; kesilmiş bir hayvandaki gibi bir canlılığı ötesinde hayât emâresi olmaz ve işkembesinde de (atış vb.) canlılık belirtisi yoksa (ölü hükmünde olduğundan) artık zebh ve nahr edilmesi onu helâl kılmaz. Şâyet bu şekilde değilse (canlılık belirtisi varsa) helâl olur. Çünkü Ka'b *Radiyallâhu Anh* şu ha-

---

459 Buhârî, Hadîs no: 5498 ve az farkla; Müslim, Hadîs no: 1968, Râfi' bin Hadîc *Radiyallâhu Anh*'dan.

dîsi rivâyet etmiş ve şöyle demiştir:

«كَانَتْ لَنَا غَنَمٌ تَرْعَى بِسَلْعٍ فَأَبْصَرَتْ جَارِيَةٌ لَنَا شَاةً مَوْتَى فَكَسَرَتْ حَجَرًا فَذَبَحَتْهَا بِهِ، فَسُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ فَأَمَرَ بِأَكْلِهَا»

"Sel' dağında otlayan bize âit bir koyun sürüsü vardı. O sürüden bir koyunun can çekiştiğini fark eden câriye, bir taş parçaladı ve onu kesti. Bu vâkia Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem***'e soruldu. Rasûlullâh da yenilmesini emretti."[460]**

Akr'a gelince; boğaz ve boyun gerdanlığı dışında bir yeri yaralayarak öldürmektir. Av hayvanı ve çiftlik hayvanlarından olup (kesimi husûsunda) âciz kalınan her hayvan hakkında bu yöntem meşrû' kılınmıştır. Zîrâ Ebû Râfi' *Radiyallâhu Anh*'ın rivâyet ettiğine göre, bir deve ürküp kaçmış, (peşinden kovalayan) insanları yormuş, adamın biri ok ile onu yere düşürüp yakalamış ve bunun üzerine Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ لِهَذِهِ الْبَهَائِمِ أَوَابِدَ كَأَوَابِدِ الْوَحْشِ, فَمَا غَلَبَكُمْ مِنْهَا فَاصْنَعُوا بِهِ هَكَذَا»

"Hakîkaten bu hayvanların, vahşî hayvanların -yabanî davranması gibi bir- yabanîleşme durumları var. Onlardan bir şey size galebe çalarsa, ona işte böyle yapın!"[461]

Şâyet deve; bir kuyuya (çukura vb.) düşer ve nahr edilmesi mümkün olmazsa, vücûdunun herhangi bir yerinden (kestiğinin yenilmesi câiz olan biri tarafından) yaralanır ve bu yara sebebiyle ölürse, o devenin yenilmesi helâl'dir.

ooo Yiyecekler Kitâbı'nın Sonu ooo

---

460 Yakın lafızlarla Buhârî, Hadîs no: 5505.

461 Buhârî, Hadîs no: 2507 ve az farkla; Müslim, Hadîs no: 1968, Râfi' bin Hadîc *Radiyallâhu Anh*'dan.

كِتَابُ الصَّيْدِ

Avcılık Kitâbı

كِتَابُ الصَّيْدِ

Avcılık Kitâbı (Giriş)

Av cinsinden olup da zebh edilmesi (boğazlanması) mümkün olan her hayvan, boğazlanmadıkça mübâh olmaz. Boğazlanması husûsunda bir zorluk olan hayvan ise avlanma yoluyla ölmesi hâlinde, altı şartın gerçekleşmesi ile birlikte helâl olur ki, biz bu şartların (ilk) üçünü "Hayvan Kesimi Bâbı"nda zikretmiştik.

Dördüncüsü: Avcı hayvan eğitilmiş olmalı ve her ne zaman gönderilse gitmeli, çağırıldığında da icâbet etmelidir. Köpek ve çitada, (avı) yakaladıklarında yememeleri özelliğine itibâr edilir, kuşta ise buna (aranan bir özellik olarak) itibâr edilmez.

Beşincisi: Av hayvanının, av için gönderilmesidir. Şâyet (av hayvanı, avcının yönlendirmesi olmaksızın) kendi başına giderse, onun avı mübâh olmaz.

Altıncısı: Avcı avlanmayı kasdetmelidir. Şâyet kişi avı görmeksizin rastgele bir ok atar veya köpeğini (veyahut da başka bir av hayvanını) yolladığında (attığı oku veya gönderdiği hayvanı) bir ava isâbet ederse (bu av) mübâh olmaz.

Ne zaman ava, (avı) öldürmesi mübâh sayılmayacak bir şey ortak olursa; meselâ kişinin köpeğine veya okuna, kimin gönderdiğini bilmediği veya üzerine besmele çekilip çekilmediğini bilmediği başka bir köpek veya ok eşlik ederse ya da hayvanı öldürmeye yardımcı olsun diye zehirli bir ok atarsa veya (avlanan hayvan) suda boğulursa veya (avcı, gönderdiği) okun veya köpeğin izleri dışında, avın üzerinde bir iz bulursa ve böylece avın (avcının gönderdiği av âletlerinin hâricinde) bu gibi şeyler vâsıtası ile ölmüş olma ihtimali belirirse bu av helâl olmaz. Bu, Adiyy bin Hâtem *Radiyallâhu Anh*'ın Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den rivâyet ettiği (şu) hadîs gereğincedir:

«إذَا أرْسَلْتَ كَلْبَكَ الْمُعَلَّمَ وَذَكَرْتَ اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ فأمْسَكَ عَلَيْكَ فَأدْرَكْتَهُ حَيًّا فَاذْبَحْهُ، وَإنْ قَتَلَ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْهُ فَكُلْهُ، فَإنَّ أَخْذَ الْكَلْبِ لَهُ ذكاة، فَإنْ أَكَلَ فَلَا تَأْكُلْ، فَإنِّي أخَافُ أنْ يَكُونَ إنَّمَا أمْسَكَ عَلَى نَفْسِهِ، وَإنْ خَالَطَهَا كِلَابٌ مِنْ غَيْرِهَا، فَلَا تَأْكُلْ فَإنَّكَ إنَّمَا سَمَّيْتَ عَلَى كَلْبِكَ وَلَمْ تُسَمِّ عَلَى غَيْرِهِ، وَإذَا أَرْسَلْتَ سَهْمَكَ فَاذْكُرِ اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ ، وإِنْ غَابَ يَوْمًا أَوْ يَوْمَيْنِ وَلَمْ تَجِدْ فِيهِ إلَّا أَثَرَ سَهْمِكَ فَكُلْهُ إن شِئْتَ، وَإنْ وَجَدْتَهُ غَرِيقًا فِي الْمَاءِ فَلَا تَأْكُلْ، فَإنَّكَ لَا تَدْرِي الْمَاءُ قَتَلَهُ أوْ قَتَلَهُ سَهْمُكَ»

"Allâh'ın adını zikredip, av için eğitilmiş köpeğini gönderdiğin zaman, avı senin için yakalarsa ona canlı olarak yetişirsen onu boğazla! Avcı köpeğin avı öldürür ve ondan yemezse, ondan ye; zîrâ, avcı köpeğinin avı alması kesim hükmündedir. Eğer tuttuğu avdan yerse artık sen onu yeme! Korkarım ki köpek onu ancak kendisi için yakalamıştır. Şâyet (senin gönderdiğin) köpeğin dışında başka köpekler de işin içine karışırsa, o avdan yeme! Zîrâ sen kendi köpeğinin üstüne Allâh'ın ismini andın. Diğerlerinin üzerine ise Allâh'ın ismini anmadın. Okunu attığın zaman da Allâh'ın ismini zikrederek at! (Avı vurmana rağmen) av bir yahut iki gün kaybolur da, avın üzerinde kendi okunun vurma izinden başka bir yaralama izi olmaksızın bulursan, dilersen ondan ye! Eğer suda boğulmuş bir hâlde bulursan, ondan yeme! Çünkü onu su mu yoksa senin okun mu öldürdü bilemezsin!"[462]

---

[462] Aynı manâda; Buhârî, Hadîs no: 5484; Müslim, Hadîs no: 1929.

بَابُ الْمُضْطَرِّ

Zarûrete Ma'rûz Kalan (Kimse) Bâbı

Açlık hâlinde zarûrete ma'rûz kalıp, harâm kılınmış bir yiyecekten başka bir şey bulamayan kimse, kendisini hayatta tutacak (gücünü koruyacak ve yaşamasını sağlayacak) kadar ondan yiyebilir.

Şâyet kişi harâmlığı husûsunda ittifâk edilen ve harâmlığı husûsunda ihtilâf edilen bir yiyecek bulursa; hakkında ihtilâf edilmiş olan yiyecekten yer.

Kendisi gibi zarûret içerisinde olan birisine âid yiyecekten başkasını bulamayanın, onu alması mübâh olmaz.[463] Şâyet sâhibinin ona ihtiyâcı yoksa o yiyeceği ücretini ödemek sûretiyle alır. Şâyet kişi ihtiyâç duyduğu şeyden alıkonulursa, güç yetirdiğinde ödeyeceğini garanti ederek zorla alır. Şâyet zarûrete düçar olmuş bu kişi öldürülürse, şehîd'tir ve kâtiline (kısâs ve ya diyet cinsinden) yükümlülük düşer. Şâyet (zarûreten ve zorla eşyasını almak isteyen kişiyi) alıkoyan öldürülecek olursa, onun hakkında (kısâs ve ya diyet cinsinden) bir yükümlülük yoktur (kanı hederdir).

Ne harâm olan bir şeyle tedâvî olmak ne de susayanın içki içmesi mübâh değildir. İçkiden başka bir sıvı bulunamadığında, boğaza takılan lokmayı içki ile gidermek mübâh olur.

بَابُ النَّذْرِ

Nezir/Adak Bâbı

Her kim itâat etmeyi adamışsa, onu (adamış olduğu şeyi) yerine getirmesi gerekir. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

---

463 Çünkü zarûrete ma'rûz kalan kimse, yiyeceğin sâhibiyle zarûret hâlinde ortak bir noktada olmasına karşın mülk husûsunda ayrıdır. Bu durum (her ikisi de zarûrete ma'rûz kaldığı için) zarûret hâli dışındaki duruma benzemektedir. (el-Udde, 2/167)

«مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللَّهَ فَلْيُطِعْهُ»

"Her kim Allâh'a itâat etmeyi adamışsa O'na itâat etsin (adağını yerine getirsin)!"[464]

Şâyet kişinin -yaşlı bir adamın güç yetiremeyeceği bir oruç adaması gibi- adadığı adağı yerine getirmeye gücü yoksa o kimseye yemîn keffâreti gerekir. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«وَمَنْ نَذَرَ نَذْرًا لَا يُطِيقُهُ فَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ»

"Her kim bir adak adar da, onu yerine getirmeye gücü yetmezse o kimsenin keffâreti yemîn kefâretidir."[465]

Kim Beytullâh'il Harâm'a (Ka'be'ye) yürümeyi adak adarsa, haccetmek veya umre yapmak dışında yürümesi (adağın yerine gelmesi için), yeterli olmaz. Şâyet yürümekten yana âciz kalırsa, (bineğe/vâsıtaya) biner ve (yemîn) keffâretini öder.

---

[464] Buhârî, Hadîs no: 6696, Âişe *Radiyallâhu Anha*'dan.

[465] Yakın lafızlarla; Ebû Dâvud, Hadîs no: 3322; İbnu Mâce, Hadîs no: 2128, İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'dan. Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadîsi, Vekî' ve başkaları Abdullâh bin Sa'îd bin Ebî'l Hind kanalıyla, İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'dan mevkûf olarak (onun sözü olarak) rivâyet etmişlerdir. Hâfız İbnu Hacer *Rahimehullâh* ise, Bulûğ'ul Merâm'da (no: 1386) bu hadîsi zikretmiş ve "isnâdı sahîh'tir, ancak hâfızlar bu hadîsin (İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'ya) mevkûf olan rivâyetini tercîh etmişlerdir", demiştir. Hadîsin tam metni şöyledir:

«مَنْ نَذَرَ نَذْرًا لَمْ يُسَمِّهِ، فَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ، وَمَنْ نَذَرَ نَذْرًا فِي مَعْصِيَةٍ، فَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ، وَمَنْ نَذَرَ نَذْرًا لَا يُطِيقُهُ فَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ، وَمَنْ نَذَرَ نَذْرًا أَطَاقَهُ فَلْيَفِ بِهِ»

"Bir kimse adını anmadan (oruç, kurbân vb. olarak isimlendirmeksizin) adakta bulunsa onun keffâreti yemîn keffâretidir. Günâh olan bir şeyi adayanın keffâreti yemîn keffâretidir. Gücünün yetmeyeceği bir adağı adayanın keffâreti de yemîn keffâretidir. Gücünün yettiği bir adağı adayan kişi adağını yerine getirsin."

Şâyet kişi, peş peşe oruç tutmayı adar sonra peş peşe tutmaktan yana âciz kalırsa, aralıklı olarak orucunu tutar ve keffâret öder. Şâyet özür sebebi ile peş peşe tutmayı terk ederse, kişi orucuna yeniden başlamak ile keffâret vererek kalınan yerden devam etmek arasında muhayyerdir. Şâyet böyle bir adağı özürsüz terk ederse, yeniden başlaması vâcib olur.

Şâyet kişi, belirli günler için oruç tutmayı adar ve ta'yîn ettiği günlerin bazısını oruçsuz geçirirse, adamış olduğu bu orucu tamamlar ve kazâ eder. Her hâlükârda keffâret öder.[466]

Şâyet kişi, bir köle âzâd etmeyi adamışsa, muayyen bir köleyi âzâd etmeyi niyet etmedikçe, (şerî'atte keffâret olarak belirlenen köle âzâdı için) vâcibi yerine getirmeye yeterli olan bir köleyi âzâd etmesi gerekir.[467]

Ma'siyette (Allâh'a isyân husûsunda), (ibâdet niteliğinde olmayan) mübâh şeylerde ve Âdemoğlunun sâhib olamadığı (güç yetiremediği) şeylerde ve kendisiyle yemînin kasdedildiği şeylerde nezir (adak adamak) yoktur. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«لَا نَذْرَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ، وَلَا فِيمَا لَا يَمْلِكُ ابْنُ آدَمَ»

"Allâh'a karşı ma'siyet ve Âdemoğlunun sâhib olamadığı (güç yetiremediği) şeyler husûsunda adak adamak yoktur."[468]

Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَا نَذْرَ إِلَّا فِيمَا ابْتُغِيَ بِهِ وَجْهُ اللَّهِ سُبْحَانَهُ»

"Kendisiyle, Allâh *Subhânehu*'nun vechinin arandığı şeyler dışında adak adamak yoktur."[469]

---

[466] Özürlü olsun, özürsüz olsun aynıdır ve kişinin (orucuna) yeniden başlaması gerekmez. İmâm Ahmed'in kesin görüşü budur. Lâkin kişinin terk ettiğini kazâ etmesi gerekir. Çünkü o, adak adamak ile vâcib olur ve şerî'atte vâcib olan diğer şeylerde olduğu gibi onu kazâ etmesi gerekir. Adağını yerine getirmediğinden dolayı da keffâret ödemesi gerekir. (el-Udde, 2/172)

[467] Yani (oruç, zıhâr, kâtil vb. keffâretlerde gerekli olan) mü'min ve zarar verici kusurlardan sâlim olan bir köle olması gerekir. Zîrâ (vasıfları belirtilmeksizin) mutlak olarak yapılan bir adak, şerî'at tarafından tayîn edilen şekline hamledilir. (el-Udde, 2/172)

[468] Nesâî, Hadîs no: 3812 ve yakın lafızlarla; Müslim, Hadîs no: 1641, İmrân bin Husâyn *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

Adak husûsunda şâyet, itâat ve bunun hâricindeki şeyler biraraya gelir ise, yalnızca itâat için adanan adağı yerine getirmek gerekir. İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'nın rivâyet etmiş olduğu hadîs gereğince ki o şöyle demiştir:

Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **ayakta duran bir adam gördü ve onun hâlinden sorunca dediler ki: "O Ebû İsrâîl'dir! Güneşte durmayı, oturmamayı, gölgelenmemeyi ve konuşmayıp, oruç tutmayı adadı!" Bunun üzerine Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **şöyle buyurdu:**

«مُرُوهُ فَلْيَتَكَلَّمْ، وَلْيَسْتَظِلَّ، وَلْيَقْعُدْ، وَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ»

"Ona söyleyin konuşsun, gölgelensin, otursun ve orucunu tamamlasın!"[470]

Şâyet kişi; "Allâh için üzerimde bir adak olsun" der, ancak onu (oruç, kurbân vb. şekillerde) isimlendirmezse, ona yemîn keffâreti gerekir.[471]

ooo Avcılık Kitâb'ının Sonu ooo

---

[469] Az farkla; Müsned-i Ahmed, Hadîs no: 6732 ve Ebû Dâvud, Hadîs no: 3273, Abdullâh bin Amr *Radiyallâhu Anhuma*'dan. İbn'ul Mulakkin, el-Bedr'ul Munîr'de (9/494) hadîsin sahîh olduğunu bildirmiştir.

[470] Ebû Dâvud, Hadîs no: 3300 ve az farkla; Buhârî, Hadîs no: 6704, İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

[471] Bu Nezr-i Mübhem (Mübhem Nezir; nitelik ve niceliği belirtilmeksizin adanan adak) olarak isimlendirilir ve çoğunluğun kavline göre keffâreti yemîn keffâretidir. (el-Udde, 2/174; el-Muğnî, 13/623-624) Yukarıda İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma* hadîsinin dipnotunda (dipnot no: 465) konuyla ilgili hadîs zikredilmiştir.

كِتَابُ الْأَيْمَانِ

Yemînler Kitâbı

كِتَابُ الْأَيْمَانِ

Yemînler Kitâbı (Giriş)

Her kim bir şeyi yapmayacağına yemîn eder de onu yaparsa veya bir vakitte bir şeyi mutlakâ yapacağını söyler de o vakitte onu yapmazsa; kendisi için yemîn keffâreti gerekir. Ancak yemînini (Allâh'ın dilemesine bağlayıp) "inşâllâh (Allâh dilerse)" sözü ile birlikte söyleyerek veya o şeyi ikrâh altında olarak ya da unutarak yaparsa, yemîn keffâreti yoktur.

Geçmişte olan bir şey üzerine edilen yemîn için keffâret yoktur. Bu husûsta kişi ister yalan kastıyla yemîn etsin[472] ister durum zannettiği gibi olmadığı hâlde durumun yemîn ettiği şekilde olduğu zannıyla yemîn etsin fark etmez. Bunun gibi; kişinin konuşma esnâsında kasıt dışı dilinden (gelişi güzel) çıkan "Vallâhi hayır! Evet, vallâhi!" gibi yemînler için de keffâret yoktur.[473] Bu, Allâh*u Teâlâ*'nın şu kavli gereğincedir:

﴿لا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ﴾

"Allâh, lağven (boş bulunarak) ettiğiniz yemînlerle sizi sorumlu tutmaz." (el-Bakara 2/225; el-Mâide 5/89)

Allâh*u Teâlâ*'nın Zâtıyla veya Allâh'ın isimlerinden bir isimle veya Allâh'ın; ilmi, kelâmı, izzeti, kudreti, azameti, ahdi, mîsâkı ve emâneti gibi Zâtına âid sıfâtlardan bir sıfatla edilen yemîn dışında, yemîn için keffâret gerekmez. Ancak kendisiyle yemînin kast edildiği adak adama şekli bundan müstesnâdır.[474] Onun keffâreti yemîn keffâretidir.

---

[472] Buna **"Yemîn-i Gamûs"** denilir. (el-Udde, 2/178)

[473] Buna da **"Yemîn-i Lağv"** ismi verilir. (el-Udde, 2/178)

[474] Her ne zaman adak, yemîn şeklinde ağızdan çıkarsa; bu kişinin kendisini veya başkasını bir şeyden men etmesi veya yemînini bozduğu takdirde şu şekilde bir

Şâyet kişi bunların (Allâh'ın sıfâtlarının ve isimlerinin) hepsinin ve Kur'ân'ın bütününün üzerine yemîn edecek olur da yemînini bozar veya keffâret ödemeden önce bir şey üzerine yemînini tekrar eder veya çeşitli şeyler üzerine bir tek yemîn ederse o kimsenin, birden fazla keffâret ödemesi gerekmez. Şâyet bir şey üzerine birden fazla yemîn ederse, ettiği her yemînin üzerine keffâret ödemesi gerekir.

Her kim yemînini te'vîl ederse, yemîni te'vîl ettiği şeye göredir.[475] Ancak yemînin zûlüm üzere olması başkadır, bu durumda te'vîlin ona faydası olmaz. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«يَمِينُكَ عَلَى مَا يُصَدِّقُكَ بِهِ صَاحِبُكَ»

"Senin yemînin, arkadaşının seni tasdîk ettiği niyet üzerinedir."[476]

بَابُ جَامِعِ الْأَيْمَانِ

Bütün Yemînler Bâbı

Yemînler, lafzın barındırdığı ihtimaller husûsunda, kişinin bu yemindeki niyetine döner. Kişi şâyet, "Bir adamla konuşmayacağına" yemîn eder de bununla muayyen birisini veya "Kahvaltı yapmayacağına" yemîn eder de

---

şeylerin gerekli olacağını bildirmesi, meselâ şöyle demesi yemîn gibidir: "Zeyd ile konuşursam, bana hacc veyahut da malımı sadaka olarak vermek veyahut bir ay oruç tutmak vardır." Böyle diyen kişi, yemînini yerine getirmek ve yerine getirmeyip yemîn keffâreti ödemek arasında muhayyerdir. Buna **"Nezr-i Lucâc (Husûmet Adağı)"** ve **"Nezr-i Gadab (Öfke Adağı)"** denilir. Daha önce geçtiği üzere bu türden adakları yerine getirmek şart değildir; yerine getirilmesi şart olan adak, iyilik üzere yapılan adaktır. (el-Udde, 2/180-181)

[475] **Te'vîl**: Kişinin sözünün zâhirine muhâlif olarak, ihtimal taşıyan bir lafzı kastetmesidir. Kişinin, "Bu benim kardeşimdir." diyerek bununla İslâm dinindeki kardeşliği veya benzerliği kastetmesi gibi. (el-Udde, 2/184)

[476] İbnu Mâce, Hadîs no: 2121; Müslim, Hadîs no: 1653, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan. Müslim aynı yerde yine Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan şu hadîsi de rivâyet etmiştir.

«الْيَمِينُ عَلَى نِيَّةِ الْمُسْتَحْلِفِ»

"Yemîn, yemîn ettirenin/taleb edenin niyetine göredir."

bununla muayyen bir kahvaltıyı kastederse, o zaman kişinin yemîni sadece bu şeye hâstır. Şâyet kişi, "Susuzluktan dolayı o kişiden su içmemeye" yemîn eder de bununla o şahsa karşı minnet altında kalacak hiçbir şey yapmamayı kastederse, (su dışında da) minnet altında kalacak herhangi bir şeyi yapmakla yemîni bozulur. Şâyet kişi, "O kadının (eğirdiği) yününden (dokunmuş) bir elbise giymeyeceğine" yemîn eder de bununla o kadına karşı minnet altında kalacak hiçbir şey yapmamayı kastederse, sonra gidip o elbiseyi satar ve parasından faydalanırsa yemîni bozulur. Şâyet kişi, "O kişinin hakkını yarın ödeyeceğine (yerine getireceğine)" yemîn eder de, bununla onun hakkına tecâvüz etmeyeceğini kastederse, (yarın olmadan) aynı gün onun hakkını öderse (yerine getirirse), yemîni bozulmaz. Şâyet kişi, "Elbiseyi yüzden başka bir fiyata satmayacağına" yemîn eder de bu yemîni ile yüzden aza satmayacağını kastederse, onu yüzden fazlaya satsa yemîni bozulmaz. Şâyet kişi, "Hanımının üstüne bir kere daha evleneceğine" yemîn eder de, bununla eşini kızdırmak isterse, kendisi ile eşini kızdıracağı bir evlilik yapması dışında bu yemîn yerine gelmez. Şâyet kişi, "Hanımını döveceğine" yemîn eder de, bununla onun canını yakmayı kastederse, eşinin canını yakacak bir şekilde dövmedikçe, yemîn yerine gelmez. Şâyet kişi, "Hanımına on kırbaç vuracağına" yemîn eder de, bunları (kırbaçları) toplar ve ona bir kere vurursa, yemîn yerine gelmez.[477]

Şâyet yemînde niyet yoksa yemînin sebebine ve yemîne sevkeden şeye dönülür. Bu, niyetin ne olduğuna delâlet ettiğinden dolayı yemînin niyeti konumundadır. Şâyet bu da yoksa kişinin yemîni lafzının zâhirine hâmledilir. Şâyet kişinin ağzından çıkan yemîn; namaz ve zekât gibi şer'î örfe bağlı olan bir yemînse, yemîn şer'î örfe hâmledilir ve sahîh (şer'î rükûnları ifâde eden) manâsı alınır. Şâyet, "Satış yapmayacağına" yemîn eder, sonra fâsit bir satışta bulunursa yemînini bozmuş olmaz. Ancak yemînini özgür bir kimseyi ve içkiyi satmak gibi, satışı geçerli olmayan bir şeye bağlaması bundan müstesnâdır. Zîrâ bu durumda onun yemîni (sözkonusu fâsit olan) satış şekliyle alâkalıdır.[478] Şâyet yemîn edilen şey, şer'î örfe bağlı bir yemîn

---

[477] Eyyûb *Aleyh'is Selâm*'ın hanımına yüz celde vuracağına dâir yemînini yüz adet bitki saplarından oluşan bir demetle vurarak yerine getirmesi (Sa'd Sûresi 44. Âyet ve tefsîrlerine müracâat ediniz) ona hâs bir durumdu ve Allâh*u Teâlâ* bu yolla ona ihsânda bulunmuştu. Aynı şekilde ölmesinden korkulan hastaya da zinâ haddi olarak yüz kırbaçlık bir demetle tek sefer vurulması da bu durumdaki kişilere hâs bir durumdur. (el-Udde, 2/189)

[478] Yani bir kimse, "hür kimseyi satmayacağım" veya "içki satmayacağım" şeklinde yemîn eder de sonra bu dediği şeyleri satarsa yemînini bozmuş olur. Zîrâ yemînin konusu bizzât bu fâsit satışlarla alâkalıdır, bu satışlar gerçekleştiği zaman yemîn bozulur.

değil de, rivâye (taşıyıcı) veya za'îne (hevdec) sözlerinde olduğu gibi âdetlerde/geleneklerde bulunan bir örfe bağlı olan bir yemînse; yemîn âdetlerde bulunan örfî manâsına (rivâye; sulama amaçlı su kırbaları taşıyan deveye ve zaîne'; kadınların bindiği binek devesine) hâmledilir. Şâyet kişi, "Dâbbeye (binek hayvanına) binmeyeceğine" yemîn ederse, yemîni; atlar, katırlar ve eşeklere hâmledilir. Şâyet kişi, "Reyhân koklamayacağına" yemîn ederse, bunun yemîni Farsça manâsına (fesleğene) hamledilir. Şâyet kişi, "Şivâ' (et kızartması) yemeyeceğine" yemîn eder de, et yerse yemîni bozulur. Çünkü şivâ' kızartılmış ettir. Şâyet kişi, "Hanımına varmayacağına (cinsel ilişkiye girmeyeceğine)" yemîn eder de, onunla cimâ' yaparsa yemîni bozulur. Şâyet kişi, "Bir eve girmeyeceğine" yemîn ederse, eve her ne şekilde girerse girsin yemîni bozulur. Şâyet kişi, "Et, kelle ve yumurta yemeyeceğine" yemîn ederse, onun yemîni; her çeşit eti, her hayvanının kellesini ve yumurtasını yemeyeceğine hâmledilir. Katık; et, yumurta, tuz, peynir ve zeytîn gibi sıvı ve katı cinsten olup ekmekle yenilmesi âdet olan herşeydir. Şâyet kişi; "Bir evde konaklamayacağına" yemîn ederse, bu yemîni "konak" olarak isimlendirilen her yeri kapsar. Yalnız, kişi bir yerin sakîniyse ve sabahlayana kadar orada ikâmet ederse veya kendisine bir zarar gelmesinden korkarak tehlikeden emîn olana kadar orada ikâmet ederse yemînini bozmuş olmaz.

بَابُ كَفَّارَةِ الْيَمِينِ

Yemînin Keffâreti Bâbı

Yemînin keffâreti Allâh*u Teâlâ*'nın şu buyruğundaki şeylerdir:

﴿إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ﴾

"(Yemîni bozmanın keffâreti) ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hâllisinden on miskîne yedirmek, yahut onları giydirmek, yahut da bir köle âzâd etmektir. Bunları bulamayan üç gün oruç tutmalıdır." (el-Mâide 5/89)[479]

[479] Âyet-i kerîme'de keffâret ödeme yolları "أَوْ ev (veya)" kelimesiyle sıralandığından dolayı insan/kişi bu yollardan herhangi birisini yapmakta muhayyerdir ve bu husûsta müslümanlar icmâ' etmiştir. (el-Udde, 2/193)

Kişi yemînini bozmadan keffâretini ödemek veya yemînini bozuncaya kadar keffâretini ödemeyi ertelemekte muhayyerdir.

Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavilleri gereğincedir:

«مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَلْيُكَفِّرْ عَنْ يَمِينِهِ وَلْيَأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ»

"Her kim yemîn eder de, sonra bu yemînin hâricinde ondan daha hayırlı bir şey görürse, yemîni için keffâret ödesin ve hayırlı olanı yapsın!"[480]

Yine şöyle rivâyet edilmiştir[481]:

«فَلْيَأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ وَلْيُكَفِّرْ عَنْ يَمِينِهِ»

"Hayırlı olanı yapsın, yemîni için keffâret ödesin!"[482]

Kıyâfete gelince; içinde namaz kılmanın câiz olabileceği; erkek için elbise ve kadın için uzun bir gömlek ve başörtüsü, keffâret için yeterlidir.

Kişinin beş miskîni yedirmesi, beş miskîni de giydirmesi keffâret için yeterlidir. Şâyet bir kölenin yarısını âzâd edecek yahut beş miskîni yedirecek veya giydirecek veyahut da iki kölenin yarısını âzâd edecek olursa, bu keffâret için yeterli olmaz.

Köle oruç tutmaktan başka şekilde keffâret ödeyemez. Oruç tutmak aynı zamanda, kendisinin ve ailesinin erzağından fazlasını ve borcunu ödeyebileceğinden fazlasını bulamayan için de keffârettir.

Kişinin ihtiyâç duyduğu; evini, hizmetçisini, mobilyasını (ev eşyasını), kitaplarını, kap-kacaklarını ve kazancına ihtiyâç duyduğu malını (keffâretini ödemek için) satma gerekliliği yoktur.

---

480 Nesâî, Hadîs no: 3781, Abdullâh bin Amr *Radiyallâhu Anhuma*'dan. Hadîsin bir benzerini, Müslim, Hadîs no: 1650'de Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan nakletmiştir.

481 İlk hadîste önce keffâret sonra yemîni bozma zikredilirken, ikinci hadîste ise önce yemîni bozma sonra da keffâret zikredilmiştir. Bu, ikisi arasında muhayyer olunduğuna delîl teşkîl etmektedir. Vallâhu â'lem!

482 Müslim, Hadîs no: 1650, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

(Keffâret) orucuna başladıktan sonra zenginleşenin (keffâret) ödeme yolunda değişikliğe gitmesi gerekmez.

Şâyet kişi, bir miskînden başka (doyuracak) birini bulamazsa, on gün boyunca tekrar tekrar o miskîni yedirir.

ooo Yemînler Kitâbı'nın Sonu ooo

كِتَابُ الْجِنَايَاتِ

Cinâyetler Kitâbı

كِتَابُ الْجِنَايَاتِ

Cinâyetler Kitâbı (Giriş)

Haksız yere öldürme üç kısma ayrılır:

Birincisi: "Amd (kasdî) öldürme". Bu ise; maktûlün (öldürülenin) ma'sûm (suçsuz) bir insan olduğunu bilerek ve kasıtlı bir şekilde, şahsı yaralayarak ya da ağırlığı olan büyük bir şeyle vurmak veya küçük bir şeyle tekrar tekrar vurmak ya da yüksek bir yerden atmak yahut boğmak veyahut da yakmak, suda boğmak, zehir içirmek ya da onun ölümünü gerektirecek yalancı şâhitlik yapmak yahut ölümüne hükmetmek sûretiyle ve buna benzer zannı gâlib ile ölümüne yol açacak bir fiil yoluyla öldürmektir. Öldürülen kimsenin velîsi, kısâsla öldürmek ve diyet arasında muhayyerdir.

Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«مَنْ قُتِلَ لَهُ قَتِيلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ: إِمَّا أَنْ يَقْتُلَ وَإِمَّا أَنْ يُفْدَى»

"Kimin bir yakını öldürülürse; o kimse şu iki şeyde muhayyerdir: Ya (öldüreni kısâsen) öldürür yahut fidye alır."[483]

Şâyet kâtil, kısâs yerine normalden daha yüksek miktârda diyet ödemek üzere anlaşırsa bu câizdir.

İkincisi: "Şibh-i amd (kasten yapmaya benzer bir şekilde öldürme)". Kişinin, büyük ihtimalle öldürmeyeceği bir şekilde karşısındakine zarar vermeye kasdetmesidir. (Bunun netîcesinde şahıs ölse bile) bunda kısâsla öl-

---

483 İbnu Mâce, Hadîs no: 2624 ve yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 6880; Müslim, Hadîs no: 1355, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

dürülmek yoktur, akîlesinin (kâtilin diyetini ödemekle sorumlu akrabâlarının) diyeti ödemeleri gerekir.

Üçüncüsü: Hatâen öldürme ki bu da iki çeşittir:

Birincisi: Öldürme kastı olmaksızın yapılan bir fiille ölüme yol açmak ve ya çukur kazmak vb. şekillerle ölüme sebebiyet vermek ve ayrıca uyuyan, çocuk ve mecnûn (deli) olan kimselerin öldürmesi bu kapsamdadır. Bu tarz öldürmelerin hükmü, Şibh-i amd (kasten öldürmeye benzeyen öldürme) fiilinin hükmüdür.

İkinci çeşit: Bir müslümanı Dâr'ul harbte harbî zannederek öldürmek veya kâfirlerin saflarını kasdederek fırlatılan okun müslümana isâbet etmesiyle onu öldürmesidir. Bu tarz bir öldürmede kişi için diyet ödemeksizin keffâret gerekir. Bu, Allâh*u Teâlâ*'nın (şu) kavli gereğincedir:

﴿فَإِن كَانَ مِن قَوْمٍ عَدُوٍّ لَّكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ﴾

"(Öldürülen kimse) mü'min olur ve sizin düşmanınız olan bir kâvimden olursa, mü'min bir köle âzâd etmek gerekir." (en-Nisâ 4/92)

بَابُ شُرُوطِ وُجُوبِ الْقِصَاصِ وَاسْتِيفَائِهِ

Kısâsın Vucûbiyetinin ve Tahsîlinin[484] Şartları Bâbı

Kısâsın vucûbiyetinin dört şartı vardır:

Birincisi: Kâtilin mükellef olması gerekir. Çocuğa ve deliye kısâs yoktur.

İkincisi: Maktûlün ma'sûm (suçsuz ve kanı koruma altında olan birisi) olması gerekir. Şâyet maktûl; harbî (müslümanlarla herhangi bir anlaşması olmayan kâfir) ya da mürted ise veya (bağilik, eşkiyâlık gibi haksız bir) savaş esnâsında çarpışan birisiyse yahut evli olduğu hâlde zinâ eden birisiyse veyahut da canını, malını ve hürmetini (ırz ve namusunu) savunan biri tarafından öldürüldüyse bu durumlarda öldürene bir sorumluluk yoktur.

Üçüncüsü: Maktûlün, cânîyle (öldürme suçunu işleyenle; mü'min-kâfir, hür-köle gibi) denk olması gerekir. Erkek olsun veya kadın olsun, hür müslümana karşılık, hür müslüman öldürülür. Hür, köleye;[485] müslüman da kâ-

---

[484] İslâm hukûkunda "kısâsın tahsîl ve infâzı"; "istîfa, tenfîz, icrâ ve ikâme" gibi çeşitli tabîrlerle ifâde edilmektedir. Vallâh'u â'lem!

[485] Hür bir insanı öldüren köleye ise kısâs uygulanır. (el-Udde, 2/210)

fire karşılık olarak öldürülmez. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«لَا يُقْتَلُ مُؤْمِنٌ بِكَافِرٍ»

"Mü'min kâfire karşılık (kısâsen) öldürülmez."[486]

Zimmî zimmîye, zimmî müslümana, köle köleye, hür de hüre karşılık öldürülür.

Dördüncüsü: Maktûle karşılık kısâsen öldürülecek kimsenin (babası, babasının babası gibi) öldürülenin babası olmaması. Baba çocuğuna ve (çocuğunun çocuğu, onun çocuğu gibi) aşağısına karşılık öldürülmez. Bunda ebeveynler (anne, baba ile anne ve baba tarafından büyükanneler, büyükbabalar) eşittir.

Şâyet (maktûlün) kanının velîsi (kâtilin) evlâdıysa veya (kâtilin evlâdının) öldürülenin üzerinde az bile olsa (kan) hakkı varsa (babalık hürmetine riâyet gereğince çocuğun babasına), kısâs vâcib olmaz.

فَصْلٌ : [فِي شُرُوطِ جَوَازِ اسْتِيفَاءِ الْقِصَاصِ]

[Kısâsı Tahsîlin Cevâzına Dâir Şartlar Hakkında] Fasıl

Kısâs tahsîlinin cevâzı için üç şart vardır:

Birincisi: (Kısâs tahsîl edilecek olanın) mükellef olması gerekir. Mükellef olmayanın veya maktûlün üzerinde az bile olsa hakkı olanın kısâsının tahsîli câiz olmaz. Mükellef olmayan kişi kısâs hakkını kendisi tahsîl ederse, bu yeterlidir.

İkincisi: Kısâsın tahsîlinde, bütün hak sâhiblerinin ittifâk etmesi. Hak sâhiblerinden bazısı buna izin vermez veya hak sâhibleri arasında hazır bulunmayanlar varsa; kısâsın tahsîl edilmesi câiz değildir. Hak sâhiblerinden biri (diğer hak sâhiblerini beklemeden) kısâsı tahsîl ederse, ona kısâs uygulanmaz, diyetinin geri kalanını ödemek de onun sorumluluğundadır. Diğer hissedârlarının ise, (diyeti) cânînin terikesinden taleb etme hakkı vardır ve mala vâris olanların hepsi, mîrâsdan aldıkları mal miktârınca kısâs uygulamaya da hak sâhibidir.

---

[486] Ebû Dâvud, Hadîs no: 4530; Tirmizî, Hadîs no: 1412; Nesâî, Hadîs no: 4734 ve az farkla; Buhârî, Hadîs no: 6915, Ali bin Ebî Tâlib *Radiyallâhu Anh*'dan.

Üçüncüsü: Kısâsın tahsîlinde hâddi aşma yönünden emnîyetin bulunması. Şâyet cânî, hâmile bir kadınsa; çocuğunu doğurana kadar ve çocuğun annesine ihtiyâcı kalmayıncaya dek, ondan ne (öldürerek) kısâsın tahsîli ne yaralama (azâ kısâsı) ve ne de hâdd cezâsının tahsîli câiz değildir.

فَصْلٌ : [فِي سُقُوطِ الْقِصَاصِ]

[Kısâsın Sâkıt Olması Hakkında] Fasıl

Kısâs vâcib olduktan sonra üç durumda sâkıt olur:

Birincisi: Tamamını veya bir kısmını affetmektir. Vârislerden biri, kendi hakkını veya hakkının bir kısmını affederse kısâs tamamıyla sâkıt olur ve diğer vârisler haklarını diyet olarak alır. Af mal karşılığındaysa kişi hakkını diyet olarak alır, (mal karşılığı) değilse ona sevâbtan başkası yoktur.

İkincisi: Kâtile veya kâtilin çocuklarının bazısına maktûlün kanından (kan bedelinden) birşeyin mîrâs kalması.

Üçüncüsü: Kâtilin (kısâs tahsîlinden önce) ölmesi. Böylelikle kısâs sâkıt olur ve kâtilinin geride bıraktığı terikesinden diyetin ödenmesi vâcib olur. Şâyet tek başına iki kişiyi kasten öldürür ve öldürülen iki kişinin velîleri de onun öldürülmesi husûsunda ittifâk ederse, kâtil de öldürdüğü iki kişiye kısâsen öldürülür. Kısâsın tahsîli husûsunda anlaşamazlarsa; birinci hak sâhibinin lehine kısâs, ikinci hak sâhibinin lehine de diyet vardır. Birinci hak sâhibinin lehine kısâs sâkıt olursa, ikincil konumda bulunan maktûlün velîleri, kısâsı tahsîle hak kazanır.

Kısâs tahsîli kılıçla boyunda (boynu vurarak) gerçekleşir. Kendisine yapıldığı şekilde misli ile mukâbelede bulunması durumu hâriç, (kısâsın uygulanacağı kişiye) müsle yapılmaz (organları kesilmez).

بَابُ الاِشْتِرَاكِ فِي الْقَتْلِ

Öldürmeye İştirâk Bâbı

Öldürülen tek kişiye karşılık (kısâs gereği) topluluk öldürülür. Topluluktan birinin; babalık veya (dîn ve hürriyet gibi) aralarında denkliğin olmaması veya affedilmesi gibi sebeplerden ötürü öldürülmesi düşerse öldürme işinin diğer ortakları (kısâs gereği) öldürülür. Şâyet (öldürme işine

karışanlardan) biri mükellef değilse veya hatâ sebebiyle öldürdüyse; hiçbirine kısâs gerekmez.

Şâyet bir adam; bir adamı başka birisini öldürmesi için zorlar ve o da öldürürse veya bu ikisinden biri adamı bir defa diğeri ise yüz defa yaralarsa ya da bu ikisinden biri adamın bileğinden diğeri de dirseğinden keserse her ikisi de kâtildir ve üzerlerine kısâs gerekir. Şâyet diyet vâcib olursa, diyeti ödemede eşittirler.

Şâyet ikisinden biri (canına kastedilen adamı) boğazlar diğeri de elini keser veya ortadan ikiye ayırırsa kâtil birincisidir. Şâyet ikisinden biri onu keser sonra ikincisi onu boğazlarsa; (kısâsen) kesen (kesme suçuna karşılık) kesilir, boğazlayan (boğazlama suçuna karşılık) boğazlanır.

Şâyet biri, (öldürülecek kişiyi) öldürmenin harâm olduğunu bilen birine öldürme emri verir de o da öldürürse; bizzât öldürene kısâs vardır, (öldürme) emri veren ise te'dîb edilir. Şâyet onu öldürmenin harâm olduğunu bilmeyen veya temyîz edemeyen (iyi ile kötüyü ayırt edemeyen) birine emrederse, emri veren kimseye kısâs vardır.

Şâyet biri, bir insanı öldürmek için tutsak eder de, bu insan öldürülürse, kâtil öldürülür ve onu tutsak yapan kimse de ölünceye kadar hapsedilir.

بَابُ الْقَوَدِ فِي الْجُرُوحِ

Yaralamalarda Kısâs Bâbı

Her uzuvda misli misline karşılık kısâs vâcib'tir; göze göz, buruna burun (kısâsen) alınır. Göz kapağı, dudak, dil, diş, el, ayak, zeker ve yumurtalıktan ve aynı şekilde kısâsın mümkün olabileceği her şeyden misliyle kısâs alınır.

Cinâyete (yaralamaya) uğramış kişi ile cânî arasında (dîn, hürriyet gibi) denkliğin olmasına, cinâyetin kasten işlenmiş olmasına ve eklem yerlerinden veya kemiğe kadar olan yarılma gibi (yaralamanın) bittiği bir sınırdan olması gibi[487] (kısâsta) aşırıya gitme husûsunda emîn olunmasına itibâr edilir.

Kemikleri kırmaya ve koldan veya bacaktan kesmeye gelince; ne bunlarda, ne saplama netîcesinde oluşan yaralamada ne de kemiğe kadar var-

---

487 Bu sayılanlar ve benzerlerinde kısâs sınırını aşmama garantisi olmayacağı için kısâs düşer. (el-Udde, 2/229)

ması hâriç baş yarmada kısâs yoktur. Ancak bu kemiğe kadar varan yarılmaya kısâsen daha yüzeysel bir yarılmadan râzı olunması durumu başkadır. Burunda; kıkırdaktan -ki o kemiğin dışındaki yumuşak kısmıdır- kesilmesi dışında kısâs yoktur

İsimde ve (azânın vücûttaki) yerinde denklik şarttır. Sağdan ve soldan, üstten ve alttan; ancak kendi misli ile kısâs alınması dışında bir kısâs alınmaz (sağa karşılık sol, alta karşılık üst alınmaz). Bir parmak, bir parmak ucu, ve bir diş; misline göre olmadıkça (kısâsen) alınmaz. Ne sağlam parmak kusurlu olana karşılık, ne de sağlıklı parmak felçli olana karşılık (kısâsen) alınmaz. Telef olmaktan emîn olunması kaydıyla; kusurlu parmak sağlam olana karşılık ve felçli parmak sağlıklı parmağa karşılık (kısâsen) alınır.

فَصْلٌ : [فِي الْقَوَدِ وَالدِّيَةِ بِالْأَجْزَاءِ]

[Organların Parçalarıyla Alâkalı Kısâs ve Diyet Hakkında] Fasıl

Dilinin, burnundaki kıkırdağının, dudağının, zekerinin ucunun veya kulağının (tamamı değil de) bir kısmı kesildiği zaman misliyle; yarım, üçte bir ve benzeri gibi parçalara göre takdîr edilerek kısâsen alınır. Şâyet (bunlardan kısâs alınmaz da) diyet alınırsa, adâletle alınır.[488] Kişinin dişinin bir kısmı kırıldığında, kökünden sökülmeyeceğinden emîn olunması kaydıyla cânînin dişinden bir kısmı misliyle törpülenir.

Dişin eski hâlini almasından ümit kesilene kadar diş husûsunda ve iyileşene kadar da yaralamaktan misillemede bulunulmaz.[489]

Kısâstan heder olmuş yaradaki iltihaplanma tazmînât gerektirmez ancak cânînin yol açtığı yaradaki iltihaplanma kısâs ve diyet hesaplamasına dâhildir. Yara iyileşmeden kısâsın tahsîl edilmesi durumu başka ki bu durumda kişi tazmînât hakkını yitirir.

ooo Cinâyetler Kitâbı'nın Sonu ooo

488 Meselâ dilinin yarısı kesilen kişi, dilin diyetinin yarısını alır; daha fazlasında ve ya azında da aynı şekilde hesaplanır. (el-Udde, 2/232)

489 Zîrâ yaralamanın ölüme sebebiyet verip vermediğinin belli olması için beklenmesi gerekir. (el-Udde, 2/234)

كِتَابُ الدِّيَاتِ

Diyetler Kitâbı

كِتَابُ الدِّيَاتِ

Diyetler Kitâbı (Giriş)

Hür müslümanın diyeti; bin miskâl altın (dînâr/altın para) veya on iki bin dirhem (gümüş para) ya da yüz devedir. Kasten öldürmenin diyeti; otuz hikka[490], otuz cezea' ve kırk adet halifet'tir ki bundan kasıd hâmile devedir. Bunlar geciktirilmeden kâtilin malından verilir. Eğer, (sözkonusu olay) Şibh-i amd (kasten yapmaya benzer bir şekilde öldürme) ise bu sayılanlarla aynı yaşta develer verilir. (Şibh-i amd diyetini ödemek) âkile'nin yükümlüğüdür ve üç sene boyunca her senenin başında üçte biri verilir. Hatâen öldürmenin diyeti ise; aynı şartlarla âkile'nin yükümlülüğüdür ancak develerin; yirmi tane binti mehâd, yirmi tane ibni mehâd, yirmi tane binti lebûn, yirmi tane hikka ve yirmi tane cezea' olması gerekir.

Hür müslüman kadının diyeti, erkeğin diyetinin yarısıdır. Kadının yaralanması (öldürmede gerekli olan) diyetin üçte birine ulaşıncaya kadar erkeğin yaralanması gibidir. Diyetin üçte birini geçince, erkeğin diyetinin yarısı verilir.[491]

---

[490] **Hikka** ile kasdolunanın yüke, binmeye ve çiftleşmeye müsâit yaşa gelmiş dişi deve olduğu, **Cezea'** ile kasdolunanın dört yaşını tamamlamış, beş yaşına girmiş dişi deve olduğu, **Bint-i Mehâd** ile kasdolunanın bir yaşını tamamlamış ve -şart olmamakla beraber- annesi hâmile olan dişi deve olduğu ve **Binti Lebûn** ile kasdolunanın iki yaşını tamamlayıp üç yaşına giren dişi deve olduğu Sâime Hayvânların Zekâtı Bâbı'nda belirtilmişti. **İbni Mehâd** ise, bir yaşını tamamlamış iki yaşına girmiş erkek devedir. (Lisân'ul Arab, 7/229; el-Mutli', 157)

[491] Rebî'â *Rahimehullâh* diyor ki: "Sa'îd bin Müseyyeb *Rahimehullâh*'a şöyle dedim: Kadının parmağına karşılık ne kadar diyet gerekir? Dedi ki: On deve gerekir. Ya iki parmakta ne gerekir, deyince: Yirmi deve, dedi. Üç parmakta? deyince de: otuz deve, dedi. Dört parmakta? deyince: Yirmi deve, dedi. Ben dedim ki: Musibeti büyüyünce, diyeti nasıl azalır? Bunun üzerine Sa'îd şöyle dedi: Sünnet budur ey kardeşimin oğlu! Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in sünnet'i bunu gerektirir." (Malik, Muvattâ, 2/860) el-Udde, 2/242.

Erkek kitâbînin diyeti müslümanın diyetinin yarısıdır, kadınlarının diyeti de erkeklerinin diyetinin yarısıdır.

Mecûsi'nin diyeti sekiz yüz dirhemdir, kadınlarının diyeti de bunun yarısıdır (dört yüz dirhem).

Kölenin ve câriyenin diyeti; kıymetlerinin ulaştığı değerincedir.

Kısmen hür kölenin diyeti, hür bir adamın diyeti ile kölenin kıymetinin ulaştığı değer üzerinden hesaplanır.

Hür cenînin diyetine gelince; şâyet cenîn ölü olarak düşmüşse gurre (düşük diyeti)[492] olarak bir köle veya bir câriye vardır. Bunun değeri (cenînin vârisleri tarafından) mîrâs olarak alınacak beş devedir. Şâyet hâmile kadın devâ amaçlı (ilaç vb.) bir şey içer de bu sebeple cenîni düşürürse kendisine bir gurre düşer ve ondan bir şeye vâris olamaz. Şâyet cenîn kitâbîyse; annesinin diyetinin onda biri vardır. Şâyet köleyse; annesinin kıymet değerinin onda biri vardır. Cenîn diri olarak düşer sonra da bir darbe sonucu ölürse, kendisi gibi bir bebeğin yaşayacağı bir vakitte[493] doğması kaydıyla tam bir diyet vardır.

بَابُ الْعَاقِلَةِ وَمَا تَحْمِلُهُ

Âkile ve Âkile'nin Yüklendikleri Bâbı

Âkile; çocuk, deli, fakîr ve kâtilin dînine muhâlif olanlar (aynı dînde olmayanlar) dışındaki, neseb ve mevâlî'den (âzâdlı kölelerden) uzak olsun ya-kın olsun kâtilin bütün asabesidir (baba tarafından erkek akrabâlarıdır).

Âkile'den olanların her birinin yükleneceği şeyin miktârı husûsunda imâmın (yöneticinin) ictihâdına müracâat edilir. İmâm, onlardan herbirine kolay olan, zor olmayan bir ölçü takdîr eder. Arta kalanı ödemek ise kâtile düşer. Diyet ödeyecek âkilesi olmayanda da aynı şekildedir (diyeti kendisi öder).

Âkile şu durumlarda diyeti üstlenmez: Kâtil; kasten cinâyet işlediyse, (öldürülen kişi) köleyse, (kasden öldüren kişiden kısâsı affedip diyet almak

---

[492] **Gurre:** Suç işleme yoluyla anne rahmindeki cenînin ölü olarak düşmesine sebep olan kimsenin ödeyeceği malî tazmînâttır. (Lisân'ul Arab, 5/19)

[493] El-Udde'de, çocuğun doğup da yaşayabileceği en az hâmilelik süreci altı ay ve üzeri olarak belirtilmiştir. (el-Udde, 2/247)

üzere) sûlhen anlaşma yaptıysa, (suçunu) i'tirâf ettiyse ve (ödenmesi gereken) diyet üçte birin altındaysa.[494]

Zimmet ehli aralarında âkile hukûkunu gerçekleştirir. Mürtedin âkilesi olmadığı gibi cinâyetinden sonra müslüman olanın da âkilesi yoktur.[495] Cinâyetten sonra cânîden velâsını çeken âkile olmaz.

فَصْلٌ : [فِي جِنَايَةِ الْعَبْدِ وَ الْبَهَائِمِ]

[Kölenin ve Evcil Hayvanların Cinâyeti Hakkında] Fasıl

Kölenin işlediği cinâyet kendi sorumluluğundadır. Ancak efendisinin onu, cinâyetin "erş"i[496] veya kendi değeri arasından ikisinden az olanı karşılığında fidye ile kurtarması bunun dışındadır. Köleye karşı işlenen cinâyette diyet, (cinâyetten dolayı) kölenin değerinden ne eksildiyse o oranda cânînin malından elde edilir.

Evcil hayvanların işlediği cinâyet hederdir (kanı dökülmez, karşılığı alınmaz, kısâs uygulanmaz). Hayvana binen, yularından tutarak yürüten ve güden kimseler gibi; insanın elinde olması (kontrolü) hâli bunun dışındadır. Kişi evcil hayvânların, ön ayaklar ve ağızla yol açtıkları zarardan sorumlu tutulur ama arka ayaklar ve kuyrukla yol açtıkları zarardan sorumlu tutulmaz.

Kişi evcil hayvanları kontrol altında tutarak başkasının mülküne veya yoluna tecâvüzde bulunursa, hayvanların işleyecekleri bütün suçların tazmîninden sorumlu tutulur.

---

494 Müellif *Rahimehullâh* bu ifâdeyi İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'dan nakledilen bir hadîsten iktibâs etmiştir. Bu kavli mevkûf yani İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'ın kendi sözü olarak Beyhekî, es-Sunen'ul Kubrâ, 8/182, Hadîs no: 16361'de nakletmiştir ancak hadîsin isnâdında kopukluk vardır.

495 Bunun sebebi el-Udde'de şöyle açıklanmaktadır: Eğer asabesi kâfir ise, müslüman ile kâfir birbirlerine vâris olamadığından cinâyetten sonra müslüman olan kişinin âkilesini kafirler üstlenmezler. Cinâyetten sonra müslüman olan kişinin asabesinin müslüman olması durumunda da, kişi suçu kâfir olduğu dönemde işlediğinden müslümanlar âkilesini üstlenmezler. (el-Udde, 2/254)

496 **Erş:** İnsanın azâlarına yönelik yaralamalarda ödenmesi gereken tazmînâttır. (Lisân'ul Arab, 6/263)

Kişi hayvanların gündüz vakti telef ettikleri ekini tazmîn etmekle -kendi kontrolü altında olması dışında- sorumlu tutulmaz, gece telef ettikleri ekini ise tazmîn etmekle sorumlu tutulur.

بَابُ دِيَاتِ الْجِرَاحِ

Yaralamaların Diyeti Bâbı

Dili, burnu, zekeri, işitmesi, görmesi, koklaması, akletmesi, konuşması, kuvveti ve yürümesi gibi insanda tek olarak bulunan bütün şeylerde (tam bir) diyet vardır. Bunun gibi kişiyi küçük düşüren ki bundan kasıd; kişinin başını yana düşürmesi (utanç ile başını önüne eğdirmesidir); yüzüne ve yanaklarına kara çalmak, idrâr torbasını veya bağırsaklarını boşaltmak (idrârını veya dışkısını yapmasına yol açmak), saçlarını ve sakalını kazımak gibi şeylerde de diyet vardır.

İki göz, iki kaş, iki dudak, iki kulak, iki çene kemiği, iki el, iki göğüs, iki kalça, iki yumurtalık, ferçin iki dudağı ve iki ayak gibi insanda iki tane olan şeylerde ise, ikisinin diyeti (tam bir) diyettir. Birisinin diyeti ise bunun (tam diyetin) yarısıdır.

Dört göz kapağında ve kirpiklerinde de diyet vardır. Her biri için dörtte bir vardır ve eğer göz kapaklarını kirpikleriyle beraber yerinden sökecek olursa, bir diyet gerekir.[497]

El parmaklarında ve ayak parmaklarında diyet vardır. Parmakların her birinde diyetin onda biri vardır. (Üç mafsaldan oluşan) her bir boğum (parmak ucu) için diyetin üçte biri vardır. Ancak (iki mafsaldan oluşan) ayak ve ya el başparmağının ucu olması dışında ki bunlarda (başparmağa karşılık verilen) diyetin yarısı vardır.

Tekrar çıkmadığında dişin her biri için (diyet) beş devedir.

Burnun yumuşak kısmı, göğsün ucu, avuç, ayak, zekerin uç kısmı, dişin görünen kısmı ve dişte siyahlaşma (çürütme), bunların hepsi için sözkonu-

---

[497] Her ne kadar göz kapağı ve kirpik için ayrı diyetler olsa da, bir organ olarak kabûl edildiğinden kirpikleriyle birlikte göz kapağı yerinden söküldüğünde tek diyet vardır.

Umde şerhi el-Udde'de bunun açıklaması, el ve parmak örneği verilerek yapılmıştır: El için ve parmaklar için belirlenmiş ayrı diyetler olsa da, parmaklarla birlikte el kesildiğinde hem el, hem parmak diyeti alınmaz. (el-Udde, 2/261)

su uzvun bütününe verilecek diyet vardır. Bunlardaki kısmî zararda ise (verilen zararın miktârına göre) diyet hesaplanır.

Felçli el, ayak ve zeker; hadım edilenin ve cinsel gücü kalmayanın zekeri, dilsizin dili, işlevini kaybetmiş göz, siyahlaşmış diş, ucu olmayan zeker, ucu olmayan göğüs, ucu olmayan burun, parmaklarda ve başka uzuvlardaki fazlalıklarda "hükûmet (hâkim kararı)"[498] gerekir.

Felçli burun ve kulak; koku almayan burun ve sağırın kulağı için tam diyet vardır.

بَابُ الشِّجَاجِ وَغَيْرِهَا

Baş, Yüz ve Diğer Yaralamalar Bâbı

Şicâc: Baş ve yüz yaralamalarıdır. Bunlar dokuz tanedir:

1- Hârisa: Kan çıkmaksızın ciltte/deride oluşan çatlaktır.

2- Bâzile: Ciltten az miktârda kan akmasına yolaçan yaralamadır.

3- Bâdîa: Ciltten sonra etin kesilmesine yolaçan yaralamadır.

4- Mütelâhime: (Kemiğe ulaşmaksızın) etin kesilmesine yolaçan yaralamadır.

5- Simhâk: Etle baş kemiği arasında bulunan ince kemik zarına ulaşan yaralamadır.

Bu beş tür yaralamada sınırları belli bir diyet olmadığı gibi hiçbir şekilde kısâs da yoktur.[499]

6- Mûdiha: Kemiğe varan yaralamadır. Diyeti beş devedir, kasten yapıldığında kısâs gerekir.

7- Hâşime: Kemiği kırıp parçalayan yaralamadır. Diyeti on devedir.

8- Munekkile: Kemiği kırıp parçalayıp yerinden çıkaran yaralamadır. Diyeti on beş devedir.

---

[498] **Hükûmet**: Hâkimin takdîr ettiği malî cezâdır. Bedeli önceden saptanmamış bir yaralamayla karşı karşıya kalındığında hâkimin yaralananı köle gibi kabûl ederek, yaralamayla şahsın değerinde meydâna gelen eksiklik oranında tam diyetin yüzdeliğine hükmetmesi ve buna göre diyetin miktârınca takdîr edilmesidir. Şeyh İbnu Kudâme *Rahimehullâh* bir sonraki bab'da hükûmet mevzûsunu ele almaktadır.

[499] Bu tip yaralamalar hakkında şerî'atte bir diyet sınırlaması gelmediği için Hükûmet yani hâkim kararı gerekir. (el-Udde, 2/268)

9- Me'mûme: Beyin zarına ulaşan yaralamadır. Diyeti, tam diyetin üçte biridir.

Câ'ife: Karın boşluğuna ulaşan yaralamadır. Diyeti, tam diyetin üçte biridir, diğer yandan çıkarsa câ'ifetân (iki câ'ife) olur (böylece diyet de iki katı olur).

Kaburgadaki yaralanmada bir baîr (deve), iki köprücük kemiğindeki yaralanmada iki baîr ve ön koldaki (bilek dirsek arası) yaralamada dört baîr diyet vardır.

Bunun hâricinde kendisi veya benzeri hakkında bedel takdîr edilmemiş olan yaralamalarda hükûmet vardır. Hükûmet; cinâyete uğramış kişiye (bedeli takdîr edilmemiş yaralanma diyetini hesaplamak için), önce cinâyete uğramamış bir köleymiş gibi daha sonra iyileşmiş bir köleymiş gibi (iki farklı) kıymet biçilmesidir ki böylece kıymetinden eksilen miktâr diyet olarak verilir. Ancak eğer cinâyet, bedeli takdîr edilmiş bir uzuva yönelikse (biçilen bu kıymetin) ona takdîr edilen erş'in/tazmînâtın miktârını geçmesi câiz olmaz. Tıpkı Mûdiha (kemiğe varan yaralama) olmaksızın başı yarıldığında mûdiha'nın erş'inden fazlası gerekmediği gibi ya da parmak ucu yaralandığında (parmağın) diyetinden fazlası gerekmediği gibi.

بَابُ كَفَّارَةِ الْقَتْلِ

Öldürmenin Keffâreti Bâbı

Her kim bir mü'mini veya bir zımmîyi haksız yere öldürür veya öldürmeye ya da cenîni düşürmeye iştirâk ederse ona keffâret gerekir ki bunun keffâreti mü'min bir köle âzâd etmektir. (Diyet ve köle özgürlüğü için gereken imkânı) bulamayan ise, kesintisiz olarak iki ay oruç tutmalıdır. Bu, Allâh'tan bir tevbedir.[500] (Öldürülen) kişi mükellef olsun olmasın, hür olsun köle olsun (hüküm) aynıdır.

---

[500] Allâh*u Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَّدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ

Birbirleriyle çarpışan iki kişiden her ikisi de ölürse; her birine keffâret vardır. (Öldürdüğü) arkadaşının diyeti âkile'ye âittir. Çarpışanların süvari (atlı) olup her ikisinin atının (çarpışma netîcesinde) ölmesi durumunda, her birinin diğerinin atını tazmîn etmesi gerekir. Çarpışan süvarilerden birinin yerinde durması ve diğerinin seyir hâlinde olması durumunda; seyir hâlinde olanın, duran kişinin hayvanını tazmîn etmesi gerekir ve diyet de âkilesine düşer. Ancak bunlardan duran kimsenin, dar bir yolda veya başkasının mülkünde durarak başkasının haklarını ihlâl etmesi durumunda; keffâreti ödeme ve hem seyir hâlinde olana hem de seyir hâlinde olanın hayvanına karşılık tazmînât ödeme yükümlülüğü vardır. Bu durumda ne seyir hâlinde olana ne de âkilesine bir yükümlülük gerekmez.

Üç kişi mancınıkla taş fırlatır, taş ma'sûm bir kimseyi öldürürse; her birine keffâret ve âkilelerine de diyetin üçte biri gerekir. Onlardan biri öldürülürse bu durumda da hüküm aynıdır ancak bu fiiline mukâbil olarak diyetin üçte biri ondan sâkıt olur. Şâyet üç kişiden fazla olurlarsa, öldürülenin hissesi sâkıt olur geriye kalan kimselerin mallarından diyetin geri kalanı alınır.

بَابُ الْقَسَامَةِ

Kasâme Bâbı

Sehl bin Ebî Hasme *Radiyallâhu Anh* ve Râfi' bin Hadîc *Radiyallâhu Anh*'ın naklettiğine göre; Muhayyisa *Radiyallâhu Anh* ve Abdullâh bin Sehl

---

وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾

"Bir mü'mine, -hatâ sonucu olması dışında- bir başka mü'mini öldürmesi yakışmaz. Kim bir mü'mini hatâ sonucu öldürürse, mü'min bir köleyi özgürlüğüne kavuşturması ve ailesine teslim edilecek bir diyeti vermesi gerekir. Onların (bunu) sadaka olarak bağışlamaları başka. Eğer o, mü'min olduğu hâlde size düşman olan bir topluluktan ise, bu durumda mü'min bir köleyi özgürlüğe kavuşturması gerekir. Şâyet kendileriyle aranızda antlaşma olan bir topluluktan ise, bu durumda ailesine bir diyet ödemek ve bir mü'min köleyi özgürlüğe kavuşturmak gerekir. (Diyet ve köle özgürlüğü için gereken imkânı) bulamayan ise, kesintisiz olarak iki ay oruç tutmalıdır. Bu, Allâh'tan bir tevbedir. Allâh Alîm (bilen)'dir, Hakîm (hüküm ve hikmet sâhibi)'dir." (en-Nisâ 4/92)

Radiyallâhu Anh Hayber'den önce bir yere gittiler ve hurmalıkların arasında birbirlerinden ayrıldılar. Abdullâh bin Sehl *Radiyallâhu Anh* öldürüldü, onlar da bu husûsta Yahûdileri ithâm ettiler. Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* bunun üzerine şöyle buyurdu:

«يَقْسِمُ خَمْسُونَ مِنْكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ، فَيُدْفَعُ بِرُمَّتِهِ فَقَالُوا: أَمْرٌ لَمْ نَشْهَدْهُ، كَيْفَ نَحْلِفُ؟ قَالَ: فَتُبْرِئُكُمْ الْيَهُودُ بِأَيْمَانِ خَمْسِينَ مِنْهُمْ، قَالُوا: قَوْمٌ كُفَّارٌ؟ فَوَدَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ قِبَلِهِ»

"Sizden elli kişi onlardan bir adam aleyhine yemîn ederse hak sâhibi siz olursunuz. Onlar dedi ki; Şâhid olmadığımız bir iş için nasıl yemîn ederiz?! Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **şöyle buyurdu: O hâlde Yahûdiler kendilerinden elli kişinin yemîni ile size karşı temize çıkarlar. Onlar dedi ki: Ya Rasûlullâh! Onlar kâfir bir kavimdir. Bunun üzerine Nebî** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **diyeti kendisi karşıladı."**[501]

Ne zaman ki (bir kişi) öldürülmüş olarak bulunur ve bu ölen kimsenin velîleri de bir adamın aleyhinde kâtillik iddiâsında bulunurlar ve Ensâr ile Hayber halkı gibi aralarında da düşmanlık ve garez bulunursa; onlardan biri üzerine velîler elli defa yemîn eder ve ölen kimsenin kanını almaya hak kazanırlar. Şâyet velîler yemîn etmez ve kendisi hakkında iddiâda bulunulan kimse elli defa yemîn ederse aklanmış olur. Şâyet yemîn etmekten kaçınırlarsa o zaman onlara diyet vermek düşer. Şâyet iddiâ sâhibleri yemîn etmez ve kendisi hakkında iddiâda bulunulan kimsenin yemînine râzı olmazlarsa; imâm (diyeti) Beyt'ul Mal'den fidye olarak verir. Birden fazla kimsenin üzerine yemîn etmezler. Aralarında düşmanlık ve garez yoksa kendisi hakkında iddiâda bulunulan kimse bir tek yemîn eder ve aklanır.

ooo Diyetler Kitâbı'nın Sonu ooo

---

501 Yakın lafızlarla Buhârî, Hadîs no: 6898-6899; Müslim, Hadîs no: 1669.

كِتَابُ الْحُدُودِ

Hadler Kitâbı

كِتَابُ الْحُدُودِ

Hadler Kitâbı (Giriş)

Mükellef olup (haddi gerektirecek fiilin) yasaklığını bilen[502] kişiden başkasına had uygulanmayacağı gibi had; imâm ve onun nâibi (vekîli) dışında kimse tarafından ikâme edilemez. Ancak (köle sâhibi) efendi bundan müstesnâdır. Zîrâ zinâkâr olan kölesine celde (sopa/deynek cezâsı) ikâme etme hakkı -bu duruma hâs olarak- efendisine âittir.

Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«إِذَا زَنَتْ أَمَةُ أَحَدِكُمْ فَلْيَجْلِدْهَا»

"Sizden birinizin câriyesi zinâ ettiği zamân ona celde vursun!"[503]

Hırsızlık yapanın elini kesmesi, irtidâtından dolayı öldürmesi, mükâteb kölesi ve evli câriyesine celde vurması efendinin hakkı değildir. Celde husûsunda kölenin haddi, hürün haddinin yarısıdır (elli celdedir). Her kim haddi (hadd cezâsına konu olan suçu) ikrâr eder sonra ikrârından dönerse had sâkıt olur (düşer).

---

502 Eğer zinâ eden kişi, bunun harâmlığını bilmediğini iddiâ edecek olursa ve -yeni İslâm'a giren veyahut uzak bir çölde yaşayan kimse gibi- bilmemesi de ihtimal dâiresindeyse sözü kabûl edilir (ona cezâ uygulanmaz). Eğer böyle değilse (zinânın harâmlığını bilmeme ihtimali yoksa) iddiâsı kabûl edilmez. Zîrâ İslâm beldelerinde yaşayan bir kişiye zinânın harâmlığı gizli kalmaz. (el-Udde, 2/285)

503 Tirmizî, Hadîs no: 1440 ve yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 2234; Müslim, Hadîs no: 1703, Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan.

فَصْلٌ : [فِي وَسَائِلِ إِقَامَةِ الْحَدِّ وَكَيْفِيَّتِهِ]

[Haddin İkâmesinde Kullanılanlar ve Haddin Keyfiyeti Hakkında] Fasıl

Celde ne yeni ne de eskimiş bir kırbaç ile vurulur. Celde vurulan ne uzatılır ne bağlanılır ne de soyulur; (celde vurulanın) yüzüne, başına ve fercine vurmaktan kaçınılır.

Adama ayaktayken, kadına otururken vurulur. Kadının elbisesi sıkıca bağlanır ve elleri tutulur.

Her kim hastaysa ve iyileşmesi umuluyorsa, iyileşene kadar had ertelenir. Ali *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet edildi ki: Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e âid bir câriye zinâ etmiş, (Rasûlullâh) bana ona celde tatbîk etmem için emir vermişti. O henüz yeni nifâs olmuştu (doğum yapmıştı) ve ben ona celde vurursam onu öldürürüm diye korktum. Bunu Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e anlattım. O da şöyle buyurdu:

«أَحْسَنْتَ» "İyi yapmışsın."[504]

Şâyet iyileşmesi umulmuyorsa ve kırbaçla vurulması sebebiyle (ölmesinden) korkuluyorsa; ne kadar celde vurulması gerekiyorsa o kadar celde ile tek bir deste hâlinde tek bir defa vurulur.

فَصْلٌ : [فِي اجْتِمَاعِ الْحُدُودِ]

[Haddlerin Bir Arada Toplanması Hakkında] Fasıl

Allâh*u Teâlâ*'ya âid olan haddler bir kişide toplanır ve bu hadlerin içinde öldürme haddi varsa, kişi öldürülür ve diğer haddler ondan sâkıt olur. Had uygulanmadan önce zinâ veya hırsızlığı defalarca tekrar etmiş olsa dahi kişiye ancak bir tane had uygulanır.

Şâyet çeşitli türlerden haddler bir kişide, haddlerin arasında ölüm olmaksızın toplanırsa; en hafifinden başlanılarak haddlerin hepsi yerine getirilir.

---

504 Müslim, Hadîs no: 1705.

Şüphelerle haddler düşürülür (uygulanmaz). Şâyet kişi -hissesi az da olsa- ortak olduğu kendisine âid bir câriyeyle veya çocuğuna âid olan bir câriyeyle zinâ ederse; (sıhhati) tartışmalı bir nikâhla[505] veya ikrâh altında cinsel ilişkiye girerse; kendisinin veya çocuğunun -aşağı doğru onun çocuklarının vs.- hakkı bulunan bir maldan, borçlusundan tahsîl etmekten âciz kaldığı miktârdan az olması kaydıyla, borçlusunun malından çalarsa (bütün bu durumlarda) had tatbîk edilmez.

فَصْلٌ : [فِي اسْتِيفَاءِ الْحُدُودِ فِي الْحَرَمِ وَالْغَزْوِ]

[Harem'de ve Gazvede Hadlerin Tahsîli Hakkında] Fasıl

Harem (Mekke-i Mükerreme'deki harâm bölge) dışında had gerektiren bir suç işleyip daha sonra Harem'e sığınan kişi veya kendisine kısâs uygulanması gereken kişi Harem'e sığındığında oradan çıkana kadar kendisinden (had) tahsîl edilmez ancak oradayken o kimseyle ne alış ne de satış yapılmaz. Eğer suçu Harem'de işlediyse, cezâsı orada tahsîl edilir. Gazve (savaş) sırasında had gerektiren bir suç işleyenden o, Dâr'ul Harb'den çıkıncaya kadar (had) tahsîl edilmez.

بَابُ حَدِّ الزِّنَا

Zinâ Haddi Bâbı

Maliki olmadığı bir kadınla kadının önünden (fercinden) veya dübüründen fuhuş yaparsa (cinsel ilişkiye girerse) veya bir oğlana bunu yapar ya da kendisine yaptırırsa[506], mûhsan (evli veya başından evlilik geçmiş dul bir

---

505 El-Udde'de bu tür hakkında ihtilâf edilmiş nikâhlara örnek olarak şunlar zikredilmiştir: Velîsiz nikâh, Mut'a nikâhı, Şiğâr (berdel evlilik) ve Hülle nikâhı, şâhitsiz nikâh, bâin tâlak ile boşanmış ve iddeti henüz tamamlanmamış eşinin kız kardeşi ile nikâh veya Mecûsi ile nikâhlanmak. (el-Udde, 2/292)

506 Şeyh İbnu Kudâme *Rahimehullâh* livâta (eşcinsellik) suçunu işleyen kişiler hakkında tıpkı zinâdaki gibi bekârsa 100 celde, başından evlilik geçmişse recm cezâsını tercîh etmektedir ki İmâm Ahmed *Rahimehullâh*'dan gelen rivâyetlerden birisi bu şekildedir. Lâkin İmâm Ahmed'den gelen ikinci bir rivâyette livâta yapan kişi

kimse) olması durumunda bunun haddi recm'dir.[507] Yok, eğer mûhsan değilse bunun cezâsı yüz celde ile bir yıllığına sürgün edilmektir.

Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

---

başından evlilik geçmiş bir kimse de olsa bekâr da olsa recm (taşlama) yoluyla öldürüleceği söylenmiştir ki Allâhu â'lem doğrusu da budur.

Zirâ Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ وَجَدْتُمُوهُ يَعْمَلُ عَمَلَ قَوْمِ لُوطٍ، فَاقْتُلُوا الْفَاعِلَ، وَالْمَفْعُولَ بِهِ»

"Lût kavminin amelini yapan kimi bulursanız, faili de mef'ûlü de öldürün!" (Tirmizî, Hadîs no: 1456; Ebû Dâvud, Hadîs no: 4462; İbnu Mâce, Hadîs no: 2561)

Veya başka bir lafızda:

«فَارْجُمُوا الْأَعْلَى وَالْأَسْفَلَ»

"...alttakini de üsttekini de recm edin (taşlayarak öldürün)!" (Şerhu Müşkil'il Asâr, 9/445, Hadîs no: 3833)

Bunları İbnu Kudâme el-Makdisî *Rahimehullâh* zikretmiştir. (el-Muğnî, 12/348-350'den özetle.)

Lûtilik suçunu işleyenin öldürüleceği husûsunda sahâbenin icmâsı nakledilmiştir. Sahâbeler bu işi yapanın öldürüleceğinde hemfikirdirler, ihtilâf keyfiyettedir. İbn'ul Kayyim *Rahimehullâh* bu icmâyı şu şekilde nakletmektedir:

"İbn'ul Kassâr ve şeyhimiz (İbnu Teymiyye) şöyle diyorlar: Sahâbe, livâtanın hükmünün öldürme olduğunda icmâ etmiştir. İhtilâfları sadece öldürmenin nasıl olacağı hakkındadır. Ebû Bekir es-Siddîk *Radiyallâhu Anh*: Yüksekten atılır, demiş; Ali *Radiyallâhu Anh*: Üzerine duvar yıkılır, demiş; İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma* ise: Taşla öldürülürler, demiştir." (Zâd'ul Meâd, 5/37)

[507] Şarîh el-Makdisî *Rahimehullâh* şöyle demiştir: Recm husûsunda Hâricîler dışında muhâlefet eden olmamıştır. Onlar, (Nûr Sûresi'ndeki) zinâ haddiyle alâkalı âyete dayanarak başından evlilik geçmiş kimseye de bekâra da yüz celde vurulur, demişlerdir. İbn'ul Munzir *Rahimehullâh* şöyle demiştir: İlim ehli, recmedilen kişinin atılan taşlarla ölene kadar recmedileceği husûsunda icmâ' etmiştir.

Zîrâ Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* iki Yahûdi'yi ve Mâ'iz'i ölene kadar recmetmiştir. (el-Udde, 2/299)

«خُذُوا عَنِّي فَقَدْ جَعَلَ اللهُ لَهُنَّ سَبِيلًا الْبِكْرُ بِالْبِكْرِ جَلْدُ مِئَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ وَالثَّيِّبُ بِالثَّيِّبِ جَلْدُ مِئَةٍ وَالرَّجْمُ»

"Benden (şu söylediklerimi) alınız! Allâh onlar için şu yolları belirlemiştir: Bekâr ile (zinâ eden) bekâra yüz celde ve bir yıl sürgün.[508] Seyyib[509] ile (zinâ eden) seyyibe yüz celde ve recm."[510]

Mûhsan: Hür, bâliğ ve sahîh bir nikâh altında kendisi gibi (hür, bâliğ) sıfatlara sâhib hanımıyla önünden cinsel ilişkiye girmiş olandır.

Zinâ şu ikisinden biri olmadıkça sâbit olmaz:

1- Zinânın hakîkatini zikrederek dört defa açık lafızlarla ikrâr etmek.[511]

2- Ya da dört hür, âdil, erkeğin zinâyı şâhitlik ederek vasfetmeleri ve bir mecliste[512] bir zinâya şâhitlik etme husûsunda ittifâk etmeleridir.[513]

---

508 Hadîsteki bu ifâdeden dolayı seleften bir cemâ'ât, zinâ eden evliye recmin yanı sıra celde cezâsı öngörmüşlerdir. Bu görüş İmâm Ahmed *Rahimehullâh*'dan da rivâyet edilmiştir. Ancak, İmâm Ahmed'den gelen diğer rivâyette evli için recmden başka cezâ olmadığı zikredilmiş ve Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in son uygulamasının ve râşîd halîfelerin tatbîkatının da bu yönde olduğu beyân edilmiştir. Yani yukarıda geçen hadîsin bu kısmı nesh edilmiştir. Zîrâ Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* bu hadîsi söyledikten daha sonraki zamanlarda gerçekleşen Mâ'iz ve Gâmidîye olaylarında celde cezâsı tatbîk etmemiştir. (el-Udde, 2/299-300)

İbn'ul Kayyim *Rahimehullâh* da bunu tercîh etmiş ve başından evlilik geçmiş kimse zinâ ettiğinde celde ve recm cezâlarının cem' edilmeyeceği görüşünü cumhûra izâfe etmiştir. (Zâd'ul Meâd, 5/31)

509 **Seyyib:** Lügatte dul manasına gelmekle beraber burada daha ziyâde başından evlilik geçmiş, sahîh bir nîkah ile bekâretini yitirmiş erkek ve kadın kasdedilmektedir. Vallâhu â'lem!

510 Tahâvî, Şerhu Meâni'il Asâr, Hadîs no: 4848, Ubâde bin Samit *Radiyallâhu Anh*'dan ve az farkla; Müslim, Hadîs no: 1690.

511 İbn'ul Kayyim *Rahimehullâh* şöyle der: "İkrârla cezâya çarptırılan kimse, cezâsının tatbîki sırasında bağışlanmasını ister ve kaçarsa, kendi hâline bırakılır had cezâsı tamamlanmaz. Çünkü bu hâli ikrârından rücû manâsına gelir, denilmiştir. Bazıları ise, bu haddin tamamlanmasından önce yapılmış bir tevbedir. Nasıl ki, hadde başlamadan önce tevbe ettiğinde hadde başlanmazsa bu durumda da had tamamlanmaz, şeklinde yorum getirmişlerdir. Bu şeyhimizin (İbnu Teymiyye) tercîhidir." (Zâd'ul Meâd, 5/30-31)

---

512 Şâhitlerin, hâkimin huzuruna aynı mecliste gelmeleri gerekir. Eğer bir kısmı, hâkim kalktıktan sonra şâhitliğe gelirse onlara (iftirâ) haddi vurulur. (el-Udde, 2/304)

513 Zinâ hakkında yapılan şâhitliğin veya ikrârın tıpkı şu hadîste zikredildiği gibi zinânın açıkça vasfedilerek yapılması gerekir:

İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma* şöyle demiştir: Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*, Mâiz bin Malik'e dedi ki:

«لَعَلَّكَ قَبَّلْتَ، أَوْ غَمَزْتَ، أَوْ نَظَرْتَ قَالَ: لاَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: أَنِكْتَهَا. لاَ يَكْنِي، قَالَ: فَعِنْدَ ذَلِكَ أَمَرَ بِرَجْمِهِ»

"Herhâlde sen onu öptün veya dokundun ya da baktın. Mâiz: Hayır dedi. Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **-hiç kinâye yapmadan (açıkça)- şöyle sordu: Onunla birleştin mi? Mâiz: Evet, dedi. Bunun üzerine Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **Mâiz'in recmedilmesini emretti."**

Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh* ise şöyle demiştir:

El-Eslemî (Mâiz bin Malik) Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e gelip, bir kadınla harâm ilişkide bulunduğuna dört kez şehâdette bulundu. Her seferinde Rasûlullâh ondan yüz çeviriyordu. Beşinci seferde ona döndü ve sordu:

«أَنِكْتَهَا؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: حَتَّى غَابَ ذَلِكَ مِنْكَ فِي ذَلِكَ مِنْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: كَمَا يَغِيبُ الْمِرْوَدُ فِي الْمُكْحُلَةِ، وَالرِّشَاءُ فِي الْبِئْرِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَهَلْ تَدْرِي مَا الزِّنَا؟ قَالَ: نَعَمْ، أَتَيْتُ مِنْهَا حَرَامًا مَا يَأْتِي الرَّجُلُ مِنَ امْرَأَتِهِ حَلاَلًا»

"Onunla birleştin mi? Mâiz dedi ki: Evet. Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **sordu; Sendeki şu (âlet) ondakinde kayboluncaya kadar mı? Mâiz dedi ki: Evet. Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **sordu; Mil, sürme kabında ve kova ipi kuyuda kaybolduğu gibi mi? Mâiz dedi ki: Evet. Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **sordu; Zinânın ne olduğunu biliyor musun? Mâiz dedi ki: Evet, insanın hanımı ile helâl olarak yaptığını ben onunla harâm olarak yaptım."** (Ebû Dâvud, 4427-4428) Bunları şarih el-Makdisî *Rahimehullâh* zikretmiştir. (el-Udde, 2/303-304.)

Hadîsin devamında şöyle geçmektedir:

«قَالَ: فَمَا تُرِيدُ بِهَذَا الْقَوْلِ؟ قَالَ: أُرِيدُ أَنْ تُطَهِّرَنِي، فَأَمَرَ بِهِ فَرُجِمَ»

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **sordu; Bu sözle ne demek istiyorsun? Mâiz dedi ki: Beni temizlemeni istiyorum. Bunun üzerine Rasûlullâh**

بَابُ حَدِّ الْقَذْفِ

İftirâ Haddi Bâbı

Her kim mûhsan bir kimseyi zinâ etmekle suçlar veya onun aleyhinde zinâ ettiğine dâir şâhitlikde bulunur ve şehâdeti (zinâyı isbât etmek ve haddi gerektirmek için) yeterli olmazsa, iftirâya ma’rûz kalanın taleb etmesi durumunda onun cezâsı seksen celdedir. Mûhsan ise; hür, bâliğ, Müslüman, âkil ve iffetli olandır.

(Zinâ ettiğine dâir) la’netleşilen kadına ve (veled-i zinâlık nispet ederek) çocuğuna iftirâ atan kişiye hadd uygulanır.

Kim bir topluluğa tek sözle iftirâ atarsa, topluluğun veya topluluktan birinin taleb etmesi hâlinde tek hadd uygulanır. Topluluğun bir kısmının affetmesi, diğerlerin hakkını düşürmez.

بَابُ حَدِّ المُسْكِرِ

İçkinin Haddi Bâbı

Kendi hür irâdesiyle ve içkinin çoğunun sarhoş ettiğini bildiği hâlde -az olsun çok olsun- içki içen kimseye kırk celde vurulur. Zîrâ Ali *Radiyallâhu Anh*, Velîd bin Ukbe’ye içki içmesinden dolayı kırk celde vurup şöyle demiştir:

«جَلَدَ النَّبِيُّ أَرْبَعِينَ، وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ ثَمَانِينَ، وَكُلٌّ سُنَّةٌ، وَهَذَا أَحَبُّ إِلَيَّ»

“Nebî *Aleyh’is Selâm* **kırk celde vurdu. Ebû Bekir** *Radiyallâhu Anh* **da böyle yaptı. Ömer** *Radiyallâhu Anh* **ise seksen celde vurdu.[514] Bunların hepsi sünnet’tir. Bu (kırk celde vurma) bana en sevimli olanıdır.”[515]**

Sallallâhu Aleyhi ve Sellem **emretti ve (Mâiz) recmedildi.”** (Ebû Dâvud, 4427-4428)

[514] İbn’ul Kayyim *Rahimehullâh*, içki içene uygulanan haddin/şer’î cezânın kırk celde olduğunu ve ziyâde edilen diğer kırk celdenin ise üzerinde ashâbın ittifâk ettik-

İçkinin sıkılmış üzüm suyu veya başka bir şey olması arasında fark yoktur. Hadd belirlenmemiş olan harâmları işleyen kimseye (ta'zir olarak) on celdeden fazla vurulmaz. Bu, Ebû Burde'nin rivâyet ettiği Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«لَا يُجْلَدُ اَحَدٌ أَكْثَرُ مِنْ عَشْرِ جَلْدَاتٍ إِلَّا فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللهِ»

"Allâh'ın haddlerinden bir haddin olması müstesnâ, kimseye on celdeden fazla vurulmaz!"[516]

Ancak karısının izniyle, karısının câriyesiyle cinsel ilişkide bulunan adam müstesnâdır, ona yüz celde vurulur.[517]

---

leri ta'zir nevînden olduğunu söylemekte ve gerektiğinde devlet başkanının başka cezâlar uygulayabileceğini de belirtmektedir. Şöyle diyor:

"Hadîsler üzerinde dikkatlice düşünen kimse görür ki, içki cezâsında kırk celde vurulması (şerî'at tarafından tayîn edilmiş) had cezâsıdır. Ziyâde edilen diğer kırk celde ise üzerinde ashâb *Rahimehumullâh*'un ittifâk ettikleri (yöneticiler tarafından tayîn edilen) ta'zir cezâsıdır. (Bazı hadîslerde sürekli içki içenlere verileceği ifâde edilen) öldürme cezâsı ise ya mensûhtur (nesh olmuştur) ya da devlet başkanının görüşüne bırakılmış maslahat gereği bir tasarruftur. Devlet başkanı insanların içki cezâsını önemsemeyerek içkiye düşkünlük gösterdiklerini görür, diğerlerinin ibret almaları ve içkiden vazgeçmeleri için birini öldürmeyi uygun görürse, böyle bir yetkisi mevcûttur. Nitekim Ömer *Radiyallâhu Anh*, içki yüzünden başı kazıtma ve sürgün gibi (farklı) cezâlar da uygulamıştır. Bu devlet başkanlığı tasarrufları ile ilgili hü-kümlerden biri olmaktadır." (Zâd'ul Meâd, 5/44)

515 Müslim, Hadîs no: 1707'de hadîsin lafzı şu şeklildedir:

«جَلَدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْبَعِينَ، وَجَلَدَ أَبُو بَكْرٍ أَرْبَعِينَ، وَعُمَرُ ثَمَانِينَ، وَكُلٌّ سُنَّةٌ، وَهَذَا أَحَبُّ إِلَيَّ»

"Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **kırk celde vurdu, Ebû Bekir** *Radiyallâhu Anh* **da kırk celde vurdu. Ömer** *Radiyallâhu Anh* **ise seksen celde vurdu. Bunların hepsi sünnet'tir. Bu (kırk celde vurma) ise bana en sevimli olanıdır."**

516 Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 6848; Müslim, Hadîs no: 1708.

517 Sünenlerde Nu'mân bin Beşîr *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet edildiğine göre, Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e karısının câriyesiyle zinâ eden adamın durumu sorulduğunda Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurdu:

«لَئِنْ كَانَتْ أَحَلَّتْهَا لَهُ لَأَجْلِدَنَّهُ مِائَةً، وَإِنْ لَمْ تَكُنْ أَحَلَّتْهَا لَهُ رَجَمْتُهُ»

بَابُ حَدِّ السَّرِقَةِ

Hırsızlığın Haddi Bâbı

Her kim bir dînârın dörtte biri kadar nakit veya üç dirhem kadar gümüş para veya bunlara denk olacak kadar diğer mallardan çalar ve muhâfaza edildikleri yerden bunları çıkarırsa[518]; sağ eli, bileğinin ekleminden kesilir[519] ve dağlanır.[520] Tekrar hırsızlığa dönecek olursa; sol ayağı, bileğinin ekleminden kesilir ve dağlanır. Daha sonra yine hırsızlığı tekrar edecek olursa hapsedilir, diğer eli ve ayağı kesilmez.

Hırsızlık; iki âdil kimsenin şâhitliği olmadıkça veya iki kez i’tirâf edilmedikçe sâbit olmaz.

“Eğer o adamın karısı müsâade etmişse yüz celde vururum, müsâade etmemişse o erkeği recm ederim.” (Tirmizî, Hadîs no: 1451; Ebû Dâvud, Hadîs no: 4459; Nesâî, Hadîs no: 3362; İbnu Mâce, Hadîs no: 2551)

518 El kesme cezâsının uygulanması için dört şart vardır:

1- Hırsızlık: Malın (hırsızlık denecek şekilde) gizli yollarla çalınmasıdır. Bir kimsenin malını elinden hızlıca alıp kaçmak gibi durumlarda el kesilmez.

2- Nisâb: Çalınan malın hırsızlık nisâbına ulaşması gerekir ki bu, yukarıda zikredilen üç dirhem ya da çeyrek dînârdır. Bundan aşağısında el kesme olmaz.

3- Çalınan şeyin mal olması: Hür bir kimseyi çalması gibi mal statüsünde olma-yan bir şeyi çalması hâlinde el kesilmez.

4- Hırz: Çalınan malın koruma altında olması (açıkta bırakılmış olmaması). (el-Udde, 2/314-315’den özetlenmiştir.)

519 Allâh*u Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُواْ أَيْدِيَهُمَا جَزَاء بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِّنَ اللّهِ وَاللّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

“Hırsız erkek ve hırsız kadının, (çalıp) kazandıklarına bir karşılık, Allâh’tan, ‘tekrarı önleyen kesin bir cezâ’ olmak üzere ellerini kesin. Allâh Azîz (üstün ve güçlü) olandır, Hakîm (hüküm ve hikmet sâhibi)’dir.” (el-Mâide 5/38)

520 İbn’ul Kayyim *Rahimehullâh*, elin telef olmaması için, kesildikten sonra dağlanmasının devlet başkanının görevleri arasında olduğunu söyler. (Zâd’ul Meâd, 5/51)

Mal sâhibi malını geri istemedikçe hırsızın eli kesilmez. Şâyet mal sâhibi, malını geri istemeden önce malını hırsıza hibe eder veya hırsız onu sâhibinden satın alırsa kesim cezâsı düşer, yok eğer mal sâhibi malını geri istedikten sonra malını hırsıza hibe eder veya hırsız onu sâhibinden satın alırsa kesim cezâsı düşmez.

Şâyet hırsızlıktan sonra çalınan malın değerinde eksilme olur (ve değeri el kesme) nisâbının altına düşerse kesim cezâsı sâkıt olmaz yok eğer hırsızlıktan önce değerinde eksilme olur (ve değeri el kesme) nisâbının altına düşerse kesim cezâsı gerekmez.

(El veya ayak) kesildiğinde, hırsızın çaldığı mal duruyorsa çaldığı malı iâde etmeli, mal telef olduysa kıymetini vermelidir.

بَابُ حَدِّ الْمُحَارِبِينَ

Eşkiyânın Haddi Bâbı

Muhâribler (eşkiyâ); çöllerde mallarını almak amacıyla alenen insanlara saldıran kimselerdir. Eşkiyâdan her kim birisini öldürür ve malını alırsa; öldürülür[521] ve teşhîr etmek amacıyla çarmıha gerilir ve (cenâzesi) ailesine gönderilir.[522] Eşkiyâdan her kim; birini öldürür ama malını almazsa, öldürülür ama çarmıha gerilmez. Eşkiyâdan her kim; birininin malını (zorla) alır ama onu öldürmezse, öldürülmez ama sağ eli ve sol ayağı tek bir oturumda

---

521 Mal sâhibi tarafından affedilse dahi eşkiyâya bu hüküm verilir. (el-Udde, 2/321)

522 Eşkiyâ ile alâkalı tüm bu hükümleri Allâh*u Teâlâ* Kitâbı'nda bildirmiştir:

﴿إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الأَرْضِ فَسَاداً أَن يُقَتَّلُواْ أَوْ يُصَلَّبُواْ أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم مِّنْ خِلافٍ أَوْ يُنفَوْاْ مِنَ الأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾

"Allâh'a ve Rasûlü'ne karşı savaş açanların ve yeryüzünde bozgunculuğa çalışanların cezâsı, ancak öldürülmeleri, asılmaları ya da elleriyle ayaklarının çaprazca kesilmesi veya (bulundukları) yerden sürülmeleridir. Bu, dünyadaki aşağılanmalarıdır, âhirette ise onlar için büyük bir azâb vardır." (el-Mâide 5/33)

kesilir ve dağlanır. Ancak hırsızın elinin veya ayağının kesilmesini gerektiren bir şeyi çalandan başkasının eli veya ayağı kesilmez. Yolda korku salan ama insanları öldürmeyen ve mallarını almayan kimse sürgün edilir. Her kim de kendisine güç yetirilmesinden önce bunlardan tevbe ederse; Allâh*u Teâlâ*'nın hudûdları bu kimseden sâkıt olur.[523] Kendilerinin haklarını ona bağışlamaları durumu hâriç, insanlardan aldığı haklar ondan alınır.

فَصْلٌ : [فِي دَفْعِ الصَّائِلِ]

[Saldırganın Defedilmesi Hakkında] Fasıl

Kişinin; canını, malını ve eşini alıkoymak isteyeni veya kendisine silâh doğrultanı ya da evine izinsiz girmek isteyeni defetmeyi sağlayacak, bilinen en zararsız yöntemle[524] defetme hakkı vardır. Öldürülmekten başka bir yöntemle defedemiyorsa, onu öldürme hakkı vardır ve bundan dolayı bir sorumluluğu da yoktur. Onu defetmeye çalışan öldürülürse şehîd olur ve kâtil bundan dolayı sorumludur.

Kendisine bir evcil hayvan saldıran kimsenin de bu şekilde onu defetme hakkı vardır ve bundan dolayı bir sorumluluk altına girmez.

Bir insanın evine veya meskenine kapı aralık ve deliklerinden ya da buna benzer yerlerden bakana çakıl taşı atar ve gözünü çıkarırsa bundan dolayı da bir sorumluluk altına girmez.[525]

---

523 Zîrâ Allâh*u Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿إِلاَّ الَّذِينَ تَابُواْ مِن قَبْلِ أَن تَقْدِرُواْ عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾

"Ancak, sizin onlara güç yetirmenizden önce tevbe edenler başka. Bilin ki, şüphesiz Allâh, Ğafûr (bağışlayan) ve Rahîm (esirgeyen)'dir." (el-Mâide 5/34)

524 Meselâ söz ile def edilebilen saldırgana vurmak câiz olmaz, aynı şekilde vurarak def edilebilen saldırganı öldürmek câiz olmaz. (el-Udde, 2/324)

525 Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet edildiği üzere Ebû'l Kâsım (Rasûlullâh) *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurmuştur:

Şâyet bir insan başka birinin elini ısırsa, ısırılan elini çekse ve ısıranın ön dişleri düşse; yine bir sorumluluk yoktur.

بَابُ قِتَالِ أَهْلِ الْبَغْيِ

Bağy Ehli/İsyâncılar İle Savaşmak Bâbı

Bağîler imâmı makamından kaldırmak isteyip imâma karşı ayaklananlardır.[526] Müslümanlara düşen, bilinen en zararsız yöntemle onları defetmekte imâmlarına yardım etmektir. Şâyet bu defetme; onları öldürmeye ve ya mallarını telef etmeye kadar varacak olursa, defedene birşey gerekmez. Şâyet defetmeye çalışan öldürülürse şehîd olur.

Bağîlerden kaçanın peşinden gidilmeyeceği gibi, yaralılarına saldırılmaz, mallarından ganîmet alınmaz ve zürriyetleri (kadın ve çocukları) esîr

---

«لَوْ أَنَّ امْرَأً اطَّلَعَ عَلَيْكَ بِغَيْرِ إِذْنٍ، فَخَذَفْتَهُ بِعَصَاةٍ، فَفَقَأْتَ عَيْنَهُ، لَمْ يَكُنْ عَلَيْكَ جُنَاحٌ»

"Eğer bir kimse izinsiz olarak senin mahremiyyetine bakar, sen de bir çakıl taşı atarak onun gözünü çıkarırsan, bundan dolayı artık sana herhangi bir günâh sâbit olmaz." (Buhârî, Hadîs no: 6902)

Rivâyet edildiğine göre, bir adam Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in evindeki bir pencereden içeriye bakmıştı. Bu sırada Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* mıdrâ (denilen demir bir saç ayırma âleti) ile başını kaşımakta idi. Bunun üzerine o kişiye şöyle buyurdu:

«لَوْ عَلِمْتُ أَنَّكَ تَنْظُرُ لَطَعَنْتُ بِهَا فِي عَيْنِكَ، إِنَّمَا جُعِلَ الإِذْنُ مِنْ قِبَلِ الأَبْصَارِ»

"Eğer senin (böyle mahrem yere) bakar olduğunu daha önce bilseydim, şu demiri muhakkak gözünün içine saplardım. Çünkü izin isteme (vecîbesi) ancak gözler cihetinden (gözlerin evdeki mahremliğe bakmaması için) kânûn yapılmıştır." (Buhârî, Hadîs no: 5924; Tirmizî, Hadîs no: 2709)

[526] Bağîden kasıd, hak ehlinden olup, kendilerince geçerli bir te'vîlden dolayı yöneticinin itâatinden dışarı çıkan ve caydırıcı bir kuvvete sâhib olan, öyle ki kontrol altına alınmaları ancak bir ordu toplanarak mümkün olan kimselerdir. (el-Udde, 2/326)

alınmaz. Onlardan öldürülen; gusledilir, kefenlenir ve (cenâze) namazı kılınır.

İki fırkadan hiçbirine harb hâli i'tibâri ile candan olsun maldan olsun telef olmuş şeylerde sorumluluk/tazmînât yoktur.

Bağîlerin ayaklanmaları sırasında; zekât, cizye ve harâç olarak aldıkları şeyler ne onlardan ne de onlara (zekât, cizye ve harâç) verenlerden geri alınmaz.[527]

Bağîlerin hâkimlerinin hükmü, başka bir hâkimin hükmüyle ibtâl edilmesi dışında ibtâl edilmez.

بَابُ حُكْمِ الْمُرْتَدِّ

Mürtedin Hükmü Bâbı

Kadın olsun erkek olsun[528] her kim İslâm'dan irtidât ederse öldürülmesi gerekir.[529] Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فَاقْتُلُوهُ»

"Her kim dînini değiştirirse öldürünüz!"[530]

Mürted üç defa tevbeye dâ'vet edilmedikçe öldürülmez. Tevbe ederse ne âlâ, etmezse kılıçla[531] öldürülür.[532]

---

[527] Bağîlere zekât, cizye ve harâç verenler bunu İslâm Devleti'ne tekrar ödemekle mükellef tutulmazlar, sorumluluklarını yerine getirmiş sayılırlar.

[528] Hirakî *Rahimehullâh*, âkil ve bâliğ olması gerektiğini belirtmiştir. (Muhtasar, sf 132)

[529] Şarîh el-Makdisî *Rahimehullâh* diyor ki: İlim ehli, mürtedlerin öldürülmesi husûsunda icmâ' etmiştir. Bu husûs Ebû Bekir, Ömer, Ali, Mu'âz, Ebû Musa, İbnu Abbâs ve Hâlid *Radiyallâhu Anhum*'dan nakledilmiş ve onların bu görüşü (sahâbe tarafından) reddedilmemiştir, böylece de icmâ' hâsıl olmuştur. (el-Udde, 2/331)

[530] Buhârî, Hadîs no: 6922, İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

[531] Mürted, tıpkı kısâsta olduğu gibi kılıçla öldürülür. Zîrâ öldürülen kişi açısından en rahat (acı çektirmeyecek) öldürme biçimi budur. (el-Udde, 2/332)

[532] Hirakî *Rahimehullâh* mürted olarak öldürülenin borçları ödendikten sonra kalan malının fey' olarak alınacağını ifâde eder. (Muhtasar, sf 132)

Her kim Allâh'ı inkâr eder veya Allâh'a ortak, eş, oğul nisbet ederse ya da Allâh*u Teâlâ*'yı yalanlar yahut Allâh'a söverse ya da Rasûlü'nü yalanlar veya ona söverse yahut da bir Nebîyi inkâr eder yahut Allâh'ın Kitâbı'nı inkâr ederse, Allâh'ın Kitâbı'ndan herhangi bir şeyi inkâr eder veya İslâm'ın rükûnlarından birini inkâr ederse[533] ya da harâmlığı husûsunda icmâ' zuhûr etmiş bir şeyin helâl olduğunu iddiâ ederse irtidât etmiştir. Ancak, (dînî) vecîbeler ve harâmların kendisine hafî (kapalı) kaldığı kimselerdense; bu durumda kendisine öğretilir[534] eğer kabûl etmezse küfre girer.[535]

Akıl sâhibi olan çocuğun İslâm'ı sahîh'tir.[536] (Böyle bir çocuk) irtidât ederse, bulûğa erdikten sonra üç defa tevbeye dâ'vet edilmeden öldürülmez.[537]

---

[533] Hirakî *Rahimehullâh* namaz vaktini geçirenin üç gün boyunca namaz kılmaya dâ'vet edileceğini ve kabûl etmemesi durumunda -namazı inkâr etsin etmesin- öldürüleceğini zikreder. (Muhtasar, sf 132)

[534] Dikkat edilirse Şeyh *Rahimehullâh* ta'rif'i (öğretmeyi) şirkle ve Allâh'ı ve Rasûlü'nü doğrudan inkârla alâkalı olan meselelerde değil, farzlar ve harâmlarla alâkalı me'selelerde zikretmiştir. Bundan dolayı İshâk bin Abdirrahman Âl'uş Şeyh *Rahimehullâh*, "Muayyen Tekfîrin Hükmü" adlı risâlesinde şöyle demektedir:

"Bu esâs hakkında Allâh'a şirk koşan kimsenin tekfîri açısından dîn imâmlarının cevâbının bu olduğunu, böyle bir kimsenin tevbe ettirileceğini, eğer tevbe etmezse öldürüleceğini göreceksin. Onlar, usûle (dînin asıllarına) dâir meselelerde ta'rifi zikretmezler. Ta'rifi, delillerin bazı müslümanlara kapalı olabileceği hafî (kapalı) meselelerde, Kaderîye ve Mürcîe gibi bid'at ehlinin tartıştıkları konularda, yine sarf ve atf gibi hafî bir meselede zikreder." (İshâk bin Abdirrahman Âl'uş Şeyh, Muayyen Tekfîrin Hükmü, sf 31, Neda yay.)

[535] Şarîh el-Makdisî *Rahimehullâh* diyor ki: Kendisine bunların ilmi gizli kalan kimse, İslâm'a yeni giren yahut da müslümanlardan uzak bir beldede yaşayan birisidir. Böyle birine ta'rif yapılır (öğretilir). Eğer dönerse ne âlâ, aksi takdirde öldürülür. Müslümanlar arasında müslüman olarak yaşayan kimse ise (bu hükümleri inkâr ettiği takdirde) kâfirdir, tevbeye dâ'vet edilir, tevbe ederse ne âlâ, aksi takdirde öldürülür. Zîrâ bu hükümlerin ikrârı Kitâb ve sünnet'te açıktır. Bunları ihlâl eden kişi Allâh ve Rasûlü'nü yalanlamıştır ve bundan dolayı kâfir olur. Nitekim İslâm'ın rükûnlarını inkâr eden hakkında da aynısını söylemiştik. (el-Udde, 2/333)

[536] Şarîh el-Makdisî *Rahimehullâh* diyor ki: Çocuk, on yaşına ulaşır ve İslâm'ı aklederse İslâm'ı sahîh (geçerli) olur. Zîrâ Ali *Radiyallâhu Anh* çocukken müslüman olmuş ve İslâm'ı geçerli kabûl edilmiştir. (el-Udde, 2/333)

[537] (Mümeyyîz) çocuğun İslâm'ı sahîh olduğu gibi irtidâdı da sahîh'tir, ancak çocuğa cezâ uygulanmadığından dolayı; çocuk irtidâdı sebebiyle bulûğ çağından önce öldürülmez. (el-Udde, 2/334)

Bir kimsenin riddeti sâbit olur ama (tekrar) İslâm'a girerse ondan İslâm'ı kabûl edilir. İslâm'a girmesi için Allâh'tan başka -ibâdet edilmeye lâyık hak- ilah olmadığına ve Muhammed'in, O'nun Rasûlü olduğuna şehâdet etmesi yeterlidir. Ancak küfrü; bir Nebîyi, kitâbı, farzı ve bunlar gibi şeyleri inkâr şeklindeyse veya Muhammed *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (peygamber olarak) yalnızca Araplara gönderildiği şeklindeyse bu durumda inkâr ettiği şeyi ikrâr (kabûl) etmeden ondan İslâm'ı kabûl edilmez.[538]

Karı ve kocadan her ikisi irtidâd eder, Dâr'ul Harb'e yerleşir ardından esîr edilirlerse ne onların köleleştirilmesi ne de onların mürted olmadan önce doğan çocuklarının köleleştirilmesi câiz değildir lâkin (onlar mürted olduktan sonra doğan) diğer çocuklarının köleleştirilmesi câizdir.[539]

ooo Hadler Kitâbı'nın Sonu ooo

[538] Eğer bu kişinin küfrü, Muhammed *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in sadece Araplara gönderildiğini iddiâ etmesi ise, bu durumda şehâdet getirmesi ile beraber Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in bütün insanlara gönderildiğini kabûl etmesi ve şehâdeteynle beraber İslâm dînine muhâlif olan bütün dînlerden berî olması gerekir. Zîrâ sırf şehâdet getirmekle yetindiği takdirde, bununla kendi inandığı şeyi (ki bu onun, Muhammed *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in Allâh'ın Rasûlü olmakla beraber sadece Araplara gönderilmiş bir rasûl olduğu dâir inancıdır) kasdetmiş olması muhtemeldir. Yine bir farzı inkâr ederek irtidâd ettiyse, inkâr ettiği şeyi kabûl etmediği ve tekrar şehâdet getirmediği müddetçe müslüman olamaz. Çünkü i'tikâd ettiği o şeyle Allâh'ı ve Rasûlü'nü inkâr etmiştir. Bir harâmı mûbah saydığı zaman da hüküm böyledir. (el-Udde, 2/335)

[539] Mürtedin kâtli vâcib olduğundan ve bulunduğu hâl üzere kabûl edilmesi câiz olmadığından dolayı köleleştirilmesi câiz olmaz. Mürtedin irtidâd etmeden önce doğan çocuğu ise müslüman sayıldığından dolayı köleleştirilmesi câiz olmaz. Onlar, babalarının eski hâline tâbi olarak müslüman sayılırlar. Babalarının mürted olması onları bağlamaz, zîrâ İslâm, her zaman gâlib gelir. Şu hâlde onların küçükken köle alınması câiz olmadığı gibi, büyüdükten sonra da köle edinilmesi câiz olmaz, zîrâ eğer büyüyünce İslâm'ı benimserlerse müslümandırlar, yok küfrü benimserlerse mürteddirler ve hükümleri de tevbeye dâ'vet edilme ve köle edinilmesinin harâmlığı bakımından babalarının hükmü gibidir. (el-Udde, 2/335-336'dan özetle)

كِتَابُ الْجِهَادِ

Cihâd Kitâbı

كِتَابُ الْجِهَادِ

Cihâd Kitâbı (Giriş)

Cihâd, onun için yeterli olacak kadar kimseler tarafından yerine getirildiği takdirde farz-ı kifâyedir[540] ve bu durumda geriye kalanlardan (cihâd vazîfesi) sâkıt olur.[541] Savaş safında hazır bulunan ve yaşadığı beldesini düşmanın muhâsara altına aldığı kimse için farz-ı âyn olur.[542] Cihâd ancak erkek, hür, bülûğa ermiş, akıllı ve güç yetiren kimseye vâcib olur.

Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh*'ın (şu) kavli gereğince cihâd en fazîletli nâfile ibâdettir:

«سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: إِيمَانٌ بِاللهِ. قَالَ: ثُمَّ أَيُّ قَالَ: اَلْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ حَجٌّ مَبْرُورٌ»

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem***'e soruldu: Amellerin en fazîletlisi hangisidir? Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **buyurdu ki:**

---

540 Farz-ı kifâyenin manâsı şudur: Yeterli sayıda kişi onu yerine getirmediği zaman bütün herkes günâhkâr olur. Eğer yeterli sayıda kişi onu yerine getirirse diğer insanlardan sorumluluk düşer. Yani hitâb, işin başlangıcında herkese yöneliktir, sonra bir kısmının yapmasıyla diğerlerinden düşer. İlk başta ise farz-ı âyn gibidir. Farz-ı âyn ile farz-ı kifâye arasındaki bir fark da şudur: Farz-ı âyn, başkasının yapması ile herhangi birinden sakıt olmaz. Farz-ı kifâye ise tam tersidir. (el-Udde, 2/337)

541 Behûtî *Rahimehullâh*, yeterli sayıda kimsenin cihâda katılması durumunda, diğerleri için cihâda katılmanın hükmen müekked sünnet olacağını belirtir. (er-Ravz'ul Murbi', sf 295)

542 Zâd'ul Mustaknî'de cihâdın farz-ı âyn olduğu kimselere imâmın cihâda çağırdığı kişi de eklenmiştir. (Zâd'ul Mustaknî', sf 97) Behûtî *Rahimehullâh* bu esere yaptığı şerhinde bu durumdaki kişinin hiçbir özrünün kalmayacağını belirtir. (er-Ravz'ul Murbi', sf 295)

Allâh'a imân etmektir. (Soru soran) dedi ki: Sonra? Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **şöyle buyurdu: Allâh yolunda cihâd etmek, sonra da mebrûr (kabûl edilmiş) hacc'tır."[543]**

Ebû Sa'îd (el-Hudrî) *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyetle dedi ki: **Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'**e soruldu: İnsanların en fazîletlisi hangisidir? Şöyle buyurdu:**

«رَجُلٌ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِمَالِهِ وَنَفْسِهِ»

"Allâh yolunda malıyla, canıyla cihâd eden adamdır."[544]

Deniz savaşı, kara savaşından daha fazîletlidir. Birr (iyi) olsun fâcir olsun (emîr sâhibi) herkesle savaşa çıkılır. Her topluluk kendisine yakın olan (civarında bulunan) düşmanla savaşır.[545]

"Ribâtın (sınır boylarında nöbetin) tamâmı kırk gündür."[546] Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den rivâyet olunduğuna göre o şöyle buyurmuştur:

«رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ، وَمَنْ مَاتَ مُرَابِطًا جَرَى لَهُ أَجْرُهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَوُقِيَ الْفَتَّانَ»

"Allâh yolunda ribâtta geçirilen bir gün, (Ramazân'daki) bir aylık oruç ve namazdan (terâvîh'ten) daha hayırlıdır. Murâbıt iken ölürse;

---

543 Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 26; Müslim, Hadîs no: 83.

544 Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 2786; Müslim, Hadîs no: 1888.

545 Allâh*u Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ قَاتِلُواْ الَّذِينَ يَلُونَكُم مِّنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُواْ فِيكُمْ غِلْظَةً وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ﴾

"Ey imân edenler, inkâr edenlerden size en yakın olanlarla savaşın; sizde 'bir güç ve caydırıcılık' görsünler. Ve bilin ki gerçekten Allâh takvâ sâhibleri ile beraberdir." (et-Tevbe 9/123)

546 Bu ifâde Ebû Hureyre *Radiyallâhu Anh* kanalıyla Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in hadîsi olarak nakledilmiştir. (İbnu Ebî Şeybe, Musannef, Hadîs no: 19456)

onun ecri Kıyâmet Günü'ne kadar devam eder. Fitnecilerden (kabirde sorgu yapan meleklerin fitnesinden) de korunur."[547]

Kendisine farz-ı âyn olması durumu hâriç, ebeveyninden biri müslüman olan kimse onun izni olmaksızın cihâd edemez.[548] Yaşlı kadınlardan olup, su dağıtma ve yaralıları tedâvî etme amaçlı gidenler hâriç kadınlar savaş yapılan bölgeye giremezler.[549] Kendisinden yardım almaya ihtiyâç duyulması dışında müşrikten yardım alınmaz. Emirin izni dışında cihâd câiz olmaz. Düşmanın ansızın gelmesi durumunda kötülüğünden veya (galebe çalmak için) bir fırsat ele geçirip de fırsatı kaçırmaktan korkmaları durumu bundan müstesnâdır. (Müslümanlar) savaş bölgesine girdiklerinde hiç kimsenin yem veya odun toplamak veyahut da başka bir şey için emîrin izni olmaksızın ordudan ayrılması câiz değildir.

Kişi, dâr'ul harb'ten (savaş bölgesinden) kıymete hâiz bir şeyi aldığı takdirde onu kendisine tahsîs etmesi câiz değildir. Ancak, yemek ve (hayvanlar için) yem bundan müstesnâdır, bunlardan ihtiyâcı kadarını alması câizdir.[550] Şâyet tahsîs ettiğini satarsa ücretini ganîmete iâde eder. Şâyet beldesine döndükten sonra hâlâ yanında bunlardan varsa onu iâde etmesi gerekir. Ancak (değerinin) az olması durumu hâriç ki bu durumda onu yemesi (ondan istifâde etmesi) de hediye etmesi de câizdir.

---

[547] Yakın lafızlarla; Müslim, Hadîs no: 1913, Selmân el-Fârisî *Radiyallâhu Anh*'dan.

[548] Anne babası kâfir olması durumunda ise cihâd için onlardan izin alması gerekmez, zîrâ sahâbeden birçoğu babaları müşrik olduğu hâlde onlardan izin almadan cihâd ediyorlardı. (el-Udde, 2/342)

[549] Enes *Radiyallâhu Anh* şöyle demektedir:

«كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَغْزُو بِأُمِّ سُلَيْمٍ وَنِسْوَةٍ مِنَ الأَنْصَارِ مَعَهُ إِذَا غَزَا فَيَسْقِينَ الْمَاءَ وَيُدَاوِينَ الْجَرْحَى»

"Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **gazaya Ümmü Süleym** *Radiyallâhu Anha* **ile birlikte giderdi. O gaza ettiği vakit ensârdan bazı kadınlar da maiyetinde bulunur; (askerlere) su verirler ve yaralıları tedâvî ederlerdi."** (Müslim, Hadîs no: 1810)

[550] Bu konuda nakledilenlerden birisi şu rivâyettir:

Kâfirlere gece baskını yapmak (gâfil avlamak), mancınıkla (içine büyük taşlar konulan âletle) onlara saldırmak[551] ve onları (İslâm'a) da'vet etmeden önce[552] onlarla savaşmak câizdir.

Çünkü Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*; onlar gâflet içindeyken ve hayvanlarına su içirirlerken Benî Mustalik'e saldırmış, onların savaşçılarını öldürmüş ve (geride kalan) zürriyetlerini de esîr almıştır.[553]

(Kâfirlerden) çocuk, deli, kadın, râhib, yaşı ilerlemiş (âciz kalmış) ihtiyâr, hastalığı uzun bir müddet devam eden kimse ve onlar için (savaş husûsunda) bir görüşü olmayan kimseler savaşmadıkları müddetçe öldürülmez.

İmâm, erkek esîrlerde; öldürmek, köleleştirmek, fidye istemek ve karşılıksız salıvermek arasında muhayyerdir. (Bu seçeneklerden) müslümanla-

---

«عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي مُجَالِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى، قَالَ قُلْتُ هَلْ كُنْتُمْ تُخَمِّسُونَ - يَعْنِي الطَّعَامَ - فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَصَبْنَا طَعَامًا يَوْمَ خَيْبَرَ فَكَانَ الرَّجُلُ يَجِيءُ فَيَأْخُذُ مِنْهُ مِقْدَارَ مَا يَكْفِيهِ ثُمَّ يَنْصَرِفُ»

"Muhammed bin Ebî Mücâlid'den dediki: Ben Abdullâh bin Ebî Evfâ *Radiyallâhu Anh*'**a; Siz, Rasûlullâh** *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* **zamanında (ganîmet olarak ele geçen) yiyecek maddelerinden beşte bir hisseyi çıkarır mıydınız? diye sordum da şöyle dedi: Biz Hayber (savaşı) Günü (ganîmet olarak) yiyecek maddesi ele geçirmiştik. Adam gelip ondan kendisine yetecek kadarını alıyor sonra dönüp gidiyordu."** (Ebû Dâvud, Hadîs no: 2704)

551 Zîrâ İbn'ul Munzir *Rahimehullâh*'ın naklettiğine göre Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* mancınıkla Tâif ahâlîsine saldırmış, yine Amr İbn'ul Âs *Radiyallâhu Anh* mancınıkla (Mısır'daki) İskenderiyye ahâlîsine saldırmıştır. (el-Udde, 2/347)

552 Bu hüküm, kendisine dâ'vet ulaşmış olanlarla alâkalıdır. Dâ'vetin ulaşmadığı topluluklarla ise ancak dâ'vetten sonra savaşılır.

Bundan dolayı Hirakî *Rahimehullâh*, Ehli Kitâb ve Mecûsilere dâ'vette bulunulmadan savaş açılabileceğini zîrâ onlara hüccetin ulaşmış olduğunu diğer putperestlere ise ancak dâ'vet yapıldıktan sonra savaş açılabileceğini söylemektedir. (Muhtasar, sf 138)

Dâ'vetin ulaşmış olması için sözkonusu topluluğa Kur'ân'ın ulaşması veya ulaşma imkânı olması yeterlidir. Bu husûsta geniş bilgi için İshâk Âl'uş Şeyh *Rahimehullâh*'ın "Muayyen Tekfîr Risâlesi" isimli eserine müracâat edilebilir.

553 Buhârî, Hadîs no: 2541; Müslim, Hadîs no: 1730, İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

rın maslahatına en uygun olandan başkasına seçemez.[554] Şâyet bir mal karşılığı esîrleri köleleştirecek veya fidye isteyecek olursa (elde edilecek) mal ganîmettir.

Savaş esîrlerinden bülûğa ermiş olmaları hâriç birbirine mahrem olacak derecede yakın akrabâlar birbirinden ayrılmaz.[555] Her kim bu köleleri yakın akrabâ olarak satın alır sonra durumun böyle olmadığı (akrabâlık ilişkisinin bulunmadığı) ortaya çıkarsa, satın alan kişi (satıcıya) ayrılık sebebiyle (değerde) oluşacak artışı iâde eder.

Her kime savaşta kullanacağı bir şey verilirse; (savaştan) döndüğü zaman artanı kendisine âittir. Ancak bunun muayyen bir gazve için verilmemesi durumu hâriç ki bu durumda onu başka bir gazvede kullanır. Şâyet Allâh yolunda bir ata bindirilecek olursa; o atın savaş için vakfedilmesi durumu hâriç, döndüğü zaman at kendisine âittir.

Harb ehlinden (düşmandan) müslümanlara âid mallardan bir şey (ganîmet olarak) alınırsa (ele geçirilirse); (ganîmetin) taksîm edilmesinden önce sâhibi biliniyorsa sâhibine geri verilir.[556] Bilmeden önce taksîm edilirse, (bir başkası) tarafından kendi zimmeti altına alınan bu malın değeri (asıl) sâhibine geri verilir. Şâyet halktan biri o malı ücret karşılığı alırsa, (o malın asıl) sâhibi alınan değeri vererek alabilir, bedelsiz alırsa iâde eder.

Bir kimse düşmandan bir esîr satın alırsa, esîrin kendisinin satın alındığı fiyatı (satın alan kişiye) ödemesi gerekir.

---

[554] Yani bu dört seçenek arasında kişisel arzulara göre tercîh yapılamaz, tamamen maslahata göre tercîh yapılır. Meselâ imâmın, serbest bırakıldığı hâlde zarar vermesinden korkulan güçlü kuvvetli birisinin öldürülmesinde maslahat gördüğü hâlde öldürme dışındaki diğer seçeneklere başvurması câiz olmaz. Müslümanların maslahatına en uygun olanın hangisi olduğunda tereddüt etmesi durumunda efdal olan esirleri öldürmektir. Bu husûs Mücâhid ve İshâk'tan nakledilmiştir. (el-Udde, 2/349)

[555] Şarih el-Makdisî *Rahimehullâh* anne ile küçük çocuğunu ayırmanın câiz olmadığında icmâ' olduğunu zikretmektedir. Kezâ büyükbabanın baba gibi, büyükannenin ise anne gibi olduğunu ve iki erkek kardeşi veya iki kız kardeşi ayırmanın da câiz olmadığını ifâde etmektedir. (el-Udde, 2/350-351)

[556] Zîrâ İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'nın bir kölesi düşmana kaçmış, müslümanlar onu ele geçirdiklerinde Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* ganîmet olarak paylaştırılmadan onu İbnu Ömer'e iâde etmiştir. Yine Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* zamanında İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'nın bir atı kaçmış ve kâfirler yakalayıp el koymuş, daha sonra at müslümanlar tarafından ele geçirilince tekrar ona iâde edilmiştir. (el-Udde, 2/353)

بَابُ الْأَنْفَالِ

Enfâl Bâbı

(Nefel'in çoğulu olan) enfâl; (ganîmette) hak edilen paydan fazla olan şeylerdir. Bunlar üç kısımdır:

Birincisi: Kişinin öldürmüş olduğu kimsenin selebini beşte birlik ganîmete katmaksızın alması câizdir. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«مَنْ قَتَلَ قَتِيلاً فَلَهُ سَلَبُهُ»

"Her kim (savaşta) birini öldürürse; (öldürdüğü kimsenin) selebi kendisine âittir."[557]

Seleb; (maktûlün) üzerindeki elbise, süs/takı, silâh, (eyer, semer gibi) âletleri ile birlikte atıdır.[558] Kişi öldürdüğü kimsenin selebini almaya ancak; savaş sırasında öldürmesi, maktûlün (öldürme anında) yaralı olmaması ve savaşta öldürülmesi yasaklanmış (kadın, çocuk, esîr vb.) kimselerden olmaması durumunda hak kazanır.

İkincisi: Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in Seleme bin el-Ekva' *Radiyallâhu Anh*'a Zû Kared Günü'nde hem süvari hem piyade payı verdiği gibi[559], emîr müslümanlara faydası dokunmuş kimselere nefel'i şartsız olarak dağıtabilir. (Aynı şekilde) Ebû Bekir *Radiyallâhu Anh* da Seleme bin el-

---

557 Taberânî, el-Mu'cem'ul Kebîr, 7/245-246, Hadîs no: 6995-6997'de Semura bin Cundub *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet etmiştir. Ebû Katâde *Radiyallâhu Anh*'dan şu lafızla rivâyet edilmiştir:

«مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ، فَلَهُ سَلَبُهُ»

"Her kim (savaşta) birini öldürür de (onu öldürdüğüne dâir) beyyine (delîl/şâhit) getirirse; (öldürdüğü kimsenin) selebi kendisine âittir." (Buhârî, Hadîs no: 3142; Müslim, Hadîs no: 1751)

558 Öldürülen kimsenin üzerinde çıkan dirhemler (para) ise seleb sayılmaz. Aynı şekilde savaş sırasında kullanacağı âletler hâricindeki şeyler de seleb olarak sayılmaz. (el-Udde, 2/357)

559 Müslim, Hadîs no: 1807, Seleme bin el-Ekva' *Radiyallâhu Anh*'dan.

Ekva' *Radiyallâhu Anh*'a dokuz ev halkını kendisine getirdiği zaman onlardan bir kadını ona nefel olarak verdi.[560]

Üçüncüsü: Şarta bağlı olarak hak edilen ganîmet. Bu da iki kısımdır:

Birincisi: Emîrin (askerlerine hitâben:) "Her kim gedikten geçerse veya surları tırmanırsa şu şu şeyler onundur. Kim on inek veya benzeri bir şey getirecek olursa bir tanesi kendisinin olur," şeklinde söylerse (şart koşarsa), şartı yerine getiren onu almaya hak kazanır.

İkincisi: Emîr, öncü birlik olarak bir seriyye gönderir ve onlara (ganîmetin) dörtte birini verir. Öncü birlik geri çekilirken (öncü birlik olarak) bir başka seriyye daha gönderir ve onlara (ganîmetin) üçte birini verir. Daha sonra emîr ganîmetten beşte birini (humus olarak Beyt'ul Mal'e konulmak üzere) alır, kalanıyla önce onların hakkı (olan dörtte bir ve üçte bir) ödenir geriye kalan ganîmet ise bu birlikler de dâhil olmak üzere bütün askerlere verilir.

فَصْلٌ : [فِي مَنْ يُرْضَخُ لَهُ]

[Kendilerine Ganîmetten Bir Şeyler Verilenler Hakkında] Fasıl

Kadınlar, çocuklar, köleler ve kâfirler gibi kendilerine ganîmetten pay düşmeyenlere (savaştaki) faydaları ölçüsünce ganîmetten Radh (az birşey) verilebilir. Bunlardan yaya olanlara, yaya askerlere ganîmetten verilen pay kadar verilmeyeceği gibi atlı olanlara da atlı askerlere ganîmetten verilen pay kadar verilmez. Şâyet köle efendisinin atıyla savaşacak olursa, ganîmetten atın payı sâhibine verilir, köleye ise az bir miktâr verilir.

بَابُ الْغَنَائِمِ وَقِسْمَتِهَا

Ganîmetler ve Paylaştırılması Bâbı

Ganîmetler iki çeşittir:

Birincisi: Arâzî. İmâm, (savaşta ele geçirilen) arâzîyi müslümanlar arasında paylaştırmakla burayı müslümanlara vakfetmek arasında muhay-

560 Müslim, Hadîs no: 1755, Seleme bin el-Ekva' *Radiyallâhu Anh*'dan.

yerdir.[561] (Arâzîyi vakfetmesi hâlinde) arâzîyi, onu elinde bulunduran kişiden bu yerin ücreti (kirası) olarak her sene alınacak kalıcı bir harâca bağlar. Arâzîlerden imâmların vakfettiği şeyleri değiştirmek de satmak da câiz değildir.

İkincisi: Diğer mallar. Bunlar; tüccârlardan ve başkalarından, savaşsın savaşmasın harb alanında bulunan, savaşma imkânı olan ve savaş için hazırlık yapmış kimseler içindir. Verilecek miktâr; atlı veya yaya ya da köle yahut da müslüman veya kâfir; hangi vasıfla savaşa katıldılarsa ona göre belirlenir. Savaştan önceki veya savaştan sonraki hâline bakılmaz (savaş anında hangi hâl üzere savaşa katıldıysa ona bakılır). Savaştan, hastalık ve başka bir sebepten ötürü âciz kalana, savaşın gerçekleşmesinden sonra gelen yardımcı kuvvet veya benzerlerine ganîmetten pay yoktur. Emîrin kendisini ordunun bir maslahatı için gönderdiği kimseye (savaşa katılmasa da) ganîmetten pay vardır.[562] Ordu, seriyyelerinin (öncü birliklerinin) ganîmet olarak elde ettiklerine, seriyyeler de ordunun elde ettiği ganimetlere ortaktır.

Öncelikle; ganîmetin korunması, nakledilmesi vesâir ihtiyâçları için kullanılan masraf ganîmetten çıkarılır, sonra selebler ve ödüller de sâhiblerine verilir. Sonra ganîmetin geri kalan kısmı beşe bölünür ve (bu paylardan bir tanesi) beş pay olarak taksîm edilir.

1- Allâh*u Teâlâ* ve Rasûlü *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* için bir pay. Bu pay; silâh, binek hayvanı ve (diğer) maslahatlar için kullanılır.

2- (Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* ile) Zevî'l Kurbâ (akrabâlık bağı) olanlara bir pay. Bunlar zengin olsun fakîr olsun Hâşim oğullarından ve Abd'ul Muttalib oğullarından olan kimselerdir ve erkeğe, iki kadının alacağına denk pay vardır.

3- Fakîr olan yetimler (babası olmayan bülûğa ermemiş çocuklar) için bir pay.

4- Miskînler için bir pay.

5- Yolda kalanlar için bir pay.[563]

---

561 Bu muhayyerlik ise tıpkı esîrler konusunda olduğu gibi şahsî arzulara göre değil, müslümanların maslahatına göre şekillenir. (el-Udde, 2/365)

562 Umde şerhi el-Udde'de ordunun maslahatı; "elçilik, kılavuzluk, keşif, câsûsluk" şeklinde açıklanmıştır. (el-Udde, 2/367)

563 Ganîmetin humusunun yani beşte birinin bu şekilde paylaştırılması şu âyet-i kerîme'ye dayanmaktadır:

Sonra ganîmetten enfâl ve radh çıkarılır geriye kalan ise piyade için bir pay, atlı için üç pay olmak üzere taksîm edilir. Atlı için bir pay kendisi, iki pay da atı içindir. Zîrâ İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in at için iki pay, sâhibi için de bir pay kıldığını rivâyet etmiştir.[564] Şâyet at Arap atı değilse at için bir pay, sâhibi için de bir pay vardır. Şâyet adamın yanında iki at varsa, ikisine de pay verilir. İkiden fazla atı olana ise pay verilmez. Atlardan başka bir hayvana pay verilmez.

فَصْلٌ : [فِي الْفَيْءِ]

[Fey' Hakkında] Fasıl

Kâfirlerin korkup kaçarak terk ettikleri ve kendisi için at veya deve koşturulmadan ya da onlardan savaşılmaksızın alınan şeyler fey'dir ve müslümanların maslahatları için kullanılır.[565]

﴿وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

"Eğer Allâh'a ve hakkı bâtıldan ayıran o günde, iki topluluğun karşılaştığı günde kulumuza indirdiğimize inanıyorsanız, bilin ki, ele geçirdiğiniz ganîmetin beşte biri Allâh'ın, Rasûlü'nün ve yakınlarının, yetimlerin, miskînlerin (düşkünlerin) ve yolcularındır. Allâh her şeye Kadîr'dir." (el-Enfâl 8/41)

564 Buhârî, Hadîs no: 2863; Müslim, Hadîs no: 1762, İbnu Ömer *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

565 Allâh*u Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ

Her kim yolunu şaşırmış bir kâfiri yolda veya Dâr'ul İslâm'ın içinde herhangi bir yerde bulur ve onu yakalarsa o artık (köle olarak) kendisine âittir.

Şâyet caydırıcı gücü olmayan bir topluluk harb bölgesine (küfür diyârına) imâmın izni olmaksızın hırsız olarak girerse, ele geçirdikleri şeyler, beşte bir taksîminden sonra onlara âittir.

بَابُ الْأَمَانِ

Emân Bâbı

Her kim harbîye (anlaşmalı olmayan bir kâfire): "Sana himâye verdim" veya: "Sana emân verdim" veya: "Sana bir zorluk yoktur" vb. şekilde söylerse, ona emân vermiştir.[566]

Aklı başında, kendi irâdesiyle seçim yapma kâbiliyetine sâhib olan hür olsun köle olsun, erkek olsun kadın olsun her müslümanın emânı geçerlidir. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾

"Onların mallarından Allâh'ın, savaşılmaksızın Rasûlü'ne kazandırdığı mallar için siz, at ya da deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allâh, Rasûlü'nü, dilediği kimselerin üzerine salıp onlara üstün kılar. Allâh'ın her şeye hakkıyla gücü yeter. Allâh'ın, fethedilen memleketler halkının mallarından Rasûlü'ne verdikleri; Allâh, Rasûlü, yakınlar, yetimler, miskînler ve yolda kalmışlar içindir; ta ki içinizdeki zenginler arasında elden ele dolaşan bir devlet olmasın. Rasûl size ne verirse onu alın, sizi neyden menederse ondan geri durun; Allâh'tan sakının, doğrusu Allâh'ın cezâlandırması çetindir. Allâh'ın verdiği bu mallar bilhâssa; yurtlarından ve mallarından edilmiş olan, Allâh'tan bir lütûf ve rızâ dileyen, Allâh'ın dînine ve Rasûlü'ne yardım eden muhâcîr fakîrlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır." (el-Haşr 59/6-8)

566 Allâh*u Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ﴾

"Eğer müşriklerden biri, senden emân isterse, ona emân ver; ta ki Allâh'ın kelâmını dinlesin, sonra onu güvenlik içinde olacağı yere ulaştır." (et-Tevbe 9/6)

«الْمُؤْمِنُونَ تَتَكَافَأُ دِمَاؤُهُمْ، وَيَسْعَى بِذِمَّتِهِمْ أَدْنَاهُمْ»

"Mü'minlerin kanları eşittir. Aralarında en aşağı konumda olan biri bile düşmana emân verebilir."[567]

Reâyâdan (halktan) birinin az bir topluluğa verdikleri emân, emîrin yönetimi altındaki bir beldeye emân vermesi ve imâmın bütün kâfirlere emân vermesi sahîh'tir. Her kim onların (kâfirlerin) diyârına onların emânı ile girerse, sadece kendisini onlardan emîn kılar.[568] Şâyet onlar bizden bir esîri kendilerine belirli bir mal vermesi şartıyla serbest bırakırlarsa, buna vefâ göstermesi (sözünü tutup, ödeme yapması) gerekir.[569] Şâyet esîre ödeme yapmada âciz kalması durumunda geri dönmeyi şart koşarlarsa, buna da vefâ göstermesi (geri dönmesi) gerekir.[570] Ancak esîrin kadın olması durumu hâriç, o geri dönmez.[571]

---

[567] Müsned-i Ahmed, Hadîs no: 959; Müstedrek-i Hâkim, Hadîs no: 2623, Ali bin Ebî Tâlib *Radiyallâhu Anh*'dan. Hâkim "sahîh" demiş, Zehebî de ona muvâfakat etmiştir. Hadîsin ikinci kısmı, merfû' olarak ve farklı lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 7300; Müslim, Hadîs no: 1370, Ali bin Ebî Tâlib *Radiyallâhu Anh*'dan gelmiştir.

[568] Onlara (mallarına ve canlarına kasdetmek sûretiyle) hiyânet etmez. (Emânnâmede) bu husûs zikredilmemiş olsa bile manâ itibâriyle bu, malûm olan bir şeydir. (el-Udde, 2/378)

[569] Allâh*u Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَأَوْفُواْ بِعَهْدِ اللّهِ إِذَا عَاهَدتُّمْ﴾

"Ahidleştiğiniz zaman, Allâh'ın ahdini yerine getirin." (an-Nahl 16/91)

[570] Zîrâ Hudeybiyye Anlaşması'ndaki bir şart uyarınca Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* Ebû Cendel *Radiyallâhu Anh* ve Ebû Basîr *Radiyallâhu Anh*'ın müşriklere iâde edilmesini onaylamıştır. Bkz: Buhârî, Hadîs no: 2731-2732.

[571] Allâh*u Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ﴾

"Ey imân edenler, mü'min kadınlar hicret ederek size geldikleri zaman, onları imtihân edin. Allâh, onların imânlarını daha iyi bilendir. Şâyet (gerçekten) mü'min kadınlar olduklarını bilip-öğrenirseniz, artık sakın onları kâfirlere geri çevirmeyin." (el-Mümtehine 60/10)

فَصْلٌ : [فِي الْهُدْنَةِ]

[Hudne/Ateşkes Hakkında] Fasıl

İmâmın ateşkeste[572] maslahat görmesi durumunda kâfirlerle ateşkes ya-pılması câizdir.[573] Bu akdin imâm veya vekîli dışında başka birisi tarafından yapılması câiz olmaz. (Anlaşmayı yaptıktan sonra), onları Müslümanlara karşı himâye etme (koruma altına alma) imâmın yükümlülüğüdür. Ancak harb ehline (Dâr'ul İslâm ahâlîsinden olmayanlara) karşı koruması gerekmez. Şâyet onların anlaşmayı ihlâl etmesinden endişe duyarsa, anlaşmayı onlara iâde etmelidir.[574] Şâyet diğer kâfirler anlaşma yapılanları

---

572 **Hudne:** Kâfirlerle belli bir müddet için savaşı bırakmak ve ateşkes yapmak husûsunda saldırmamazlık anlaşması ve sûlh yapmaktır. El-Umde şarihi Makdisî *Rahimehullâh*, kâfirlerle yapılan ateşkesin süresi hakkında tıpkı -Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in yaptığı gibi- en fazla 10 yıl süreli olacağına veya daha fazla süreyle yapılabileceğine dâir âlimlerden iki görüş nakletmiştir. Kâfirlerle süresiz olarak ateşkes yapmak ise her hâlükârda câiz değildir. Çünkü bu, kâfirlerle cihâd emrinin ibtâline yol açar. (el-Udde, 2/380)

573 Allâh*u Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَإِن جَنَحُواْ لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا﴾

"Eğer onlar barışa eğilim gösterirlerse, sen de barışa eğilim göster." (el-Enfâl 8/61);

﴿بَرَاءةٌ مِّنَ اللّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدتُّم مِّنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

"(Bu,) müşriklerden kendileriyle antlaşma imzaladıklarınıza Allâh'tan ve Rasûlü'nden kesin bir uyarıdır." (et-Tevbe 9/1)

574 Allâh*u Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِن قَوْمٍ خِيَانَةً فَانبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاء إِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ الخَائِنِينَ﴾

"Eğer bir kâvmin ihânet edeceğinden kesin olarak korkarsan, sen de eşit bir şekilde onlara iâde et. Gerçekten Allâh, ihânet edenleri sevmez." (el-Enfâl 8/58)

Şarih Makdisî *Rahimehullâh* diyor ki: Bunun manâsı şudur: Yani (anlaşmayı bozacağını) onlara bildir ki bunun bilgisi husûsunda sen ve onlar eşit olasınız. Bu konuda korkulan şeye (ihânete) dâir birtakım emâreler olmadığı müddetçe sadece devlet başkanının kalbinde onların ihânet edeceğine dâir mücerred bir korku olması yeterli değildir. (el-Udde, 2/381)

esîr alırsa, bizim onları satın almamız câiz değildir.

Dâr'ul Harb'de dînini izhâr etmeye güç yetiremeyenin hicret etmesi vâcib'tir.[575] Dînini izhâr etmeye güç yetirenin hicret etmesi ise müsteha-

---

[575] **Dîni izhâr etmek/açığa vurmak:** Dîni izhâr etmekten (dîni açığa vurmaktan) kasdın ne olduğu husûsunda Şeyh'ul İslâm Muhammed bin Abdilvehhab *Rahimehullâh*'ın oğulları, kâfirlerin ülkelerine ticâret amacıyla gitmenin hükmü hakkındaki soruyu cevâblandırdıkları sırada şu izâhı yapmışlardır:

"Müşriklerin ülkelerine yolculuk yapmak, müslümanın dînini izhâr etmeye/açığa vurmaya güç yetirecek oranda kuvvetli ve güç sâhibi olması durumu hâricinde harâmdır. Dîni izhâr etmek ise; onları tekfîr etmek, onların dînini ayıplamak, onları tenkîd etmek, onlardan berî olmak ve onlara sevgi gösterip onlara meyletmekten kendisini muhâfaza etmek ve onlardan ayrı durmaktır. Namaz kılmak tek başına, dîni açığa vurmak sayılmaz. Bir kimsenin: 'Biz onlardan namaz kılarken ayrılıyoruz ve kestiklerini yemiyoruz' sözüne gelince, bu güzeldir. Ancak kişinin dînini açığa vurmuş olması için yeterli değildir. Diğer sayılan husûsların da yerine getirilmesi gerekir." (ed-Durar'us Seniyye, 8/413)

Hamad bin Atîk en-Necdî el-Hanbelî *Rahimehullâh* ise "Sebîl'un Necât" adlı eserinde şöyle demektedir:

"İnsanların çoğu; bir kimsenin, eğer kelime-i şehâdeti söyleyebiliyor, beş vakit namazını kılabiliyor, câmi' ve cemâ'ate gidip gelmekten menedilmiyorsa, müşriklerin arasında ya da mürtedlere âid mekânlarda yaşayabileceğini zannetmekle en büyük hataya düşmektedirler.

Bilindiği gibi küfrün çeşitleri ve kısımları vardır. O kadar ki kâfirlerin sayısı kadar küfür çeşidi vardır. Bunların bir kısmı daha önce ele alınmıştı. Her kâfir tâifenin, kendi dönemlerinde yaygın olan bir küfür çeşidi vardır. Bir müslüman, bütün bu yaygın olan küfür çeşitlerini reddetmedikçe ve kendi döneminde meşhûr olan her tâifeye muhâlefet edip kâfirlere karşı düşmanlığını açıkça ilân ederek, onlarla bağlarını kesmedikçe dînini izhâr etmiş sayılmaz.

Eğer içinde bulunduğu toplumun küfrü şirk koşmak ise; müslümanın dînini izhâr etmesi demek bunların yanında tevhîdi açıkça ilân edip, onları şirkten menetmek, gereken uyarıyı yaparak, onlardan sakındırmaktır. Eğer içinde bulunduğu toplum, peygamberliği inkâr eden bir küfür toplumu ise; bu durumda yapılacak şey, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in Allâh'ın Rasûlü olduğunu ve ona uyulması gerektiğini açıkça söylemektir. Eğer onların küfrü namaz kılmamaları ise; onların yanında dîni izhâr etmek demek namaz kılmak ve onlara da namaz kılmalarını emretmektir. Eğer, müşriklere dostluk göstermeleri ve onların itâati altına girmeleri sebebiyle küfürde bulunuyorlarsa; onlara karşı düşmanlığını belirtmeli, onlarla ve müşriklerle ilgi ve alâkasını kesmelidir.

Kısaca; bir kimse, birlikte yaşamakta olduğu kâfirler arasında dînini açıkça yaşamadıkça, onların küfre düştüğü şeyden dolayı düşmanlığını ve berâetini ilân etmedikçe dînini izhâr etmiş sayılmaz. Bu sebeple müşrikler, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* için şöyle diyorlardı: "Dînimizi ayıplıyor, akıllarımızla alay ediyor,

bb'tır.[576] **"Kâfirlerle savaş devam ettiği müddetçe hicret kesilmez."**[577] Ancak bir beldenin fethedilmesi sonrası müstesnâdır.[578]

بَابُ الْجِزْيَةِ

Cizye Bâbı

Ehli Kitâb'dan başka kimseden cizye alınmaz.[579] Ehli Kitâb; Yahûdiler

---

ilahlarımıza dil uzatıyor." (Mecmuât'ut Tevhîd, 366 vd.) Şeyh *Rahimehullâh* ardından konuyla alâkalı delîlleri zikretmektedir.

[576] Umde şerhi el-Udde'de insanların hicret husûsunda üç sınıf oldukları belirtilmiştir:

Birincisi: Dînini izhâr etmesi mümkün olmayan, hastalıktan kaynaklanan bir özrü bulunmayan ve hicret etmekten âciz olmayan kimselere hicret etmek vâcib'tir. Çünkü dînin emirlerini yerine getirmek vâcib'tir. Eğer bu vâcib, hicret dışında yerine getirilemiyorsa vâcib'i yerine getirmek için zarûrî olan şeyi yani hicreti de yerine getirmek vâcib olur.

İkincisi: Dâr'ul Harb'de aşîretinin güçlü olması vb. sebeplerle dînini izhâr etme ve vâcibleri ikâme etme imkânı olanlara hicret etmek müstehabb'tır. (Vâcib olmamakla beraber) müstehabb oluşu ise kâfirlerin arasında yaşamasının; onların sayılarını çoğaltmaya, onlarla içli dışlı olmaya ve onların arasında münker amellere şâhit olmasına yol açmasından kaynaklanmaktadır.

Üçüncüsü: Hicret etmekten hastalık, ikrâh veya zayıflık sebebiyle âciz olanlardan hicret etme yükümlülüğü sâkıt olur. (el-Udde, 2/382'den kısmî tasarrufla aktarılmıştır.)

[577] Bu ifâde Nesâî, Hadîs no: 4172'de Abdullâh bin Vakdân es-Sa'dî *Radiyallâhu Anh*'dan Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in hadîsi olarak nakledilmiştir.

[578] Bu durumda orası Dâr'ul İslâm olduğu için artık oradan hicret etme yükümlülüğü de kalkmış olur. (el-Udde, 2/381-382)

[579] Allâh*u Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿قَاتِلُواْ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَلاَ بِالْيَوْمِ الآخِرِ وَلاَ يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّهُ وَرَسُولُهُ وَلاَ يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُواْ الْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ﴾

"Kendilerine kitâb verilenlerden, Allâh'a ve âhiret gününe inanmayan, Allâh'ın ve Rasûlü'nün harâm kıldığını harâm tanımayan ve hak dîni (İslâm'ı) dîn edinmeyenlerle, küçük düşürülüp cizyeyi kendi elleriyle verinceye kadar savaşın." (et-Tevbe 9/29)

ve Tevrât'ı dîn edinenler[580], Nasâra (Hıristiyanlar) ve (onlardan başka) İncîl'i dîn edinenler ve Mecûsiler'dir.[581] Bunlar, cizye ve (İslâm) dîninin ahkâmını edâ etmeye boyun eğip bunu (zimmet altına girmeyi) taleb ettiklerinde onlara icâbet etmek gerekir ve onlarla savaşmak harâm olur.

Cizye her senenin başında; zenginden kırk sekiz dirhem, orta hâlli olandan yirmi dört dirhem ve (zenginlikte) bunun daha altında olanlardan ise on iki dirhem olarak tahsîl edilir.

Çocuğa, kadına, yaşı ilerlemiş (âciz kalmış) ihtiyâra, hastalığı uzun bir müddet devam edene, köre, köleye ve ödemekten âciz olan fakîre cizye düşmez. Kendisine cizyenin gerekli olmasından sonra müslüman olandan cizye düşer. Şâyet cizye verecek olan kişi ölürse terikesinden (mîrâsından) cizye tahsîl edilir.

Onlardan her kim kendi beldesinden başka bir yere ticâret için giderse, döndüğünde kendisinden öşrün yarısı (yirmide bir) alınır. Şâyet harbî tüccâr beldemize (ticâret için) girerse, ondan da öşr (onda bir) alınır.

Her kim cizye ve İslâm dîninin ahkâmına boyun eğmekten (zimmet altına girmekten) imtinâ ederek ya da müslümanlarla savaşmak ve benzeri şekillerde veya Dâr'ul Harb'e kaçarak ahdi ihlâl ederse kanı da, malı da helâldir.[582] Kişinin, onları Dâr'ul Harb'e götürmesi durumu hâriç kendi ahdini bozması sebebiyle kadınların ve çocukların (zimmet) ahdi bozulmaz.

ooo Cihâd Kitâbı'nın Sonu ooo

---

580 Bunlar, Yahûdilere muhâlif oldukları hâlde Tevrât'ı dîn edinen Sâmirîler gibi fırkalardır. (el-Udde, 2/383)

581 Kısacası; kendisinden cizye alınacak sınıflar, kitâb ehli olanlar ve Mecûsiler, Sâbiîler vb. kitâb ehli olma şüphesi taşıyanlardır. (el-Udde, 2/383-384'ten özetle)

582 Zâd'ul Mustaknî'de ahdin ihlâli anlamına gelecek husûslara örnek olarak şunlar zikredilmiştir: Cizye vermeyi veya İslâm ahkâmına boyun eğmeyi reddetmek, bir müslümanı öldürerek, zinâ ederek, eşkiyâlık yaparak, câsûsluk yaparak veya câsûsa yardım ederek bir müslümanın haklarına saldırıda bulunmak, Allâh*u Teâlâ*'ya, Rasûlü *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e veya Kitâbı'na sövmek. (Zâd'ul Mustaknî', sf 99)

Behûtî *Rahimehullâh* bunlara ek olarak şunları zikretmiştir: Müslümanlara savaş açmak, müslüman erkek ile livâta yapmak ve Allâh'ın Dîni'ne sövmek. (er-Ravz'ul Murbi', 302-303)

كِتَابُ الْقَضَاءِ

Kadılık Kitâbı

كِتَابُ الْقَضَاءِ

Kadılık Kitâbı (Giriş)

Kadılık, farz-ı kifâyedir. İmâm'ın, kadılık husûsunda yeterli olan kimseyi bu makâma getirmesi gerekir. Bu işe uygun olan kişinin -kendisinden başka (uygun) kimse bulunmayıp- (kadılığın) kendisinden taleb edilmesi durumunda buna icâbet etmesi vacib'tir. Şâyet kendisi dışında (bu işi yapacak) başka biri bulunursa; (kadılık teklîfini) terk etmesi daha fazîletlidir.

Erkek, hür, müslüman, işiten, gören, konuşan, âdil ve âlim olması kadılığın şartlarındandır.[583]

Kadı'nın rüşvet alması, kendisine (kadılığa ta'yîn edilmesinden önce) hediye vermemiş kişilerden[584] hediye kabûl etmesi ve hakîkati bilmeden önce hüküm vermesi câiz değildir. Şâyet durum kendisine müşkil (problemli) gelirse ilim ve emânet ehli ile istişâre eder. Kızgınken ve (meseleyi) kapsamlı olarak ele alıp görüş bildirmesine mâni olan herhangi bir hâlde hüküm vermez.[585] Hüküm meclisinde kapıcı edinemez.[586]

---

583 Müellif *Rahimehullâh*'ın saydığı bu şartlara göre kadın, köle, kâfir, sağır, kör, dilsiz, fâsık ve mukallîd yani ictihâd derecesine ulaşmamış birisi kadılık yapamaz. (el-Udde, 2/394-395'ten özetle) Hirakî *Rahimehullâh* bunlara ek olarak kadı'nın; bâliğ, fakîh, verâ' sâhibi ve akıllı olmasını da zikreder. (Muhtasar, sf 154)

584 Hirakî *Rahimehullâh* da yakın ifâdeler kullanmıştır. (Muhtasar, sf 154) El-Udde'de, bununla kadılık görevinden öncesine işâret edildiği belirtilmiştir. Bu durumda, kadılık görevi öncesinde hediyeleşme âdeti olmayan kimselerden kadılık görevi sırasında hediye kabûl edilmeyeceği anlaşılmaktadır. Hattâ bazı âlimler, hediyeleşme âdeti olanlardan dahi hediye almasını -rüşvete benzemesi sebebiyle- yasaklamışlardır. Vallâh'u â'lem! (el-Udde, 2/395-396'dan özetle)

585 Bu hâllere misâl olarak; aşırı açlık, şiddetli susuzluk, insanı canından bezdiren ağrı ve sancı, (tuvalete) sıkışık olması, şiddetli uykusuzluk, üzüntü ve keder, (aşırı) sevinç ve benzeri tıpkı kızgınlık gibi insanın zihnini meşgûl eden çeşitli hâller verilmiştir. Bütün bu hâllerde hüküm vermek mekrûh'tur. (el-Udde, 2/397)

İki hasmın arasında huzura gelmeleri, mahkeme meclisine katılmaları ve onlara hitâb etme şekli gibi konularda adâleti gözetmek vâcib'tir.

بَابُ صِفَةِ الْحُكْمِ

Hükmün Sıfatı Bâbı

İki hasım, kadı'nın huzurunda oturduklarında ve onlardan biri diğerinin aleyhine iddiâdâ bulunduğunda müdde'a aleyhin (suçlananın, davâlının) bileceği şekilde kesin olarak tanımlanmadıkça davâ dinlenilmez. Şâyet davâ konusu borç ise miktârı ve cinsini bildirir, gayr-ı menkûl ise yerini ve sınırını bildirir, hazırda olan bir şeyse işâret eder, gâibte olan birşey ise cinsini ve kıymetini bildirir. Sonra hasmına: "Ne diyorsun?" der. Şâyet ikrâr ederse hüküm müdde'î'nin (iddiâ sâhibinin/davâcının) lehinedir, inkâr ederse durum şu üç şeyden hâlî olmaz:

Birincisi: (İhtilâf konusu olan malın/mülkün) ikisinden birinin elinde bulunması. Kadı, müdde'î'ye der ki: "Senin beyyinen (delîlin) varmı?" Şâyet: "Evet (beyyinem var)" der ve beyyinesini ikâme ederse iddiâ sâhibinin lehine hükmeder. Şâyet delîli yoksa o hâlde kadı ona: "Hasmına yemîn ettirme hakkın var" der, o da ondan yemîn taleb ederse, kadı davâlıya yemîn ettirir ve bu sûrette davâlı aklanır. Bu, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in (şu) kavli gereğincedir:

«لَوْ يُعْطِيَ النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ لَادَّعَى قَوْمٌ دِمَاءَ رِجَالٍ وَأَمْوَالَهُمْ وَلَكِنَّ الْيَمِينَ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ»

"İnsanlara (mücerred) davâları sebebiyle (istedikleri) verilse, bir takım insanlar bazı adamların kanlarını ve mallarını iddiâ ederlerdi. Lâkin yemîn davâlıya düşer."[587]

---

586 Zîrâ kapıcı, ihtiyâç sâhiblerinin kadıya ihtiyâcını bildirmek için huzuruna girmesine mâni olabilir. (el-Udde, 2/397)

587 Yakın lafızlarla; Buhârî, Hadîs no: 4552; Müslim, Hadîs no: 1711, İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

Şâyet yemînden kaçınır ve yemîni müdde'î'ye yönlendirirse (malın kendisine âid olduğuna dâir onun yemînini isterse), kadı onu (davâcıyı) yemîn ettirir ve onun lehine hükmeder. Şâyet o da yemîn etmekten kaçınırsa, kadı ikisinden de yüz çevirir. Şâyet her birinin delîli varsa bununla davâcının lehine hüküm verir. (İhtilâf konusu olan) malı elinde bulunduran (zilyed) malın üçüncü bir şahsa âid olduğunu ikrâr ederse, bu sefer üçüncü şahıs bu husûsta hasım olur ve zikrettiğimiz üzere (ihtilâf konusu olan) malı elinde bulunduranın makâmında olur.

İkincisi: (İhtilâf konusu olan malın) ikisinin ellerinde (ortaklaşa) bulunması. Şâyet ikisinden birinin delîli varsa kadı bununla onun lehine hüküm verir. Şâyet her ikisinin de delîli yoksa veya iki tarafta da delîl varsa, aralarında taksîm edilir, onlardan her biri kendisine, lehine hüküm verilen yarı paya hak sâhibi olduğuna dâir yemîn eder. Şâyet ikisinden biri tamamını iddiâ eder diğeri de yarısını iddiâ eder ve delîl de olmazsa ikisi arasında (ortaklaşa) taksîm edilir ve yemîn, yarısını iddiâ edene düşer. Şâyet iki tarafta da delîl varsa kadı tamamını davâcının lehine hükmeder.

Üçüncüsü: (Hakkında ihtilâf edilen malın) ikisinin dışında bir başkasının elinde bulunması. Şâyet üçüncü şahıs onun, ikisinden birine ya da bir başkasına âid olduğunu ikrâr ederse kendisi lehine ikrârda bulunulan şahıs, (ihtilâf konusu) malı elinde bulunduran (zilyed) makâmında olur. Eğer her ikisine de âid olduğunu ikrâr ederse (mal hükmen) ikisinin elindeymiş gibi olur. Eğer: "Her ikisini de sâhibi olarak tanımam" der ve onlardan birinin elinde delîl bulunursa (mal) delîli olana âittir. Hiç birinin delîli yoksa ya da her birinin delîli varsa kadı yemîn için kur'a çeker. Kur'a kime çıkarsa (malın sâhibi olduğuna dâir) yemîn eder ve (bu sûretle) hakkında ihtilâf olan malı alır.

بَابٌ فِي تَعَارُضِ الدَّعَاوَى

Davâların Çatışması Hakkında Bâb

Şâyet iki kişi, bir gömlek husûsunda tartışırlarsa; ikisinden biri gömleği giymiş, diğeri ise gömleğin kolundan çekiyorsa gömlek giyene âittir.

Şâyet iki kişi, bir hayvan hakkında tartışırlarsa; ikisinden biri ona biniyor veya üzerinde kendisine âid yük varsa, o hayvan ona âittir.

Şâyet iki kişi, bir arâzî hakkında tartışırlarsa; orada ikisinden birine âid olan ağaçlar, binâ ve tarla varsa o arâzî o kimseye âittir.

Şâyet iki zanaatkâr, işyerindeki eşya hakkında tartışırlarsa; her sanatın âletleri kendi sâhibine âittir.[588]

Şâyet iki eş, ev eşyası hakkında tartışırlarsa; erkeğin kullanabileceği kocaya, kadının kullanabileceği ise kadına âittir, ikisinin kullanabileceği şeyler ise kendi aralarında ortaktır.

Şâyet iki kişi binâlarına bitişik veya her iki binâya da ayrık olan bir duvar hakkında tartışırlarsa; duvar aralarında ortaktır. Şâyet ikisinden birisinin binâsına bitişikse duvar o kimseye âittir.

Şâyet üst kat ve alt kat sâhibi iki kişi, aralarında bulunan tavan hakkında tartışırlarsa veya arâzî ve nehir sâhibi iki kişi aralarında bulunan duvar hakkında tartışırlarsa veya iki kişi, bir gömlek hakkında tartışırlarsa ve birisi gömleği kolundan tutuyor, geri kalanı da diğerindeyse, her ikisi arasında ortaktır.

Şâyet müslüman ve kâfir, her biri kendi dîni üzere öldüğünü zannettikleri bir ölü hakkında tartışırlarsa; ölü, asıl dîni biliniyorsa ona hâmledilir şâyet asıl dîni bilinmiyorsa mîrâs müslümana âittir. Şâyet ikisinin de delîli varsa aynı şekildedir. Şâyet ikisinden birinin delîli varsa bu delîlle onun lehine hükmedilir.

Şâyet iki ortaktan her biri kölesi husûsunda ortağının kendisine âid olan payını âzâd ettiğini iddiâ ederse ve her ikisi de zenginse; köle bütün olarak âzâd edilir, onun üzerinde hiç birinin velâyeti yoktur. Şâyet ikisinden biri zengin diğeri fakîrse sadece zengin olanın payı âzâd edilir. Her ikisi de fakîrse kölenin hiçbir payı âzâd edilmez. Şâyet ikisinden biri diğer arkadaşının payını satın alırsa o vakit (kölenin yarı payı) âzâd olur ve (bu âzâd etme işi) geri kalanına (diğer yarım paya) sirâyet etmez, (satın alanın) köle üzerinde velâ hakkı da yoktur. Şâyet zengin olanların her biri onu âzâd ettiğini iddiâ ederek yemîn ederlerse, kölenin velâsı aralarında ortaktır.

Şâyet adam kölesine: "Bu hastalığımdan kurtulursam sen hürsün", "öldürülürsem hürsün" der sonra kölesi hastalığından kurtulduğunu veya efendisinin öldürüldüğünü iddiâ edip adamın vârisleri de bu durumu inkâr ederse; (geçerli söz) vârislerin sözüdür. Şâyet efendi ve köleden her biri kendi sözüne bir delîl getirecek olursa köle âzâd olur. Çünkü onun delîli şehâdetine ziyâdedir.

Şâyet bir adam ölür geriye iki oğul ve değeri eşit iki köle bırakır, bunlardan başka da mal bırakmazsa, oğulları ölüm hastalığındayken babalarının

---

[588] Meselâ kokucu ile marangoz aynı dükkânda bulunuyorlarsa koku imalatında kullanılan âletler kokucuya, marangozlukta kullanılan âletler marangoza âittir. (el-Udde, 2/406)

kölelerden birini âzâd ettiğini ikrâr ederse -şâyet oğullar kölenin tamamıyla âzâd olmasına izin vermezlerse- kölenin üçte ikisi âzâd olunur. Şâyet oğullardan biri: "Babam bunu âzâd etti" diğeri de: "Hayır bunu âzâd etti" derse o iki köleden herbirinin üçte biri âzâd olur ve oğullardan herbiri âzâd ettikleri kölelerin altıda biri ve diğer kölenin de yarısını almaya hak kazanır. Şâyet ikinci oğul: "Babam iki köleden birini âzâd etti, ama hangisi olduğunu bilmiyorum" derse aralarında kur'a çekilir ve kur'a âzâd edilen köleyi belirler.

بَابُ حُكْمِ كِتَابِ الْقَاضِي

Kadı'nın Yazısının Hükmü Bâbı

Müdde'î'nin (iddiâ sâhibinin/davâcının) elinde delîl varsa gâibte olan kişi hakkında hüküm vermek câizdir. Kadı gâibte olan şahıs hakkında hüküm verir, sonra da bu hükmü gâibte olan şahsın beldesinde bulunan kadıya yazarsa onun bu yazıyı kabûl etmesi ve onun aleyhine verilen hükmü uygulaması gerekir. Yazı işi ancak iki âdil şâhidin: "Onu bize okudu" veya: "Huzurumuzda onun hakkında okundu ve şöyle dedi, şâhit olun bu yazı falan kimseye gidecek veya müslümanların kadılarından ve hâkimlerinden kime ulaşırsa ona gidecek" demesi ile sâbit olur.

Kendisine yazılan kadı ölürse veya azledilirse (bu görevi ifâ edecek) başka birisine ulaştırılırsa, o onunla amel eder. Yazıyı yazan (kadı) ölse veya hüküm verdikten sonra azledilse dahi onun yazısını kabûl etmek câizdir.

Kadı'nın hadler ve kısâslar konusu hâriç her türlü hak husûsunda yazısı kabûl edilir.

بَابُ الْقِسْمَةِ

Taksîm Bâbı

Taksîm iki kısımdır:

Birincisi: Zorunlu taksîm. Zarar olmaksızın ve bedel ödemeksizin taksîmin mümkün olduğu durumdur. İki ortaktan biri payını taleb eder, diğeri (paylaşımı) reddederse, hâkimin nezdinde mülkün onların olduğu delîlle sâbit olduğunda hâkim (paylaşmayı) reddedeni paylaşıma zorlar. Şâyet (paylaşımdan) imtinâ eden paylaşımı onaylarsa, hâkim (artık) onu

zorlamaz. Şâyet her ikisi bu hâlde taksîmi kabûl ederlerse, ikisi arasında taksîm edilir ve böylelikle söz konusu vakîada taksîm delîlden değil ikrâr-dan sâbit olmuş olur.

İkincisi: Rızâya dayalı taksîm. Bu, kendisinde zarar bulunan taksîmdir; ya iki kişiden birinin kendisine âid olan payından faydalanamaması ya da ikisinden birisi telâfî etmedikçe âdil şekilde paylaşımının mümkün olmamasıdır ki bunda zorlama yoktur.

Taksîm; şuf'a (ön alım) hakkı tanımaksızın, tercîh hakkı sâbit olmaksızın hakkın bölüştürülmesidir. Ölçülen şeylerde tartmak, tartılan şeylerde ölçmek ve meyvelerde tahmin yürütmek câizdir. Bedeli ödeme söz konusu değilse vakfı bölüştürmek câizdir. Mülkün bir kısmı bağımsız ve diğer bir kısmı vakıfsa, taksîm bağımsız kısmın sâhibinin bedel ödemesini gerektiriyorsa câiz değildir. Şâyet taksîm, vakıf olan kısmın sâhibinin bedel ödemesini gerektiriyorsa câizdir. Paylar eşitlendiğinde, kur'a çekilir; kur'a kime çıkarsa o artık onun payıdır ve (bu hüküm) bağlayıcıdır.

Taksîm yapan hâkimin ve aynı şekilde kâtibinin adâletli olması vâcib'tir.

ooo Kadılık Kitâbı'nın Sonu ooo

كِتَابُ الشَّهَادَاتِ

Şâhitlikler Kitâbı

كِتَابُ الشَّهَادَاتِ

Şâhitlikler Kitâbı (Giriş)

Şâhitliği yüklenmek ve onu edâ etmek farz-ı kifâyedir. Şâhitliği yerine getirecek iki kişiden başkası bulunmuyorsa -şâhitliği zarar görmeksizin yerine getirmeleri mümkün olduğunda- yakın (akrabâ) ve uzak (yabancı) hakkında şâhitliği yerine getirmeleri gerekir. Bu, Allâh*u Teâlâ*'nın (şu) buyruğu gereğincedir:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ﴾

"Ey imân edenler! Kendiniz, anne babanız aleyhine dahi olsa, Allâh için şâhitlik yaparak adâleti ayakta tutan kimseler olun." (en-Nisâ 4/135)

Hakkında şâhitlik yapılan şeyler dört kısımdır:

Birincisi: Zinâ ve haddini vâcib kılan. Bu; hür ve âdil olan dört erkeğin şâhitliği dışında sâbit olmaz.

İkincisi: Mal ve kendisiyle mal kastedilenler. İki erkek şâhitle veya bir erkek ve iki kadının şâhitliğiyle ya da taleb edenin yemîniyle beraber bir erkeğin şâhitliğiyle sâbit olur.

Üçüncüsü: Bu ikisinin dışında, çoğu durumda (sadece) erkeklerin muttali olduğu durumlar. Bu, iki erkeğin şâhitliği dışında sâbit olmaz.

Dördüncüsü: Doğum, hayız, iddet, elbise altındaki ayıplar (kusurlar) gibi erkeklerin muttali olmadığı durumlar. Bu, âdil bir kadının şâhitliğiyle sâbit olur. Çünkü Ukbe bin Hâris *Radiyallâhu Anh* şöyle demiştir: Ümmü Yahyâ binti Ebî İhâb ile evlendim. Siyah bir câriye gelip: "İkinizi (kocanı ve

seni) de ben emzirdim" dedi. Bunu Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'e anlattım, şöyle buyurdu:

«كَيْفَ وَقَدْ زَعَمَتْ ذَلِكَ»

"Bunu iddiâ etmişken (evlilik) nasıl olur?"[589]

Erkek kölenin şâhitliği -hadler ve kısâslar dışında- bütün konularda kabûl edilir. (Yukarıda zikredilen) habere istinâden, câriyenin; kadınların şâhitliğinin kabûl edildiği yerlerde şâhitliği kabûl edilir. Emzirenin emzirmesinde, taksîm edenin taksîmindeki gibi fâilin fiili hakkında şâhitliği kabûl edilir. Kardeşin kardeşine[590], arkadaşın arkadaşına şâhitliği ve sağırın görülen şeylere şâhitliği, sese (onu duyduğuna dâir) yakîn oluştuğu zaman körün şâhitliği ve (hakkında şâhitlik yapılan kimseden) saklanan kişinin şâhitliği kabûl edilir.

(Birisine âid) bir hakkı ikrâr eden bir insanı duyanın şâhitliği -o hakkı ikrâr eden kişi-, buna şâhit olana: "Bana şâhitlik et!" demiş olmasa bile kabûl edilir. Kesinkes doğru olan haberlerde ve bilgisi kişinin kalbinde yer eden meselede kişinin -tıpkı nesebe ve doğuma şâhitlik etmesi gibi- şâhitlikte bulunması câizdir ancak bu (yaygın haberlere dayanarak şâhitlik etmek) ne had de ne de kısâsta ise câiz değildir.

Tevbesinden sonra iftirâcının ve benzerlerinin şâhitliği kabûl edilir.[591]

---

[589] Yakın lafızlarla Buhârî, Hadîs no: 2659.

[590] El-Udde müellifi, İbnu'l Münzir *Rahimehullâh*'dan kardeşin kardeşine şâhitliğinin câiz oluşunda ilim ehlinin icmâ' ettiğini nakleder. (el-Udde, 2/428)

[591] Allâh*u Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَداً وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِن بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا﴾

"Korunan (iffetli) kadınlara (zinâ suçu) atan, sonra dört şâhit getirmeyenlere de seksen değnek vurun ve onların şâhitliklerini ebedî olarak kabûl etmeyin. Onlar fâsık olanlardır. Ancak bundan sonra tevbe eden ve ıslâh olanlar hâriç." (en-Nûr 24/5)

بَابُ مَنْ تُرَدُّ شَهَادَتُهُ

Şâhitliği Reddedilenler Bâbı

Çocuğun, aklı gitmiş olanın[592], dilsizin, kâfirin[593], fâsığın[594], (âdil olup olmadığı husûsunda) hâli meçhûl olan kişinin, (şâhitlik konusu meselede) kendisine fayda temîn etmeye çalışanın, (aynı meselede) kendisinden şerr'i

---

[592] Aklı zâil olandan kasıt deli, bunak, sarhoş gibi (geçici veya kalıcı olarak aklı başında olmayan) kimselerdir. Bunların kendileri hakkındaki sözleri nasıl kabûl edilmiyorsa, başkaları hakkındaki sözleri evlâ cihetten kabûl edilmez. (el-Udde, 2/433)

[593] Ehli Kitâb'dan olan kâfirlerin kendilerinden başka şâhit bulunmadığında sefer sırasında bırakılan vasiyet husûsundaki şâhitlikleri kabûl edilir.

Bu, Allâh*u Teâlâ*'nın (şu) buyruğu gereğincedir:

﴿يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنِ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ إِنَّا إِذًا لَمِنَ الْآثِمِينَ﴾

"Ey imân edenler! Birinize ölüm gelip çatınca vasiyet esnâsında içinizden iki adâlet sâhibi kişi aranızda şâhitlik etsin. Yahut seferde iken başınıza ölüm musîbeti gelmişse sizden olmayan, başka iki kişi (şâhit olsun). Eğer şüpheye düşerseniz o iki şâhidi namazdan sonra alıkoyar, "Bu vasiyet karşılığında hiçbir şeyi satın almayacağız, akrabâ da olsa; Allâh için yaptığımız şâhitliği gizlemiyeceğiz, (aksini yaparsak) bu takdirde biz elbette günâhkârlardan oluruz" diye Allâh üzerine yemîn ettirirsiniz." (el-Mâide 5/106)

Bu konuda geniş bilgi için el-Udde, 2/433-434 nolu sayfalara bakınız.

[594] Şâhidin âdil olması gerektiğinden fâsık olan kişinin şâhitliği reddedilir. Adâlette ise iki şeye bakılır: Birincisi, dînde doğruluk sâhibi olmaktır. [Diğeri ise mürüvvet yani düzgün kişilik sâhibi olmaktır. (Mütercim)] Dînde doğruluk sâhibi olmak ise farzları edâ etmek, harâmlardan kaçınmak yani büyük günâhlardan kaçınmak, küçük günâhlarda ısrâr etmemek demektir. Kebâir (büyük günâhlar) ise kendisi hakkında (nâsslarda) hadd cezâsı veya şiddetli tehdît vârit olmuş günâhlardır. Sagâir yani küçük günâhları işleyenler husûsunda ise ağırlıkta olana bakılır. Bu kimsede tâatler ağırlıktaysa şâhitliği reddedilmez. Eğer onlarda ısrâr etmesi cihetiyle küçük günâhlar ağırlıktaysa şâhitliği reddedilir. (el-Udde, 2/434'ten özetle)

gidermeye çalışanın, yukarıya doğru (büyük baba, onun babası vb.) babanın evlâdına, (torunlar vb. gibi aşağı doğru) evlâdın babasına, efendinin kölesine ve mükâteb kölelerine, kölenin ve mükâteb kölelerin efendisine, iki eşten birinin diğer eşe; vasiyet edenin vasiyet ettiği husûsta, vekîlin vekîl olduğu husûsta, ortağın ortak olduğu husûsta; düşmanın düşmanı aleyhine, hatâ ve gafletinin çokluğu ile bilinen kişinin, maskaralık yapan ve avretini hamâm ve diğer yerlerde açan kimse gibi mürüvveti (düzgün kişiliği) bulunmayan kişinin şâhitliği kabûl edilmez.[595]

Her kim şâhitliğinin bazı kısımlarında ithâm edilecek bir şâhitlikte bulunursa şâhitliğinin hepsi reddedilir.

Cerh (adâletli saymamak), ta'dîl (adâletli saymak), (yabancı dilden) tercüme vb. husûslarda iki kişinin şâhitliği müstesnâ (daha az sayıdaki şâhidin şâhitliğine) izin verilmez. Cerh ve ta'dîl çatışacak olursa cerh'e öncelik verilir.

Şâyet şâhid bine diğeri de iki bine şâhitlik ederse, bahis konusu kimse hakkında bin olarak hükmedilir. O kimse, diğer bin için isterse şâhidiyle birlikte yemîn eder. Şâyet biri: "Bin borçtandır" diğeri ise: "Satılanın değeridir" derse şâhitlikleri tamâm olmaz.

Şâyet dört kişi zinâya şâhitlik eder veya iki kişi zinâ hâricindeki bir fiile şâhitlik eder mekân, zaman ve sıfat bakımından ihtilâf ederlerse şâhitlikleri tamâm olmaz.

---

595 Mürüvvete (düzgün kişiliğe) aykırı fiilleri yapanlar arasında şunlar da sayılmıştır: Enseye tokat atan, şarkı söyleyen, dans eden vb. Zîrâ bütün bunlar ahmaklık ve düşüklüktür. Bunları güzel bulan ve kendisi için bunlara râzı olan kimsenin mürüvveti yoktur. Böyle birisinin sözüne güvenilmez.

Zîrâ İbnu Mes'ûd *Radiyallâhu Anh*'dan rivâyet edildiğine göre, Rasûlullâh *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلاَمِ النُّبُوَّةِ الأُولَى: إِذَا لَمْ تَسْتَحْيِ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ»

"İnsanların nübüvvet kelâmından idrâk ettikleri ilk söz: Utanmıyorsan dilediğini yap, sözüdür." (Buhârî, Hadîs no: 6120)

Yani utanmayan kimse dilediğini yapar. Bu tür mürüvvete aykırı fiilleri gizlice yapan kişinin ise şâhitliği reddedilmez zîrâ bu durum mürüvveti ortadan kaldırmaz. (el-Udde, 2/437-438)

بَابُ الشَّهَادَةِ عَلَى الشَّهَادَةِ وَالرُّجُوعِ عَنْهَا

Şâhitliğe Şâhitlik Etmek ve Şâhitlikten Dönme Bâbı

Şâhitliğe şâhitlik etmek; ölüm, kayıp, hastalık vb. sebeplerle asıl şâhitliğin imkânsız hâle geldiği zaman kadı'nın yazmasının (kayıt altına almasının) câiz olduğu durumlarda, asıl şâhidin şâhitlik edeni çağırıp: "Benim şâhitliğime şâhitlik et ki ben falan kimsenin yanımda ikrâr ettiğine şâhidim veya buna beni şâhit tut." demesi koşuluyla câizdir.

Gerek asıl ve gerekse fer' (yardımcı) şâhitler husûsunda adâletin (âdil olduklarının) bilinmesine itibâr edilir. Kadı; asıl şâhitler hazır olana kadar fer' şâhitlikle henüz hükmetmemiş olursa, hüküm vermek (artık) asıl şâhitlerin şâhitliklerinin dinlenmesine bağlı olur. Onlardan bazılarından şehâdetin kabûl edilmesine mâni olacak (fısk vb.) bir durum ortaya çıkarsa, bunların şâhitliğiyle hüküm verilmez.

فَصْلٌ : [فِي تَغْيِيرِ شَهَادَةِ]

[Şâhitliğin Değiştirilmesi Hakkında] Fasıl

Hükümden önce âdil kimse şehâdetini değiştirir; şâhitlik ettiği husûslara ilâvede veya eksiltmede bulunursa kabûl edilir. Şâyet şâhitliğin edâsından sonra şâhitliğinin kabûl edilmesine engel olacak (fısk vb.) bir durum ortaya çıkacak olursa şâhitliği reddedilir, bu durum şâhitlikle hüküm verildikten sonra ortaya çıkarsa (hükme) bir tesîri olmaz.

Şâhitler hükümden sonra şâhitliklerinden dönerlerse, hüküm -hadler ve kısâs dışında- fesholunmaz ve hükmün yerine getirilmesine mâni olunmaz. Şâhitlerin şâhitlikleri sebebiyle oluşan hasarı; misli ile ödenen şeylerde mislini vererek, misliyle ödenmeyen şeylerde kıymetini vererek tazmîn etmeleri zorunludur. Hasar paylaşımı aralarında adedlerine göredir (sayılarıncadır, hepsine pay edilir). Şâyet onların biri şâhitlikten dönerse ona kendi hissesini vermek düşer.

Kendisi hakkında şâhitlik edilen (şâhitliğe konu olan) şey; öldürme ve ya yaralama ise ve: "Kasıtlı yaptık" derlerse onlara kısâs gerekir. Şâyet: "Hatâyla yaptık" derlerse, diyeti ve yaralamanın erş'ini (tazmînâtını) öderler.

بَابُ الْيَمِينِ فِي الدَّعَاوَى

Davâlarda Yemîn Etme Bâbı

Haklar husûsunda meşrû olan yemîn; yemîn eden müslüman olsun kâfir olsun Allâh*u Teâlâ*'ya yemîn etmektir.

Mallarda ve bunlara bağlı şeylerde şâhit ve bir yemîn ile hüküm vermek câizdir. Çünkü Nebî *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* bir şâhid ve bir yemînle hüküm vermiştir.[596]

Bütün yemînler kesin ifâde üzeredir. Ancak bir başkasının bir işi yaptığını reddetmesi husûsundaki yemîn hâriç, zîrâ o, (yaptığını bilmiyorrum vs. şeklinde) bu husûstaki bilginin reddedilmesi üzerinedir.

Şâyet ölmüşün veya müflisin (iflâs edenin) bir şâhide dayalı bir hakkı varsa, müflis veya ölenin vârisleri yemîn ederse, hak sâbit olur. Şâyet yemîn etmezse, yemîn borçlulara teklîf edilir ve yemîn etmeye zorlanmaz.

Bir davâ bir topluluğun lehine olduğunda onlardan her birinin yemîn etmesi gerekir. Şâyet toplululuktan biri: "Ben onların hepsinin yerine bir tek yemîn ediyorum" derse toplululuktakiler râzı olmadan bu ondan kabûl edilmez.

Şâyet bir kişi, birinin üzerinde çeşitli hakları olduğunu iddiâ ederse her hakkı için yemîn gerekir.

Yemîn âdemoğlunun her hakkı husûsunda meşrû' kılınmış olup Allâh*u Teâlâ*'nın haklarından olan haddler ve ibâdetlerde ise meşrû' kılınmamıştır.

بَابُ الإِقْرَارِ

İkrâr/İ'tirâf Bâbı

Hür, reşîd (aklî olgunluğa sâhib), sağlıklı (hasta olmayan) ve kendi hür irâdesine sâhib (ikrâh/baskı altında olmayan) bir mükellef (şer'î teklîflerle yükümlü olan akîl, bâliğ kimse) bir hakkı ikrâr (kabûl ve i'tirâf) ettiği zaman bu ondan kabûl edilir.

---

[596] Müslim, Hadîs no: 1712, İbnu Abbâs *Radiyallâhu Anhuma*'dan.

Her kim dirhemleri ikrâr eder ve konuşmasının mümkün olduğu bir zamanda susar ve sonra: "Bunlar; sahte, ufak, gecikmeli" derse, ona mükemmel bir hâlde, tam ebâtta ve anında ödemesi gerekli olur. Şâyet onları ikrârına bitişik olarak böyle vasfederse bu da aynı şekilde onu bağlar.

Şâyet ikrârıyla bitişik olarak, ikrâr ettiği şeyin yarısından azı husûsunda istisnâda bulunursa, istisnâsı geçerlidir. Şâyet konuşmasının mümkün olduğu bir (zamanda) sükût ile veya yabancı bir dilde konuşarak iki sözün arasını ayırırsa, ya da ikrâr ettiği şeyin yarısından çoğunu veya ondan başka bir türü istisnâ ederse bunların hepsi onu bağlar.

Her kim: "Bende ona âid dirhemler var" der ve sonra: "Emânet olarak" derse onun sözü kabûl edilmez.

Her kim (sayısı belirsiz miktârda) dirhemleri (borç olarak) ikrâr ederse, lehinde ikrârda bulunulan kişi, bundan daha az miktârda alacağı olduğunu tasdîk etmedikçe, ikrârda bulunanın en az üç tane (dirhem ödemesi) gerekir.

Her kim mücmel (kapalı) bir şeyi ikrâr ederse, ihtimal dâiresinde olan husûsta açıklaması kabûl edilir.[597]

فَصْلٌ:[فِي مَنْ يُقْبَلُ إِقْرَارُهُ]

[İkrârı Kabûl Edilen Kimseler Hakkında] Fasıl

Çocuklardan, tasarruf husûsunda izin verildiği nisbette kendisine izin verilmesi durumu hâriç, mükellef olmayanın ikrârı hiçbir durumda kabûl edilmez.

Sefîh (mal husûsunda aklını kullanamayan) kimse; had, kısâs veya talâk husûsunda ikrârda bulunursa ikrârı kabûl edilir. Şâyet bir malı ikrâr edecek olursa ikrârı kabûl edilmez. Aynı şekilde kölenin ikrârındaki hüküm ancak o âzâd edildikten sonra zimmetine bağlıysa geçerlidir, ancak ticâret yapma izni verilmesi dışında ki bu durumda ikrârı verilen izin miktârıncadır.

Hastanın yabancı birine olan borcunu ikrâr etmesi geçerlidir. Ölüm hastalığında tek bir vâris için ikrârda bulunması ancak diğer vârislerin tasdîk etmesi dışında geçerli olmaz. Şâyet tek bir vâris için ikrâr ederse ve daha sonra o kimse vârislikten çıkarsa ikrârı geçerli değildir. Şâyet kendisi

---

597 Meselâ, onun bende alacağı var dese ve sonra bunu dirhem olarak açıklasa böyle bir açıklama ihtimal dâiresinde olduğundan dolayı kabûl edilir. (el-Udde, 2/454)

için vâris olmadığı hâlde birine ikrârda bulunursa sonra da o kimse vâris olsa ikrârı geçerlidir ve onun vâris için ikrârda bulunması da geçerli olur.

Şâyet ölmüşün üzerine borç kalmışsa; vârislerinin onu ödemesi gerekmez ancak (rehin vb.) borçla doğrudan alâkalı bir terike bırakması hâriç. Şâyet vârisleri borcu kendilerinden ödeyip terikeyi almak isterlerse, terike onlara âid olur.

Şâyet vârislerin hepsi mîrâs bırakanın üzerinde borç olduğunu kabûl ederlerse onların bu ikrârı sâbit olur. Şâyet bazıları ikrâr ederse bu kimselerin (mîrâstaki) hakkı oranında (borç) sâbit olur.

Şâyet geride iki oğul ve yüz dirhem bırakırsa, ikisinden biri babasının yüz dînâr borcu olduğunu ikrâr ederse ona elli dirhem ödemesi lâzım gelir. Şâyet âdilse ve buna şâhitlik ederse; hasımın (alacaklının) ona şehâdetiyle birlikte yemîn ettirmek ve kalanını da kardeşinden alma hakkı vardır.

Şâyet bir oğul ve yüz (para birimi) bırakırsa; bir adam onun babasının yüz (para birimi) borcu olduğunu iddiâ ederse ve o da o adamı doğrularsa sonra bir başkası da bunu iddiâ ederse oğul bu adamı da doğrularsa ve bu bir oturumda olursa, (babanın oğluna bıraktığı) yüz (para birimi) ikisi arasında bölünür. Şâyet iki oturumda sözkonusu olursa; yüz (para birimi) birinci oturumdakinindir, ikinci oturumdakine birşey yoktur. Birincisi yüz (para birimi) alacağı olduğunu iddiâ etmiş, oğul bunu doğrulamış sonra bir başkası iddiâ etmiş ve oğul onu da doğrulamış olsa da; yüz (para birimi) birincisine âittir, ikincisine de bir şey yoktur ve oğul o parayı bu iddiâcıyâ borçlanır, zîrâ ikrârı vâsıtasıyla onu kaybetmesine yol açmıştır.

ooo Şâhitlikler Kitâbı'nın Sonu ooo

اٰخِرُ الْكِتَابِ
وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Umdet'ul Fıkhi fi'l Mezheb'il Hanbelî"

Kitâbı'nın Sonu,

Âlemlerin Rabbi'ne Hamd Olsun!

UMDET'UL FIKHİ Fİ'L MEZHEB'İL HANBELÎ

Şeyh'ul İslâm İbnu Kudâme el-Makdisî *Rahimehullah* **"el-Umde"** isimli eseri hakkında şöyle demektedir:

Bu, fıkıh alanında bir kitâbdır. Kitâbı mümkün olduğu kadar ihtisâr ettim/özetledim ve okuyucu için bir umde (temel) teşkil etmesi, doğru olan görüşün, birçok farklı vecihler (görüşler) ve rivâyetler arasında karıştırılmaması için (meseleleri) tek bir kavil (görüş) ile sınırlandırdım.

Bazı kardeşlerim; öğrenenler için kullanışlı olması ve talebelerin onu ezberlemesini kolaylaştırması için, benden onu özetlememi istedi. Bunun üzerine ben, O'nun vech-i kerîmi(ni elde etmek) için niyette ihlâs ve O'nun yüce rızasına ulaşmakta yardım için Allah *Subhanehu*'ya dayanıp, bu isteğe icâbet ettim (ve bu kitâbı kaleme aldım) ki; O, bize yeter, O ne güzel Vekil'dir!

neda YAYINLARI